

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
CATEDRA DREPT CIVIL**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 347.6(043.3)

Olga PISARENCO

REGIMUL MATRIMONIAL CONTRACTUAL

SPECIALITATEA 553.04 – DREPTUL FAMILIEI

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

Valentina CEBOTARI,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Autor:

Chișinău, 2015

© Pisarenco Olga, 2015

CUPRINS

ADNOTARE	4
АННОТАЦИЯ.....	5
ANNOTATION.....	6
LISTA ABREVIERILOR	7
INTRODUCERE	8
1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL REGIMURILOR MATRIMONIALE CONTRACTUALE	16
1.1. Investigarea materialelor științifice privind instituția regimului matrimonial contractual	16
1.2. Evoluția istorico-juridică a instituției regimului matrimonial contractual	32
1.3. Concluzii la capitolul 1	45
2. FUNDAMENTUL CONCEPTUAL AL REGIMULUI MATRIMONIAL CONTRACTUAL	46
2.1. Explicații terminologice ale conceptului de regim matrimonial contractual.....	46
2.2. Tipurile de regimuri matrimoniale contractuale în legislația diferitor state.....	58
2.3. Aspecte conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual.....	76
2.4. Concluzii la capitolul 2.....	94
3. CONȚINUTUL REGIMULUI MATRIMONIAL CONTRACTUAL	98
3.1. Drepturile și obligațiile patrimoniale contractuale ale soților	99
3.2. Categoriile de bunuri ale soților	114
3.3. Dovada apartenenței bunurilor soților	135
3.4. Restricții legale asupra conținutului regimului matrimonial contractual	159
3.5. Concluzii la capitolul 3.....	173
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	177
BIBLIOGRAFIE	181
GLOSAR DE EXPRESII JURIDICE LATINE	192
ANEXĂ. PROIECT DE LEGE	193
DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	195
CV AL AUTORULUI.....	196

ADNOTARE

Pisarenco Olga, Regimul matrimonial contractual, teză de doctor în drept, Chișinău, 2014

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 185 titluri, anexă, 180 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 11 lucrări științifice și prezentate în cadrul a 9 comunicări științifice.

Cuvinte cheie: regim matrimonial, regim matrimonial primar imperativ, regim matrimonial legal, regim matrimonial contractual, regimul comunității de bunuri, regimul separației de bunuri, regimul matrimonial mixt, contract matrimonial, prezumția de comunitate.

Domeniul de studiu: specialitatea 553.04 – Dreptul familiei.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul lucrării rezidă în determinarea conținutului și a limitelor regimurilor matrimoniale contractuale. Principalele obiective ale lucrării vizează: cercetarea aspectelor terminologice și istorico-juridice de evoluție a conceptului studiat; realizarea de studii științifico-juridice și analize comparative prin prisma diferitor teorii doctrinare și reglementări legale ale altor state în domeniul supus cercetării; cercetarea aspectelor conceptuale referitoare la momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual; exemplificarea conținutului regimului matrimonial și identificarea soluțiilor asupra diferitor probleme practice legate de exercitarea drepturilor și obligațiilor matrimoniale, precum și de dovada apartenenței bunurilor soților; analiza categoriilor de bunuri ale soților care pot constitui obiect al regimului matrimonial contractual, precum și evidențierea particularităților, avantajelor și dezavantajelor regimurilor matrimoniale cel mai des contractate; analiza impactului regimului matrimonial primar imperativ asupra conținutului regimului matrimonial contractual; formularea concluziilor generale și prezentarea propunerilor de *lege ferenda* în vederea îmbunătățirii cadrului legislativ național.

Noutatea și originalitatea științifică a tezei rezidă în faptul că prezintă o primă încercare, la nivel național, de analiză științifică amplă și complexă a conceptului de regim matrimonial contractual, în care se prezintă o serie de concluzii și recomandări științifico-teoretice care vin să completeze problematica identificării conținutului regimului matrimonial contractual.

Problema științifică soluționată rezidă în identificarea particularităților ce vizează esența regimurilor matrimoniale contractuale, fapt care a condus la evidențierea problemelor cu care se confruntă soții și persoanele care doresc să se căsătorească în domeniul reglementării relațiilor patrimoniale dintre ei, precum și la formularea propunerilor de *lege ferenda* în vederea îmbunătățirii reglementărilor naționale în domeniul drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților, inclusiv prin implementarea standardelor internaționale în domeniu.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a tezei o prezintă investigarea materialelor științifice și studierea legislației în domeniu, analiza aspectelor terminologice, de evoluție și conceptuale referitoare la instituția regimului matrimonial contractual, evidențierea și suplinirea deficiențelor din doctrina și legislația națională, prezentarea soluțiilor și propunerilor de *lege ferenda* necesare îmbunătățirii cadrului legislativ național în domeniu. Rezultatele investigației sunt benefice dezvoltării continue a științei dreptului privat și a dreptului familiei, în special.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele demersului științific au fost prezentate în cadrul mai multor conferințe și publicate în diverse reviste de specialitate, fapt ce a contribuit la îmbogățirea cadrului teoretic național privind particularitățile aplicării diferitor regimuri matrimoniale contractuale. De asemenea, concluziile generale și propunerile de *lege ferenda* pot fi utilizate în vederea perfecționării cadrului normativ național, elaborării de hotărâri explicative privind modul de interpretare a normelor ce reglementează regimurile matrimoniale, precum și în calitate de material didactic pentru instituțiile de învățământ.

АННОТАЦИЯ

Писаренко Ольга, Брачный договорной режим,
диссертация на соискание ученой степени доктора права, Кишинев, 2014

Структура работы: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 185 наименований, одно приложение, 180 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 11 научных работах и представлены в 9 научных докладах.

Ключевые слова: брачный режим, базовый обязательный брачный режим, законный брачный режим, договорной брачный режим, режим общей собственности, режим раздельной собственности, смешанный брачный режим, брачный договор, презумпция общей собственности.

Область исследования: специальность 553.04 – Семейное право.

Цель и объективы работы. Цель работы состоит в определении содержания и пределов договорных брачных режимов. Основные объективы работы: исследование терминологических и исторически-правовых аспектов эволюции изучаемого концепта; проведение научно-правовых изысканий и сравнительных анализов сквозь доктринальные теории и законные положения других государств в области, подвергаемой изучению; исследование концептуальных аспектов относящихся к моменту установления, изменения и прекращения договорного брачного режима; предоставление примеров содержания брачного режима и определение решений по различным проблемам, связанным с осуществлением брачных прав и обязанностей, а также с доказыванием принадлежности имущества супругов; анализ категорий имущества супругов которые могут являться предметом договорного брачного режима, а также выявление особенностей, преимуществ и минусов, наиболее часто заключаемых брачных режимов; анализ влияния базового обязательного брачного режима на содержание договорного брачного режима; формулирование общих выводов и представление предложений *de lege ferenda* с целью улучшения национального законодательного регулирования.

Научное новшество и оригинальность работы состоит в том что она представляет собой первую попытку, на национальном уровне, провести широкий и комплексный научный анализ концепта договорного брачного режима, в которой представлена серия научно-теоретических выводов и рекомендаций, направленных на дополнение проблематики определения содержания договорного брачного режима.

Решенная научная проблема заключается в выявлении тех особенностей договорных супружеских режимов, которые указывают на трудности, с которыми сталкиваются супруги/будущие супруги в регламентирование экономических отношениях между ними, а также на необходимость улучшения национального законодательства в области имущественных прав и обязанностей супругов, включая международных стандартов в этой области.

Теоретическая значимость и аппликативная ценность диссертации представляется исследованием научных материалов и изучением законодательства в этой области, анализом аспектов терминологии, развития и концепций относящихся к институту договорного брачного режима, выявлением и устранением недостатков национальной доктрины и законодательства, а также представлением решений и предложений *de lege ferenda* необходимых для улучшения национального законодательного регулирования в области. Результаты исследования положительны для дальнейшего развития науки частного права и семейного права, в особенности.

Внедрение научных результатов. Научные результаты были представлены на нескольких конференциях и опубликованы в различных журналах, что способствовало обогащению национальной теоретической базы по особенностям применения различных договорных супружеских режимов. Кроме того, выводы и предложения по изменению законодательства могут быть использованы для совершенствования национальной правовой базы, разработать пояснительные решения о том, как интерпретировать правила, регулирующие договорных супружеских режимов, а также в качестве учебного материала для различных учебных заведений.

ANNOTATION

**Pisarenco Olga, The matrimonial contractual regime,
Doctoral thesis in law, Chisinau, 2014**

Thesis structure: introduction, three chapters, basic conclusions and recommendations, bibliography of 185 titles, an annex, 180 pages of main text. Obtained results are published in 11 scientific publications and are presented in 9 scientific communications.

Key words: matrimonial regime, basic mandatory matrimonial regime, legal matrimonial regime, contractual matrimonial regime, common goods regime, separated goods regime, combined matrimonial regime, matrimonial agreement, commonness presumption.

Domain of study: specialty 553.04 – Family law.

Thesis aim and objectives. This study's aim is to determine the content and limits of contractual matrimonial regimes. The study's main objectives are: examination of terminological and historical-legal aspects of the studied concept's evolution; performance of scientific-legal studies and comparative analysis through different doctrinal theories and legal regulations of other states in the examined domain; examination of conceptual aspects pertaining to the moment of establishment, change and termination of contractual matrimonial regime; examples of content of matrimonial regime and identification of solutions for different practical issues pertaining to performance of matrimonial rights and obligations, and to evidence of title in spouses' goods; analysis of spouses' categories of goods that may form the object of contractual matrimonial regime, and emphasis of peculiarities, advantages and disadvantages of most often concluded matrimonial regimes; analysis of the impact of basic mandatory matrimonial regime upon the content contractual matrimonial regime; formulation of main conclusions and presentation of *de lege ferenda* suggestions in order to improve the national legal framework.

The thesis scientific novelty and originality is in the fact that it presents the first attempt, at the national level, to perform a broad and complex scientific analysis of the contractual matrimonial regime concept, which presents a series of scientific-theoretical conclusions and recommendations aiming to complete the issue of identification of the content of contractual matrimonial regime.

The scientific problem solved is to identify the specific particularities of contractual matrimonial regimes, which led to the identification of the problems faced by spouses and people who want to get married in regulation the economic relations between them, and making proposals for law *ferenda* in order to improve national regulations in property rights and obligations of spouses, including the implementation of international standards.

Theoretical significance and applicative value of the thesis resides in investigation of scientific materials and study of the legislation regulating the domain, analysis of aspects of terminology, evolution and concepts pertaining to the institute of contractual matrimonial regime, emphasis and coverage of the national doctrine and legislation deficiencies, and presentation of solutions and *de lege ferenda* suggestions necessary to improve the national legal framework in the domain. The investigation's results are benefic for further development of the science of private law and family law, in particular.

Implementation of the scientific results. The results of the scientific intervention have been presented at several conferences and published in various specialty reviews, which fact has contributed to the enrichment of the national theoretical framework on application the matrimonial regimes contract. Also, the general conclusions and *de lege ferenda* proposals can be used to improve the national legal framework, to develop explanatory decisions on how to interpret the legal rules governing matrimonial regimes, and as teaching material for the educational institutions.

LISTA ABREVIERILOR

alin. – alineat

art. – articol

etc. – etcetera

lit. – literă

nr. – număr

p. – pagină

pct. – punct

ș.a. – și alții, și altele

ș.a.m.d. – și așa mai departe

Vol. – volum

CC – Codul civil

CF – Codul familiei

CPC – Codul de procedură civilă

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CEDO – Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

OSC – Oficiul Stare Civilă

RM – Republica Moldova

R.S.F.S.R. – Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă

U.R.S.S. – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

U.S.M. – Universitatea de Stat din Moldova

SUA – Statele Unite ale Americii

INTRODUCERE

Actualitatea și gradul de studiere a temei investigate. Lucrarea de față prezintă o analiză științifico-juridică a unei instituții recent apărute în legislația RM, dar care își are începutul încă din cele mai vechi timpuri, și anume: regimul matrimonial contractual.

Ca instituție de drept, acesta și-a făcut apariția datorită proprietății private și, respectiv, acumulării de către unii cetățeni a unor proprietăți mai mari, în comparație cu alții. În consecință, a început să se producă împărțirea populației în bogați, săraci și clasa medie.

Dragostea, care nu are limite în spațiu și timp, produce căsătorii ale cetățenilor din diferite clase sociale. Drept rezultat al accentuării democrației și egalității în drepturi a femeilor cu bărbații, majoritatea dintre ultimii fiind contra acestui fenomen, a început să crească numărul divorțurilor. Respectiv, în caz de divorț, bunurile acumulate de soți în timpul căsătoriei, indiferent de contribuția fiecăruia dintre ei, se împart în jumătate. Datorită acestor prevederi legale, în rezultatul divorțului, soțul cu un statut social mai scăzut își mărește patrimoniul, iar celălalt și-l micșorează, deoarece venitul obținut în timpul căsătoriei provine, de cele mai multe ori, din patrimoniul deținut de soțul mai învațat. Prin urmare, din cauza acestor premise, au apărut persoane care simt nevoia de a-și asigura întreg patrimoniul sau o parte din acesta pentru caz de desfacere a căsătoriei.

Problemele cu caracter pecuniar prezintă un aspect al relațiilor de familie ce nu poate fi neglijat, întrucât căsătoria produce mai multe efecte patrimoniale asupra persoanei decât orice altă relație familială. În timpul căsătoriei se pot naște creanțe între soți, acestea caracterizându-se prin anumite specificități generate de faptul că ele intervin într-un cadru intim, se pot referi la viața familială, iau naștere între persoane care nu sunt una pentru cealaltă nici terți și nici contractanți ordinari. În timpul căsătoriei intervin și o multitudine de relații de ordin patrimonial între soți și terți. În viziunea terților, soții formează o unitate, iar legăturile care îi unesc și viața de familie împiedică aplicarea regulilor ordinare privind capacitatea juridică și reprezentarea între soți. După desfacerea căsătoriei, mai ales atunci când aceasta a durat un timp îndelungat, activul și pasivul existente în patrimoniul conjugal trebuie împărțit între soți. Iată de ce, în cazul soților, dreptul obligațiilor este necesar să capete aspecte deosebite, adaptate specificului relațiilor ce caracterizează domeniul matrimonial [42, p.3].

Practica de a încheia contracte matrimoniale există cu prioritate în familiile avute. În contractul matrimonial se determină regimul matrimonial care va governa raporturile patrimoniale dintre soți, adică dreptul de proprietate asupra averii totale sau parțiale a soțului și soției. Uneori, regimul matrimonial ales poate să se refere și la sancțiunile patrimoniale ce vor fi

aplicate în caz de divorț. Astfel, la soluționarea conflictelor patrimoniale dintre soți judecata se va conduce nu de „buchia legii”, dar de regimul matrimonial contractual ales, adică de conținutul contractului matrimonial, dacă acesta există [133, p.147]. Deci, necesitatea regimului matrimonial contractual este incontestabilă. Soților trebuie să li se acorde posibilitatea de a-și stabili singuri regimul matrimonial aplicabil căsătoriei lor.

Prezentul studiu asupra instituției regimului matrimonial contractual este binevenit și foarte necesar în RM, deoarece nu există cercetări științifice naționale aprofundate în acest domeniu, iar situația socială și financiară a unor cetățeni necesită încheierea unui contract matrimonial cu scopul asigurării proprietății în eventualitatea unei căsătorii nereușite. Necesitatea studiului este impusă nu doar de doctrină, dar și de jurisprudență, întrucât în practică apar situații care generează dificultăți la determinarea raporturilor patrimoniale, în cazul în care ele n-au fost reglementate prin regimul matrimonial contractat de către soți. De regulă, aceste situații dau naștere la diferite interpretări, care îmbracă diferite soluții.

Actualitatea temei reiese din încheierea, în practica recent formată, a contractelor matrimoniale, deși puține, dar prezente. Există state în care contractele matrimoniale sunt încheiate de majoritatea celor ce se căsătoresc. Aceasta – datorită faptului că în țările respective populația cunoaște importanța contractului matrimonial pentru liniștea familiei. La noi, însă, cetățenii sunt prea puțin informați despre prioritățile contractului matrimonial, acesta fiind considerat de către unii fără sens și inutil, iar cei care doresc să-l încheie simt lipsa unor consultații juridice profesionale în domeniu și renunță la încheierea acestuia, conformându-se realității.

Motivele nedorinței de a încheia contracte matrimoniale pot fi mai multe, dar specialiștii cred că cel mai important e faptul că tinerii însurăței, dar și părinții acestora, nu cunosc ce este un contract matrimonial, cum se încheie și care sunt efectele lui în cazul unui divorț. Alții, deși cunosc prea bine ce este un contract matrimonial, nu cred că le este absolut necesar, deoarece sunt ferm convinși de faptul că la baza căsătoriei lor stă dragostea și nu interesele de căpătuire [178].

Necesitatea acestei instituții reiese din nevoia de a acorda soților sau persoanelor care doresc să se căsătorească posibilitatea de a-și construi singuri regimul matrimonial aplicabil căsătoriei lor. Dacă lor nu le convine o prevedere legală, au posibilitatea să o poată înlocui sau modifica prin intermediul unei convenții matrimoniale încheiate cu respectarea voinței ambilor, dar și cu respectarea normelor legale imperative. Dacă normele legale imperative privind regimul matrimonial al soților convin acestora în limita bunurilor de consum și de uz comun, totuși aceste norme ar putea să nu convină soților atunci când este vorba de dreptul de proprietate

asupra imobilelor, utilajelor de producere și de alte drepturi patrimoniale considerabile, pe care soții le pot obține în timpul căsniciei. Spre exemplu: încheierea contractului matrimonial prezintă interes pentru soțul întreprinzător care dorește să-și conserve toate drepturile asupra firmei, în caz de divorț [133, p.147].

Doctrinarii ruși A. S. Gasporean și E. S. Atroxova identifică diverse motive pentru care tinerii îndrăgostiți apelează la regimul matrimonial contractual, precum sunt: una dintre părți are îndoieli în privința dragostei celeilalte, crezând că aceasta din urmă încearcă să se folosească de bunurile sale; o familie de businessmani dorește să-și asigure averea (în asemenea caz, averea este legiferată pe numele soției, iar răspunderea materială și-o asumă soțul); soții pur și simplu nu-și doresc probleme suplimentare în caz de divorț, care le poate produce o traumă psihologică gravă; soții care doresc să divorțeze și au ajuns la un numitor comun încheie contract matrimonial – drept garanție că celălalt nu se va răzgândi [124, p.7].

Conform mențiunilor date de psihologii specialiști în dreptul familiei, regimul matrimonial contractual nu provoacă divorțul, dar, în cele mai multe cazuri, îl elimină. Existând contractul matrimonial, nici unul dintre soți nu este cointeresat în crearea situației de divorț, însă chiar dacă această situație apare, divorțul se realizează mai ușor [124, p.10]. Cu toate acestea, datorită schimbărilor care au loc în viața economică a societății, în deosebi apariția relațiilor patrimoniale, titlul de proprietate al soților joacă un rol important, deoarece cauza principală a dezintegrării familiei sunt litigiile de proprietate, fapt confirmat și de jurisprudență [119].

Considerăm că modalitatea de stabilire civilizată a relațiilor patrimoniale dintre soți în timpul căsătoriei ori în caz de desfacere a acesteia o constituie convenirea asupra unui regim matrimonial aplicabil relațiilor patrimoniale dintre ei. Importanța contractului matrimonial constă, în primul rând, în faptul că încheierea lui permite soților să elimine eventualele probleme care pot să apară în caz de divorț, prin stabilirea regimului matrimonial propriu aplicabil căsătoriei dintre ei.

Dincolo de unele aspecte ce pot să pară meschine, regimul matrimonial contractual prezintă cel puțin un avantaj: administrează banii și timpul viitorilor soți. În cazul existenței unui contract matrimonial, divorțul devine o formalitate facilă, deoarece toate aspectele legate de divorț sunt stipulate în contractul matrimonial, iar averea celor doi soți urmează a fi distribuită conform dorinței prealabile a cuplului. Persoanele care au trecut prin experiența neplăcută a unui divorț prelungit și mizerabil știu câți nervi și câți bani se cheltuie cu taxe, martori și experți pe parcursul unui proces în instanța de judecată.

Din punct de vedere juridic, contractul matrimonial poate conține toate explicațiile de care este nevoie și poate acoperi toate aspectele dorite de cele două părți. Unul dintre cele mai frecvente tipuri de regimuri matrimoniale contractuale se referă la bunurile familiale. Când unul dintre soți este implicat într-o afacere de familie, el dorește de cele mai multe ori – ca și ceilalți membri ai familiei angajați în activitățile respectivei afaceri – să o păstreze pe aceleași criterii „de sânge”. La fel, dacă unul dintre soți acumulează substanțiale datorii înainte de căsătorie, e mai mult decât probabil că celălalt va dori să-și protejeze averea de creditorii soțului datornic.

Regimul matrimonial contractual poate reglementa și responsabilitățile soților ce țin atât de îngrijirea copiilor din căsătorii anterioare, cât și a celor care urmează să se nască. Acest aspect poate fi de o însemnătate considerabilă în instanță atunci când unul dintre soți intenționează să renunțe la cariera sa și să se dedice creșterii copiilor. Cel mai des, însă, disputele apar asupra modalității de împărțire a bunurilor conjugale. Contractul matrimonial este folosit pentru a conferi siguranță că averea cuplului va fi corect împărțită, că aceasta va fi transferată corect de la un soț la altul sau că drepturile asupra ei vor fi împărțite în mod egal de către soți sau pe cote-părți. Toate aceste dispoziții și soluții în cazul situațiilor care ar putea să apară pot fi stabilite, într-o manieră organizată și bine gândită, într-un document cunoscut la americani ca „The prenuptial” [181].

Scopul și obiectivele tezei. Scopul general al studiului este analiza regimului matrimonial contractual într-o manieră multiaspectuală și multidimensională, astfel încât să fie identificate și elucidate elementele definiției și aspectele caracteristice acestuia. Vom analiza aspectele contradictorii propunând soții și căi de soluționare a acestora.

Realizarea scopului general va avea la bază atingerea următoarelor obiective: analiza în detaliu a terminologiei specifice, a aspectelor evolutive, a diversității de regimuri matrimoniale, a momentului stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual, precum și a aspectelor ce țin de conținutul regimului matrimonial contractual, în special, drepturile și obligațiile patrimoniale contractuale ale soților, categoriile de bunuri ale soților și dovada apartenenței acestora, precum și ingerințele regimului primar imperativ asupra conținutului regimului matrimonial contractual.

Întru realizarea scopului preconizat ne propunem, de asemenea, să formulăm anumite concluzii de ordin teoretic și practic, să înaintăm propuneri de *lege ferenda* care ar rezulta logic din investigațiile efectuate în lucrare, contribuind la îmbogățirea doctrinei în problemele vizate, la perfecționarea legislației în vigoare, făcând-o mai compatibilă și logic încheată cu reglementările naționale și străine deja existente.

În limita spațiului disponibil, în lucrare se oferă răspuns la o serie de întrebări ce țin de probleme teoretice și practice apărute în fața doctinarilor și instanțelor judecătorești, prin aceasta fiind de folos atât practicienilor, cât și subiecților raporturilor familiale. Totodată, sunt analizate și recomandate vaste modalități de determinare a regimului matrimonial aplicabil căsătoriei soților și a persoanelor care doresc să se căsătorească.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute se manifestă prin analiza complexă a legislației care reglementează regimul matrimonial contractual ca instituție juridică a dreptului privat. În baza sistematizării normelor legale și analizei fenomenelor juridice, autorul a elucidat procesul de reglementare a instituției regimului matrimonial din Republica Moldova, fiind evidențiate un șir de probleme cărora li se dau soluții interpretative ori referitor la care se sugerează idei de modificare a unor dispoziții legale.

Prezenta lucrare constituie un material inovator în domeniul dreptului familiei, aducând și tratând noi concepte, idei și opinii referitoare la regimul matrimonial contractual. Asemenea abordări complexe, care să includă toate aspectele juridice și de reglementare, precum și actualitatea lor pentru RM, actualmente nu există. Tratând în ansamblu aspectele terminologice și evolutive, tipurile de regimuri matrimoniale și aspectele conceptuale privind evoluția acestora, precum și făcând o analiză profundă a conținutului regimului matrimonial contractual, autorul înglobează în prezenta lucrare cele mai recente abordări, dezbateri și teze ce țin de problematica regimurilor respective.

Noutatea științifică a lucrării constă și în faptul că ea reprezintă o primă încercare cu asemenea amploare de a cerceta problemele care apar în reglementarea juridică a regimului matrimonial contractual după adoptarea CF al RM din 2000.

Noutatea lucrării este marcată și de alte aspecte de cercetare științifică:

- analiza viziunilor doctinarilor autohtoni și străini, recunoscuți în domeniu, în problemele-cheie ale studiului științific și argumentarea poziției personale privind aderarea la unele concepții sau expunerea unor noi soluții științifice;

- abordarea problemelor cu privire la modalitatea de reglementare juridică a regimului matrimonial contractual, cu propuneri concrete de modificare, după caz – de introducerea noilor reglementări;

- evidențierea și sistematizarea mijloacelor, probelor prin care se poate face dovada apartenenței bunurilor soților, precum și rolul prezumției de comunitate în acest caz;

- stabilirea corelației dintre regimul matrimonial legal imperativ și regimul contractual, cu determinarea consecutivității aplicării normelor juridice din CF care le reglementează.

Importanța teoretică a lucrării. Tema tezei și caracterul sarcinilor formulate în ea au condiționat necesitatea abordării complexe a instituției regimului matrimonial contractual, în special – a domeniului de aplicabilitate, pentru a demonstra în final că aceasta este o instituție fundamentală a dreptului familiei. Făcând cercetări asupra instituției respective, autorul a folosit materialul legislativ al RM și al altor state, precum: România, Ucraina, Federația Rusă, Franța, Germania, Italia, provincia Quebec din Canada, Elveția, Anglia, SUA etc., literatura juridică de specialitate și practica judiciară care au putut fi cunoscute până la data finalizării lucrării.

Baza teoretico-științifică a tezei o constituie lucrările cercetătorilor autohtoni, români, ruși, francezi, germani, italieni, americani și englezi în domeniul dreptului civil, dreptului familiei, istoriei dreptului, filozofiei și în alte domenii de științe sociale. Cu titlu de exemplu, menționăm lucrările autorilor: G. Aioanei, I. Albu, D. Alexandresco, N. Angelescu, N. C. Aniței, A. Bacaci, A. Al. Banciu, Al. Băicoianu, M. G. Berindei, G. Boroș, S. N. Bratus, S. Brădeanu, O. Căpățână, S. Cebotari, V. Cebotari, L. Chirtoacă, V. Chirvaiu, A. Ciurea, Șt. Cocoș, A. Corhan, C-M. Crăciunescu, N. C. Dariescu, A. Dobre, I. Dogaru, M. Eliescu, F. Engels, I. P. Filipescu, E. Florian, G. C. Frentiu, O. Halfina, C. Hamangiu, V. Hanga, A. Ionașcu, Tr. Ionașcu, I. Lulă, D. Lupulescu, L. Mărgineanu, G. Mărgineanu, E. Molcuț, B. D. Moloman, N. Neagu, N. Nedelcu, D. Oancea, D-S. Oprea, C. Opreșan, V. Pînzari, E. Poenaru, T. R. Popescu, A. Pricopi, D. Protopopescu, D. Rizeanu, I. Rosseti-Bălănescu, O. Sachelarie, C. Stătescu, T. Tudurache, P. Vasilescu, Э. А. Абашин, Г. Абдурешитова, М. В. Антокольская, Е. С. Атрохова, С. Н. Бондов, В. Браилова, А. С. Гаспарян, И. И. Гришина, И. П. Гришин, К. И. Забоев, А. Игнатенко, М. Ю. Ильичева, И. М. Кузнецова, Л. Б. Максимович, А. В. Мыскин, А. М. Нечаева, Л. М. Пчелинцева, Н. Скрыпников, Н. Е. Сосипатрова, Я. И. Функ, Г. Ф. Шершеневич, Л. В. Щенникова, L. Aynés, A. Bénabent, F-P. Blanc, L. N. Brown, D. Burman, J. Carbonnier, J. Champion, J. I. Clark Hare, A. Colomer, G. Cornu, L. S. Cottrell, M. Dauriac, I. Galindo-Garfias, J. F. Gardner, G. Goubeaux, P. Hammje, G. Levasseur, Ph. Malaurie, H. Mazeaud, L. Mazeaud, J. Mazeaud, H. J. Locke, R. Nosedal, J. Pineau, Ph. Simler, J. W. Smith, M. Stettler, F. Terrè, S. Treggiari, B. Vareille, P. Voirin, F. Waelti, H. B. Wallace, J. W. Wallace etc.

Semnificația teoretică a lucrării se manifestă și prin direcțiile principale ale cercetării:

– *fundamentarea normativ-legislativă*, manifestată prin analiza celor mai relevante prevederi normative ale legislației diverselor state în domeniul reglementării regimurilor matrimoniale contractuale, dar și ale legislației în vigoare din RM;

– *fundamentarea doctrinar-teoretică*, care este realizată prin analiza și evaluarea diverselor opinii, concepte, ipoteze, idei și afirmații ce au drept scop constituirea unei abordări unificate asupra regimurilor matrimoniale contractuale;

– *fundamentarea practico-aplicativă* a cercetărilor efectuate, care rezultă din identificarea aspectelor practice în contextul formulării conținutului regimului matrimonial contractual.

Valoarea aplicativă a lucrării se manifestă prin faptul că este efectuată o analiză științifică complexă a raporturilor patrimoniale ale soților, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic; se utilizează cunoștințe din domeniul științei dreptului, legislației în vigoare, precum și din legislația internațională în domeniu. Concluziile și propunerile formulate de autor sunt utile pentru perfecționarea legislației care reglementează instituția regimului matrimonial contractual, pot fi utilizate în practica contractuală a soților sau a persoanelor care doresc să se căsătorească, precum și în activitatea științifică și didactică în cadrul facultăților de drept din RM.

Nu mai puțin important este și faptul că ideile și concepțiile prezentate în teză pot servi drept imbold pentru efectuarea unor noi investigații și studii în domeniul supus cercetării. Recomandările formulate pot servi, cu precădere, la perfecționarea specialiștilor în domeniu, la elaborarea cursurilor sau a manualelor de dreptul familiei, la perfecționarea legislației de drept privat, în general. Teza este fundamentată pe ideea că instituția supusă cercetării pune la dispoziția soților posibilități destul de vaste pentru determinarea regimului matrimonial aplicabil căsătoriei lor, astfel încât să poată deroga de la prevederile aplicabile regimului matrimonial legal, care se aplică imediat din momentul încheierii căsătoriei.

Mai mult ca atât, anii care s-au scurs de la 26 aprilie 2001 – data punerii în aplicare a noului CF al RM – fac posibilă și necesară o sintetizare critică a practicii judiciare și a literaturii juridice în această materie, precum și abordarea unor probleme și aspecte noi, care pot contribui la înțelegerea justă a regimului matrimonial contractual.

În vederea asigurării unor reglementări uniforme este necesar a propune un proiect de Lege pentru modificarea și completarea Codului familiei, întrucât există dificultăți teoretice și practice de interpretare a normelor existente, pentru rezolvarea cărora se apelează la normele ce reglementează căsătoria, însă acestea din urmă nu în toate cazurile merită și pot fi aplicate.

Aprobarea rezultatelor. Teza a fost elaborată la Catedra Drept Civil din cadrul Facultății de Drept a U.S.M. Aici a fost discutată și aprobate rezultatele cercetărilor efectuate pe marginea temei tezei de doctorat. La ședința Seminarului Științific de Profil, teza a fost recomandată spre susținere la Consiliul Științific Specializat.

Aspectele teoretico-practice expuse în teză au fost examinate și recunoscute la diverse conferințe naționale și internaționale, unele compartimente prezentând publicații separate

semnate de autor. Structura tezei de doctor se conformează prevederilor metodologice, incluzând toate elementele necesare.

Sumarul compartimentelor tezei. Lucrarea conține o adnotare în trei limbi, listă de abrevieri, introducere, trei capitole și zece subcapitole, concluzii și recomandări, bibliografie, anexe, expresii latine, declarație privind asumarea răspunderii și curriculum vitae.

Primul capitol „Analiza situației în domeniul regimurilor matrimoniale contractuale” se referă la aspectele evolutive, investigarea materialelor științifice în domeniul regimurilor matrimoniale contractuale și elucidarea problemei de cercetare, cu expunerea direcțiilor de soluționare.

Al doilea capitol, intitulat „Fundamentul conceptual al regimului matrimonial contractual”, definește și conturează noțiunile de bază în strânsă legătură cu subiectul tratat, tipurile de regimuri matrimoniale contractuale legiferate de alte state, precum și aspectele conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual.

Cel de-al treilea capitol este rezervat pentru a studia „Conținutul regimului matrimonial contractual”, în special – drepturile și obligațiile patrimoniale contractuale ale soților, categoriile de bunuri ale soților, dovada apartenenței bunurilor soților și restricțiile legale asupra conținutului regimului matrimonial contractual.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL REGIMURILOR MATRIMONIALE CONTRACTUALE

1.1. Investigarea materialelor științifice privind instituția regimului matrimonial contractual

Încă doctrina de acum un secol a echivalat noțiunea de „relații patrimoniale dintre soți” cu noțiunea de „regim matrimonial”. Doctrina contemporană asupra noțiunilor de „regim matrimonial” și „relații patrimoniale dintre soți” este cu mult mai nuanțată decât în trecut, susținând că între cele două noțiuni există legături destul de strânse, dar nu identice. Se consideră că regimurile matrimoniale reprezintă un sistem de reguli juridice care guvernează efectele patrimoniale ale căsătoriei, dar nu oricăror efecte, întrucât sunt unele raporturi pecuniare care nu interesează regimurile matrimoniale, de exemplu, obligația de întreținere dintre soți, ca și acelea la care sunt ținuti aceștia față de alte persoane: copii, afini etc. În consecință, regimul matrimonial este o parte a regulilor care orânduiesc relațiile patrimoniale dintre soți, relații care, în ansamblul lor, constituie substanța mai multor materii și discipline: dreptul patrimonial al familiei, dreptul succesoral etc. [6, p.18].

Codul căsătoriei și familiei din 26 decembrie 1969 [28] reglementa raporturile patrimoniale dintre soți în art.21 „Proprietatea comună devălmașă a soților”, art.22 „Determinarea părților din proprietatea comună devălmașă a soților în caz de împărțire a bunurilor” și art.23 „Proprietatea personală a fiecăruia dintre soți” ca regim juridic matrimonial, caracterizat în doctrină ca fiind nu numai legal, unic și obligatoriu, dar, mai ales, rigid și constrângător. În temeiul art.25 „Convențiile patrimoniale dintre soți”, soții puteau încheia între ei toate convențiile patrimoniale admise de lege. Totuși, convențiile dintre soți, îndreptate spre știrbirea drepturilor patrimoniale ale unuia dintre ei, nu erau valabile.

Codul familiei din 26.10.2000 s-a supus tendinței legislațiilor moderne de a crea un triplu echilibru în materia raporturilor patrimoniale dintre soți, prin regimurile matrimoniale pe care le-a instituit: *între soți*, prin apariția convențiilor matrimoniale, ceea ce a dus la adoptarea unor norme juridice mai flexibile, care permit soților o anumită libertate de a alege regimul aplicabil raporturilor patrimoniale dintre ei; *în interiorul familiei*, deoarece s-a recurs la norme imperative ce prevăd limitări și interdicții pentru protecția intereselor majore ale familiei; *între soți și terți*, prin stabilirea unor cerințe de formă a convențiilor matrimoniale ce se încheie prin act notarial și cu obligația de a înștiința creditorii despre existența acestei convenții [6, p.21].

Noul CF a instituit, pe lângă regimul legal al proprietății în devălmășie a soților, regimul contractual al bunurilor soților, la baza căruia se află principiul autonomiei de voință în crearea propriului regim matrimonial. Această reformă legislativă a oferit soților și persoanelor care doresc să se căsătorească opțiunea de a crea propriul regim matrimonial contractual, răspunzând astfel nevoilor social-economice și tendinței manifestate în acest domeniu pe plan european.

Este de menționat că legislația RM ce ține de libertatea creării regimului matrimonial contractual se fundamentează atât pe prevederile CF, cât și pe cele ale CC. Însă, ținând cont de multitudinea și complexitatea relațiilor patrimoniale dintre soți, conchidem că normele dreptului comun nu sunt suficiente pentru reglementarea eficientă și cu manifestarea a mai multă grijă și atenție față de aceste raporturi patrimoniale. De aceea, prin normele dreptului familiei, s-a introdus o reglementare specială a raporturilor patrimoniale dintre soți, care produce o mai mare stabilitate și consolidează relațiile de familie. De regulă, raporturile patrimoniale dintre soți sunt stabilite și reglementate de către normele cuprinse în CF, iar în unele cazuri, când aceste norme juridice sunt insuficiente, se recurge la aplicarea normelor corespunzătoare din CC, realizându-se astfel corelația dreptului familiei cu dreptul civil [61, p.168-169].

Alături de prevederile CC și ale CF pe teritoriul RM se aplică și alte acte normative care reglementează aspectele ce vizează particularitățile încheierii contractelor matrimoniale și ale aplicării relațiilor patrimoniale dintre soți, și anume: Constituția RM, Codul cu privire la locuințe, Legea cu privire la notariat, Legea taxei de stat, Legea cu privire la metodologia calculării plății pentru serviciile notariale, Legea privatizării fondului de locuințe, Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, Legea cu privire la piața de capital, Legea cu privire la piața valorilor mobiliare, Legea privind asociațiile de economii și împrumut, Legea privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase, Legea privind transmiterea valorilor mobiliare și a cotelor de participare nesolicitate în condițiile Legii nr.392-XIV din 13 mai 1999, Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind modul de evidență, pregătire, păstrare și predare la arhivă a actelor notariale ș.a.

Observăm că, izvoarele naționale dedicate reglementării relațiilor patrimoniale, inclusiv dintre soți, prevăd diferite aspecte patrimoniale (locuință, afaceri, finanțe etc.), însă acestea nu îmbracă abordări contractuale în rîndul persoanelor căsătorite, datorită faptului că în RM contractele matrimoniale sunt încheiate pe arii restrînse.

Totodată, ținem să menționăm că în RM, Federația Rusă și Ucraina, relațiile patrimoniale dintre soți sunt reglementate atât de CF, cât și de CC, în timp ce în România, Franța, Germania și Italia, spre exemplu, contractele matrimoniale sunt reglementate doar de CC. Acest ultim mod de abordare se fundamentează pe ideea de contopire a relațiilor familiale în cadrul raporturilor de

drept civil ca fiind un tot întreg, pe când în prima categorie de state se dorește evidențierea specificului relațiilor familiale de alte relații civile.

În context, prezentăm studiile la subiectul tezei de doctor drept o premieră în RM, deoarece până în prezent nu au fost realizate cercetări speciale în domeniul regimului matrimonial contractual la un nivel atât de complex. Desigur, unele cercetări ale teoreticienilor în domeniu au fost efectuate, însă ele au un caracter preponderent tangențial problematicii analizate în prezenta lucrare. În majoritatea cazurilor, specialiștii autohtoni atrag o mai mare atenție asupra aspectelor reglementării regimului matrimonial în general și a contractului matrimonial în special, lăsând neatins aspectele specifice regimului matrimonial contractual care ne interesează. Printre doctrinari autohtoni care au studiat contractul matrimonial evidențiem, la momentul actual, pe Valentina Cebotari, Veaceslav Pînzari, Sergiu Cebotari, Lilia Chirtoacă, L. Mărgineanu și G. Mărgineanu. Totodată, menționăm că în ultimii cinci ani, la nivel național, doar V. Cebotari a continuat să facă studii în acest domeniu, ceilalți autori retrăgându-se din acest domeniu.

Doctorul în drept V. Cebotari este autoarea manualelor *Dreptul familiei*, editate în anii 2004, 2008 și 2014, în care sunt analizate normele legale ce reglementează regimul matrimonial legal și cel contractual. Autoarea oferă soluții în rezolvarea unor aspecte doctrinare, care fac obiect de studiu al prezentei teze. Cu referire la *dovada bunurilor comune*, V. Cebotari menționează că, având în vedere că în majoritatea cazurilor bunurile sunt dobândite în timpul căsătoriei prin contribuția ambilor soți, se instituie prezumția relativă de comunitate, iar calitatea de bun comun nu trebuie dovedită. Orice bun, dobândit în timpul căsătoriei, se consideră comun atâta timp cât nu se face dovada că el este un bun propriu al unuia dintre soți [19, p.101].

Această opinie este enunțată și de A. Bacaci, V. Dumitrache și C. Hageanu în manualul *Dreptul familiei*, considerând că prezumția de comunitate are un caracter relativ *juris tantum*, ea constituind, cum *in terminis* o spune legiuitorul, o scutire de dovadă. Posibilitatea invocării prezumției de comunitate nu înlătură facultatea pe care o are oricare dintre soți – de a cere să se constate, în timpul căsătoriei, că un anumit bun nu este un bun propriu al unuia dintre soți, ci un bun comun, sau invers [10, p.42].

Întru dezvoltarea acestei concepții, ținând cont de prevederile art.19 alin.(1) din CF, potrivit căruia bunurile devin comune dacă ele sunt dobândite de către soți în timpul căsătoriei, autorul tezei de doctor a analizat în lucrarea *Dovada apartenenței bunurilor soților. Partea I* [97], patru aspecte care se cer a fi lămurite: a) noțiunea de dobândire, b) calitatea de soț a dobânditorului, c) data sau momentul dobândirii și d) modul în care bunurile devin comune.

Cu referire la *data de la care veniturile soților devin comune*, V. Cebotari consideră că veniturile devin proprietate comună a soților din momentul în care au fost primite de soțul îndreptățit [20, p.105-106]. În acest context, s-au expus și doctrinarii E. Florian și V. Pînzari în lucrarea *Căsătoria în legislația României și a Republicii Moldova*, aducând argumente suplimentare în sensul că numai prin încasare venitul se transformă într-un bun corporal susceptibil de a fi apropiat sub forma dreptului de proprietate [61, p.175]. La fel, doctrinarul Ș. Cocoș prezintă o soluție, în lucrarea *Dreptul familiei*, care îmbină prevederile dreptului familiei cu cele ale dreptului muncii, și anume: salariul neîncasat – drept de creanță, este bun propriu, iar salariul încasat – drept real, este bun comun [27, p.40].

În dezvoltarea acestei concepții doctrinare, referindu-ne la faptul că soțul poate din contul veniturilor sale să procure atât un bun comun, cât și un bun de uz personal, autorul tezei de doctor a formulat răspuns la întrebarea: *Când, totuși, venitul devine comun, din momentul obținerii dreptului de creanță sau din momentul primirii faptice a acestuia?*

În manualul *Dreptul familiei*, V. Cebotari oferă soluție cu referire la *situația bunurilor soților în caz dacă căsătoria a fost declarată nulă*. Autoarea consideră că în acest caz comunitatea bunurilor între soți nu a existat niciodată. Bunurile dobândite în căsătoria nulă aparțin persoanelor din căsătoria nulă cu drept de proprietate comună pe cote-părți, ceea ce este reglementat de CC, cu excepția prevăzută în art.44 alin.(3) lit.a) din CF, potrivit căreia instanța judecătorească, la cererea soțului de bună-credință, este în drept să-l oblige pe celălalt soț la plata pensiei de întreținere, să aplice, la împărțirea bunurilor dobândite în comun până la declararea nulității căsătoriei, regulile stabilite de art.20, 25, 26 din CF, precum și să recunoască valabil, total sau parțial, contractul matrimonial [20, p.106].

Cu referire la această situație, E. Florian consideră, în manualul *Dreptul familiei*, calitatea de soț a celui de bună-credință atrage aplicarea regimului comunității matrimoniale cu privire la bunurile dobândite în timpul căsătoriei nule sau anulate, în consecință, de acest regim va beneficia și soțul de rea-credință, întrucât este de neconceput existența concomitentă a două regimuri juridice incompatibile cu privire la aceeași universalitate juridică [60, p.74].

În contextul soluționării problemei abordate, autorul tezei de doctor va reieși din conținutul art.41 alin.(2) din CF, potrivit căruia căsătoria poate fi declarată nulă și va fi considerată ca atare din momentul încheierii ei.

Totodată, V. Cebotari este autoarea articolului *Regimuri matrimoniale: Aspecte de drept comparat*, publicat în Revista Națională de Drept a U.S.M., nr.10-12 din 2009. În acest articol sunt analizate aspectele definiției ale regimului matrimonial în general și al clasificării acestora,

evidențiindu-se particularitățile specifice fiecărui tip în legislațiile altor state. La fel, V. Cebotari este autoarea articolului *Considerații generale privind noțiunea și conținutul contractului matrimonial*, scris în coautorat cu S. Cebotari și publicat în Revista Națională de Drept a U.S.M., nr.10 din 2002.

V. Pînzari este autorul notelor de curs la disciplina *Dreptul familiei*, editate în anul 2000 [106], al manualului *Căsătoria în legislația României și a Republicii Moldova*, scos de sub tipar în anul 2006 [105], precum și autor al articolelor *Unele considerente cu privire la regimul contractual al bunurilor soților în legislația familială a Republicii Moldova*, editat în Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România, nr.1 din 2006 [107] și *Unele reflecții cu privire la reglementarea regimului contractual al bunurilor soților în legislația familiei a Republicii Moldova*, publicat în *Legea și viața*, nr.3 din 2006 [108]. În acestea, doctrinarul analizează regimul contractual al bunurilor soților în legislația actuală a Republicii Moldova, evidențiind mai mult aspectele ce vizează caractere și condițiile de valabilitate ale contractului matrimonial și particularitățile regimului matrimonial legal.

Cu referire la ***legătura dintre căsătorie și contractul matrimonial***, V. Pînzari menționează în lucrarea *Unele considerente cu privire la regimul contractual al bunurilor soților în legislația familială a Republicii Moldova*, contractul matrimonial este un contract principal, deoarece soarta lui nu este legată de cea a altor acte juridice sau contracte [107, p.119]. Aceeași opinie este împărtășită și de P. Vasilescu în manualul *Regimuri matrimoniale. Partea generală*, argumentând că actul juridic al căsătoriei și contractul matrimonial sunt două acte juridice distincte, cu regimuri juridice proprii, chiar dacă rațiunea existenței acestui contract este reglementarea raporturilor patrimoniale dintre soți, „ceea ce înseamnă că efectele și cauza juridică a unei convenții matrimoniale sunt strâns legate de căsătorie” [116, p.198].

De altă părere sunt doctrinarii români C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu și Al. Băicoianu, care menționează în manualul *Tratat de drept civil român. Vol.III*, că însăși căsătoria este un contract, cel principal, iar convenția matrimonială constituie un contract accesoriu acesteia, întrucât existența și durata sa depind de existența și durata căsătoriei [65, p.4].

Cu referire la aceste aspecte, autorul tezei de doctor a prezentat rezultatele studiului în cadrul Conferinței Jubiliare cu participare internațională „Rolul științei și educației din Republica Moldova în contextul integrării europene” in honorum academicianului Valeriu Canțer, publicând articolul *Considerații privind delimitarea noțiunilor „contract matrimonial” de „contract de căsătorie”*, prin care se face o analiză a termenilor „căsătorie”, „contract de căsătorie” și „contract matrimonial”.

În lucrarea *Unele considerente cu privire la regimul contractual al bunurilor soților în legislația familială a Republicii Moldova*, V. Pînzari oferă răspuns la întrebarea: ***Ce efecte va produce declararea nulității căsătoriei în privința contractului matrimonial? Va fi lovit de nulitate și acesta în situația dată sau nu?***, considerând că contractul matrimonial va fi caduc, deoarece nu se mai justifică existența lui. Contrariul acestei situații este cazul în care căsătoria este încheiată în mod valabil, iar contractul matrimonial nu. Respectiv, V. Pînzari ridică întrebarea: ***Va produce vreun efect declararea nulității contractului matrimonial în privința căsătoriei?*** În această situație, V. Pînzari considerând că soții nu se vor putea prevala de efectele contractului matrimonial, fiindu-le aplicabil regimul matrimonial legal. Faptul că art.28 alin.(2) din CF stipulează că „Contractul matrimonial încheiat până la înregistrarea căsătoriei intră în vigoare la data înregistrării acesteia” nu condiționează existența sau valabilitatea lui, ci condiționează producerea efectelor, adică, dacă nu se încheie căsătoria între persoanele care au încheiat un contract matrimonial, acesta din urmă nu va fi lovit de nulitate, ci va fi caduc, astfel, ca act juridic, el va exista în mod valabil, numai că nu-și va produce efectele. Contractul matrimonial este accesoriu nu actului juridic al căsătoriei, ci instituției date [107, p.119].

De aceeași opinie este și P. Vasilescu, care în manualul *Regimuri matrimoniale. Partea generală*, argumentează că existența căsătoriei condiționează existența contractului matrimonial și nu invers [116, p.199]. Aceste concepții vor fi abordate de către autorul tezei de doctor în paragraful 2.1.

Totodată, V. Pînzari consideră că ***contractul matrimonial este un contract civil ordinar***, căruia îi sunt aplicabile regulile generale în materie de încheiere a contractelor sau de executare a obligațiilor, având însă și unele particularități, spre exemplu: a) părți ale acestui contract pot fi numai persoanele care încheie căsătoria sau au încheiat-o deja, adică subiecții sunt soții sau viitorii soți; b) pot încheia asemenea contracte numai persoanele fizice, nu și cele juridice; c) prin acest contract se stabilesc doar relații patrimoniale între soți sau se reglementează drepturile și obligațiile soților în cazul desfacerii căsătoriei [107, p.117], [108, p.14], [140, p.49-51].

Această opinie este împărtășită și de V. Cebotari în manualul *Dreptul familiei*, menționând că contractul matrimonial este o varietate a actelor juridice civile, care are și unele particularități, cum ar fi: componența specială a subiectelor, conținutul și obiectul contractului. De asemenea, contractul matrimonial trebuie să corespundă cerințelor de bază referitoare la contractele juridice civile, atât după forma încheierii, cât și după conținutul și libertatea manifestării voinței părților [21, p.123].

Merită atenție aportul autoarei L. Chirtoacă, care prin manualul *Tratat de dreptul familiei*, publicat în anul 2005, analizează efectele căsătoriei, atât sub aspectul relațiilor personale nepatrimoniale, cât și relațiile patrimoniale dintre soți, drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților, obligația de sprijin material reciproc. L. Chirtoacă s-a expus în sensul că dacă la modificarea contractului matrimonial, drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților se mențin, dar sub o altă formă, atunci în cazul rezilierii – drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților încetează pentru viitor din momentul autentificării notariale [25, p.86], opinie pe care autoarea tezei de doctor o va dezvolta în paragraful 2.3. De asemenea, consideră că bunurile dobândite separat de oricare dintre soți în timpul separării în fapt sunt bunuri comune [25, p.58], opinie pe care autoarea tezei de doctor o va dezvolta în paragraful 3.3.

Menționăm contribuția autorului S. Cebotari, care a analizat aspecte istorice în articolul *Relațiile patrimoniale ale soților în statul Roman*, apărut în anul 2003.

La fel, menționăm aici și contribuția autorilor L. Mărgineanu și G. Mărgineanu, care au publicat în anul 2002 manualul *Dreptul familiei*, prin care sunt abordate și aspecte ce vizează relațiile de drept patrimonial ale soților. Totodată, se oferă soluție la întrebarea: ***Poate fi încheiat contractul matrimonial între persoane ce au ales concubinajul ca mod de conviețuire?***. Autorii consideră că, „Așa cum concubinajul nu se află sub incidența Codului familiei, adică persoanele respective nu sunt recunoscute drept soți, contractul matrimonial încheiat între persoanele date este privit ca un raport de drept comun. Aceasta înseamnă că, contractul va intra în vigoare odată cu înregistrarea căsătoriei. Dacă persoanele care trăiesc în concubinaj nu intenționează să înregistreze căsătoria, atunci încheierea contractului matrimonial este lipsită de sens, deoarece el nu poate intra în vigoare” [88, p.192].

Cu referire la acest aspect, V. Cebotari menționează în manualul *Dreptul familiei*, că indiferent de durată, concubinajul nu servește drept temei pentru apariția proprietății în devălmășie, iar raporturile patrimoniale dintre concubini sunt reglementate de CC [21, p.109]. În același sens s-a expus și doctrinarul rus A. Mîskin în lucrarea *Contractul matrimonial în sistemul de drept privat rus*, considerând că persoanele care se află în relații familiale nelegalizate (sunt concubini) pot încheia contract matrimonial în relațiile dintre ei, însă acesta se va afla într-o stare înghețată [135, p.75].

Cu referire la aceste aspecte, autorul tezei de doctor s-a expus în articolul *Reflecții asupra cercului de persoane care pot încheia valid un contract matrimonial până la înregistrarea căsătoriei* [103, p.38-39].

La fel, *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*, editat de un colectiv de autori în anul 2005, prezintă o sursă doctrinară importantă la capitolul reglementării regimului matrimonial legal al proprietății devălmașe și a celui contractual pe cote-părți. Iar unele aspecte referitoare la bunuri (noțiunea de bunuri, clasificarea după diferite criterii a bunurilor, cu evidențierea importanței juridice a clasificărilor) sunt abordate de către S. Baieș și N. Roșca în manualul *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, apărut într-o a IV-a ediție în anul 2011. Or, în cadrul regimului matrimonial, distincția dintre bunurile mobile și cele imobile prezintă importanță.

Constatăm că cercetările și studiile realizate de doctrinarii autohtoni nu au avut drept obiect de studiu distinct specificul regimului matrimonial contractual și nici măcar în contextul analizei legislației și doctrinei altor state, astfel încât afirmăm cu certitudine că regimul matrimonial contractual nu a constituit încă niciodată obiect distinct de cercetare pentru specialiștii din RM.

Printre doctrinarii români care au dedicat studii valoroase instituției regimului matrimonial contractual o menționăm în prim plan pe Cristiana-Mihaela Crăciunescu. În monografia *Dreptul de dispoziție al soților asupra bunurilor ce le aparțin în diferite regimuri matrimoniale*, scoasă de sub tipar în anul 2010, autoarea realizează o analiză profundă a regimurilor matrimoniale, în general, și a regimurilor matrimoniale de separație și de comunitate, în special. Totodată, autoarea realizează un studiu profund asupra diversității actelor juridice cu privire la bunurile soților, făcând o analiză comparativă cu legislația altor state, prezentând și tendințele legislative în diferite sisteme de drept, în legătură cu evoluția actelor juridice privind bunurile soților.

În această lucrare, autoarea face **diferența între momentul „încetării” și cel al „lichidării” regimului matrimonial**, considerând că momentul încetării reprezintă data de la care regimul matrimonial a încetat să se aplice soților, iar momentul lichidării este cel în care se fac toate operațiunile privind calculul și plata creanțelor dintre soți sau foștii soți, adică se împart bunurile acolo unde este cazul, ori se rezolvă orice alte probleme ivite în legătură cu situația bunurilor soților după încetarea aplicării regimului matrimonial. Aceste două momente pot să coincidă sau nu [41, p.50]. Cu referire la acest aspect, autorul tezei de doctor s-a expus în lucrarea „*Aspecte conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual*” [94, p.58-59].

În articolul *Reglementarea clauzei de preciput în noul Cod civil român*, publicat în anul 2010, C. M. Crăciunescu prezintă **noțiunea clauzei de priceput și natura juridică a acesteia**, tratează beneficiarul și obiectul clauzei de priceput, modul de aplicare și termenul de exercitare, condițiile de valabilitate și efectele aplicării acestei noi instituții.

Astfel, autoarea definește clauza de preciput ca fiind acordul de voință al soților ori, după caz, al viitorilor soți, încheiat în condițiile prevăzute de lege, cuprins în convenția matrimonială, în virtutea căruia soțul supraviețuitor este îndrituit să preia, fără plată, înainte de partajul moștenirii, unul sau mai multe bunuri comune, deținute în devălmășie ori în coproprietate. Rezultă că, în esență, clauza de preciput este o convenție a soților, care conferă unuia dintre ei, și anume soțului supraviețuitor, posibilitatea de a prelua unul sau mai multe bunuri comune, cu titlu gratuit, înaintea partajului [43, p.17]. Cu referire la instituirea sau nu a clauzei de priceput în legislația națională, autorul tezei de doctor se va expune în paragraful 2.2. al tezei.

În articolul *Aspecte noi privind abordarea căsătoriei în perspectiva noului Cod civil*, publicat în anul 2009, C. M. Crăciunescu face o ***scurtă prezentare a unora dintre noutățile aduse de noua reglementare în domeniul căsătoriei, ca instituție specifică a dreptului familiei***, reglementări care, consideră autoarea, produc o adaptare foarte necesară la evoluția vieții sociale, la condițiile actuale în care familiile conviețuiesc și o flexibilitate care nu poate fi decât benefică în contextul societății contemporane românești și europene.

În manualul *Regimuri matrimoniale*, apărut în anul 2000, C. M. Crăciunescu a realizat o sumară prezentare generală a diferitor regimuri matrimoniale existente în lume, precum și a celor mai importante caracteristici pe care fiecare dintre aceste regimuri le capătă în diferite sisteme de drept. Autoarea prezintă, de asemenea, modul în care evoluția dreptului internațional și a respectării drepturilor omului se reflectă în acest domeniu extrem de important al relațiilor umane. În această lucrare, C. M. Crăciunescu ***tratează obiectul regimului matrimonial*** în sens material și în sens juridic [42, p.5-6], ***definește regimul matrimonial primar imperativ*** ca fiind un ansamblu de reguli fundamentale și imperative, care se aplică tuturor căsătoriilor, indiferent de regimul matrimonial căruia îi sunt supuși soții, în dreptul țărilor în care există o pluralitate de regimuri matrimoniale aplicabile [42, p.22].

În lucrarea doctrinarei C. M. Crăciunescu întâlnim conceptul potrivit căruia ***regimul matrimonial este stabilit în momentul căsătoriei*** [42, p.9]. Cu referire la acest aspect, autorul tezei de doctor s-a expus în lucrarea „*Aspecte conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual*” [94, p.52-55].

De asemenea, C. M. Crăciunescu ***utilizează termenul „dizolvare” pentru a desemna încetarea regimului matrimonial*** [42, p.18]. Autorul tezei de doctor s-a expus cu referire la utilizarea acestor termeni în lucrarea „*Aspecte conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual*” [94, p.58-60].

Cu referire la *efectele încetării regimului matrimonial contractual*, C. M. Crăciunescu consideră că ele variază în dependență de tipul regimului matrimonial contractat, de acordul soților sau de lipsa acestuia, de legislația fiecărei țări. Spre exemplu, *încetarea regimului matrimonial de separație* pare să nu ridice nici o problemă deosebită de ordin patrimonial, întrucât fiecare dintre soți are propriul său patrimoniu, de care poate să dispună în mod liber [42, p.18]. Însă, în practică, se pot ivi numeroase probleme generate, în principal, de creanțele existente între soți, născute din responsabilitatea civilă a unui soț față de celălalt, împrumuturi acordate între ei, îmbogățirea fără justă cauză, remunerarea unei munci sau împărțirea bunurilor proprietate comună [41, p.51]. Totodată, autoarea tratează diferit situația de *încetare a regimurilor matrimoniale de comunitate* în care se pune, în principal, problema lichidării comunității [42, p.20].

C. M. Crăciunescu și M. G. Berindei s-au expus în articolul *Convenția matrimonială. Considerații critice*, cu referire la faptul că *momentul încheierii convenției matrimoniale este diferit de cel al căsătoriei*, capacitatea părților fiind apreciată, pentru fiecare dintre acestea, la momentul încheierii respectivului act [44, p.356]. În acest context, M. Avram și C. Nicolescu adaugă că vârsta matrimonială trebuie să fie împlinită și la data încheierii convenției matrimoniale, nu doar la data celebrării căsătoriei [7, p.81]. Din analiza aspectelor doctrinare și a normelor legale, autorul tezei de doctor și-a prezentat concluzia în articolul „*Aspecte conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual*” [94, p.52-55]

O valoare științifico-practică prezintă comentariile prezentate de Nadia Cerasela Aniței în monografia *Regimurile matrimoniale potrivit noului Cod civil*, editată în anul 2012. Cartea oferă un studiu asupra regimurilor matrimoniale reglementate de noul CC român, aplicabil de la 1 octombrie 2011. Sunt prezentate atât dispozițiile comune celor trei tipuri de regimuri matrimoniale, cât și normele speciale, specifice fiecăruia în parte, fiind analizate atât problemele consacrate sub vechea reglementare, cât și instituții juridice noi pentru legislația română, cum ar fi clauza de priceput. În manual se remarcă dimensiunea modernă a tematicii, dezvoltată sub semnul armonizării europene a legislației naționale.

N. C. Aniței consideră că *regimul matrimonial este o parte a regulilor care orânduiesc relațiile patrimoniale dintre soți*, relații care, în ansamblul lor, constituie substanța mai multor materii și discipline: dreptul patrimonial al familiei, dreptul succesoral etc. Autoarea susține, de asemenea, că regimurile matrimoniale reprezintă un sistem de reguli juridice care guvernează efectele patrimoniale ale căsătoriei, dar nu oricărui efecte, întrucât *sunt unele raporturi*

pecuniare care nu interesează regimurile matrimoniale, de exemplu, obligația de întreținere dintre soți, ca și acelea la care sunt ținute aceștia față de alte persoane: copii, afini etc. [6, p.18].

La fel, N. C. Aniței consideră că *regimul matrimonial primar imperativ este primar în dublu sens*. În primul sens, el este aplicabil înaintea oricăror altor reguli, dispozițiile care îl compun fiind aplicabile înaintea altor prevederi legale în materie sau stipulații din cuprinsul convențiilor matrimoniale. Explicația acestui caracter rezidă în faptul că regimul primar este un efect legal al căsătoriei, aplicându-se automat soților la data încheierii căsătoriei, independent de regimul matrimonial aplicabil. În al doilea sens, el este comun tuturor regimurilor matrimoniale și constituie baza acestora, cuprinzând drepturile și libertățile fundamentale valabile în toate raporturile patrimoniale dintre soți [6, p.42].

Aspectele abordate de N. C. Aniței, au fost expuse de către autoarea tezei de doctor în cadrul conferinței științifice cu participare internațională „Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective, publicând studiul *Restricții legale asupra conținutului regimului matrimonial contractual*.

Mai recent, apare studiul realizat de A.V. Mîskin în manualul *Contractul matrimonial în sistemul rus de drept privat*, scos de sub tipar în anul 2012. În carte sunt analizate nu doar probleme clasice ce țin de contractele matrimoniale, dar și aspecte precum legătura contractului matrimonial cu contractul de donație, specificul reglementării relațiilor personale nepatrimoniale prin contract matrimonial ș.a. Cu referire la *utilizarea de către legiuitor a expresiilor „persoane care doresc să se căsătorească” și „viitorii soți”*, A.V. Mîskin menționează că nici CF, nici alte acte normative nu oferă temei de a considera că statutul de persoane care doresc să se căsătorească se obține doar din momentul depunerii cererii de căsătorie la OSC. Mai mult ca atât, consideră că nu este întâmplător faptul că CF nu prevede obligativitatea încheierii contractului matrimonial înainte de căsătorie doar de către persoanele care au depus cerere de căsătorie [135, p.72]. Analizând normele legale din România, Ucraina și Federația Rusă, în domeniul utilizării expresiilor „persoane care doresc să se căsătorească” și „viitorii soți”, autorul tezei de doctor a prezentat, în articolul *Reflecții asupra cercului de persoane care pot încheia valid un contract matrimonial până la înregistrarea căsătoriei*, situația din RM [103, p.36-37].

A.V. Mîskin consideră că *locuința este proprietate personală în condițiile în care la privatizare a participat doar unul dintre soți* [135, p.86]. Această opinie este dezvoltată de autorul tezei de doctor, în articolul *Categoriile de bunuri care pot constitui obiect al regimului matrimonial contractual*, analizând categoria bunurilor obținute în baza altor convenții gratuite,

cum ar fi bunurile obținute în rezultatul privatizării, bonurilor valorice obținute gratis, iertării de datorie etc. [95, p.32].

Printre alți doctrinari ruși care au analizat relațiile patrimoniale dintre soți menționăm pe M. V. Antocoliskaia, I. M. Cuznețova, I. I. Grișina, I. P. Grișin, A. M. Neceaeva, C. I. Zaboev ș.a. Spre exemplu, M. V. Antocoliskaia în manualul *Dreptul familiei*, editat în anul 2000, și-a expus opinia precum că, **nu sunt proprietate personală computerul sau instrumentele muzicale dobândite în timpul căsătoriei din mijloace comune**, întrucât pentru procurarea lor s-au cheltuit sume considerabile din bugetul comun al familiei și atribuirea lor cu statut de proprietate personală a unuia dintre soți ar leza interesele celuilalt soț [121, p.158]. Cu referire la acest aspect, G. Aioanei și E. Poenaru aduc argumente, în lucrarea *Căsătoria și divorțul*, editată în anul 2008, în vederea atribuirii la categoria bunurilor proprii a obiectelor care țin de exercitarea profesiei, cum ar fi: literatura de specialitate a medicului, a juristului, instrumentele strungarului, ale electricianului, medicului, aparatul de fotografiat al unui jurnalist, vopselele și pânzele unui pictor etc. [1, p.112-113]. Ambele concepții sunt analizate de către autorul tezei de doctor în studiul *Regimul matrimonial al bunurilor destinate exercitării profesiei*, prezentat în cadrul conferinței științifico-practică internațională „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”.

În comentariul la CF al Federației Ruse, I. M. Kuznețova susține **dreptul soților de a stabili propriul regim**, care să combine elemente ale regimului proprietății separate cu elemente ale regimului proprietății în devălmășie, acesta fiind denumit *regim matrimonial combinat*. Spre exemplu, veniturile curente se vor afla în proprietatea comună a ambilor soți, iar proprietatea utilizată în activitatea de întreprinzător – în proprietate separată [133, p.150]. De asemenea, I. M. Kuznețova consideră că **obiectul regimului matrimonial contractual poate să se refere și la bunuri sau drepturi patrimoniale ce pot să apară în timpul căsătoriei**, nu numai la bunurile și drepturile patrimoniale existente la momentul încheierii contractului matrimonial [133, p.146].

În ceea ce privește practicienii ruși ale căror cercetări în domeniu au atras atenția în mod deosebit remarcăm coautorii manualului *Contractul matrimonial – garanția fericirii familiei*, editat în anul 2004 de către avocații A. S. Gasporean și E. S. Atrohova. Cartea conține practica statelor europene în domeniul încheierii contractelor matrimoniale, precum și istoricul apariției contractului matrimonial atât în lume, cât și în Federația Rusă.

Un alt avocat rus, Ă. A. Abașin, este remarcat prin broșura *Contractul matrimonial – sfatul avocatului*, editată în anul 2004. Autorul analizează într-o formă practică particularitățile juridice

ale încheierii contractului matrimonial, explică ce poate include acesta, ce obligații le impune soților și ce drepturi le garantează.

În Ucraina situația în domeniul cercetării regimului matrimonial contractual este similară cu cea din RM și aceasta se explică, probabil, prin faptul că instituția a apărut abia în anul 1992. Evoluția istorică a noii instituții în Ucraina este analizată de Vlada Brailova în articolul *Dragostea împotriva calculului* și de Gulinara Abdureșitova în articolul *Ce trebuie să știm despre contractul matrimonial*, ambele publicate în anul 2010.

Prezentul studiu al regimului matrimonial contractual este realizat în concordanță cu tendințele actuale ale cercetării științifice și are în vedere inclusiv analiza cantitativ-calitativă a tezelor de doctor confirmate în anul 2014 de către Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare din RM. La elaborarea studiului s-a ținut cont și de *Ghidul privind perfectarea tezelor de doctorat și a autoreferatelor*, aprobat prin Hotărârea Comisiei de Atestare a CNAA, nr.AT03/11 din 23.04.2009.

Cadrul metodologic al studiului îl constituie teoria de cunoaștere și cea dialectică, investigațiile fundamentale și aplicative ale științei contemporane ale dreptului civil și dreptului familiei. În elucidarea subiectului propus spre investigare au fost utilizate și alte metode de cercetare științifică, cum sunt: *metoda logică*, ea reprezentând aplicarea procedeelelor analizei și sintezei, argumentarea pe cale deductivă; metoda juridico-comparativă, care constă în evidențierea trăsăturilor comune și particularităților reglementării regimului matrimonial contractual față de cel legal și imperativ; *metoda istorică*, aceasta având la bază elucidarea sensului evenimentelor trecutului, în scopul perfecționării mecanismelor actuale la adoptarea unei legislații eficiente în domeniul cercetat; *metoda comparativă*, având ca puncte de reper normele naționale și internaționale, precum și în doctrina națională, cât și în cea străină; *metoda cantitativă*, care facilitează sistematizarea și evidența legislației și a informației juridice științifice cu referire la tipurile de regimuri matrimoniale contractuale existente în diferite state; *metoda prospectivă*, utilizată în vederea identificării celor mai eficiente căi de optimizare a legislației și de îmbunătățire a mecanismului de aplicare a acesteia în domeniul regimurilor matrimoniale contractuale, *metodele pedagogice și statistice*, care au permis o cercetare riguros științifică a problematicii; și *metoda analizei sintetice/generalizatoare*, ce constă în formularea concluziilor generale și a propunerilor *de lege ferenda* în scopul îmbunătățirii legislației naționale ce reglementează particularitățile regimurilor matrimoniale contractuale).

Pentru atingerea scopurilor și realizarea obiectivelor tezei, utilizând unele metodologii de investigație, au fost analizate prevederile legislației civile și cea a familiei din diferite state, vizând problema în cauză și practica judiciară bogată a instanțelor judiciare atât din statele cu

tradiție civilistă, cât și din statele sistemului de drept anglo-saxon. Aspecte teoretice ale lucrării au fost prezentate în cadrul unor conferințe naționale și internaționale, precum și incluse în diverse reviste științifice de profil.

Lucrarea este bazată pe cadrul legislativ și normativ care reglementează instituția dată, pe rezultatele cercetărilor și opiniile specialiștilor în domeniu, atât din **Republica Moldova** – V. Cebotari, V. Pînzari, S. Cebotari, L. Chirtoacă, L. Mărgineanu, G. Mărgineanu, și **Romania** – G. Aioanei, I. Albu, D. Alexandresco, N. Angelescu, N. C. Aniței, A. Bacaci, A. Al. Banciu, Al. Băicoianu, M. G. Berindei, G. Boroii, S. N. Bratus, S. Brădeanu, O. Căpățână, V. Chirvaiu, A. Ciurea, Șt. Cocoș, A. Corhan, C-M. Crăciunescu, N. C. Dariescu, A. Dobre, I. Dogaru, M. Eliescu, F. Engels, I. P. Filipescu, E. Florian, G. C. Frențiu, O. Halfina, C. Hamangiu, V. Hanga, A. Ionașcu, Tr. Ionașcu, I. Lulă, D. Lupulescu, E. Molcuț, B. D. Moloman, N. Neagu, N. Nedelcu, D. Oancea, D-S. Oprea, C. Oprișan, E. Poenaru, T. R. Popescu, A. Pricopi, D. Protopopescu, D. Rizeanu, I. Rosseti-Bălănescu, O. Sachelarie, C. Stătescu, T. Tudurache, P. Vasilescu, etc., cât și din **Federația Rusă** – Э. А. Абашин, Г. Абдурешитова, М. В. Антокольская, Е. С. Атрохова, С. Н. Бондов, А. С. Гаспарян, И. И. Гришина, И. П. Гришин, К. И. Забоев, А. Игнатенко, М. Ю. Ильичева, И. М. Кузнецова, Л. Б. Максимович, А. В. Мыскин, А. М. Нечаева, Л. М. Пчелинцева, Н. Скрыпников, Н. Е. Сосипатрова, Г. Ф. Шершеневич, Л. В. Щенникова, **Ucraina** – В. Браилова, **Belarus** – Я. И. Функ, **Franța** – L. Aynés, A. Bénabent, F-P. Blanc, D. Burman, J. Carbonnier, J. Champion, A. Colomer, G. Cornu, M. Dauriac, G. Goubeaux, P. Hammje, G. Levasseur, Ph. Malaurie, H. Mazeaud, L. Mazeaud, J. Mazeaud, J-C. Montanier, R. Nocedal, Ph. Simler, M. Stettler, F. Terrè, B. Vareille, P. Voirin, F. Waelti; **Germania** – F. Engels, **Italia** – P. Fiore, **Elveția** – M. Stettler, F. Waelti, **Marea Britanie** – J. F. Gardner, S. Treggiari, **America** – L. N. Brown, J. I. Clark Hare, L. S. Cottrell, H. J. Locke, J. W. Smith, H. B. Wallace, J. W. Wallace, **Canada** – D. Burman, J. Pineau, **Argentina** – I. Galindo-Garfias ș.a.

În planul cercetării acestei instituții în alte state decât RM, afirmăm cu certitudine că fenomenul reglementării regimului matrimonial contractual prezintă subiectul unor discuții contradictorii ale specialiștilor în domeniu, grație specificului acestuia și efectelor juridice derogatoare de la principiile generale. Asemenea discuții încep chiar de la definirea noțiunii de „regim matrimonial contractual”, continuând cu aspectele ce țin de identificarea momentului stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual, precum și în partea ce privește conținutul acestuia, nelimitându-se doar la cele menționate.

O altă modalitate de analiză a unor aspecte ce țin de regimul matrimonial contractual o reprezintă studiile și materialele incluse în diferite publicații și manifestări doctrinare periodice,

atât naționale, cât și străine. Astfel, cele mai recente, publicate de la 2009 încoace, se referă la: *Regimuri matrimoniale. Aspecte de drept comparat* [24], *Aspecte noi privind abordarea căsătoriei în perspectiva noului Cod civil român* [40], *Reglementarea clauzei de preciput în noul Cod civil roman* [43], *Convenția matrimonială. Considerații critice* [44], *Aspecte generale privind clasificarea bunurilor în noul Cod civil* [51], *Ce trebuie să știm despre contractul matrimonial* [119], *Dragostea împotriva calculului* [123], *Reflecții asupra art.515-7-1 din Codul civil francez, introdus prin legea din 12.05.2009* [164] etc. Ținem să menționăm că situația este critică, dacă ne referim la publicațiile ce au apărut în ultimii cinci ani atât pe teritoriul Republica Moldova, cât și al Federației Ruse, Ucrainei și altor state.

Nu putem finaliza această analiză fără a enumera sursele jurisprudențiale cu accesare electronică. Cercetările efectuate ne permit să afirmăm cu certitudine că acestea se referă la actualitatea și importanța temei studiate, diversitatea regimurilor matrimoniale contractuale existente în statele lumii și necesitatea dezvoltării continue a acestei instituții. Paginile web [178-185] permit cercetătorilor cu conexiune la Internet să acceseze un fond impresionant de legislație, teorie și jurisprudență, fără a exista însă o sursă special dedicată aspectelor legate strict de regimul matrimonial contractual. Din acest motiv, autorul a creat o asemenea sursă web [185], care permite persoanelor interesate să cunoască detalii privind contractul matrimonial și regimul matrimonial contractual.

Din toate acestea rezultă, fără îndoială, că domeniul cercetat este unul de maxim interes pentru toate statele, existând preocupări la nivel înalt în scopul dezvoltării acestei tematici, fapt ce impune necesitatea studierii și analizei elementelor ce concură la dezvoltarea acestuia. Afirmăm cu certitudine că prezenta lucrare acoperă cu succes o nișă neexplorată de doctrina națională și urmează a fi un punct de reper pentru alte analize și studii viitoare, întrucât am constatat interesul generat în rândul doctinarilor din RM față de materialele publicate la subiectul tezei.

Reieșind din faptul că noțiunea de regim matrimonial contractual este nouă în legislația națională, suntem lipsiți de posibilitatea de a opera cu rezultate ale cercetărilor sociologice sau cu date statistice referitoare la acceptarea sau neacceptarea în practică a contractului matrimonial.

Unele instituții mass-media menționează că încercările de a afla date statistice relevante au arătat că nici Ministerul Justiției și nici Serviciul Stare Civilă nu dețin date despre numărul contractelor matrimoniale înregistrate în RM [182]. ***Considerăm că lipsa unui mecanism de a afla date statistice relevante despre numărul contractelor matrimoniale înregistrate în RM reprezintă un vid legislativ, care în alte state este soluționat prin instituirea registrului public al contractelor matrimoniale autentificate.*** Spre exemplu, Noul CC din România instituie prin

art.334 *Registrul național notarial al regimurilor matrimoniale*, în care se înscriu convențiile matrimoniale. Considerăm binevenită o asemenea practică și pentru RM, mai mult ca atât – instituirea registrelor publice a contractelor matrimoniale înregistrate este o tendință europeană, care și-a dovedit dubla utilitate. Pe de o parte, orice persoană terță se poate informa referitor la regimul matrimonial al soților, iar pe de altă parte, acesta oferă posibilitatea evidenței practicii naționale de încheiere, modificare și reziliere a contractelor matrimoniale.

Ținem să menționăm că, potrivit art.7 alin.(4) și (5) din Legea RM cu privire la notariat, „dreptul de a primi informații din arhiva notarială îl au persoanele în numele cărora au fost îndeplinite actele notariale, iar informațiile cu privire la actul notarial, copia actului notarial, copiile documentelor în baza cărora a fost îndeplinit actul notarial se eliberează din arhivă la solicitarea instanței de judecată, a procuraturii sau a organelor de urmărire penală în legătură cu cauzele penale, civile sau administrative aflate în curs de examinare”. În art.7 alin.(3) al aceleiași legi se menționează că „modul de evidență, pregătire, păstrare și predare la arhivă a actelor notariale se stabilește printr-un regulament aprobat de Guvern” [79].

Potrivit pct.4 din Regulamentul privind modul de evidență, pregătire, păstrare și predare la arhivă a actelor notariale, „arhiva activității notariale se păstrează în sediul notarului sau în încăperi special amenajate pentru arhivă, dotate cu mijloace adecvate de păstrare, pentru a preveni degradarea, distrugerea sau sustragerea documentelor”, iar potrivit pct.6 „actele și registrele notariale cu termen permanent de păstrare se transmit în arhivele de stat raionale (municipale) după expirarea a 75 de ani” [68]. Astfel, constatăm că legislația națională a îngreunat accesul la datele notariale, ceea ce face practic imposibil de a obține date statistice referitor la practica încheierii contractelor matrimoniale pe teritoriul RM.

Contractele matrimoniale devin populare și în RM. Tot mai multe cupluri din RM apelează la contracte matrimoniale pentru a-și asigura bunurile pe care le vor dobândi pe parcursul căsătoriei. Dacă înainte serviciul era solicitat, în special, de către cuplurile în care unul dintre parteneri era cetățean al altui stat, astăzi contractele matrimoniale devin populare și printre familiile întemeiate de către moldoveni. Solicită informații și încheie contracte matrimoniale atât tinerii, cât și persoanele mai în vârstă. Uneori, inițiativa încheierii contractului matrimonial aparține părinților viitorilor însurăței [182].

Încheierea contractelor matrimoniale, de regulă, este anterioară încheierii căsătoriei. Spre exemplu, în Federația Rusă, din 30 de contracte matrimoniale încheiate în orașul Moscova, 10 sunt încheiate de persoane care doresc să se căsătorească, 14 – de tineri însurăței ce au trăit împreună de la 1 la 2 luni, 6 – de soți ce au trăit împreună mai mulți ani [134, p.41].

După cum arată datele statistice prezentate de Ministerul Justiției din Ucraina, în anul 2010 au fost înregistrate aproape 306 000 de căsătorii și încheiate doar 1 037 de contracte matrimoniale, ceea ce înseamnă că doar 0,3% din populația ucraineană a ales regimul matrimonial contractual. Aceeași sursă arată că în comparație cu anul 2009, când au fost semnate 942 de contracte matrimoniale, se observă o tendință pozitivă în acest sens, și că aproximativ jumătate din aceste contracte sunt înregistrate în Kiev [123].

1.2. Evoluția istorico-juridică a instituției regimului matrimonial contractual

Rădăcinile apariției regimului matrimonial contractual se trag încă din **Grecia și Roma Antică**, unde bărbatul și femeia, înainte de a forma o familie, încheiau o convenție în care determinau relațiile matrimoniale dintre ei. Această practică era pe larg utilizată până la apariția creștinismului.

Primul tip de regim matrimonial existent în antichitate, denumit *cum manu*, stabilea puterea soțului asupra soției [122, p.16]. Potrivit acestui regim, soția devenea o *filia familias* [162, p.11], care cădea sub puterea soțului, era socotită incapabilă și nu avea bunuri proprii, bunurile dotale intrând în proprietatea soțului [89, p.100], iar după statut se egala cu copiii [122, p.17]. Căsătoria se lega printr-un act formal și se considera încheiată numai după îndeplinirea unor ceremonii [124, p.75].

Al doilea tip de regim matrimonial, care a apărut ulterior – în secolul III î.e.n. – nu era alt ceva decât o dezvoltare a regimului matrimonial existent, prin care soțul trebuia să întoarcă *dos* – averea soției, în caz de divorț sau în caz de deces al soțului. Astfel, dacă căsătoria înceta în rezultatul morții soției, bunurile acesteia rămâneau soțului sau se întorceau tatălui soției (dacă bunurile soției au fost date soțului de către tatăl soției). Dacă căsătoria înceta în rezultatul morții soțului sau divorțului cerut de acesta ori din cauza acestuia, bunurile soției se întorceau soției sau soției și tatălui acesteia împreună. Dacă căsătoria înceta în rezultatul divorțului cerut de soție sau din cauza acesteia, bunurile soției rămâneau soțului. În dreptul roman (Dreptul lui Iustinian) aceasta era singura situație când dota soției rămânea soțului.

Dacă soțul nu întorcea averea, soția avea tot dreptul de a se adresa în instanța de judecată. Ca rezultat al recunoașterii dreptului soției de a se adresa în instanța de judecată, juriștii din acea perioadă au pus bazele regimului matrimonial legal.

Al treilea tip de regim matrimonial, existent în aceeași perioadă, era cel care păstra toate drepturile soților de până la căsătorie și nu crea o legătură juridică între soți. Soția rămânea a fi străină soțului și copiilor săi. Căsătoria se încheia prin simplul acord de voință al ambilor soți,

actul juridic final era aducerea soției în casa soțului, iar desfacerea căsătoriei se făcea la cererea oricărui dintre soți, fără a aduce careva temeiuri pentru divorț. Spre deosebire de căsătoria *cum manu*, căsătoria *sine manu* era bazată pe principiul egalității soților. Totodată, această formă de căsătorie nu poate fi numită fără puterea soțului, deoarece puterea soțului a fost transformată în puterea tatălui, caracterizată prin dreptul de a stabili locul de trai, principiile de educație a copiilor etc. Interacțiunea acestor norme juridice cu factorii socio-psihologici a creat statutul soției de a fi mamă și tutore al casei, gata să acționeze în interesul societății și, în primul rând, al soțului, fiind preocupată de creșterea și educarea copiilor, ceea ce demonstra înaltul rol social și politic al soției [122, p.17]. Soția își menținea toate drepturile patrimoniale obținute până la căsătorie și în cadrul căsătoriei [124, p.78-81], devenind o *mater familias*. **Considerăm că egalitatea soților și libertatea divorțului a stat la baza apariției regimului matrimonial contractual roman.**

Despre acest tip de regim matrimonial ne vorbește Legea celor XII tabele, care conținea norme ce permiteau evitarea efectelor dure ale căsătoriei sub forma autorității soțului. Astfel, în cazul încheierii căsătoriei, fără a respecta toate cerințele formale, autoritatea *pater familias* apărea doar după ce soții locuiau împreună un an de zile fără întrerupere. Dacă soția timp de 3 nopți la rând nu locuia în casa soțului, continuitatea traiului comun se întrerupea și autoritatea soțului nu se instaura. Această procedură era numită *usurpatio trinoctii* și putea fi repetată în fiecare an [122, p.16].

În perioada de existență a Romei Antice aceste două forme de căsătorie, *cum manu* și *sine manu*, au coexistat [170, p.409]. Inițial, regimul *cum manu* predomina în relațiile de căsătorie, însă în cea de a doua jumătate a existenței Republicii Romane, regimul *sine manu* a devenit cel mai practicat. Au existat diferiți factori care au dus la înlocuirea *cum manu* prin *sine manu*. Spre exemplu, soțiile care se confruntau cu pierderea de proprietate atunci când se căsătoreau sub regimul *cum manu* au început să fie de acord doar cu căsătoria *sine manu* [175, p.11].

Astfel, constatăm că relațiile patrimoniale ale soților, în statul Roman, au avut o reglementare amplă pe tot parcursul dezvoltării lui. Aceste relații erau destul de diferite, în dependență de perioada istorică și tipul căsătoriei - *cum manu* sau *sine manu* [18, p.44]. În căsătoria *cum manu* soția și copiii se aflau sub autoritatea soțului, iar în căsătoria *sine manu* soția rămânea sub autoritatea tatălui său, iar copiii – sub cea a soțului.

Concluzionăm că în prima perioadă de existență a Republicii Romane, regimul matrimonial convențional nu era atât de răspândit, totul depindea de capul familiei. De cele mai multe ori relațiile familiale se ghidau de regimul legal al bunurilor soților – *cum manu*, care se mărginea,

inițial, l-a aducerea *dos* de către soție și, ulterior, la regula care prevedea condițiile restituirii ei printr-un *instrumentum dotale*. Abia în a doua jumătate a existenței Romei Antice, căsătoria *sine manu* a început să se răspândească asupra mai multor căsătorii, fiind contractată tot mai des.

Datorită libertății relațiilor familiale, s-a simțit o degradare morală a societății, care a împăienjinit societatea romană la sfârșitul existenței Republicii Romane. Astfel, s-a instaurat criza durabilității familiei romane. În scopul menținerii stabilității relațiilor familiale, prevenirii abuzului *vis-à-vis* de libertatea divorțului, stimularea încheierii căsătoriilor și creșterea natalității, împăratul Augustin a emis o lege care prevedea răspunderea penală pentru adulter. Această lege a introdus conceptul sancțiunilor patrimoniale în cazul cererii divorțului fără motive întemeiate. Prin aceeași lege a luat ființă termenul de „concubinaj”. Copii, născuți în timpul relațiilor de concubinaj, deși nu erau recunoscuți legali, totuși aveau unele drepturi la moștenire după moartea părinților [122, p.17].

Totuși, această reformă legislativă nu și-a atins scopurile, căsătoria *sine manu* a rămas intactă. Regimul matrimonial caracterizat prin egalitatea între soți și libertatea divorțului a reprezentat în dreptul roman un salt istoric, care a depășit cu mult alte națiuni în acest domeniu [122, p.17-18]. Constatăm că aceste principii antice sunt vitale și astăzi. Or, egalitatea soților în drepturi și libertatea divorțului sunt imperative caracteristice relațiilor familiale contemporane.

În **Franța** obiceiul de a redacta o convenție matrimonială nu este tocmai vechi [4, p.6]. CC din 1804¹ [154] situează proprietatea privată în centrul reglementării sale juridice, privind-o drept sorgintea originară a oricăror libertăți individuale. Dorind să facă din familie celula de bază a vieții sociale, Codul lui Napoleon acordă o atenție și importanță deosebită organizării familiei, capul familiei având puteri și prerogative foarte întinse asupra tuturor persoanelor care o alcătuiesc (copii, soție) [165, p.371].

Odată cu încheierea căsătoriei, soții pot să stabilească și raporturile pecuniare dintre ei, adică pot să încheie o convenție matrimonială, alegând între următoarele tipuri de regimuri propuse în CC francez: comunitatea de bunuri, regimul dotal, separația de bunuri și regimul fără comunitate [66]. Despre actualitatea și aplicabilitatea acestor norme ne vorbesc contractul matrimonial (*contrat de mariage*) încheiat la 07.02.1810 între Napoleon și regina austriacă Maria-Luisa, fiica imperatorului Frantz I, care, conform spuselor specialiștilor din acea perioadă, a fost o simplă copiere a prevederilor contractului matrimonial încheiat anterior între Ludovic al

¹ Codul lui Napoleon reprezintă o sistematizare a dreptului civil francez, inclusiv a dreptului familiei, sancționând căsătoria bisericească săvârșită înainte de ce s-ar fi convins despre încheierea legăturii civile (întâi pedeapsă în bani, a doua oară închisoare de la 2 la 5 ani și a treia oară deportare în colonii). Această lege a lui Napoleon este prototipul obligativității căsătoriei civile, cum s-a introdus în urmă în toate statele din Europa, inclusiv în România, în 1864 [26, p.35].

XVI-lea (regele predecesor lui Napoleon) și regina Maria-Antuaniette (mătușa lui Maria-Luisa) [124, p.94].

La momentul actual, în Franța guvernează regimul matrimonial legal al comunității de achiziții. Acesta, în rezultatul reformelor matrimoniale din 1965, a înlocuit vechiul regim legal al comunității bunurilor mobile și achizițiilor [155, p.12], care încredința soțului administrarea și gestionarea tuturor bunurilor, în detrimentul soției care devenea incapabilă prin căsătorie [42, p.133]. Totuși, regimul comunității bunurilor mobile și achizițiilor a rămas în Franța în calitate de regim matrimonial convențional [42, p.152].

O formă analogică contractului matrimonial a apărut în secolul XIX în **Germania**. Prin Culegerea civilă din 1896 [163] a fost oferit dreptul soților de a stabili, prin contract, relațiile matrimoniale dintre ei cum doresc, numai să nu lezeze interesele persoanelor terțe [124, p.94].

Prin legea din 18 iunie 1957, Germania Federală a adoptat ca regim matrimonial legal regimul participării la achiziții, în vigoare și astăzi pe tot teritoriul Germaniei unificate, care este foarte asemănător cu cel francez, observându-se însă și unele deosebiri importante [42, p.76].

În Italia, CC din 1942 prevedea ca regulă generală regimul separației de bunuri, iar convenția matrimonială care se aplica cel mai des se referea la dota pe care familia soției o dădea soțului cu prilejul încheierii căsătoriei, urmând să-i fie înapoiată în caz de divorț. Ulterior, odată cu reforma dreptului familiei în 1975, a fost introdus și regimul comunității de bunuri, care astăzi constituie regula în materia regimurilor matrimoniale italiene [160].

În cadrul reformei regimurilor matrimoniale din 1984, în **Elveția**, regimul matrimonial legal al uniunii bunurilor, considerat ca fiind „o separație de bunuri însoțită de tutela soțului” [156], a fost înlocuit cu regimul legal al participării la achiziții. Reglementarea funcționării acestui regim matrimonial în dreptul elvețian prezintă unele caracteristici care îl deosebesc de reglementarea aceluiași regim din cadrul dreptului francez, ca și de cel al dreptului german. În dreptul elvețian, regimul matrimonial al participării la achiziții presupune existența, în cadrul celor două patrimonii personale ale soților, a câte două mase de bunuri distincte pentru fiecare – o masă de bunuri proprii și o masă de achiziții [42, p.79-80].

În **Anglia**, până în 1882, bunurile ambilor soți aparțineau soțului. Chiar și ceea ce soția deținea în proprietate până la căsătorie trecea în proprietatea soțului. Astfel, soția era, practic, lipsită de avere și nu putea obține avere, cu atât mai mult să o utilizeze așa cum dorește. În secolul XVII, odată cu dezvoltarea capitalismului în Anglia, normele de drept generale veneau în contradicție cu interesele claselor avute din societate (păstrarea proprietății familiale) și Parlamentul englez a adoptat în 1882 Legea privind proprietatea femeilor măritate, care stabilea

regimul separațiunii de bunuri. Astfel, soția a obținut dreptul de a încheia contracte în legătură cu proprietatea sa și dreptul de a o dona [124, p.94].

O mică influență au avut-o dispozițiile Legii privind bunurile femeii măritate adoptate în 1964, care introduce o comunitate restrânsă de bunuri familiale, și anume: economiile făcute asupra sumelor prevăzute pentru cheltuielile menajului, inclusiv investițiile și achizițiile făcute datorită acestora [149, p.136].

De asemenea, o schimbare a adus și Legea privind domiciliul conjugal din 1967, care a dat fiecăruia dintre soți posibilitatea de a-și înregistra dreptul de ocupație a domiciliului, dacă acesta aparține celuilalt soț. Pentru perioada în care se exercită dreptul de ocupație, tribunalul poate impune soțului ocupat anumite condiții, cum ar fi: obligarea la plata unei chirii către soțul proprietar sau asigurarea reparațiilor, întreținerii etc. Legea asigură protecția egală a soților și în cazul în care ambii sunt chiriași [42, p.62].

În **Statele Unite ale Americii** înainte de 1970, aranjamentele care prestabileau drepturile de proprietate după divorț erau nule în tot cuprinsul lor. Mai multe instanțe se pronunțaseră ferm împotriva convențiilor prenuptiale, apreciind că aceste înțelegeri violează siguranța publică prin legalizarea principiului de probabilitate a divorțului. Câțiva ani mai târziu, o serie de instanțe americane au urmat precedentul creat de Curtea Supremă din Florida, aprobând validitatea contractului matrimonial care includea clauze privind eventualitatea divorțului, proclamând că înțelegerile de acest fel sunt stabilite de comun acord și rezonabile deopotrivă.

Urmare acestora, în 1983 au fost adoptate așa-numitele „Norme de Uniformizare a Contractului Prenuptial”, în fapt – un ghid de rezolvare a problemelor ce pot fi ridicate justificat în cuprinsul unei înțelegeri matrimoniale. Aceste norme stabilesc că înțelegerea matrimonială se adresează, printre altele, modificării ori înlăturării suportului financiar dintre soți și că dispozițiile ei se referă la soarta averii după separare, desfacerea căsătoriei ori deces, drepturile de proprietate și procedurile de aplicare a asigurării pe viață a unuia dintre soți. Normele respective îngăduie viitorilor soți să se înțeleagă și asupra oricăror altor probleme, cu singurul amendament – ca respectiva convenție să nu încalce ordinea publică ori normele privind legea penală și să nu afecteze sub nici o formă drepturile copiilor. Astfel, s-a arătat că este valabil contractul prin care viitorii soți prestabilesc religia copilului încă înainte de naștere, dar este nulă de drept clauza prin care unul dintre soți se sustrage obligațiilor de a contribui la creșterea și educarea copiilor [181].

În **Federația Rusă**, până la instaurarea creștinismului, relațiile familiale erau reglementate de dreptul comun și depindeau foarte mult de forma încheierii căsătoriei. Astfel, dacă era furată,

soția devenea proprietate a soțului, iar dacă era cumpărată – soția își menținea careva drepturi personale, iar puterea soțului era limitată de influența familiei soției.

Odată cu recunoașterea creștinismului, care a devenit religia oficială după păgânism, este adoptat în 1551 Codul de Drept Canonic, care pune în seama bisericii reglementarea relațiilor familiale. Astfel, Biserica Ortodoxă a introdus o formă religioasă de încheiere a căsătoriei, a eliminat poligamia și a stabilit limitele libertății de divorț [183].

În perioada Rusiei Țariste, prin Decretul din 1715 este instaurat regimul matrimonial contractual al separației de bunuri, potrivit căruia soția avea dreptul de a înstrăina și ipoteca bunurile sale imobile fără acordul soțului. Separația de bunuri se aplica și în cazul datoriilor unuia dintre soți, care răspundea doar cu averea sa, iar în caz că aceasta nu era suficientă – și cu jumătate din averea comună a soților. Soții puteau, atât până la încheierea căsătoriei, cât și în timpul căsătoriei, să convină prin convenție asupra unor bunuri care aparțineau unuia sau altuia. Pentru a fi valabilă, convenția trebuia autentificată notarial și menționată încheierea acesteia în actul de căsătorie [122, p.24-25].

În Republica Sovietică Federală Socialistă Rusă, instaurată după revoluția din 1917, contractul matrimonial și-a pierdut actualitatea, întrucât omul sovietic nu putea să aibă nimic în proprietate privată [124, p.94]. Prin decretele din 18 și 19 decembrie 1917 a fost stabilit drept principiu fundamental deplina egalitate a soților [112, p.22].

Codul actelor de stare civilă și al căsătoriei, familiei și tutelei din 16 septembrie 1918 instituie independența soției față de soț și sub aspect patrimonial și-a găsit expresia prin adoptarea regimului matrimonial legal al separației de bunuri, considerat, în condițiile de atunci, a corespunde cel mai bine noului conținut al raporturilor familiale. Potrivit art.105 din acest Cod, căsătoria nu dă naștere la comunitatea de avere a soților, însă, în practică, separația de bunuri a dus la o oarecare lezare a drepturilor patrimoniale ale soției, care se ocupa de îngrijirea copiilor și de gospodăria casnică, întrucât soția nu ocupa încă un loc egal cu al soțului în producție. Ca urmare a acestei stări de lucruri, într-o serie de cazuri, soția nu avea un câștig propriu sau acest câștig era cu mult inferior câștigului realizat de soț. În consecință, toate bunurile dobândite în timpul căsătoriei deveneau numai proprietatea soțului, ca fiind dobândite cu banii câștigați de el [15, p.350].

De aceea, chiar înainte de promulgarea Codului căsătoriei, familiei și tutelei al R.S.F.S.R. din 19 noiembrie 1926, practica judecătorească începuse să asimileze munca soției în gospodăria casnică cu munca soțului în producție; instanțele judecătorești începuseră să considere bunurile dobândite de soți în timpul căsătoriei ca fiind bunuri comune, deoarece munca soției în

gospodăria casnică, precum și munca soțului în producție, asigura în aceeași măsură bunăstarea familiei. În aceste circumstanțe, Codul din 1926 a recunoscut comunitatea bunurilor dobândite de către soți în timpul căsătoriei, potrivit căruia averea care aparținuse soților înainte de încheierea căsătoriei rămâne în patrimoniul lor separat, iar averea agonisită de soți în timpul căsătoriei se consideră a fi averea lor comună. Principiul comunității bunurilor dobândite de către soți în timpul căsătoriei a căpătat o aplicare generală pe întreg teritoriul U.R.S.S., fiind adoptat în majoritatea țărilor cu democrație populară.

Codul din 1926, similar celui din 1918, conținea dispoziții legale imperative referitor la comunitatea de bunuri a soților, astfel că soții nu puteau adopta un alt regim matrimonial și nici nu puteau modifica conținutul lui [112, p.23-25]. Mai mult ca atât, la 1 octombrie 1968 au intrat în vigoare Bazele legislației U.R.S.S. privind căsătoria și familia, iar la 30 iulie 1969 a fost adoptat Codul căsătoriei și familiei [132]. În consecință, relațiile patrimoniale ale soților erau reglementate prin norme imperative, care instaurau regimul proprietății comune, iar încheierea contractului matrimonial în vederea modificării acestui regim nu se permitea [122, p.32].

Odată cu intrarea Rusiei în perioada inflației, în 1990 a fost modificată substanțial legislația cu privire la căsătorie și familie. În domeniul relațiilor matrimoniale a fost recunoscut dreptul de a exclude din comunitatea bunurilor comune averea dobândită după încetarea, de fapt, a relațiilor familiale [122, p.34]. La acel moment, relațiile dintre soți erau reglementate numai de legislația în vigoare, fiind interzisă orice convenție matrimonială, însă, după schimbarea formei de guvernământ și instaurarea dreptului la proprietate privată, situația s-a schimbat [124, p.94]. Astfel, în condițiile trecerii la economia de piață, s-a impus necesitatea renunțării la unele norme imperative și înlocuirea lor cu altele, conforme noilor condiții economice. Normele imperative ce reglementau comunitatea de bunuri a soților puneau piedici în dezvoltarea activității de întreprinzător a soților, legată de riscul de a pierde averea familiei, riscuri care nu țin cont de urmările nefavorabile care ar putea fi aduse celui alt soț, inclusiv întregii familii [118, p.6].

După intrarea în vigoare la 1 ianuarie 1995 a primei părți a CC al Federației Ruse [125], s-a restabilit dreptul de a încheia contracte matrimoniale. Astfel, normele imperative ce reglementau regimul matrimonial al soților au fost înlocuite cu norme dispozitive, iar soții au primit posibilitatea de a stabili singuri regimul matrimonial aplicabil căsătoriei lor.

Totuși, până la 1 martie 1996, data intrării în vigoare a CF al Federației Ruse [141], încheierea contractelor matrimoniale era dificilă, întrucât CC al Federației Ruse nu conținea norme privind modul și condițiile de încheiere a contractului matrimonial, încetarea și alte aspecte importante. Soții puteau să se conducă doar de normele generale de încheiere a

contractelor civile, ceea ce era evident de neajuns, luând în considerare specificul contractului matrimonial în comparație cu alte contracte. Astăzi, contractului matrimonial îi este consacrat un capitol separat, capitolul 8 din CF al Federației Ruse, care conține norme ce permit soților să încheie contractul matrimonial, conducându-se de acestea [120, p.155].

După cum este cunoscut, secole la rând **Ucraina** a fost dependentă din punct de vedere economic și politic de Rusia. În consecință, sistemul juridic ucrainean a fost în mare măsură subordonat sistemul juridic rus, care a avut propria istorie. După Marea Revoluție din Octombrie 1917 s-au intensificat procesele de elaborare a legilor în domeniul relațiilor de căsătorie și familie, legislația matrimonială din Ucraina formându-se pe baza celei ruse, cu un decalaj de timp specific.

Codul familiei, tutelei, căsătoriei și actelor de stare civilă, adoptat la 31 mai 1926 [35], consacră principiul comunității asupra bunurilor dobândite de către soți în timpul căsătoriei.

O reformă radicală în reglementarea relațiilor familiale din perioada sovietică a avut loc la 20 iunie 1969, când Rada Supremă de la Kiev a adoptat Codul căsătoriei și familiei, care prevedea regimul matrimonial legal al comunității bunurilor dobândite în timpul căsătoriei și separației bunurilor deținute până la încheierea căsătoriei [180].

Noțiunea de contract matrimonial a apărut în 1992, prin completarea Codului din 1969 cu un nou articol – art.27-1, care acorda persoanelor ce doreau să se căsătorească dreptul să „încheie, la dorința lor, un acord despre rezolvarea situațiilor familiale și să prevadă drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților”. Un an mai târziu, la 16 iunie 1993, Cabinetului Miniștrilor al Ucrainei a adoptat Hotărârea „Despre ordinea încheierii contractului matrimonial”, care reglementa principalele momente privind încheierea acestui document [124, p.115].

Pe parcursul perfecționării procesului legislativ, a apărut tendința de a adopta un CF independent. Astfel, la 10 ianuarie 2002, Rada Supremă a Ucrainei a adoptat actualul CF [142], care acordă soților dreptul de a crea propriul regim matrimonial.

În **România**, timp de aproape un secol (1864–1954), înțelegerea matrimonială a fost contractată mai ales între românii de viță nobilă, care, se pare, nu concepeau o căsătorie fără semnarea prealabilă a unui asemenea act. Cele mai importante căsătorii primeau acest calificativ doar după ce capii celor două familii puneau la punct, până în cele mai mici detalii, modalitatea de a face din două averi considerabile una sigură și mai mare [181].

În CC român din 1864 (titlurile V-X) [30] era stabilit ca regim matrimonial legal regimul separației de bunuri, situație întâlnită la vremea respectivă în Italia și în alte țări europene. Acest regim matrimonial se aplica ori de câte ori soții nu-și stabileau un altul prin contract matrimonial

[42, p.38]. Specific convenției matrimoniale din acea perioadă era faptul că trebuia să fie făcută solemn, în formă autentică, înainte de celebrarea căsătoriei, și public, în sensul că trebuia transcrisă într-un registru special ținut la grefa fiecărui tribunal, pentru ca terții să poată lua cunoștință de regimul matrimonial instituit de soți și de situația juridică a bunurilor lor. De asemenea, convențiile matrimoniale, spre deosebire de alte contracte, nu mai puteau fi modificate după celebrarea căsătoriei [112, p.19-20].

Deosebit de frecvent întâlnit era regimul dotal pe care soții îl puteau adopta făcând declarația respectivă în actul de căsătorie, în lipsa unei asemenea declarații ei fiind considerați căsătoriți sub regimul separației de bunuri. În regimul dotal, soția nu putea face acte de dispoziție cu privire la bunurile dotale decât cu încuviințarea soțului sau, dacă acesta refuza – cu încuviințarea justiției [113, p.464]. Soțul era considerat capul familiei, iar soția era supusă „puterii maritale” a soțului, fiind considerată incapabilă juridic de a-și exercita drepturile decât în baza unei „autorizații maritale” prealabile [9, p.8]. Regimul dotal a existat în dreptul românesc până la intrarea în vigoare a Constituției din 1948 [37], care a declarat principiul egalității soților, abrogând tacit dispozițiile CC cu privire la acest regim matrimonial.

După intrarea în vigoare la 1 februarie 1954 a noului CF [34], toate relațiile familiale erau cărmuite de noile prevederi imperative, care au scos în afara legii regimul matrimonial contractual, considerându-l degradant și imoral [181]. Astfel, în România, ca și în toate fostele țări socialiste, dreptul matrimonial a cunoscut o evoluție specifică, în sensul limitării libertății de organizare și funcționare a relațiilor patrimoniale dintre soți. În așa mod, a fost instituit regimul matrimonial legal, unic, obligatoriu și imutabil al comunității bunurilor dobândite în timpul căsătoriei [42, p.V], fiind evident că asupra modului de reglementare a raporturilor patrimoniale dintre soți și-a pus amprenta perspectiva „colectivistă” a acelor vremuri [8, p.92-98].

Începând cu 1 octombrie 2011, prevederile aferente relațiilor familiale sunt reglementate de noul CC Român din 2009 [31], care instituie libertatea încheierii convențiilor matrimoniale prin oferirea, la alegere, a unuia dintre trei regimuri matrimoniale: comunitatea legală, separația de bunuri sau comunitatea convențională. Astfel, în România este recunoscut regimul legal al comunității de bunuri, regimul contractual al separației de bunuri sau orice alt regim matrimonial contractual creat de soți.

În Republica Moldova instituția contractului matrimonial a cunoscut o evoluție similară cu cea din România, Ucraina și Federația Rusă, la diferite etape istorice de dezvoltare cunoscând diferite trăsături caracteristice.

Sub aspect tradițional-istoric, menționăm importanța „zestrei” la crearea noilor familii. La basarabeni exista tradiția de a dăruii zestre tinerilor, atât fetelor, cât și băieților, cu ocazia căsătoriei. Băieților li se dădeau din casa părintească unele obiecte prețioase, însă nu se punea accent pe ele în cadrul nunții, cum se proceda cu zestrea fetelor, care era scoasă în ochii lumii ca să fie văzută și admirată. Despre componența zestrei unor fete din familii înstărite vorbesc un șir de documente istorice, testamente și dani, foi de zestre, din care aflăm ce obiecte li se dădeau ca zestre în secolele trecute.

Zestrea, numărul, calitatea și categoriile de obiecte date drept zestre fetelor depindea de starea social-economică a familiei sale, de numărul copiilor, de nivelul de integrare a membrilor familiei în producerea obiectelor de artă populară ș.a. Obiectele tradiționale, care constituiau zestrea fetei, erau, în primul rând, toate categoriile de țesături lucrate manual, obiecte pentru împodobirea locuinței, pentru ducerea gospodăriei, de uz casnic, lada de zestre cu pânzeturi pentru îmbrăcăminte, ștergare, prosoape etc. Conform tradiției, soția trebuia să-și îmbrace casa și familia. Însăși momentul de transmitere a zestrei fetelor a fost urmat de multe obiceiuri: înțelegerea la logodnă, volumul zestrei, ritualul de „luare a zestrei” în cadrul nunții, „jocul zestrei” de către tineri etc. Este important de știut că zestrea fetei rămânea pentru totdeauna a ei, soțul nu avea drept la împărțirea ei în caz de divorț. Alături de aceste valori materiale, o mare atenție se atribuia zestrei spirituale a fetelor: hărnicia și înțelepciunea lor, cumsecădenia, cunoștințele de creare a noilor valori materiale, dar și cele de a coordona lucrurile în gospodărie, a găti bucate, a coase, a țese, a spăla rufe, a crește copiii ș.a.

După cum am menționat anterior, nu numai fetelor, dar și băieților li se dădeau de acasă unele ajutoare, cu ocazia căsătoriei, care trebuiau să-l ajute pe fecior să-și înceapă o gospodărie. În multe sate se amintește că mirilor li se da câte o bucată de pământ pentru a ridica o casă, materiale de construcție, un cal, câteva oi ș.a. Mama întotdeauna pregătea să-i dea feciorului: un lăicer, o plapumă, o pernă, un cearșaf – acestea aveau o anumită semnificație în cazul neplăcerilor în familie.

Din toate cele enumerate mai sus ca componente ale zestrei, puține au rămas. Astăzi fenomenul „zestrei” e mult prea modificat, au apărut noi valori în structura ei (sume de bani, seturi de mobilă, case, mașini, studii etc.). Au dispărut multe elemente legate de specificul util și de împodobire a locuințelor din trecut (păretare, țoluri, prosoape, saci, veretcă etc.). Totodată, dispar multe valori ce țin de spiritualitatea, educația fetelor, ele nu mai sunt considerate brațe de muncă, și se folosesc de drepturi egale, spre exemplu, acum mai valoroase sunt considerate studiile, locul de muncă și salariul, starea socială a părinților [179].

O importanță tradițional-istorică reprezintă și instituția „logodnei” – un obicei prenuptial care are loc, de obicei, în casa viitoarei mirese. La logodnă se fac înțelegeri despre căsătoria tinerilor, despre caracterul nunții, se fac propuneri despre nuni, despre numărul legătorilor pentru oaspeți, uneori și despre zestre ș.a. În centrul și nordul republicii la logodnă vin numai câteva familii, rude mai apropiate ale mirelui și miresei, care sunt martorii înțelegerii. Se mai înțeleg de ziua nunții, muzică, bucate, locul unde va avea loc nunta, cotele de participare ale oaspeților și contribuția părinților în organizarea nunții tinerilor. La câteva zile sau o săptămână după logodnă, acasă la mire are loc „răspunsul” – înțelegerea definitivă despre ziua nunții și caracterul ei (mare sau mică), despre legători și zestre, despre mărimea contribuției părinților, darurile pentru nuni ș.a. La mire vin părinții miresei cu câteva persoane și nunii, dacă sunt aleși și sunt de acord. Decizia de căsătorie a tinerilor este întărită prin dăruirea de colaci, prosop și baretură din partea părinților fetei. În secolele precedente, în familiile bogate, la căsătorie obiectele mari și scumpe se înscriau în „foaia de zestre” [184].

Deși zestrea nu-și regăsește locul în nici unul din actele legislative, începând cu perioada socialistă, ea există și își trăiește viața separat și în afara legii, ea ține de raporturile patrimoniale ale cuplurilor nou formate. Observăm că obiceiurile și tradițiile strămoșești acordă zestrei statutul de proprietate personală a miresei, soțul nu avea drept la împărțirea ei, în caz de divorț, iar în familiile bogate la căsătorie obiectele mari și scumpe se înscriau în „foaia de zestre”. Aceasta era, de fapt, o formă de protecție a averii soției în caz de divorț.

Conform legislației familiei sovietice, relațiile matrimoniale dintre soți se reglementau numai de lege. Orice alte acorduri privind gestionarea și împărțirea proprietății matrimoniale comune erau contrare legii și, respectiv, declarate nule. Se considera că în familia sovietică aspectul spiritual prevalează asupra celui matrimonial. Proprietatea soților o forma, în deosebi, bunurile de consum (îmbrăcăminte, mobilă etc.), de aceea a împărți nu era ce. Din această cauză, regimul matrimonial legal (al proprietății în devălmășie) răspundea intereselor majorității familiilor și necesitatea de a reglementa altfel relațiile matrimoniale nu exista. Însă, odată cu apariția proprietății private situația s-a schimbat. Au apărut familii care dispun de venituri enorme și care au simțit necesitatea de a-și apăra proprietatea, capitalul familial.

În legătură cu aceasta, legiuitorul RM a împrumutat normele statelor străine privind regimul matrimonial contractual, oferind soților posibilitatea să-și formeze regimul matrimonial după propria voință. Astfel, normele legale care reglementau relațiile matrimoniale au început să poarte un caracter dispozitiv, oferind posibilitatea de a privi căsătoria ca un „contract cu putere juridică”. Cu alte cuvinte, conținutul raporturilor patrimoniale dintre soți nu s-a schimbat, însă

normele imperative ale legii au fost înlocuite cu norme dispozitive, fiind introduse noțiunile de „regim legal” și „regim contractual” al bunurilor soților [20, p.101].

Noțiunea de regim matrimonial contractual apare pentru prima dată în legislația RM odată cu adoptarea CF din 2000 [33], care dedică acestei instituții un capitol separat, în care definește contractul matrimonial, reglementând conținutul acestuia, modul de încheiere, modificare și reziliere, temeiurile de încetare și declarare a nulității contractului matrimonial, precum și modul de garantare a drepturilor creditorilor.

În RM contractul matrimonial este mai puțin răspândit. Aceasta e din cauza că, în primul rând, acestei instituții abia acum i s-a acordat reglementare juridică, iar în al doilea rând – legea păstrează averea soților de până la căsătorie în proprietate personală. Astăzi, când se observă creșterea numărului întreprinzătorilor, pe de o parte, și a divorțurilor, pe de altă parte, considerăm că și numărul persoanelor care vor apela la încheierea contractelor matrimoniale va crește. S-a observat și în statele unde contractul matrimonial cunoaște reglementare legală de zeci de ani.

Merită atenție faptul că contractul matrimonial a fost utilizat dintotdeauna ca un instrument în mâna oamenilor bogați, deși putea fi utilizat de oricine. Datele istorice nu vorbesc despre existența restricțiilor de ordin social, politic etc. la încheierea convențiilor matrimoniale. În toate timpurile în care contractul matrimonial era recunoscut, el putea fi utilizat de către oricine, în baza principiului egalității și libertății contractuale.

Totodată, instituția regimului matrimonial contractual se află într-o strânsă legătură cu asemenea categorii filosofice ca „libertatea” și „egalitatea”. Astfel, dacă oamenii n-ar fi liberi, ei nu ar putea încheia contracte, iar dacă soțul și soția nu s-ar afla pe poziție de egalitate, nu am putea în genere pune în discuție existența regimului matrimonial contractual, care are ca premisă de apariție contractul matrimonial.

Referitor la cele expuse în paragraful de față concluzionăm că, din punct de vedere istorico-juridic, apariția instituției regimului matrimonial contractual este legată de egalitatea soților și libertatea divorțului. Sigur că aspectul istorico-juridic al relațiilor familiale este strâns legat de relațiile sociale existente în diferite perioade ale evoluției sale. Astfel, apariția și dezvoltarea proprietății private este unul dintre factorii principali care a dus în toate timpurile la instaurarea libertății regimurilor matrimoniale.

Cu această ocazie, îl cităm pe renumitul istoric și sociolog american Lewis Henry Morgan, care crede că dezvoltarea familiei monogame constituie un progres, un pas spre completa egalitate în drepturi a sexelor, fără a considera însă că acest țel a fost atins. Iată ce spune el: „Dacă se recunoaște faptul că familia a trecut consecutiv prin patru forme și se află acum într-a

cincea, se naște întrebarea dacă în viitor această formă va dăinui mult timp. Singurul răspuns care se poate da este că ea trebuie să progreseze o dată cu societatea, să se modifice în aceeași măsură în care se modifică și societatea, așa cum s-a întâmplat și în trecut. Fiind o creație a orânduirii sociale, ea va reflecta gradul de dezvoltare a culturii în orânduirea respectivă. Întrucât de la începutul civilizației familia monogamă s-a perfecționat simțitor, îndeosebi în timpurile moderne, putem cel puțin presupune că ea este capabilă de a continua această perfecționare până când va fi atinsă egalitatea între sexe. Dacă însă, într-un viitor îndepărtat, familia monogamă nu va fi în stare să îndeplinească cerințele societății, ne este imposibil să prevedem de ce natură va fi familia care-i va urma” [168, p.491-492].

Și filosoful politic german Friedrich Engels s-a expus în lucrarea sa fundamentală „Originea familiei, proprietății private și a statului” referitor la egalitatea juridică a soțului și a soției în căsătorie. Dânsul afirmă că inegalitatea în drepturi dintre soție și soț, pe care am moștenit-o de la rânduielile sociale anterioare, nu este cauza, ci rezultatul asupririi economice a soției. Caracterul specific al dominației soțului asupra soției în familia modernă, precum și necesitatea și modalitatea stabilirii unei reale egalități sociale pentru amândoi vor apărea în plină lumină abia atunci când ambii vor avea deplină egalitate în drepturi din punct de vedere juridic. Atunci va ieși la iveală că prima condiție prealabilă pentru eliberarea soției este ca întregul sex feminin să se întoarcă la munca socială, fapt care, la rândul lui, cere ca familia individuală să înceteze de a mai fi unitatea economică a societății [55].

Pe parcursul evoluției sale, conceptul regimului matrimonial contractual a cunoscut diferite abordări specifice etapelor de dezvoltare ale societății. În anumite perioade istorice, el a cunoscut momente de decădere, în altele – de restabilire [100, p.46]. Pentru a salva căsătoria omenirea a făcut mai multe încercări prin schimbarea normelor juridice care reglementează relațiile de familie. Una din aceste încercări este contractul matrimonial ca instrument pentru menținerea familiei și, în caz de nereușită, ca o metodă anesteziată de încetare a relațiilor dintre soți [23, p.29]. Această dezvoltare conceptuală va cunoaște în permanență noi abordări, determinate de aplicabilitatea practică a relațiilor patrimoniale dintre soți.

Dacă în secolele trecute era cunoscută mai ales căsătoria bazată pe interes, negociată între familiile viitorilor soți, astăzi predominantă în cea mai mare parte a țărilor lumii a devenit căsătoria din dragoste.

1.3. Concluzii la capitolul 1

1. Cercetările și studiile realizate de doctrinarii autohtoni nu au avut drept obiect de studiu distinct specificul regimului matrimonial contractual și nici măcar în contextul analizei legislației și doctrinei altor state, astfel încât afirmăm cu certitudine că regimul matrimonial contractual nu a constituit încă niciodată obiect distinct de cercetare pentru specialiștii din RM, iar pe cale de consecință, constatăm o reticență în rândul cetățenilor la încheierea contractelor matrimoniale.

2. Doctrinarii autohtoni s-au expus în domeniu imediat după adoptarea CF din 2000, însă abordările respective au rămas a fi laconice. În consecință, de când este în vigoare, CF n-a fost supus modificărilor în domeniul reglementării regimului matrimonial contractual.

3. Instituția regimului matrimonial contractual se află într-o strânsă legătură cu asemenea categorii filosofice ca „libertatea” și „egalitatea”. Astfel, dacă oamenii n-ar fi liberi, ei nu ar putea încheia contracte, iar dacă soțul și soția nu s-ar afla pe poziție de egalitate, nu am putea în genere pune în discuție existența regimului matrimonial contractual.

4. Noul CF a instituit, pe lângă regimul legal al proprietății în devălmășie a soților, regimul contractual al bunurilor soților, la baza căruia se află principiul autonomiei de voință în crearea propriului regim matrimonial. Această reformă legislativă a oferit soților și persoanelor care doresc să se căsătorească opțiunea de a crea propriul regim matrimonial contractual, răspunzând astfel nevoilor social-economice și tendinței manifestate în acest domeniu pe plan european.

5. Propunem instituirea Registrului Public Notarial al Contractelor Matrimoniale Autentificate în RM, care este o tendință europeană ce și-a dovedit dubla utilitate. Pe de o parte, orice persoană terță se poate informa referitor la regimul matrimonial al soților, iar pe de altă parte – acesta oferă posibilitatea evidenței practicii naționale de încheiere, modificare și reziliere a contractelor matrimoniale.

2. FUNDAMENTUL CONCEPTUAL AL REGIMULUI MATRIMONIAL CONTRACTUAL

2.1. Explicații terminologice ale conceptului de regim matrimonial contractual

Pentru a pătrunde în esența juridică a regimului matrimonial contractual este necesar de a scoate în relief aspectele definitorii, care pun în evidență principalele elemente ale acestei instituții. În cazul nostru, explicarea și definirea regimului matrimonial contractual se impune cu prioritate, întrucât această instituție este una nouă, atât pentru legislația RM, cât și pentru literatura de specialitate. De la început vom analiza sensul termenilor „regim”, „matrimonial”, „contractual”, care alcătuiesc în ansamblu denumirea instituției cercetate.

Prin termenul „regim” se desemnează un sistem de norme sau de reguli proprii activității sau vieții într-o instituție, întreprindere, familie etc., convenție prin care se stabilesc anumite drepturi și obligații [50, p.1654]. Caracteristic termenului „regim” sunt următoarele sinonime: schemă, sistem, stil, manieră, modalitate, mod, fel. Proveniența acestui termen se trage de la cuvântul francez *régime*, întrucât instituția cercetată își are rădăcinile la francezi, care astăzi reprezintă populația cea mai cointereseată în aplicarea regimurilor matrimoniale contractuale, iar contractele matrimoniale sunt încheiate de majoritatea cetățenilor Franței.

Același dicționar prezintă proveniența termenului „matrimonial” de la latinescul *matrimonialis* – referitor la căsătorie sau „matrimonium” – căsătorie [50, p.1106]. Expresia actuală a termenului prin care se subînțeleg relațiile de familie provine din termenul francez *matrimonial* – care ține de matrimoniu, propriu matrimoniului.

Ținând cont de faptul că termenul „patrimonial” stă la baza celui „matrimonial”, considerăm că primul suscită explicarea sensului său în contextul lucrării de față. Astfel, cuvântul „patrimoniu” provine din latinescul *patrimonium*, ultimul derivând de la *pater familias* care era proprietarul întregii averi familiale. Noțiunea avea și un caracter real, pentru că desemna bunurile unei familii, bunuri care se transmiteau din tată în fiu.

Potrivit art.284 din CC al RM [29], patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani), privite ca o sumă de valori active și pasive strâns legate între ele, aparținând unor persoane fizice sau juridice determinate. În accepțiunea doctrinară curentă, prin „patrimoniu” se înțelege averea sau averea unei persoane [90, p.180]; totalitatea drepturilor și obligațiilor cu valoare economică ce aparțin unui subiect de drept [64, p.522]; totalitatea drepturilor și a obligațiilor cu valoare economică, precum și a bunurilor materiale la care se referă aceste drepturi, care aparțin unei persoane [49, p.783].

Înlocuind litera „p” cu litera „m”, legiuitorul a redus sensul unei fraze „patrimoniul acumulat de soți în timpul căsătoriei” la un singur termen – „matrimonial”. Considerăm că utilizarea literei „m” în acest caz își are argumentare și proveniență de la cuvântul „**m**ama”, întrucât termenul „matrimonial” a luat viață după recunoașterea dreptului soției asupra patrimoniului conjugal de a fi pe picior de egalitate cu soțul. În consecință, termenul „matrimonial” se utilizează pentru a desemna patrimoniul acumulat în timpul căsătoriei de către soți împreună, atât de către soț, cât și de către soție. Întru argumentarea acestei idei, reamintim că termenul „matrimonial” provine din latinescul *matrimonialis*, prin care se desemnează „de căsătorie”, „referitor la căsătorie” [66].

Termenul „contractual” provine de la cuvântul francez *contractuel*, care semnifică „privitor la un contract”, „prevăzut în contract”, „condiționat printr-un contract” [49, p.228]. Potrivit art.666 din CC al RM [29], prin „contract” se desemnează acordul de voință realizat între două sau mai multe persoane prin care se stabilesc, se modifică sau se sting raporturi juridice.

Totuși, pentru a pătrunde în esența terminologică a conceptului de regim matrimonial contractual, pe lângă elucidarea sensului termenilor care îl alcătuiesc, este necesară definirea separată a noțiunii de „regim matrimonial”, întrucât aceasta reprezintă baza regimului matrimonial contractual. Importanța acestei noțiuni reiese chiar din prevederile legislației, care în art.19 din CF al RM [33] prevede că „Regimul legal al bunurilor soților acționează în măsura în care nu este modificat de contractul matrimonial”. Astfel, utilizând termenul „regim matrimonial”, ne referim la regimul legal al bunurilor soților, regim care poate fi modificat doar printr-un contract matrimonial, adică doar prin convenirea de comun acord asupra unui regim matrimonial distinct total sau parțial de cel legal.

În literatura de specialitate termenul „regim matrimonial” este studiat de majoritatea doctrinarilor în domeniu și cunoaște diverse definiții: „totalitatea regulilor de ordin patrimonial care guvernează căsătoria” [42, p.4]; „un ansamblu de reguli care cârmuiesc chestiunile de ordin material ce se nasc din unirea soților prin căsătorie” [65, p.1]; „totalitatea normelor juridice care reglementează relațiile dintre soți cu privire la bunurile lor și pe cele care se stabilesc între soți și terțele persoane privind bunurile soților constituie regimul juridic al bunurilor soților, adică regimul matrimonial” [58, p.46]; „un ansamblu de norme juridice care guvernează raporturile dintre soți cu privire la drepturile și obligațiile pecuniare ale vieții conjugale, precum și relațiile care privesc gestionarea acestora [117, p.18]; „statutul care reglementează interesele patrimoniale ale soților în timpul căsătoriei” [54, p.3]; „regimul juridic al bunurilor soților, al drepturilor lor patrimoniale și al obligațiilor pe care soții și le asumă, împreună sau separat, în

interesul amândurora sau în interesul satisfacerii nevoilor căsniciei” [39, p.102]; „un ansamblu de reguli având drept scop guvernarea raporturilor pecuniare dintre soți” [157, p.24]; „raporturile dintre soți, ce decurg din faptul căsătoriei lor, cu privire la patrimoniul acestora” [171, p.1]; „un ansamblu coerent de reguli, mai mult sau mai puțin numeroase și mai mult sau mai puțin complexe, a căror finalitate este de a conferi, în domeniul patrimonial, un statut special soților în cadrul raporturilor dintre ei ca și în relațiile lor cu terții” [155, p.2].

Indiferent de definiția adoptată, este cert că *dreptul regimurilor matrimoniale se rezumă la o dublă problemă: o problemă de proprietate și o problemă de puteri, de drepturi*. În esență, orice regim matrimonial are de rezolvat, în primul rând, problema stabilirii drepturilor de proprietate ale soților asupra bunurilor lor, adică a regulilor în temeiul cărora soții dobândesc dreptul de proprietate comună sau personală asupra bunurilor prezente sau viitoare și, în al doilea rând, problema stabilirii puterilor soților, adică a regulilor în temeiul cărora soții își exercită drepturile asupra bunurilor comune și proprii. În acest fel, regimul matrimonial cuprinde norme cu caracter dublu, împletind drepturi și obligații cu caracter patrimonial și drepturi și obligații cu caracter personal [158, p.24]. Cunoscând modul în care fiecare regim matrimonial soluționează problema proprietății și problema puterilor, soții vor putea alege un regim matrimonial de tipul separației de bunuri sau un regim de tipul comunității de bunuri [91, p.5].

În lucrarea *Regimuri matrimoniale*, C. M. Crăciunescu menționează că regimul matrimonial este constituit din ansamblul de reguli privitoare la bunurile soților, statutul patrimonial al acestora. În această ordine de idei, obiectul regimului matrimonial poate fi definit în sens material și în sens juridic.

Astfel, *în sens material*, regimul matrimonial reglementează relațiile patrimoniale dintre soți, totalitatea bunurilor soțului și soției, indiferent de data și modul de dobândire a acestora, deci toate bunurile pe care soții le aveau în momentul încheierii căsătoriei, precum și cele dobândite de ei în timpul căsătoriei, împreună sau separat, cu titlu oneros sau cu titlu gratuit.

Este vorba, în general, așa cum arătau Stettler și Waelti [171, p.1-2], despre ansamblul drepturilor pecuniare aparținând unei persoane, acestea fiind în special drepturile reale asupra bunurilor mobile și imobile, drepturile de proprietate intelectuală, drepturile pecuniare legate de calitatea de acționar într-o societate anonimă sau de membru într-o societate de persoane, ca și drepturile ce decurg din creanțe de orice natură. În cazul proprietății colective, drepturile vor consta fie din părți din coproprietate, fie în părțile cuvenite din proprietatea comună, proprietatea putând fi generată de o indiviziune de familie, o comunitate ereditară rezultând dintr-o succesiune sau raporturile care unesc membrii unei societăți în nume colectiv sau în comandită.

În sens juridic, regimul matrimonial supune bunurile soților unor reguli având un obiect propriu, dar formând împreună un tot coerent. O parte din aceste reguli se referă la proprietatea asupra bunurilor, ele guvernând separația bunurilor sau compunerea patrimoniului. Cu ajutorul lor se poate stabili dacă anumite bunuri pe care soții le-au avut în momentul încheierii căsătoriei sau le-au dobândit ulterior, în timpul căsătoriei, rămân proprii fiecăruia sau intră, în totalitate sau în parte, în masa comună. În același timp, aceste reguli guvernează repartizarea pasivului patrimonial [42, p.5-6].

Instituția regimului matrimonial este cercetată în literatura de specialitate de specialiști din diverse țări, inclusiv din diferite timpuri. Deși inițial nu era cunoscută sub această denumire, a constituit întotdeauna o preocupare a statelor față de cetățenii legați prin căsătorie, față de patrimoniul conjugal al acestora. Încă din cele mai vechi timpuri, regimul matrimonial continuă să fie divizat în două mari categorii: legal și convențional. Primul se aplică în temeiul legii asupra tuturor relațiilor familiale patrimoniale, dacă soții nu au convenit altfel printr-o convenție.

Având o aplicabilitate mai vastă, regimul matrimonial legal este legiferat, practic, în toate statele lumii, inclusiv în RM. În literatura de specialitate, de cele mai multe ori, termenul „regim matrimonial” desemnează denumirea prescurtată a celui de „regim matrimonial legal”. Pe când, atunci când vorbim despre regimul matrimonial contractual este necesar în toate cazurile să menționăm caracterul convențional al acestuia. Acest joc de cuvinte se explică și prin faptul că regimul matrimonial contractual este unul facultativ, soții sau persoanele care doresc să se căsătorească apelând la acesta doar în cazurile în care nu le convine regimul matrimonial legal al statului ai cărui cetățeni sunt sau al statului în care locuiesc.

Totodată, regimurile matrimoniale prezintă un dublu caracter și urmăresc un dublu obiectiv: patrimonial, întrucât ele depind de dreptul comun al relațiilor patrimoniale, și matrimonial, deoarece sunt legate de dreptul familiei și de ideologia acesteia [166, p.13].

Analizând aspectele doctrinare expuse, ***propunem definirea regimului matrimonial ca fiind un ansamblu de norme juridice cu caracter obligatoriu care stabilesc soarta juridică a proprietății soților pentru perioada căsătoriei și în caz de divorț, precum și alte relații patrimoniale ale soților*** [101, p.82].

Diversele regimuri matrimoniale recunoscute în legislația diferitor state constituie carta patrimonială a căsătoriei, alături de regimul matrimonial primar imperativ, care reprezintă un ansamblu de reguli fundamentale și imperative, care se aplică tuturor căsătoriilor, indiferent de regimul matrimonial căruia îi sunt supuși soții, în dreptul țărilor în care există o pluralitate de regimuri matrimoniale aplicabile [42, p.22]. Este un set de norme imperative și esențiale, norme

de aplicare imediată, indiferent de regimul matrimonial concret al soților [116, p.34]. Acesta este regimul de la care pornesc părțile atunci când convin asupra regimului matrimonial contractual. Regimul matrimonial primar imperativ include norme obligatorii de la care soții nu pot deroga prin convenție.

Termenul „regim matrimonial primar imperativ” este discutat în literatura de specialitate referitor la corectitudinea formulării denumirii acestuia. În doctrina franceză, acesta este numit „constituția regimurilor matrimoniale” [158, p.19], „statut imperativ de bază” [155, p.38], „statut conjugal de bază” [159], „regim primar imperativ” [176, p.7], „regim matrimonial de bază” [150, p.125] sau „regim matrimonial primar” [152, p.20].

Întrucât în literatura de specialitate se utilizează atât termenul „statut”, cât și cel de „regim”, considerăm necesară analiza acestora. Potrivit dicționarului, termenul „statut” desemnează ansamblul dispozițiilor cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura și modul de funcționare a unei organizații, societăți pe acțiuni, asociații etc. [49, p.1047], în timp ce termenul „regim” reprezintă un sistem de norme sau de reguli proprii activității sau vieții într-o instituție, într-o întreprindere etc.; convenție prin care se stabilesc anumite drepturi și obligații [49, p.936], un sistem de reguli după care se contractează o căsătorie în ceea ce privește proprietatea, folosința și administrarea averii [49, p.33]. Considerăm astfel că, *este mai rațională și potrivită utilizarea termenului „regim”, în loc de „statut” pentru a desemna conceptul de „regim matrimonial primar imperativ”, întrucât, fiind asemănător cu noțiunea de „regim matrimonial”, el poate înlătura confuziile.* Or, corpul normelor imperative care reglementează regulile matrimoniale primare creează un regim matrimonial aplicabil tuturor regimurilor matrimoniale.

Noțiunea de regim matrimonial primar imperativ a apărut în doctrină nu atât ca un regim propriu-zis, cât ca o modalitate de protecție a drepturilor și obligațiilor soților rezultate din căsătorie. Regimul matrimonial primar imperativ este considerat de mulți autori un regim, întrucât este format dintr-un corp coerent de reguli [176, p.7]. Alții, însă, susțin că acesta nu poate fi considerat un regim matrimonial suficient pentru a organiza raporturile patrimoniale dintre soți sau dintre aceștia și terți, întrucât este vorba doar despre principiile fundamentale care guvernează aceste raporturi, principii ce se aplică în mod obligatoriu tuturor celor căsătoriți [177, p.12]. Reprezintă un regim general ce constituie structura de bază a regimurilor matrimoniale, cuprinzând efectele directe ale căsătoriei [42, p.22]. Nu poate fi considerat un tip anume de regim matrimonial care să organizeze raporturile patrimoniale dintre soți sau dintre aceștia și terți, deoarece reglementează, în principal, regulile elementare care guvernează aceste raporturi,

la modul general și obligatoriu, ca efect al încheierii căsătoriei, sub incidența legii statului care a stabilit aceste reguli [13, p.12]. ***Aderăm la grupa doctrinarilor care consideră regimul matrimonial imperativ ca fiind un regim de sinestătător, întrucât locul regimului matrimonial imperativ este înaintea regimului matrimonial legal, fiind distinct de acesta, întrucât în multe state regulile regimului matrimonial legal pot fi modificate prin contract matrimonial.***

Regimul matrimonial primar imperativ este considerat primar în dublu sens. În primul sens, el este aplicabil înaintea oricăror altor reguli, dispozițiile care îl compun fiind aplicabile înaintea altor prevederi legale în materie sau stipulații din cuprinsul convențiilor matrimoniale. Explicația acestui caracter rezidă în faptul că regimul primar este un efect legal al căsătoriei, aplicându-se automat soților la data încheierii căsătoriei, independent de regimul matrimonial aplicabil. În al doilea sens, el este comun tuturor regimurilor matrimoniale și constituie baza acestora, cuprinzând drepturile și libertățile fundamentale valabile în toate raporturile patrimoniale dintre soți [6, p.42]. Acesta cuprinde reguli elementare care se aplică în cadrul raporturilor patrimoniale dintre soți, precum și cele existente între soți și terți. Aceste reguli sunt generale și independente, în principiu, de regimul matrimonial aplicabil soților [42, p.22].

În privința termenilor „primar” și „de bază”, utilizați de către doctrinari la denumirea regimului matrimonial primar imperativ, considerăm că nu există deosebire. Totuși, ***propunem utilizarea termenului „primar” pentru desemnarea regulilor cu caracter imperativ aplicabile oricărui regim matrimonial***, întrucât, potrivit dicționarului, acesta înseamnă inițial, primordial, originar, de prim grad, de primă importanță, de bază [49, p.874]. În ceea ce privește utilizarea termenului „de bază”, nu ne opunem, întrucât acești termeni sunt sinonime.

Regimului primar i se mai spune imperativ, deoarece normelor lui generale sunt obligați să li se supună ambii soți, ca simplu efect al căsătoriei, și de la el nu se poate deroga pe calea convențiilor matrimoniale. Acesta are un caracter imperativ determinat, aflându-se, totodată, în strânsă legătură cu ordinea publică, iar soții sau persoanele care doresc să se căsătorească nu pot prin contract matrimonial să modifice normele care au caracter imperativ absolut și țin de ordinea publică. Încă în Roma Antică se spunea că *jus publicum privatorum pactis mutari non potest*. Soții sunt impuși să se conformeze normelor general obligatorii ale regimului primar, orice convenție matrimonială ar încheia, prin care și-ar reglementa modul de organizare a raporturilor patrimoniale dintre ei sau în raporturile cu terții [13, p.12].

În ceea ce privește noțiunea „persoane care doresc să se căsătorească”, considerăm că sunt necesare anumite clarificări. Dacă în privința soților nu apar careva întrebări, întrucât legea este destul de explicită, atunci în privința persoanelor care doresc să se căsătorească sunt necesare

concretizări, deoarece ele formează o categorie distinctă de subiecți care pot încheia contract matrimonial.

Prin subiect al contractului matrimonial se înțelege persoana fizică care încheie contractul matrimonial. Nu orice persoană fizică poate fi subiect al contractului matrimonial, ci doar aceea care întrunește condițiile și calitățile impuse de lege. Astfel, poate fi subiect al contractului matrimonial orice persoană care dorește să se căsătorească, precum și orice persoană căsătorită, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, opinie, apartenență politică, avere și origine socială.

Subiectul contractului matrimonial trebuie să întrunească aceleași condiții prevăzute de lege pentru încheierea căsătoriei, adică să aibă capacitatea de a se căsători, respectiv – capacitatea de a încheia contract matrimonial. Or, fiind strâns unită de actul căsătoriei, convenția matrimonială se ghidează după regula de capacitate, potrivit căreia cine poate încheia valid o căsătorie poate să săvârșească valid și un contract matrimonial (*habilis ad nuptias habilis ad pacta nuptialia*). Această regulă comandă ca în materie de capacitate să fie respectate, de principiu, unele exigențe de la încheierea căsătoriei și la încheierea contractului matrimonial [116; p.196-197]. Nu trebuie dedus că aceste condiții ar fi identice. Important este că viața contractului matrimonial depinde de încheierea căsătoriei, iar dacă aceasta nu va avea loc, regimul matrimonial contractat va fi caduc.

Momentul încheierii convenției matrimoniale este diferit de cel al căsătoriei, capacitatea părinților fiind apreciată, pentru fiecare dintre acestea, la momentul încheierii respectivului act [44, p.356]. Deci, vârsta matrimonială trebuie să fie împlinită și la data încheierii convenției matrimoniale, nu doar la data celebrării căsătoriei [7, p.81].

Ca regulă generală, contractul matrimonial poate fi încheiat numai între persoane care au capacitatea de exercițiu și care au atins vârsta necesară pentru a se căsători. Prezintă interes vârsta de la care persoanele care doresc să se căsătorească pot să încheie contract matrimonial.

Conform art.14 din CF „Vârsta matrimonială minimă este de 18 ani. Pentru motive temeinice, se poate încuviința încheierea căsătoriei cu reducerea vârstei matrimoniale, dar nu mai mult decât cu doi ani”. Totodată, potrivit art.21 alin.(1) din CC „Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani încheie acte juridice cu încuviințarea părinților, adoptatorilor sau a curatorului, iar în cazurile prevăzute de lege, și cu încuviințarea autorității tutelare”. Din analiza normelor citate și a aspectelor doctrinare analizate mai sus, ***concluzionăm că persoana care are vârsta de 16 ani poate să încheie contract matrimonial până la înregistrarea căsătoriei, cu acordul înscris al părinților, adoptatorilor, curatorilor și, după caz, al autorității tutelare.***

În aceeași ordine de idei, în temeiul art.20 alin.(3) din CC, potrivit căruia „Minorul care a atins vârsta de 16 ani poate fi recunoscut ca având capacitate de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui contract de muncă sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, practică activitate de întreprinzător. Atribuirea capacității depline de exercițiu unui minor (emancipare) se efectuează prin hotărâre a autorității tutelare, cu acordul ambilor părinți, adoptatorilor sau curatorului, iar în lipsa unui astfel de acord, prin hotărâre judecătorească”, **concluzionăm că persoanele emancipate în condițiile legii sunt în drept să încheie contract matrimonial**, întrucât din momentul emancipării ele obțin capacitate juridică civilă deplină.

La fel, în temeiul art.25 alin.(2) din CC, **concluzionăm că persoana limitată în capacitatea de exercițiu de către instanța judecătorească poate încheia contract matrimonial, însă doar cu acordul curatorului**. Ținând cont de prevederile art.24 alin.(2) din CC și art.15 alin.(1) lit.f) din CF, **concluzionăm că persoana declarată incapabilă de către instanța judecătorească nu poate să încheie contract matrimonial**, tot așa cum nu poate să încheie căsătoria. Mai mult ca atât, impedimentele la căsătorie prevăzute la art.15 din CF sunt aplicabile și cu referire la limitarea cercului persoanelor care pot încheia contract matrimonial.

Referindu-ne la subiectul contractului matrimonial, considerăm necesar a ne expune referitor la sensul noțiunilor „viitorii soți” și „persoanele care doresc să se căsătorească”. Or, aceasta prezintă importanță în contextul în care contractul matrimonial poate fi încheiat atât de către soți cât și de către persoanele care doresc să se căsătorească. Dacă în privința soților este clar statutul juridic legal al acestora și nu apar inadvertențe sau impedimente la determinarea acestuia, întrucât legea este destul de explicită, atunci în privința persoanelor care doresc să se căsătorească sunt necesare concretizări, întrucât formează o categorie distinctă de subiecți care pot încheia contract matrimonial, despre care legea păstrează tăcerea.

Legiuitorul național utilizează expresia *persoane care doresc să se căsătorească* în art.11 alin.(2), art.12 alin.(2), art.13 alin.(1) și art.27 din CF, iar expresia *viitorii soți*, doar într-un singur articol – art.10 alin.(2) CF, cu referire la conținutul declarației de căsătorie, în care viitorii soți trebuie să indice că nu există nici un impediment legal la căsătorie. Rezultă că anume din momentul depunerii declarației de căsătorie persoanele care doresc să se căsătorească obțin statutul de viitori soți.

Aceeași situație există și în Federația Rusă. Aici, nici CF, nici alte acte normative nu oferă temei de a considera că statutul de persoane care doresc să se căsătorească se obține doar din momentul depunerii cererii de căsătorie la OSC. Mai mult ca atât, CF nu prevede obligativitatea încheierii contractului matrimonial înainte de căsătorie doar de către persoanele care au depus cerere de căsătorie, ceea ce evident nu este întâmplător [135, p.72].

Alta este situația în Ucraina, unde, în conformitate cu art.92 din CF [142] „Contractul matrimonial poate fi încheiat de persoanele care au depus cerere de înregistrare a căsătoriei, precum și de către soți”. În această ordine logică de idei ar rezulta că notarul, autentificând contractul matrimonial înainte de încheierea căsătoriei, trebuie să solicite de la părțile contractante dovada că au depus cerere de căsătorie. Obținerea unui asemenea certificat în practică poate fi destul de problematică, ceea ce va îngreuna esențial dreptul persoanelor care doresc să se căsătorească la încheierea contractului matrimonial. Totodată, în cazul încheierii contractului matrimonial între persoane care doresc să se căsătorească, notarul trebuie să specifice că acest contract va intra în vigoare din momentul înregistrării căsătoriei între părțile contractului [135, p.72-73]. *Nu suntem pentru condiționarea încheierii contractului matrimonial prin depunerea cererii de înregistrare a căsătoriei, întrucât atingerea acordului de voință asupra conținutului regimului matrimonial contractual este o etapă prioritară, care stă la baza deciziei de a se căsători, iar depunerea cererii de înregistrare a căsătoriei nu garantează și atingerea acordului de voință asupra conținutului regimului matrimonial contractual, în cazul în care se intenționează discutarea acestuia.*

Mai mult ca atât, depunerea cererii de înregistrare a căsătoriei nu atrage nici o răspundere juridică pentru persoanele care doresc să se căsătorească. Acestor persoane nu le poate fi impusă obligativitatea încheierii căsătoriei, nici chiar prin intermediul instanței de judecată. Până la momentul înregistrării căsătoriei, ele pot să-și retragă cererea fără nici o explicație sau pot doar să nu se prezinte la ceremonia de înregistrare a căsătoriei [130, p.9]. Spre exemplu, în România, în conformitate cu art.266 din Noul Cod civil, încheierea căsătoriei nu este condiționată de încheierea logodnei – promisiune reciprocă de a încheia căsătoria [31].

Considerăm că expresia „viitorii soți” are o semnificație mai îngustă, desemnând situația persoanelor care aproape au obținut statutul de soți, fiind considerate viitori soți, ca rezultat al faptului că au depus declarația de căsătorie, iar expresia „persoane care doresc să se căsătorească” are un înțeles mai larg și oferă dreptul de a semna contract matrimonial atât până la depunerea declarației de căsătorie, cât și după depunerea acesteia.

Totodată, ținând cont de cele analizate mai sus cu referire la subiectul contractului matrimonial, *concluzionăm că prin expresia „persoane care doresc să se căsătorească” se desemnează cercul persoanelor fizice de sex opus, care au atins vârsta de 18 ani, după caz, 16 ani, au capacitate de exercițiu deplină sau limitată și doresc să formeze împreună o familie.*

În literatura de specialitate se face o delimitare netă între „contractul de căsătorie”, care este principalul fapt juridic ce stă la baza relațiilor familiale, și „contractul matrimonial” sau alte contracte familiale. Din acest considerent, ne propunem să analizăm acești termeni.

Încă în 1916, Dimitrie Alexandresco menționa: „Prin expresia „contract de căsătorie” Pothier înțelegea însuși actul care constituie căsătoria. Astăzi, contractul care are drept scop uniunea soților se numește *căsătorie*, iar convențiile făcute de viitorii soți în timpul acestei uniuni, relative la bunurile lor, primesc numele de *contract de căsătorie* sau *convenții matrimoniale*. Contractul de căsătorie este deci contractul bănesc format cu ocaziunea căsătoriei, pentru a determina drepturile relative ale soților cu privire la bunurile lor” [4, p.6].

Aceeași opinie este împărtășită și de Cristiana Mihaela Crăciunescu, care menționează că contractul de căsătorie, numit în doctrină și „convenție matrimonială” sau „contract matrimonial”, desemnează actul convențional prin care persoanele care doresc să se căsătorească, uzând de libertatea conferită de legiuitor, își stabilesc regimul matrimonial propriu sau își modifică, în timpul căsătoriei, regimul matrimonial sub care s-au căsătorit.

Deși, în mod obișnuit, acești termeni sunt considerați sinonimi și utilizați ca atare, în doctrină s-a făcut deosebirea între contractul de căsătorie și convenția matrimonială, contractul de căsătorie putând să conțină, pe lângă convențiile matrimoniale prin care se reglementează regimul matrimonial adoptat de persoanele care doresc să se căsătorească, și alte prevederi, cum ar fi recunoașterea unui copil, donații făcute de alte persoane (în special de către părinți) soților sau unuia dintre aceștia etc. [42, p.11]. La fel, doctrinarul rus K. I. Zaboev consideră căsătoria ca fiind o formă a contractului, denumirea mai corectă fiind „contract de căsătorie” [128, p.67].

Tot în doctrina românească se consideră că însăși căsătoria este un contract, cel principal, iar convenția matrimonială constituie un contract accesoriu acesteia, întrucât existența și durata sa depind de existența și durata căsătoriei [65, p.4]. Cu referire la acest aspect, alți doctrinari [107, p.119] consideră că contractul matrimonial este un contract principal, deoarece soarta lui nu este legată de cea a altor acte juridice sau contracte; actul juridic al căsătoriei și contractul matrimonial sunt două acte juridice distincte, cu regimuri juridice proprii, chiar dacă rațiunea existenței acestui contract este reglementarea raporturilor patrimoniale dintre soți, „ceea ce înseamnă că efectele și cauza juridică a unei convenții matrimoniale sunt strâns legate de căsătorie” [116, p.198].

Atât actul juridic al căsătoriei cât și contractul matrimonial pot fi încheiate în mod valabil, situație în care nu se ridică vreo întrebare în privința acestora, dar se poate întâmpla ca să fie contractul matrimonial încheiat în mod valabil, în schimb căsătoria – nu. Ce efecte va produce

declararea nulității căsătoriei în privința contractului matrimonial? Va fi lovit de nulitate și acesta în situația dată sau nu? V. Pînzari consideră că contractul matrimonial va fi caduc, deoarece nu se mai justifică existența lui [107, p.119]. Opinie pe care nu o susținem. Or, potrivit art.44 alin.(2) din CF, bunurile procurate în comun de către persoanele a căror căsătorie a fost declarată nulă aparțin acestora cu drept de proprietate în diviziune, iar contractul matrimonial se consideră nul. ***Considerăm caduc a fi contractul matrimonial a cărui existență nu se mai justifică datorită faptului că nu a fost încheiată căsătoria.***

Contrariul acestei situații este cazul în care căsătoria este încheiată în mod valabil, iar contractul matrimonial nu. *Va produce vreun efect declararea nulității contractului matrimonial în privința căsătoriei?* Evident că nu, deoarece existența căsătoriei condiționează existența contractului matrimonial și nu invers [116, p.199]. În această situație soții nu se vor putea prevala de efectele contractului matrimonial, fiindu-le aplicabil regimul matrimonial legal. Faptul că art.28 alin.(2) din CF stipulează că „Contractul matrimonial încheiat până la înregistrarea căsătoriei intră în vigoare la data înregistrării acesteia” nu condiționează existența sau valabilitatea lui, ci condiționează producerea efectelor, adică, dacă nu se încheie căsătoria între persoanele care au încheiat un contract matrimonial, acesta din urmă nu va fi lovit de nulitate, ci va fi caduc, astfel, ca act juridic, el va exista în mod valabil, numai că nu-și va produce efectele. Contractul matrimonial este accesoriu nu actului juridic al căsătoriei, ci instituției date [107, p.119].

Doctrinarul V. Pînzari consideră contractul matrimonial ca fiind un contract civil ordinar, căruia îi sunt aplicabile regulile generale în materie de încheiere a contractelor sau de executare a obligațiilor, având însă și unele particularități, spre exemplu: a) părți ale acestui contract pot fi numai persoanele care încheie căsătoria sau au încheiat-o deja, adică subiecții sunt soții sau viitorii soți; b) pot încheia asemenea contracte numai persoanele fizice, nu și cele juridice; c) prin acest contract se stabilesc doar relații patrimoniale între soți sau se reglementează drepturile și obligațiile soților în cazul desfacerii căsătoriei [107, p.117], [108, p.14], [140, p.49-51].

Considerăm că sensul termenilor „contract matrimonial” și „convenție matrimonială” este altul decât cel ce derivă din termenii „contract de căsătorie” sau „act de căsătorie”. Dacă primii termeni desemnează acordul de voință al soților referitor la patrimoniul acumulat de ei în timpul căsătoriei, atunci cei din urmă termeni desemnează acordul de voință al soților referitor la încheierea căsătoriei. Mai mult decât atât, considerăm că termenul „act de căsătorie” desemnează actul semnat de către soți la oficiul de stare civilă, prin care se încheie căsătoria, iar termenul „contract de căsătorie” desemnează consimțământul reciproc, neviciat,

exprimat personal și necondiționat de către persoanele care doresc să se căsătorească, și care îmbracă forma actului juridic al căsătoriei.

În ceea ce privește semnificația termenilor „contract matrimonial” și „contract prenupțial”, utilizați cu precădere în doctrina și legislația americană, situația se prezintă astfel. Termenul „prenupțial” înseamnă „înainte de noapte”, adică înainte de căsătorie, întrucât nu este permisă locuirea tinerilor împreună înainte de căsătorie. Prin contract prenupțial americanii au în vedere acordul de voință realizat numai între persoanele care doresc să se căsătorească, prin care se stabilesc, se modifică sau se sting drepturile și obligațiile acestora asupra patrimoniului existent și viitor. În ceea ce privește termenul „contract matrimonial”, acesta are un înțeles mai larg, prin acesta urmând să se desemneze acordul de voință realizat între soți sau persoanele care doresc să se căsătorească referitor la regimul juridic al patrimoniului conjugal. De exemplu, în Anglia este mai des întâlnit termenul „contract prenupțial”, întrucât majoritatea încheie contractul matrimonial înainte de căsătorie, prin aceasta evitându-se necesitatea concretizării momentului încheierii contractului matrimonial: înainte de căsătorie sau în timpul căsătoriei [96, p.28-29].

Analizând literatura de specialitate constatăm o lipsă vădită de opinii referitor la definirea termenului „regim matrimonial contractual”. Astfel, având la bază aspectele doctrinare analizate în prezentul paragraf, precum și prevederile respective din CF, constatăm că regimului matrimonial contractual îi sunt caracteristice următoarele aspecte definitorii în sistemul de drept al RM:

- este un sistem de reguli proprii unei familii;
- se stabilește prin contract matrimonial autentificat notarial;
- se încheiat între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți;
- stabilește drepturile și obligațiile soților asupra patrimoniului conjugal;
- gestionează patrimoniul conjugal acumulat în timpul căsătoriei;
- determină soarta juridică a proprietății soților pentru perioada căsătoriei și în caz de divorț;
- își produce efecte în cazul existenței unei căsătorii valabil încheiate.

Având la bază trăsăturile caracteristice evidențiate, ***propunem definirea regimului matrimonial contractual ca fiind un sistem de reguli proprii unei familii, stabilit printr-un contract matrimonial autentificat notarial, încheiat între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți, prin care se stabilesc drepturile și obligațiile soților asupra patrimoniului conjugal, modul în care va fi gestionat patrimoniul conjugal acumulat în timpul căsătoriei, se determină soarta juridică a proprietății soților pentru perioada căsătoriei și în caz de divorț și își produce efecte în cazul existenței unei căsătorii valabil încheiate.***

La fel, într-un sens mai general, prin regim matrimonial contractual înțelegem totalitatea drepturilor și obligațiilor soților asupra patrimoniului conjugal acumulat în timpul căsătoriei, atinse printr-un acord de voință realizat între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți [101, p.83]. Sau, prin regim matrimonial contractual înțelegem un sistem de organizare și conducere a vieții familiale conform unor reguli stabilite de către soți sau de către persoanele care doresc să se căsătorească [102, p.107].

2.2. Tipurile de regimuri matrimoniale contractuale în legislația diferitor state

Instituția regimului matrimonial contractual se întâlnește în legislația diferitor state, cunoscând diverse forme de reglementare, în cele mai multe cazuri soții având libertatea de a forma propriul regim matrimonial. Totuși, în practică, contractul matrimonial cunoaște o răspândire mai pronunțată în statele din Europa de Vest, în SUA și Canada. Unei asemenea popularități el este dator mișcărilor feministe pronunțate și lupta „sexului frumos” pentru drepturile sale – egalitatea soțului și soției în căsătorie.

Sunt state care aplică *principiul unicității regimului matrimonial*, potrivit căruia asupra căsătoriilor încheiate în statul respectiv se aplică doar un singur regim matrimonial,¹ care, de fapt, reprezintă regimul matrimonial legal și unic aplicabil tuturor căsătoriilor, precum sunt și state care aplică *principiul pluralității regimurilor matrimoniale*, potrivit căruia, pe lângă regimul matrimonial legal, legislația pune la dispoziția soților dreptul ca, prin convenție, să modifice regimul matrimonial legal, să aleagă un alt regim matrimonial convenabil ambilor sau să-și creeze propriul regim matrimonial [101, p.55].

Această abordare corespunde tendinței moderne de a oferi soților atât dreptul, cât și posibilitatea de a își alege sau crea propriul regim matrimonial. În cadrul regimurilor matrimoniale pluraliste se disting două situații: într-un prim caz, legislația oferă posibilitatea de a alege între două sau mai multe regimuri matrimoniale tip, cum sunt: România, Franța, Germania, Italia etc., iar în cel de al doilea caz – legiuitorul prevede doar dreptul de a încheia contract matrimonial, fără a oferi soților posibilitatea de a alege, cum este și cazul RM. ***Considerăm că oportunitatea de a crea propriul regim matrimonial oferă o mai mare posibilitate soților de a dispune în privința bunurilor acestora, decât în cazul oferirii posibilității de a alege unul din regimurile matrimoniale contractuale tip.***

¹ În sistemul de drept francez au existat tentative de a recunoaște pentru două regimuri matrimoniale statutul de regim legal (în același timp), însă, datorită dificultăților de ordin practic pe care le suscita s-a renunțat la această idee [42, p.11].

Prin prisma acestor două situații vom analiza în continuare normele existente în legislațiile diferitor state care aplică principiul pluralității regimurilor matrimoniale.

I. Categoria regimurilor matrimoniale contractuale tip se plasează, în ultimii ani, în topul preferințelor. Tot mai multe state tind spre reglementarea expresă a diferitor regimuri matrimoniale contractuale, întrucât aceasta facilitează alegerea de către soți sau de către persoanele care doresc să se căsătorească a regimului matrimonial care le corespunde cel mai bine necesităților. Totuși, ***nu optăm pentru această ordine legală, pentru a menține soților libertatea deplină de care dispun în contextul legal actual.***

În România, spre exemplu, această practică a fost implementată de curând prin CC din 2009, care a instituit, începând cu 1 octombrie 2011, libertatea încheierii convențiilor matrimoniale prin oferirea, la alegere, a unuia din trei regimuri matrimoniale:

- *Comunitatea legală*, care reprezintă regimul legal al comunității de bunuri, întâlnit în majoritatea sistemelor europene de drept.¹ Bunurile dobândite în timpul regimului comunității legale de oricare dintre soți sunt, de la data dobândirii lor, bunuri comune în devălmășie. Fiecare soț are dreptul de a folosi bunul comun fără consimțământul expres al celuilalt, însă schimbarea regimului bunului comun nu se poate face decât prin acordul ambilor soți, la fel, și actele de înstrăinare sau de grevare cu drepturi reale, având ca obiect bunurile comune, nu pot fi încheiate decât cu acordul ambilor soți.² Totodată, fiecare soț poate folosi, administra și dispune liber de bunurile sale proprii, în condițiile legii.
- *Separația de bunuri*, care reprezintă regimul contractual al separației de bunuri, oferă soților maximul de independență posibil în condițiile unei căsătorii. Este un regim matrimonial în care nu există bunuri comune în devălmășie ale soților, toate bunurile fiind proprii soțului sau soției, de care soțul proprietar poate dispune liber, așa cum dorește. Totuși, bunurile pe care soții le vor achiziționa împreună vor fi bunuri comune aflate în proprietate comună pe cote-părți, aplicându-se dreptul comun în materie de coproprietate [40, p.10]. Astfel, fiecare dintre soți este proprietar exclusiv în privința bunurilor dobândite înainte de încheierea căsătoriei, precum și a celor pe care le dobândește în nume propriu după această dată. Respectiv, nici unul dintre soți nu poate fi ținut de obligațiile născute

¹ Până la adoptarea noului CC român, relațiile patrimoniale ale soților erau guvernate de art.30 CF, care declara obligatorie comunitatea de bunuri a soților. Doctrinarii concluzionau, la acel moment, că în România nu există un regim matrimonial propriu-zis, în sensul în care se vorbește de regim matrimonial în dreptul francez sau în alte reglementări europene [75, p.93; 45, p.96].

² Introducerea principiului cogestiunii, în locul mandatului tacit reciproc al soților, în baza căruia se încheiau majoritatea actelor cu privire la bunurile soților, nu poate conduce decât la o creștere a independenței soților în relațiile lor patrimoniale. Este, de altfel, o tendință generală care se observă în evoluția dreptului familiei în prezent, la nivel european și nu numai [39, p.10].

din acte săvârșite de celălalt soț, cu excepția obligațiilor asumate pentru acoperirea cheltuielilor obișnuite ale căsătoriei și a celor legate de creșterea și educarea copiilor.

- *Comunitatea convențională*, care reprezintă regimul matrimonial contractual creat de soți, prin derogare de la normele regimului comunității legale [31]. Aspectele la care pot conveni soții care adoptă acest regim matrimonial sunt enumerate limitativ în art.367 din CC. Derogările posibile privesc întinderea masei bunurilor comune, care poate fi extinsă ori restrânsă, cât și regulile de administrare a bunurilor comune ori a modalităților de lichidare a comunității convenționale. Se acordă soților posibilitatea organizării unui regim matrimonial cu reguli cât mai echitabile și mai adaptate specificului și situației concrete a fiecărei familii [40, p.10].

După modelul CC francez și CC al provinciei canadiene Québec, care au constituit și principale surse de inspirație la elaborarea noului CC român, a fost instituit regimul matrimonial primar. La fel, a fost preluată din legislația franceză și reglementată în premieră în dreptul român clauza de preciput, care poate fi inclusă în convenția matrimonială a soților [1, p.102]. Clauza de preciput reprezintă acordul de voință al soților ori, după caz, al viitorilor soți, încheiat în condițiile prevăzute de lege, cuprins în convenția matrimonială, în virtutea căruia soțul supraviețuitor este îndrituit să preia, fără plată, înainte de partajul moștenirii, unul sau mai multe bunuri comune, deținute în devălmășie ori în coproprietate. Rezultă că, în esență, clauza de preciput este o convenție a soților, care conferă unuia dintre ei, și anume soțului supraviețuitor, posibilitatea de a prelua unul sau mai multe bunuri comune, cu titlu gratuit, înaintea partajului [43, p.17]. *Nu optăm pentru reglementarea clauzei de preciput în legislația națională. Or, după cum rezultă și din definiția legală, scopul contractului matrimonial este de a determina regimul juridic al bunurilor în timpul căsătoriei și/sau în caz de divorț, nu și pentru cauză de moarte.* Mai mult ca atât, ordinea socială existentă la moment, inclusiv creșterea numărului infracțiunilor între membrii familiei, nu ar favoriza o ordine legală în acest sens.

În Franța căsătoria este, în primul rând, un contract matrimonial. Cu mult timp înainte de căsătorie, francezii hotărăsc ce regim matrimonial se va aplica bunurilor lor. În Codul civil al Franței pot fi găsite toate formele moderne de reglementare a relațiilor patrimoniale dintre soți. Astfel, CC francez pune la dispoziția soților patru tipuri de regimuri matrimoniale:¹

¹ CC francez, prin modificările din 15 noiembrie 1999, reglementează în art.515-1 – art.515-7 *pactul civil de solidaritate* ca fiind contractul încheiat între două persoane fizice majore, de sex diferit sau de același sex, pentru a-și organiza viața lor comună. Acesta nu modifică starea civilă a persoanelor, asemenea căsătoriei, însă oferă suport juridic, asemănător regimurilor matrimoniale, uniunilor în afara căsătoriei. Inițial, bunurile dobândite de aceste persoane în timpul conviețuirii erau prezumate comune în cote egale. Ulterior, începând cu 1 ianuarie 2007, noile

- *Comunitatea redusă de achiziții* este regimul matrimonial legal, acceptat de majoritatea cetățenilor francezi. Fiecare soț rămâne proprietar al bunurilor și datoriilor deținute până la căsătorie. Comună este considerată proprietatea și datoriile obținute în timpul căsătoriei de către ambii soți, indiferent de nivelul de implicare sau care dintre ei a acumulat datoriile. În caz de divorț, fiecare soț primește proprietatea deținută până la căsătorie și ½ din proprietatea acumulată în comun în timpul căsătoriei. În cazul decesului unuia dintre soți, proprietatea de până la căsătorie și ½ din cea comună, acumulată în timpul căsătoriei, ale soțului decedat vor trece în proprietatea moștenitorilor soțului decedat. Celălalt soț nu se va considera moștenitor al averii soțului decedat. Pentru a evita o asemenea situație este necesară menționarea în contractul matrimonial a acestui fapt sau încheierea în timpul căsătoriei a unui act de donare a averii personale celuilalt soț, în caz de deces, act ce urmează a fi autentificat notarial.
- *Separarea de bunuri* este regimul matrimonial opus celui legal. Fiecare soț își păstrează dreptul de proprietate asupra întregii averi, inclusiv asupra celei obținute în timpul căsătoriei, precum și administrarea independentă a bunurilor sale. Referitor la datoriile unuia dintre soți, acestea nu pot fi lichidate din contul celuilalt soț, anume datorită acestei prevederi mulți francezi aleg regimul dat.
- *Participarea la achiziții* este un regim mixt, care oferă soților posibilitatea de a fi separați în privința bunurilor lor, dar asociați la beneficii, pentru a încerca să le concilieze gustul independenței și atașamentul la comunitate, sub forma unui sistem contabil, de participare diferită, care operează în valoare, la desființarea regimului” [157, p.777]. Acest regim este foarte rar ales, nu prea cunoscut și din această cauză înțeles și aplicat greșit.
- *Comunitatea universală*. Istoria arată că acest regim a fost foarte răspândit în Elzase, dar astăzi aproape că nici nu se întâlnește. Toată proprietatea deținută până la căsătorie și toată proprietatea obținută în timpul căsătoriei, precum și proprietatea obținută prin moștenire, donații sau orice alte forme gratuite este considerată comună și soții participă la gestionarea acesteia în comun. Aceeași regulă se aplică și datoriilor. De obicei, în asemenea contracte se întâlnește fraza că toată proprietatea unui soț trece în proprietatea celuilalt, în caz de deces [129, p.105-108]. ***Observăm că legea franceză este permisivă totalmente în domeniul reglementării regimului juridic al bunurilor soților în caz de deces.***

În legea franceză sunt stabilite diferite posibilități de gestionare a proprietății comune. De exemplu, soții pot să prevadă în contractul matrimonial că ei vor gestiona proprietatea comună în

dispoziții prevăd că raporturile patrimoniale dintre parteneri sunt supuse unui regim de separație, dacă aceștia nu au ales, prin convenție inițială sau prin convenție ulterioară modificatoare, un regim de indiviziune [164, p.483-491].

comun și vor semna toate actele de dispoziție asupra bunurilor în baza acordului comun. Sau pot să prevadă că ei au încredere unul în altul la gestionarea averii comune și fiecare dintre ei este în drept să acționeze pentru celălalt. De asemenea, ei pot să prevadă care bunuri anume vor fi gestionate în parte, ori invers – care în comun.

În Germania legiuitorul a considerat binevenită și necesară punerea la dispoziția cetățenilor săi, ca și în sistemul francez, a următoarelor trei tipuri de regimuri matrimoniale:

- *Regimul proprietății comune a bunurilor obținute în comun* este regimul matrimonial legal în Germania, conform căruia soții nu au dreptul la proprietatea obținută de celălalt soț personal. Proprietatea obținută de fiecare dintre soți până la sau în timpul căsătoriei rămâne proprietate personală a soțului care a obținut-o. Fiecare soț poartă răspundere și poate garanta creanțele sale numai cu proprietatea sa, excepție făcând întreținerea nivelului necesar de trai al familiei sale. Fiecare soț poate dispune de bunurile sale după propria voință, cu excepția acordul celuilalt soț, care este necesar atunci când se dispune de întreaga proprietate a unui soț sau când este vorba despre bunurile familiale de uz comun.

În caz de divorț, valoarea bunurilor obținute se egalează între soți. Aceasta înseamnă că se determină care a fost valoarea bunurilor fiecăruia dintre soți înainte de căsătorie (vbc), care este valoarea bunurilor fiecăruia dintre soți la momentul divorțului (vbd), apoi se face diferența dintre vbd și vbc, iar suma obținută reprezintă valoarea bunurilor obținute în timpul căsătoriei (vbo). Respectiv, soțului al cărui vbo este mai mic, conform legii îi revine $\frac{1}{2}$ din diferența vbo_1 (vbo mai mare obținută de un soț) și vbo_2 (vbo mai mică obținută de alt soț). Egalarea se face în formă bănească. ***Considerăm că o asemenea abordare necesită o evidență minuțioasă a valorii bunurilor deținute până la căsătorie și a celor obținute în timpul căsătoriei, ceea ce este mai greu de atins. Însă, având în vedere stilul de trai al germanilor, acest regim poate fi menținut la nivelul celui legal.***

- *Regimul proprietății separate*, pentru a-și produce efectele, trebuie să fie menționat expres în contractul matrimonial. În caz de divorț, la împărțirea bunurilor, fiecare dintre soți își păstrează partea sa.
- *Regimul proprietății comune* se aplică numai în temeiul contractului matrimonial. Bunurile obținute de soți până la căsătorie și în timpul căsătoriei, de regulă, sunt proprietate comună a ambilor soți. Însă soții pot avea și proprietate personală, la care se referă bunurile ce nu pot fi transmise altor persoane pe cale juridică [129, p.100-102].

În Italia, odată cu reforma dreptului familiei în 1975, a fost introdus regimul comunității de bunuri, care astăzi constituie regula în materia regimurilor matrimoniale italiene [160]. Soții pot contracta vechiul regim al separației de bunuri, potrivit căruia fiecare dintre ei deține

proprietatea exclusivă asupra bunurilor dobândite în timpul căsătoriei. Oricum, în lipsa unui acord expres în acest sens sau în lipsa unei convenții matrimoniale, se aplică regula generală a comunității de bunuri. Totuși, independent de regimul patrimonial ales, soții italieni sunt obligați să contribuie, fiecare în raport cu propriile resurse și cu propria capacitate de muncă profesională sau casnică, la nevoile familiei. În ipoteza în care soții nu au mijloace suficiente pentru a satisface necesitățile de creștere și îngrijire ale copiilor, legea italiană impune părinții soților să furnizeze mijloacele necesare în vederea satisfacerii obligațiilor față de copii [115, p.3].

Susținem asemenea abordări și considerăm că ele urmăresc scopul de a consolida și asigura continuitatea familiei, inclusiv în situații de crize financiare, care foarte des provoacă divorțul.

Potrivit legislației italiene, soții au posibilitatea de a alege unul din următoarele trei regimuri matrimoniale:

- *Regimul comunității de bunuri*, care este regimul matrimonial legal, potrivit căruia numai ceea ce a fost obținut după căsătorie, în caz de divorț, se împarte la egalitate. Potrivit art.177-209 din CC, comunitatea legală se formează din trei categorii de bunuri:
 - 1) bunurile care intră chiar din momentul achiziției direct în patrimoniul comun al soților (comunitate imediată): bunurile cumpărate de cei doi soți împreună sau separat în timpul căsătoriei, cu excepția bunurilor strict personale; societățile gestionate de ambii soți și constituite după încheierea căsătoriei; câștigurile și creșterea capitalului social al societăților gestionate de ambii soți, dar care se află în patrimoniul exclusiv al unuia dintre aceștia la încheierea căsătoriei;
 - 2) bunurile care intră în comunitate doar în momentul în care comunitatea încetează (comunitate reziduă): veniturile personale ale soților. Spre exemplu, fructele bunurilor proprii dobândite înainte de încheierea căsătoriei, dar pe care legea nu le consideră printre bunurile proprii, enumerate limitativ în art.179 din CC, aceste bunuri aparțin în timpul căsătoriei soțului care le-a perceput, dar, în măsura în care nu au fost consumate, în momentul dizolvării comunității partea restantă se împarte în părți egale între soți;
 - 3) bunurile care rămân în proprietatea exclusivă a unuia dintre soți (bunuri proprii): bunurile dobândite înainte de încheierea căsătoriei; bunuri dobândite în timpul căsătoriei prin moștenire sau donație, în afara cazului în care dispunătorul a prevăzut că ele vor fi comune; bunurile de uz personal și cele destinate exercitării profesiei unuia dintre soți, în afara celor destinate conducerii unei societăți care face parte din comunitate; bunurile obținute cu titlu de despăgubiri pentru pagube pricinuite personalității sale, precum și pensia obținută ca urmare a pierderii totale sau parțiale a

capacității de muncă; valoarea care reprezintă și înlocuiește un bun propriu sau bunul în care a trecut această valoare, dacă se face mențiune pe actul de cumpărare.

Fiecare dintre soți poate administra bunurile care fac parte din comunitate. Cu toate acestea, efectuarea unor acte care depășesc sfera administrației ordinare și semnarea unor contracte care au ca obiect drepturi reale, precum și prezentarea în fața instanței în ceea ce privește acțiunile care au ca obiect respectivele drepturi se fac de către ambii soți. Dacă unul dintre aceștia nu-și dă acordul la încheierea unui act din categoria celor de mai sus, celălalt soț se poate adresa instanței judecătorești pentru a obține o autorizație, dacă dovedește că încheierea actului respectiv a fost necesară pentru familie [115, p.4-5].

- *Regimul comunității convenționale*, care permite soților de a disciplina în mod convențional regimul legal al comunității de bunuri, cu respectarea limitelor prevăzute în art.210-211 din CC, potrivit cărora:
 - a) nu se poate deroga de la principiul conform căruia cotele soților trebuie să fie egale, cu privire la toate bunurile care, altfel, ar face parte din comunitate legală;
 - b) nu se poate deroga de la principiul conform căruia administrarea comunității de bunuri este exercitată de ambii soți, fiecare având aceleași puteri ca și celălalt;
 - c) nu se pot include în comunitate bunurile de folosință personală ale fiecăruia dintre soți, bunurile care servesc la exercitarea profesiei de către un soț și bunurile care au fost obținute cu titlu de despăgubiri pentru pagube pricinuite persoanei, precum și pensia obținută ca urmare a pierderii totale sau parțiale a capacității de muncă.
- *Regimul separației de bunuri*, care este reglementat de art.215-219 din CC și poate fi adoptat doar prin convenție matrimonială. În baza acestui regim, fiecare dintre soți rămâne proprietarul exclusiv al bunurilor dobândite sau achiziționate în timpul căsătoriei, având dreptul de a-și administra patrimoniul, fără ingerințe din partea celuilalt soț. În caz de divorț, fiecare își ia ceea ce-i a lui. Când se aplică acest regim, fiecare dintre soți poate dispune și administra bunurile proprii asupra cărora e titular exclusiv, bineînțeles – în condițiile în care își respectă obligația de a contribui la susținerea căsătoriei. În situația în care între cei doi soți se nasc contradicții cu privire la dreptul exclusiv de proprietate asupra unor bunuri, legea instituie o prezumție legală conform căreia bunurile contestate sunt comune în părți egale, dacă unul dintre soți nu reușește să dovedească prin orice mijloace de probă calitatea de bun propriu sau de titular al unei cote majoritare [115, p.9].
Considerăm că acest regim este caracteristic familiilor ce pun la baza existenței lor libertatea soților de a dispune asupra bunurilor obținute de fiecare dintre ei în timpul căsătoriei și nu obligativitatea de a aduce în familie tot ceea ce obține fiecare din soți.

În Federația Rusă, art.42 alin.(1) din CF prevede dreptul soților de a modifica regimul legal al proprietății în devălmășie, de a stabili regimul proprietății comune, pe cote-părți sau de separație, asupra întregii proprietăți, asupra unor părți concrete sau asupra proprietății fiecăruia dintre soți. Astfel, la dispoziția soților sau a viitorilor soți, care doresc să încheie contract matrimonial, legislația rusă pune următoarele regimuri matrimoniale:

- *Regimul proprietății în devălmășie*, fiind prevăzut de lege (art.33-39 din CF și art.256 din CC) nu necesită reglementare contractuală, cu excepția cazurilor în care soții doresc să prevadă unele concretizări sau condiții adăugătoare. De exemplu, este posibilă aplicarea acestuia nu asupra tuturor bunurilor dobândite în timpul căsătoriei, dar asupra unor tipuri anumite de proprietăți (imobile, hârtii de valoare etc.).
- *Regimul proprietății pe cote-părți*, care se bazează pe prevederile art.244-252 din CC și urmează a fi prevăzut prin contract matrimonial asupra căror bunuri din proprietatea comună se vor aplica prevederile lui și după care criteriile pot fi determinată fiecare parte a bunurilor soților (părți egale, în dependență de venitul fiecăruia etc.).
- *Regimul proprietății separate*, potrivit căruia bunurile dobândite de fiecare dintre soți în timpul căsătoriei sunt proprietate personală a celui ce le-a dobândit, având dreptul de a le posedea, folosi și dispune după propria voință. Acest regim poate să se aplice asupra tuturor bunurilor sau numai asupra unor bunuri concrete, de exemplu: transport, inventar sportiv etc., iar asupra celorlalte bunuri să se aplice regimul proprietății în devălmășie [125].

În privința proprietății care va rămâne în afara reglementărilor contractului matrimonial se aplică regimul proprietății în devălmășie. ***Considerăm că regimurile existente în legislația Federației Ruse facilitează încheierea contractului matrimonial prin indicarea în conținutul lui a regimului matrimonial pe care soții doresc să îl aplice relațiilor matrimoniale dintre ei. Regimurile enumerate pot avea caracter general (aplicabile asupra tuturor bunurilor soților) sau parțial (aplicabile asupra unor bunuri ale soților, enumerate sau specificate concret).***

I. M. Kuznețova susține dreptul soților de a stabili propriul regim, care să combine elemente ale regimului proprietății separate cu elemente ale regimului proprietății în devălmășie, acesta fiind denumit *regim matrimonial combinat*. Spre exemplu, veniturile curente se vor afla în proprietatea comună a ambilor soți, iar proprietatea utilizată în activitatea de întreprinzător – în proprietate separată [133, p.150].

II. În statele în care legislația nu reglementează mai multe tipuri de regimuri matrimoniale contractuale, contractele matrimoniale se încheie mai rar. Principalul motiv îl reprezintă informarea insuficientă a cetățenilor.

Această situație se întâlnește și **în Republica Moldova**, unde CF prevede că regimul legal al bunurilor soților acționează în măsura în care nu este modificat de contractul matrimonial, fără a fi puse la dispoziție careva tipuri de regimuri matrimoniale contractuale. Din alt punct de vedere, această stare oferă o libertate contractuală mai mare. Or, în asemenea cazuri, rolul doctrinei la determinarea diversității regimurilor matrimoniale contractuale este incontestabil.

Regimul legal aplicabil relațiilor matrimoniale dintre soți în RM este *regimul proprietății în devălmășie*, potrivit căruia bunurile dobândite de către soți în timpul căsătoriei aparțin ambilor cu drept de proprietate în devălmășie, cu excepția bunurilor ce au aparținut soților până la căsătorie și bunurilor obținute de soți, cu titlu gratuit, în timpul căsătoriei. Regimul legal al bunurilor soților este reglementat și de CC, care plasează regimul proprietății în devălmășie, alături de regimul proprietății pe cote-părți, în categoria regimurilor de proprietate comună.

Dacă soților sau persoanelor care doresc să se căsătorească nu le sunt convenabile prevederile legale privind regimul matrimonial aplicabil relațiilor dintre ei, atunci prin contract matrimonial ei pot să stabilească, de sine stătător, care regim matrimonial să se aplice tuturor sau unor anumite bunuri, prezente sau viitoare, care alcătuiesc averea lor comună sau personală. Totuși, *considerăm că spre deosebire de alte state, unde alegerea regimurilor matrimoniale este limitată la anumite regimuri tip, în RM inventivitatea părților nu are limite, cu excepția, desigur, a celor imperative*. Nu ne vom opri aici la detalierea cadrului legal național, deoarece o vom face în paragraful 3.4. al tezei.

În Ucraina instituția regimului matrimonial contractual a obținut statut legal în 1992, când în Codul căsătoriei și familiei din 20.06.1969 a fost introdus art.27-1, care acorda dreptul persoanelor care se căsătoresc să încheie în mod voluntar o convenție cu privire la problemele vieții de familie și să prevadă drepturile de proprietate și obligațiile lor. Odată cu adoptarea CF din 2002, instituția contractului matrimonial a obținut o reglementare mai vastă. Legiuitorul a descris într-un capitol separat caracteristicile, forma și termenul contractului matrimonial.

Totuși, legiuitorul statului vecin s-a limitat în a pune la dispoziția viitorilor soți mai multe tipuri de regimuri matrimoniale contractuale, reglementând că una dintre cele mai importante condiții ale contractului matrimonial poate fi schimbarea regimului matrimonial legal. Însă, legea ucraineană prevede ce clauze ar putea să conțină contractul matrimonial, ceea ce facilitează într-o anumită măsură încheierea acestuia.

Regimul matrimonial legal în Ucraina este regimul proprietății comune în devălmășie, care include atât categoria bunurilor comune ale ambilor soți, cât și categoria bunurilor proprii ale fiecăruia. Legea reglementează expres ce se include în categoria bunurilor comune și ce se include în categoria celor proprii. Spre deosebire de alte regimuri matrimoniale studiate până

acum, legislația Ucrainei prevede că bunurile cu caracter profesional sunt proprietate personală a soțului pentru care au fost procurate sau, în cazul în care ambii soți au aceeași activitate – soțului căruia îi sunt destinate [129, p.115-117]. *Considerăm mai rațională o asemenea abordare la nivel contractual, deoarece valoarea bunurilor destinate exercitării profesiei ar putea fi, în unele cazuri, considerabilă.*

Revoluționar este art.74 din CF, care prevede că relațiile patrimoniale dintre concubini sunt supuse regimului proprietății comune în devălmășie, dacă altfel nu s-a convenit printr-un acord scris între ei. Astfel, bunurile obținute de către concubini în timpul traiului în comun sunt considerate bunuri comune, relațiile patrimoniale dintre aceștia fiind reglementate de normele legale aplicabile regimului matrimonial legal. *Considerăm că această abordare nu încurajează căsătoriile, ci din contra – reflectă tendința legiuitorului de a încuraja relațiile de concubinaj.*

În Republica Kazahstan, art.38 din Legea cu privire la căsătorie și familie acordă posibilitatea încheierii contractului matrimonial. Merită atenție faptul că practică modestă formată deja în Kazahstan arată că cetățenii nu cunosc prea multe aspecte ale legislației lor despre contractul matrimonial, motiv pentru care notarii, în majoritatea cazurilor, trebuie să le explice, spre exemplu, că nu trebuie să prevadă în contractul matrimonial aspecte nepatrimoniale, întrucât asemenea prevederi sunt interzise și ele atrag nulitatea contractului matrimonial [129, p.114].

Sunt state în care problema alegerii unui sau altui regim matrimonial nici nu poate fi ridicată, pe motiv că legislația interzice încheierea oricărei convenții matrimoniale. Spre exemplu, **în țările de religie musulmană** unicul regim matrimonial existent este separația combinată cu un regim dotal specific, deși, teoretic, noțiunea de regim matrimonial nu există [42, p.56]. Există un regim dotal impus de lege sub forma unei condiții de validitate a căsătoriei pentru ritul malekit sau ca efect obligatoriu al actului de căsătorie pentru celelalte rituri [148]. Căsătoria musulmană nu creează între soți nici o comunitate de bunuri, chiar mobile. Soția musulmană nu este lovită de incapacitate, ea are patrimoniu propriu, poate achiziționa, aliena, deveni creditoare, răspunde în justiție fără autorizația soțului. Ea conservă și libera dispoziție a veniturilor sale, de care nu dă nici un fel de socoteală. Soțul nu are dreptul să-i ceară să afecteze o parte din veniturile ei la suportarea cheltuielilor gospodăriei. Oricare ar fi averea soției, aceste cheltuieli sunt numai în sarcina soțului [42, p.57]. *Considerăm că această abordare nu corespunde principiului egalității soților în drepturi. Or, asumarea de către soț a rolului de a fi întreținătorul familiei ar trebui să fie o opțiune contractuală și nu o obligație legală.*

Analizând varietatea regimurilor matrimoniale contractuale existente în legislațiile diferitor state, afirmăm cu certitudine că această instituție se dezvoltă în continuu, tendința fiind de a oferi soților atât dreptul, cât și posibilitatea de a-și crea propriul regim matrimonial contractual, inclusiv prin oferirea posibilității de a alege unul din cele propuse de legislație. În context, considerăm necesară analiza criteriilor doctrinare de clasificare a regimurilor matrimoniale, precum și formularea propriilor criterii de clasificare a regimurilor matrimoniale contractuale.

A. Cel mai important și pe larg utilizat de doctrinari este **criteriul izvorului (sursei) regimului matrimonial**, care împarte regimurile matrimoniale în două categorii:

a) *Regimuri matrimoniale legale*. Acestea sunt prevăzute de lege și se aplică soților în tăcerea lor, dacă ei nu convin altfel printr-un contract matrimonial sau dacă legea nu le permite să aleagă un alt regim matrimonial. Regimul dat este prestabilit de lege, este un fel de veșmânt, prin care legea îmbracă cu autoritate relațiile pecuniare ale soților, care din ignoranță sau cu bună-știință s-au abținut să încheie un contract matrimonial pentru a-și alege un alt regim matrimonial [24, p.66].

Doctrinarii secolului XIX au promovat concepția susținută de francezul Dumoulin, precum că regimul legal corespunde voinței soților, constituind astfel un contract tacit [155, p.4]. Această concepție, care face din regimul legal o convenție matrimonială tacită, este combătută, pe bună dreptate, de doctrina dominantă astăzi, care vede în regimul matrimonial legal un efect al căsătoriei [166, p.105]. ***Considerăm că neîncheierea contractelor matrimoniale nu semnifică neapărat acordul vis-a-vis de regimul matrimonial legal, ci ar putea fi consecința necunoașterii sau a lipsei de mijloace financiare pentru perfectarea și legalizarea acestuia.***

La rândul său, regimul matrimonial legal poate fi divizat în:

- *Regim matrimonial ordinar*, care există absolut în toate sistemele de drept. Se aplică prin simplul efect al legii, în situațiile în care soții nu au încheiat o convenție matrimonială, și este destinat să mențină un echilibru în cuplu și să asigure o protecție a terților cu care soții intră în raporturi juridice în timpul căsătoriei.
- *Regim matrimonial extraordinar*, întâlnit în dreptul elvețian. Se aplică la cererea unui singur soț sau atunci când se impune în împrejurări excepționale, când interesul unuia dintre soți, al uniunii conjugale în ansamblul său sau chiar al unor terți creditori trebuie protejat. Acest regim se referă la separația de bunuri aplicată soților în baza unei hotărâri judecătorești, reprezentând, de fapt, o soluție pentru anumite situații de criză conjugală, iar nu un regim matrimonial cu o organizare proprie [41, p.35].

b) *Regimuri matrimoniale convenționale*. Acestea sunt regimuri matrimoniale create de soți după propria lor voință sau sunt alese dintre regimurile tip propuse de lege, de la care soții pot să deroge, într-o anumită măsură, dacă legea le-o permite. Existența lor este legată de încheierea unei convenții matrimoniale. **În funcție de modul de perfectare, deducem existența a două categorii de regimuri matrimoniale contractuale** [104, p.53]:

- *Regim matrimonial contractual redactat*. În această categorie intră regimurile matrimoniale create de către părți după propria lor voință, fără ca legea să le pună la dispoziție anumite regimuri matrimoniale contractuale tip. Spre exemplu, legislația RM acordă soților libertatea creării propriilor regimuri matrimoniale, fără a reglementa posibile categorii de regimuri contractuale, însă cu instituirea protecției legale asupra unor aspecte matrimoniale care nu pot fi contractate.
- *Regim matrimonial contractual tip*. Din această categorie fac parte regimurile matrimoniale contractuale tip, care sunt expres prevăzute de lege, părțile având dreptul¹ de a alege unul dintre ele, putând, în unele cazuri, să prevadă anumite derogări. Reieșind din acest ultim aspect, **propunem divizarea regimurilor matrimoniale contractuale tip în: rigide și flexibile**. Conținutul celor rigide este strict stabilit de lege și nu poate fi modificat, soții făcând doar mențiunea alegerii regimului respectiv, iar cele flexibile se prezintă ca un ghid pentru soții care doresc să contracteze regimul dat, având libertatea de a interveni în conținutul acestuia.

B. După criteriul gradului de maleabilitate (posibilitatea soților de a modifica regimul matrimonial contractual), doctrina identifică două categorii de regimuri matrimoniale:

a) *Regimuri matrimoniale mutabile*. Acestea pot fi modificate sau chiar înlocuite de soți, în timpul căsătoriei, cu un alt regim matrimonial. Majoritatea sistemelor de drept reglementează caracterul mutabil al regimului matrimonial. La rândul său, din conținutul normelor legale ale diferitor state, **în funcție de periodicitatea și caracterul permisibil al modificărilor, deducem clasificarea regimurilor matrimoniale contractuale mutabile în:**

- *Regimuri cu mutabilitate nelimitată*. Constau în operarea modificărilor asupra conținutului regimului matrimonial contractual oricând, până la încheierea căsătoriei, precum și în timpul căsătoriei. Asemenea regimuri sunt caracteristice legislației din majoritatea statelor studiate, ceea ce corespunde principiului libertății convențiilor matrimoniale.
- *Regimuri cu mutabilitate limitată*. Acestea se manifestă prin existența în legislație a unor norme restrictive în ceea ce privește momentul și periodicitatea efectuării de modificări

¹ În unele state din Mexic există obligația de a alege, prin contract matrimonial, înaintea încheierii căsătoriei, între societatea conjugală și separația de bunuri [161, p.565].

asupra regimului matrimonial contractat. O asemenea regulă persistă în art.369 din Noul CC al României, potrivit căruia „După cel puțin un an de la încheierea căsătoriei, soții pot, ori de câte ori doresc, să înlocuiască regimul matrimonial existent cu un alt regim matrimonial ori să îl modifice, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege pentru încheierea convențiilor matrimoniale”. ***Considerăm că această regulă urmărește scopul de a limita situațiile de încheiere, până la căsătorie, a contractelor matrimoniale fictive.***

b) *Regimuri matrimoniale imutabile*. Acest tip de regim matrimonial este caracterizat prin „pietrificarea” sa, legea interzicând soților orice derogare de la regimul care li se aplică, indiferent că acesta este rezultatul alegerii lor sau al prevederilor legii. Caracterul imutabil al regimului matrimonial a fost cunoscut și de unele sisteme de drept democratice, care au renunțat însă la acest tip de reglementare. În general, însă, aceasta este o caracteristică a sistemelor de drept inflexibile, proprii societăților totalitare, cum a fost cazul României înainte de 1989 [91, p.63-64].

C. Criteriul structurii interne a regimului matrimonial este cel mai complex dintre cele care determină clasificarea regimurilor matrimoniale și duce la identificarea mai multor categorii și subcategorii ale acestora:

a) *Regimuri matrimoniale de comunitate*.¹ Sunt cele caracterizate prin existența unui drept de proprietate comună a soților asupra bunurilor dobândite în timpul căsătoriei. Ele pot fi clasificate, la rândul lor, după întinderea comunității de bunuri a soților în [104, p.54]:

- *Regimuri de comunitate universală*. În cadrul lor toate bunurile soților sunt bunuri comune; deși foarte rar întâlnite, se poate spune că, în cadrul lor, operează practic o „confuziune” totală între patrimoniile soților, fiind indiferente data dobândirii bunurilor sau regimul lor (cu excepția bunurilor de uz personal). Precizăm că regimul matrimonial nu dă naștere unui patrimoniu separat al soților compus din bunurile comune, diferit de patrimoniul fiecărui soț în parte sau format din unirea patrimoniilor soților [91, p.9], ci completează patrimoniul fiecăruia dintre soți;
- *Regimuri de comunitate parțială*. Sunt caracterizate prin prezența, în patrimoniul soților, atât a bunurilor comune (de regulă, cele dobândite în timpul căsătoriei), cât și a unor bunuri proprii (determinate ca atare de data dobândirii sau de natura lor). În cadrul acestor regimuri, patrimoniul fiecărui soț cuprinde dreptul asupra bunurilor sale proprii, precum și

¹ Unii doctrinari le numesc regimuri matrimoniale comunitare, ceea ce considerăm că nu este corect, întrucât termenul „comunitar” desemnează, de regulă, caracterul european, adică s-ar sugera ideea de regim matrimonial european, aplicabil în statele europene.

dreptul asupra părții ce îi revine din bunurile comune. În funcție de nivelul proporționalității, se cunosc două tipuri ale regimurilor de comunitate parțială:

- *regimul proprietății în devălmășie*, potrivit căruia bunurile dobândite de către soți în timpul căsătoriei sunt bunuri comune, iar în caz de divorț – se împart în părți egale;
 - *regimul proprietății pe cote-părți*, potrivit căruia fiecare soț dispune de dreptul la o cotă-parte fixă din bunurile matrimoniale, alta decât $\frac{1}{2}$ din proprietatea comună.
- *Regimuri de comunitate restrânsă*. Potrivit acestora sunt proprietate comună a ambilor soți doar bunurile expres menționate în contractul matrimonial.

b) *Regimuri matrimoniale de separație de bunuri*. În cadrul acestor regimuri, soții au numai bunuri proprii, indiferent de data dobândirii sau natura lor. Cu alte cuvinte, nu există o masă de bunuri comune. Dacă soții au în proprietate comună anumite bunuri, asupra acestora ei poartă un drept de proprietate comună pe cote-părți, iar în patrimoniul fiecărui soț intră cota parte ideală și abstractă din dreptul de proprietate asupra bunului respectiv.

c) *Regimuri matrimoniale mixte (eclectice)*. Ele îmbină separația de bunuri din timpul căsătoriei cu principiul de comunitate ce se manifestă la desfacerea acesteia. Sunt regimuri eterogene, caracterizate prin „sincretismul” regulilor specifice celor două categorii de regimuri descrise mai sus: cele de comunitate și cele de separație. După izvorul eterogenității lor, ele sunt subclasificate în două categorii:

- *Regimuri matrimoniale al căror caracter eterogen este intrinsec*, precum este regimul participării la achiziții. Cunoscut de legislații ca cele din Germania, Elveția sau Quebec (unde este reglementat ca regim legal, supletiv) ori Franța (unde are caracter convențional), regimul participării la achiziții este, pe parcursul său, un regim de separație de bunuri, pentru ca la momentul încetării sale să se facă o evaluare a bunurilor fiecărui soț, raportată la momentul începutului regimului matrimonial. Dacă creșterea în valoare a bunurilor unui soț este mai mare decât a celuilalt, cel dintâi va plăti celui din urmă jumătate din această diferență de valoare. Se poate spune că regimul matrimonial al participării la achiziții este unul ideal, deoarece îmbină independența patrimonială a soților, proprie regimurilor de separație, cu ideea de comunitate, specifică solidarității și comuniunii familiale.
- *Regimuri matrimoniale al căror caracter eterogen este extrinsec*. Este determinat ca atare de soți și adaugă unui regim matrimonial dominant o serie de reguli specifice altui regim. Spre exemplu, aceasta este situația vechiului regim dotal, un regim de separație de bunuri, caracterizat prin inalienabilitatea bunurilor dotale. În cadrul acestui regim, soții puteau conveni asupra unei „societăți de achiziții”, asemănătoare, ca efecte, cu regimul participării la achiziții, descris mai sus [91, p.64].

D. După criteriul numărului de regimuri matrimoniale recunoscute de lege, regimurile matrimoniale sunt de două feluri:

a) *Regimuri matrimoniale moniste*. După cum arată și noțiunea, acestea sunt regimuri matrimoniale unice, prevăzute ca atare de lege, și, pe cale de consecință, obligatorii, deoarece soții nu au posibilitatea de a alege între mai multe regimuri matrimoniale. În statele cu regim matrimonial monist legea nu recunoaște convențiile între soți și interzice încheierea de acorduri matrimoniale sub sancțiunea nulității. Ele sunt specifice sistemelor legale inflexibile, de sorginte totalitară, dar pot fi întâlnite accidental și în societăți democratice. Asemenea interdicții au fost prezente în legislațiile fostelor state comuniste. De exemplu, România abia prin CC din 2009 a renunțat la această interdicție, acordând dreptul de a alege propriul regim matrimonial.

b) *Regimuri matrimoniale pluraliste*. În cadrul acestora, legiuitorul reglementează două sau mai multe regimuri matrimoniale, unul este regimul legal, care se aplică în lipsa convenției părților, iar celelalte sunt regimuri convenționale, care pot fi alese sau create prin convenția părților [91, p.64-65]. Această abordare corespunde tendinței moderne de a oferi soților atât dreptul cât și posibilitatea de a-și alege/crea propriul regim matrimonial. Observăm astfel că, în cadrul regimurilor matrimoniale pluraliste se disting două situații: într-un prim caz, legislația oferă posibilitatea de a alege între două sau mai multe regimuri matrimoniale tip, iar în cel de al doilea caz – legiuitorul prevede doar dreptul de a încheia contract matrimonial, fără a oferi soților posibilitatea de a alege, cum este și cazul RM. Această din urmă situație este caracteristică și legislației naționale, ceea ce considerăm că oferă o mai mare posibilitate soților de a dispune în privința bunurilor acestora.

E. Regimul primar imperativ. În cadrul sistemelor de drept care cunosc regimuri matrimoniale pluraliste există un set de norme juridice aplicabile raporturilor patrimoniale dintre soți dincolo de voința lor și indiferent de regimul matrimonial pe care l-au ales. Aceste norme juridice reprezintă „osătura” indispensabilă oricărui regim matrimonial, se aplică soților imediat după căsătorie, fiind menite să asigure o minimă coeziune patrimonială familiei și protecția intereselor pecuniare ale acesteia [91, p.65]. Regimul dat reprezintă un set de reguli fundamentale și imperative, aplicabile indiferent de regimul matrimonial care guvernează raporturile patrimoniale dintre soți. Pentru sisteme de drept național care nu cunosc decât un singur regim matrimonial, iar normele care-l reglementează sunt de ordine publică și obligatorii, nu se poate pune problema declarării existenței unui regim primar imperativ. Sau, altfel spus, regimul matrimonial legal se reduce la regimul primar imperativ.

Elementele principale ale regimului matrimonial primar imperativ sunt, de regulă, regimul juridic al locuinței familiei, chiar dacă aceasta este proprietatea numai unuia dintre soți sau este

închiriată, și regimul juridic al cheltuielilor pentru susținerea căsătoriei („sarcinile căsătoriei”), pentru care soții răspund solidar, chiar dacă numai unul dintre ei a contractat datoria, și indiferent de regimul matrimonial care li se aplică. Datorită rațiunilor care îl impun, orice convenție contrară regimului primar imperativ este lovită de nulitate absolută [91, p.65].

În context, ***concluzionăm că oricare ar fi regimul matrimonial concret aplicabil soților și indiferent de multitudinea de regimuri matrimoniale pe care un anumit sistem de drept național le poate institui, există un set de reguli aplicabile în toate cazurile. Aceste reguli generale formează constituția regimurilor matrimoniale.***

În virtutea principiului libertății contractuale consacrat în art.667 alin.(1) și (2) din CC [29], potrivit căruia subiecții de drept pot stabili pe bază de contract drepturile și obligațiile lor, orice alte clauze contractuale, dacă acestea nu contravin legii, considerăm că părților le este recunoscută libertatea de a determina conținutul contractului matrimonial, respectiv – posibilitatea să deroge de la regulile de drept comun. În acest caz, doctrinei îi revine sarcina să propună părților variante practice de regimuri matrimoniale contractuale. Astfel, generalizând cele analizate supra, ***concluzionăm că alături de regimul legal al proprietății în devălmășie¹, există următoarele categorii de regimuri matrimoniale contractuale*** [104, p.60-61]:

- ***Regimul proprietății comune pe cote-părți.*** Potrivit lui, fiecare soț dispune de dreptul la o cotă-parte din bunurile matrimoniale și, respectiv, răspunderea fiecărui soț va fi limitată la cota-parte pe care o deține. Criteriile de determinare a cotei-părți urmează a fi prevăzute în contractul matrimonial, reieșind din particularitățile fiecărui caz în parte, iar în lipsa acestora se va aplica criteriul egalității. Participarea la cheltuielile casnice se face proporțional cotei-părți ce revine fiecăruia, dacă prin contract matrimonial nu se dispune altfel. Totodată, considerăm că acest tip de regim poate fi reglementat și prin norme de trimitere la art.346-365 din CC [29], care prevăd norme generale aplicabile proprietății comune pe cote-părți în relațiile civile.
- ***Regimul proprietății comune universale.*** Potrivit acestuia toate bunurile dobândite de soți până la căsătorie și în timpul căsătoriei sunt proprietate comună a ambilor soți, cu excepția bunurilor de uz personal. Soții posedă, folosesc și dispun împreună de bunurile comune, dacă prin contract matrimonial nu s-a dispus altfel. Soții participă la gestionarea bunurilor imobile împreună și răspund solidar față de obligațiile pe care le-au contractat. Datoriile

¹ Considerăm că pentru RM este reușit ales, în calitate de regim matrimonial legal, cel al proprietății în devălmășie, întrucât acesta protejează averea soților de până la căsătorie, precum și donațiile sau moștenirile care, de regulă, în practică, reprezintă bunuri familiale strămoșești.

asumate de oricare dintre soți, înainte sau în timpul căsătoriei, la fel sunt considerate comune.

- *Regimul proprietății comune restrânse.* Acesta arată că sunt proprietate comună a ambilor soți sunt doar bunurile expres menționate în contractul matrimonial. Asupra bunurilor nereglementate prin contract matrimonial se aplică regimul proprietății separate. Sub acest regim, soții pot conveni, spre exemplu, că toate bunurile mobile deținute de oricare dintre ei sunt bunuri comune ale ambilor, iar bunurile imobile sunt proprietatea personală a soțului care le-a dobândit.
- *Regimul proprietății separate.* În cazul dat, bunurile dobândite de fiecare dintre soți până la căsătorie și în timpul căsătoriei sunt proprietate personală a soțului care le-a dobândit, având dreptul de a dispune de ele după propria voință. Soții sunt separați atât în activul patrimoniului, cât și în pasivul acestuia, ceea ce înseamnă că ei pot contracta cu oricine, chiar și unul cu altul, și că răspunderea pentru obligațiile contractate o poartă doar soțul debitor și în nici un caz ambii soți [24, p.67]. Soții participă în comun la cheltuielile casnice, indiferent de volumul proprietății fiecăruia. Donațiile între soți sunt recunoscute în condițiile dreptului comun. Dovada dreptului de proprietate se face între soți prin orice mijloc de probă, iar față de terți – în condițiile dreptului comun. Bunurile asupra cărora nici unul dintre soți nu poate dovedi dreptul de proprietate sunt considerate bunuri proprietate în devălmășie. Soțul are dreptul să posede și să folosească proprietatea celuilalt soț, ca un bun proprietar. Actele juridice încheiate de unul dintre soți cu privire la bunurile celuilalt soț, fără împuternicirile ultimului, sunt anulabile. Datoriile unuia dintre soți nu pot fi lichidate din contul proprietății celuilalt soț.
- *Regimul matrimonial combinat.* Soții, prin contract matrimonial, pot combina regimurile matrimoniale existente sau pot conveni asupra oricăror altor aspecte matrimoniale nereglementate de lege. În caz de contradicții între două sau mai multe clauze contractate, cu privire la același aspect, se va aplica regimul proprietății în devălmășie. De regulă, regimul matrimonial combinat îmbină elementele de avere separată cu cele de avere comună, soții indicând direct în contractul matrimonial care bunuri vor fi guvernate de regimul separat și care de regimul comun.

Pentru a răspunde criteriilor dorite de cei doi soți, au fost create două mari categorii de regimuri matrimoniale: regimuri de separație caracterizate prin deviza „fiecăruia pentru el” și regimuri de comunitate animate de dorința de asociere „și la bine și la rău” [91, p.9]. În continuare, scoatem în relief avantajele și dezavantajele acestor două regimuri total opuse, care,

de fapt, se regăesc în majoritatea legislațiilor, sunt cele mai des întâlnite în practică și cel mai bine definite de doctrină. Astfel, viceversa regimului proprietății comune îl formează regimul proprietății separate, și invers.

Printre *avantajele regimului proprietății separate* pot fi menționate: este simplu de aplicat, iar impactul efectelor patrimoniale ale căsătoriei este minim asupra soților și terților; regulile de gestiune sunt cele din dreptul civil comun și nu din materia regimurilor matrimoniale; la dizolvarea regimului matrimonial nu se ridică probleme specifice; separația este nu numai de bunuri între soți, ci și de datorii, ceea ce îl pune la adăpost juridic pe soțul care nu a acumulat datorii, deoarece el nu este ținut să răspundă pentru obligațiile asumate de celălalt soț ș.a..

Dezavantajele regimului proprietății separate sunt următoarele: este un regim al neîncrederii și al egoismului, în care fiecare soț agonisește numai pentru el; se încurajează un comportament individualist și egoist, incongruent cu exigența de viață comună a soților; poate avea ca efect dezechilibre patrimoniale între soți, cu efect negativ față de viața patrimonială – și nu numai, a familiei; presupune ținerea unei evidențe proprii a bunurilor și cheltuielilor de către fiecare soț [116, p.65].

În ceea ce privește *avantajele regimului proprietății comune*, doctrina susține că: sugerează ideea de comunitate, care trebuie să existe între cei căsătoriți; se poate ca spiritul de economisire a banilor să fie încurajat, datorită cheltuielilor comune care trebuiesc făcute; soțul supraviețuitor va culege bunuri cu un dublu titlu din patrimoniul soțului său decedat: matrimonial și succesoral; solidaritatea obligațională dintre soți poate fi un avantaj pentru creditorul urmăritor.

Dezavantajele regimului proprietății comune sunt reduse la: existența regulilor de gestiune a bunurilor cu mult mai complexe decât în cazul regimului de separație; încurajarea căsătoriilor din interes, fiindcă orice bun dobândit de un soț devine în parte și proprietatea celuilalt soț; apariția problemelor juridice mai complicate cu ocazia împărțirii bunurilor comune.

Soților sau viitorilor soți nu le rămâne decât să convină care regim răspunde intereselor ambilor, în caz de imposibilitate – aceștia au rezerva de a alege regimul proprietății combinate, care nu face decât să cumuleze plusuri și minusuri specifice regimurilor respective, în măsura în care împrumută diverse reguli de la fiecare dintre cele două regimuri opuse [116, p.66].

În general, legislațiile statelor nu stabilesc restricții în privința alegerii regimului matrimonial. Viitorii soți sunt liberi să adopte unul dintre regimurile matrimoniale tip sau să-și construiască un regim matrimonial propriu, prin combinarea mai multor regimuri tip [42, p.13].

Concluzionăm că majoritatea legislațiilor contemporane sunt mai mult permissive în privința regimurilor matrimoniale, lăsând părților libertatea de a organiza aspectele patrimoniale ale vieții conjugale. Precizăm totuși că nu este o libertate absolută, deoarece în

sistemele de drept cu pluralitate de regimuri matrimoniale există un minimum de reguli imperative, aplicabile tuturor căsătoriilor, indiferent de regimul matrimonial incident. Este așa-numitul „statut imperativ de bază” [155, p.35-60] sau „regim primar” [172, p.51], ale cărui reguli se referă, în general, la protecția domiciliului conjugal, la modul de susținere a cheltuielilor gospodăriei și îndeplinirea obligației de întraajutorare între soți, la drepturile acestora asupra patrimoniului propriu și asupra celui comun, la convențiile dintre soți și dreptul de reprezentare a soțului, la relațiile lor patrimoniale cu terțe persoane. Diferite în conținut de la o legislație la alta, cuprinzând dispoziții legale pentru perioadele de conviețuire lipsite de tensiuni, precum și dispoziții pentru perioadele de crize conjugale, finalitatea „regimului primar” este aceeași, și anume – de a asigura protecția familiei și echilibrul patrimonial al cuplului conjugal.

De asemenea, *constatăm că nici o legislație nu obligă persoanele care doresc să se căsătorească să încheie vreo convenție matrimonială, ci doar oferă și această posibilitate.* Totodată, fiecărei căsătorii i se aplică un anumit regim matrimonial, fie legal, fie contractual, nefiind permisă o înțelegere prin care soții ar refuza orice modalitate de reglementare a intereselor lor patrimoniale [57, p.82].

Pe măsura evoluției societății contemporane spre o tot mai mare deschidere internațională și în perspectiva creată de integrarea mai multor țări în Uniunea Europeană, considerăm că subiectul diversității regimurilor matrimoniale contractuale în legislația diferitor state va cunoaște noi abordări.

2.3. Aspecte conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual

Un aspect important al instituției regimului matrimonial contractual îl reprezintă perioadele de timp de care legea leagă apariția, modificarea și încetarea relațiilor patrimoniale contractuale dintre soți. Viața oricărui regim matrimonial contractual își are începutul în momentul stabilirii sale și sfârșește odată cu încetarea producerii acțiunilor pe viitor. Pe parcursul existenței sale, regimurile matrimoniale pot fi supuse modificărilor operate fie în baza acordului ambilor soți, fie în temeiul unei hotărâri judecătorești.

În continuare, evidențiem și analizăm particularitățile specifice legislației naționale *vis-a-vis* de stabilirea, modificarea și încetarea regimului matrimonial contractual. În paralel, vom prezenta particularitățile caracteristice regimurilor matrimoniale contractuale din alte state.

I. Stabilirea regimului matrimonial contractual. În literatura de specialitate întâlnim conceptul potrivit căruia regimul matrimonial este stabilit în momentul căsătoriei [42, p.9]. *Considerăm că acest concept poate fi aplicat doar atunci când ne referim la regimul*

matrimonial legal, care se aplică din momentul înregistrării căsătoriei. Nu susținem aplicarea acestei concepții și în cazul regimului matrimonial contractual, a cărui stabilire cunoaște o perioadă de timp variabilă care nu este legată de momentul înregistrării căsătoriei, întrucât regimul matrimonial contractual poate fi stabilit atât la înregistrarea căsătoriei, cât și ulterior, în timpul căsătoriei.

Potrivit unei concepții doctrinare similare, regimul matrimonial i-a naștere odată cu încheierea căsătoriei și nu poate exista în afara căsătoriei [91, p.6]. Această concepție, de asemenea, este aplicabilă în privința regimului matrimonial legal. Totuși, spre deosebire de prima expunere conceptuală, *considerăm că formularea dată este aplicabilă și în cazul regimului matrimonial contractual, însă, doar atunci când vorbim despre stabilirea regimului matrimonial de către persoanele care doresc să se căsătorească, adică până la înregistrarea căsătoriei, deoarece în cazul soților momentul nașterii regimului matrimonial contractual va fi legat de autentificarea notarială a convenției matrimoniale.*

Respectiv, *propunem definirea momentului stabilirii regimului matrimonial contractual ca fiind realizat în legătură cu încheierea căsătoriei sau în timpul căsătoriei, fără a coincide neapărat cu data înregistrării căsătoriei și inexistent în afara căsătoriei.* Momentul stabilirii regimului matrimonial contractual coincide cu momentul autentificării notariale a contractului matrimonial. În consecință, efectele regimului matrimonial se vor aplica numai asupra persoanelor căsătorite, deși poate fi stabilit și de persoane încă necăsătorite [94, p.52].

În dependență de momentul stabilirii regimului matrimonial contractual, distingem două situații: a) până la înregistrarea căsătoriei; și b) după înregistrarea căsătoriei. În RM legislația permite stabilirea regimului matrimonial atât până la înregistrarea căsătoriei, cât și în orice alt moment în timpul căsătoriei (art.28 alin.(1) CF). De fapt, această libertate contractuală este caracteristică și legislației altor state – România, Ucraina, Federația Rusă, Germania, Italia etc.

După *modurile de stabilire a regimurilor matrimoniale* se disting, de regulă, două feluri de regimuri: legale și convenționale. Există însă și sisteme de drept – de exemplu, cel elvețian – în care se pot distinge trei moduri de stabilire a regimului matrimonial: ordinar, extraordinar¹ și convențional [42, p.9]. *Cu referire la regimul matrimonial convențional, distingem următoarele modalități de stabilire ale acestuia* [94, p.52-53]:

¹ Instituția regimului matrimonial extraordinar apare și în reglementarea CC român, potrivit căruia dacă regimul matrimonial al soților este cel al comunității legale sau convenționale, instanța, la cererea unuia dintre soți, poate pronunța separația de bunuri, atunci când celălalt soț încheie acte care pun în pericol interesele patrimoniale ale familiei (art.370 alin.(1) din CC al României din 2009).

- a) *alegerea regimului matrimonial*, reprezintă cea mai simplă modalitate care poate fi oferită de legislațiile statelor și constă în punerea la dispoziția soților sau a persoanelor care doresc să se căsătorească a mai multor regimuri matrimoniale tip;
- b) *crearea regimului matrimonial* propriu, reprezintă modalitatea care oferă o libertate mai mare la stabilirea regimului matrimonial și constă în formularea unui regim matrimonial care poate să conțină elemente din mai multe categorii de regimuri matrimoniale.

Cu referire la alegerea regimului matrimonial aplicabil persoanelor care doresc să se căsătorească există regula potrivit căreia, în lipsa unei manifestări de voință contrare, soților li se aplică regimul legal [41, p.105]. Prin urmare, la încheierea căsătoriei, dacă soții optează pentru aplicarea regimului legal, atunci ei nu sunt obligați să-și manifeste opțiunea sau să facă vreo mențiune corespunzătoare, deoarece acesta li se va aplica în mod tacit. Tăcerea reprezintă în acest caz un acord indirect *vis-a-vis* de opțiunea față de regimul legal.

În RM, legislația acordă soților posibilitatea de a modifica sau înlocui regimul legal al bunurilor soților prin încheierea unui contract matrimonial, în care să-și determine drepturile și obligațiile patrimoniale în timpul căsătoriei și/sau în caz de divorț (art.27 și art.29 alin.(1) din CF). Respectiv, soții sau persoanele care doresc să se căsătorească au posibilitatea de a-și crea propriul regim matrimonial, dar cu condiția respectării restricțiilor impuse de lege.

În România, situația în domeniul stabilirii regimului matrimonial diferă. CC pune la dispoziția soților posibilitatea de a alege, prin încheierea unei convenții matrimoniale, alt regim decât cel al comunității legale (art.329 din CC al României). Respectiv, cuplul român are posibilitatea de a alege între două regimuri tip, și anume: regimul separației de bunuri și regimul comunității convenționale. În ambele cazuri, legea română limitează libertatea contractuală a soților la regulile regimului primar imperativ.

În Franța, posibilitatea de alegere a regimului matrimonial îmbracă forme mai variate, în sensul că persoanele care doresc să se căsătorească pot alege pe cale convențională un regim matrimonial reglementat de CC sau își pot crea un regim matrimonial originar, prin combinarea regulilor caracteristice mai multor regimuri, iar în lipsa încheierii unui contract matrimonial li se aplică regimul matrimonial al comunității legale. În toate cazurile, soților li se aplică normele specifice regimului primar imperativ [147, p.165].

La fel, și **în provincia canadiană Quebec** soții, prin contractul matrimonial, pot alege regimul separației de bunuri sau pot crea orice regim matrimonial, chiar conceput după reguli proprii, cu respectarea prevederilor imperative ale legii [41, p.136].

Astfel, observăm că persoanele care doresc să se căsătorească au posibilitatea legală, în statele care aplică principiul pluralității regimurilor matrimoniale, de a opta pentru un alt regim

matrimonial, care să reglementeze raporturile patrimoniale dintre ei în timpul căsătoriei, opțiune ce poate fi făcută sub forma alegerii unuia dintre regimurile matrimoniale tip sau prin crearea propriului regim matrimonial contractual.

Situația cea mai complicată, din punct de vedere practic, la etapa stabilirii regimului matrimonial contractual o reprezintă *atingerea acordului de voință* al ambilor soți sau al persoanelor care doresc să se căsătorească asupra aspectelor care vor forma, în final, ceea ce numim regim matrimonial contractual. Datorită complexității sale, pe de o parte, și importanța corectitudinii în formulare, pe de altă parte, părțile sunt determinate să apeleze la serviciile de consultanță ale specialiștilor în domeniu. Rolul specialiștilor în domeniul regimurilor matrimoniale constă atât în inițierea cuplului privitor la diversitatea regimurilor matrimoniale, cât și la ghidarea lor în vederea stabilirii propriului regim matrimonial, care va răspunde cel mai bine necesităților cuplului respectiv. În acest context, menționăm că ***stabilirea regimului matrimonial contractual este un proces continuu și diversificat, care presupune parcurgerea următorilor pași importanți*** [94, p.53]:

- atingerea acordului de voință al ambilor soți sau al persoanelor care doresc să se căsătorească de a acorda relațiilor matrimoniale un statut distinct celui legal;
- contractarea unui specialist în domeniul încheierii contractelor matrimoniale, care va acorda asistența necesară la alegerea sau crearea regimului matrimonial convenabil ambilor părți și întocmirea contractului matrimonial propriu-zis;
- semnarea și autentificarea notarială a contractului matrimonial,¹ inclusiv cu plata taxei de stat în mărime de 10 lei, calculată conform art.3 alin.(2) lit.v) din Legea taxei de stat [85].

La etapa semnării și autentificării notariale a contractului matrimonial, considerăm obligatorie prezența ambelor părți, deoarece încheierea căsătoriei se face fără reprezentare. Respectiv, semnarea contractului matrimonial în biroul notarial urmează a fi, de asemenea, personală. Nu se acceptă nici instituția reprezentării, nici procura [139; p.140]. Spre deosebire de legislația RM, art.330 din CC al României [31] prevede că „Sub sancțiunea nulității absolute, convenția matrimonială se încheie prin înscris autentificat de notarul public, cu consimțământul tuturor părților, exprimat personal sau prin mandatar cu procură autentică, specială și având conținut predeterminat”. ***Nu considerăm oportună implementarea și în RM a conceptului de semnare a contractului matrimonial prin mandatar, din motivul că acest contract se încheie pentru o perioadă nedeterminată și urmează să guverneze relațiile patrimoniale dintre soți***

¹ Pentru autentificarea notarială a contractului matrimonial, notarii vor încasa 100 lei, în temeiul art.10 din Legea cu privire la metodologia calculării plății pentru servicii notariale [78].

pentru tot restul vieții. Este un moment destul de important și el nu trebuie formalizat la nivelul unui act juridic civil, dar trebuie ridicat la standardele actului de căsătorie.

Procesul de stabilire a regimului matrimonial contractual cunoaște două aspecte de care trebuie să se țină cont: *aspectul material* și *aspectul formal*. Aspectul material se referă la conținutul patrimonial al regimului matrimonial, la temelia căruia stau mai mulți factori, inclusiv situația materială a cuplului, iar aspectul formal se referă la condițiile de formă pe care trebuie să le îmbrace regimul matrimonial contractual pentru a-și produce efectele, inclusiv autentificarea notarială,¹ precum și asigurarea publicității în unele sisteme de drept. Potrivit art.313 alin.(2) și (3) din CC al României, „Față de terți, regimul matrimonial este opozabil de la data îndeplinirii formalităților de publicitate prevăzute de lege, afară de cazul în care aceștia l-au cunoscut pe altă cale. Neîndeplinirea formalităților de publicitate face ca soții să fie considerați, în raport cu terții de bună-credință, ca fiind căsătoriți sub regimul matrimonial al comunității legale”.

Diversitatea situațiilor patrimoniale ale celor care decid încheierea unei căsătorii conduce, evident, la diversitatea modalităților în care își vor organiza raporturile sub aspect patrimonial. Principiul libertății contractuale oferă cu această ocazie persoanelor care doresc să se căsătorească posibilitatea de a-și alege sau de a-și crea propriul regim matrimonial care le va fi aplicabil [157, p.163]. În sistemele de drept în care există reglementări ce prevăd o pluralitate de regimuri matrimoniale, stabilirea regimului matrimonial aplicabil fiecărei căsătorii aparține soților, care fac acest lucru în funcție de situația lor concretă și de personalitatea fiecăruia dintre ei [41, p.23].

Situația concretă a soților dictează alegerea unui sau altui tip de regim matrimonial, în special – dacă această situație poartă un caracter patrimonial. Respectiv, dacă soții sau persoanele care doresc să se căsătorească dețin averi importante a căror protecție, în caz de divorț, este necesară, atunci apare evidentă utilitatea și importanța încheierii căsătoriei sub protecția regimului matrimonial de separație. Totuși, aceasta nu este o regulă. Chiar dacă persoanele care doresc să se căsătorească nu dispun de averi considerabile în momentul încheierii căsătoriei, însă doresc să-și deschidă fiecare propria afacere, apare rațională stabilirea regimului de separație, fie chiar pentru această parte patrimonială. Faptul dat va proteja atât averea soților în caz de divorț, cât și asigurarea materială a necesităților familiei în caz de falimentare a uneia dintre afaceri, în special prin limitarea răspunderii soțului insolubil, față de creditori, la categoria bunurilor sale personale. La fel, diferența foarte mare dintre patrimoniile celor doi viitori soți ar face foarte dificilă încheierea căsătoriei din cauza opoziției familiei unuia

¹ Conform art.28 din CF al RM, „Contractul matrimonial se încheie în formă scrisă și se autentifică notarial. Nerespectarea acestor prevederi atrage nulitatea contractului”.

dintre ei, precum și faptul că profesia unuia dintre ei ar putea comporta mari riscuri financiare care l-ar expune și pe celălalt posibilității pierderii unor bunuri în cazul unei eventuale executări silite sunt alte exemple de situații în care un regim matrimonial de tip separație ar fi mai mult decât indicat [41, p.14].

O situație inversă poate apare în cazul în care ambii soți aparțin aceleiași clase sociale, fie că dispun de averi similare neînsemnate, fie că, în genere, nu dețin patrimoniul personal. În cazul dat, ambii viitori soți vor intra în căsătorie fără nici un fel de bunuri costisitoare și vor achiziționa împreună tot ce le este necesar, chiar dacă unul dintre ei va avea venituri mai mari, iar celălalt îl va ajuta sub diferite forme să le obțină. În aceste situații, persoanele care doresc să se căsătorească vor alege cel mai probabil regimul de comunitate, care va păstra ideea de egalitate a soților pe durata căsătoriei. Considerăm că, în asemenea situații, aceasta va fi o soluție reușită, care va contribui la consolidarea familiei și la intensificarea spiritului de majorare a patrimoniului conjugal prin eforturi comune, inclusiv aceasta va spori spiritul de economisire a banilor comuni. În asemenea situații, un regim matrimonial de comunitate a bunurilor ar putea să creeze echilibrul și echitatea conviețuirii cuplului.

Dacă situația patrimonială a soților diferă considerabil, suntem de părerea că stabilirea regimului de comunitate sau de separație în forma lor originală nu este rațională. Respectiv, soții vor opta pentru stabilirea unui regim matrimonial adaptabil situației lor concrete, fie că vor stabili regimul proprietății comune pe cote-părți, fie că vor stabili regimul proprietății comune restrânse, ori vor stabili regimul de separație cu elemente de comunitate.

Cu excepția celor din țările în care legislația nu o permite, consacrand un regim matrimonial unic și obligatoriu, persoanele care doresc să se căsătorească încep să-și organizeze conviețuirea prin a-și alege regimul matrimonial care va governa efectele patrimoniale ale căsătoriei lor. De regulă, nu fac aceasta întâmplător, ci în urma unei analize concrete și obiective a situației lor patrimoniale. Alegerea între un regim matrimonial de separație sau unul de comunitate, ori a unui regim mixt, care să combine reguli specifice ambelor tipuri, are la bază atât situația concretă a soților cât și tradițiile și regulile morale specifice cuplului respectiv [41, p.13].

Alături de situația concretă a fiecăruia dintre soți, un alt factor important care poate sta la baza stabilirii regimului matrimonial contractual este personalitatea fiecăruia dintre soți. Este foarte bine cunoscută situația căsătoriilor între sau cu personalități notorii. De fapt, încheierea contractelor matrimoniale cu asemenea ocazii pare a fi mai mult un mijloc de publicitate, deși reprezintă, de fapt, o protecție sigură care și-a dovedit utilitatea pe parcursul mai multor decenii.

La fel, o influență hotărâtoare asupra alegerii unui sau altui regim matrimonial o are concepția fiecărui cuplu asupra căsătoriei și familiei. Cu această ocazie, doctrinarul francez Jean Champion identifică următoarele concepții care guvernează alegerea cuplurilor:

- unele cupluri consideră că viața în comun pe care o presupune căsătoria trebuie să fie însoțită de o comunitate de bunuri, întrucât soții sunt uniți la bine și la rău, ei trebuie să-și administreze împreună, cât mai bine, gospodăria – este situația în care alegerea se va îndrepta spre un regim de comunitate;

- alții, mai dezinteresați, vor considera că problema bunurilor este mai puțin importantă într-o epocă în care o căsătorie din trei se termină cu divorț, important e să fie fericiți, iar fericirea nu le-o poate conferi contractul matrimonial; în plus, problemele pe care le ridică mersul la notar, banii cheltuiți, întocmirea contractului ar fi depășite și chiar balzaciene – sunt cuplurile cărora li se va aplica regimul legal;

- a treia categorie sunt acei care doresc să-și asigure, în cadrul familiei, independența și libertatea patrimonială, astfel încât activitățile lor financiare să nu se interfereze cu ale celuilalt – sunt cei care vor adopta regimuri matrimoniale de tip separație [151, p.13].

Concluzionăm că necesitatea stabilirii regimului matrimonial izvorăște din toate elementele ce caracterizează situația materială a persoanelor care doresc să se căsătorească, precum și din contextul social și familial în care se va încheia respectiva căsătorie. Având în vedere faptul că orice căsătorie implică viața comună sub toate aspectele, inclusiv cel material, și nu se poate nega faptul că viața comună presupune cheltuieli comune, desfășurarea normală a vieții de cuplu presupune existența unor reguli de bază [169, p.5], care vor governa relațiile patrimoniale ale soților.

În majoritatea sistemelor de drept există posibilitatea alegerii între mai multe regimuri matrimoniale. De regulă, legea prevede un regim matrimonial legal, care se aplică ori de câte ori părțile nu și-au ales un alt regim pe cale convențională, precum și unul sau mai multe regimuri matrimoniale dintre care aceștia pot să-și aleagă, prin convenție matrimonială, unul care să guverneze raporturile matrimoniale în cadrul căsătoriei lor.

Ca o încununare a principiului autonomiei de voință, în unele sisteme de drept există și posibilitatea de a crea un nou regim matrimonial prin combinarea dispozițiilor aplicabile în cadrul mai multor regimuri, cu respectarea normelor imperative ale legii în materie, pentru ca raporturile patrimoniale să fie reglementate într-un mod cât mai flexibil și adaptat nevoilor concrete ale fiecărui cuplu [41, p.14-15].

II. Modificarea regimului matrimonial contractual este caracteristică sistemelor de drept care aplică principiul mutabilității regimului matrimonial. Deosebirea dintre sistemele în

care regimurile matrimoniale se pot schimba (mutabile) și cele în care acestea nu se pot schimba în timpul căsătoriei (imutabile) constă în faptul că, în cazul primei categorii, dacă soții și-au ales prin convenție un anumit regim matrimonial și la un moment dat vor să-l schimbe cu altul sau nu și-au ales nici un regim matrimonial și li s-a aplicat regimul legal, iar ulterior vor să adopte un regim matrimonial convențional, ei au această posibilitate, iar în cazul celei de-a doua situații nu o au [41, p.24].

Imperativul caracteristic flexibilității societății contemporane, acela al adaptării regimului matrimonial schimbărilor intervenite în viața cuplurilor pe parcursul căsătoriei, determină, în prezent, tendința tot mai accentuată ca principiul imutabilității regimului matrimonial să fie înlocuit cu acela al mutabilității, permițându-se, astfel, înlocuirea unui regim matrimonial cu altul în timpul căsătoriei [41, p.27-28].

Această tendință legislativă o întâlnim în RM, Federația Rusă, Ucraina, Germania și alte țări care reglementează caracterul mutabil al regimurilor matrimoniale contractuale.

În RM, potrivit art.30 alin.(1) din CF, „contractul matrimonial poate fi modificat în orice moment, în baza acordului dintre soți”.¹ Acesta este un document care trebuie să conțină o enumerare a modificărilor sau a adăugirilor la contractul matrimonial, semnat de ambele părți în prezența notarului și autentificat notarial [145, p.154]. Modificarea regimului matrimonial contractat poate fi realizată oricând în timpul căsătoriei, prin încheierea unui acord de modificare autentificat notarial. Legea nu limitează nici volumul și nici periodicitatea modificărilor. Părțile pot efectua modificări cât de des doresc, fără ca legea să impună curgerea unui anumit termen între perioadele de operare a modificărilor.

Totuși, *considerăm că art.30 alin.(1) din CF urmează a fi interpretat extensiv, în sensul că modificarea regimului matrimonial contractat poate fi realizată atât în timpul căsătoriei, cât și oricând până la înregistrarea căsătoriei*, deoarece există libertatea stabilirii regimului matrimonial inclusiv între persoanele care doresc să se căsătorească, iar modificarea presupune, la rândul său, stabilirea unor noi reguli, care, într-o anumită măsură, formează un nou regim.

Nu optăm pentru interpretarea extensivă a art.30 alin.(3) din CF, potrivit căruia, „la cererea unuia dintre soți, instanța judecătorească poate modifica contractul matrimonial în modul și temeiurile prevăzute de CC”, deoarece, pentru a se adresa în instanța de judecată, reclamantul trebuie în mod obligatoriu să dețină statutul de soț (persoană căsătorită).

¹ Această formulare legislativă o întâlnim și în art.43 din CF al Federației Ruse din 08.12.1995, act legislativ care a stat la baza elaborării CF al RM. La fel, CF din Ucraina prevede în art.100 alin.(2) că „Contractul matrimonial poate fi modificat de către soți”. Situație similară întâlnim și în Germania, unde art.1408 din CC prevede că „chiar după înregistrarea căsătoriei, soții pot rezilia sau modifica regimul proprietății matrimoniale”.

Astfel, constatăm că în RM modificarea regimului matrimonial contractual poate fi realizată pe două căi: prin autentificarea notarială a acordului de modificare sau prin intermediul instanței de judecată, atunci când unul dintre soți refuză să-și dea acordul ori când creditorii soțului debitor o cer. Referitor la modificarea regimului matrimonial contractual prin intermediul instanței de judecată ținem să menționăm că soțul-reclamant trebuie să argumenteze necesitatea operării modificărilor, dar și să prezinte dovezile și temeiurile legale [94, p.56].

Din cele relatate rezultă trei modalități de modificare a regimului matrimonial contractual:

- a) în orice moment, în baza acordului dintre soți, care trebuie să fie exprimat în scris și autentificat notarial;
- b) fie pe cale judecătorească, care se realizează doar în cazul în care unul dintre soți refuză să modifice sau să rezilieze contractul matrimonial, în consecință celălalt soț se poate adresa în instanța de judecată cu o cerere în acest sens;
- c) fie în baza clauzelor contractului matrimonial. CC nu prevede lista temeiurilor de modificare a contractelor, dar reglementează regulile generale de modificare ale contractelor, care se aplică inclusiv și la contractul matrimonial [25, p.84-85].

În continuare, analizăm temeiurile legale care pot servi drept motiv pentru solicitarea modificării regimului matrimonial contractat. Un prim temei poate servi *refuzul unuia dintre soți de a executa clauzele contractului matrimonial*, care rezultă din art.30 alin.(2) din CF, potrivit căruia, „nu se admite refuzul unilateral de executare a clauzelor contractului matrimonial”. În acest caz, la cererea soțului interesat, instanța de judecată trebuie să stabilească că neexecutarea este intenționată sau din culpă gravă și că neexecutarea dă temei soțului cointeresat să presupună că nu poate conta pe executarea în viitor a contractului [20, p.129].

Alt temei pentru modificarea contractului matrimonial, care rezultă din normele generale aplicabile contractelor civile, este *schimbarea esențială a situației de la care soții au pornit atunci când au încheiat convenția*. Modificare esențială a situației se consideră atunci când situația s-a schimbat în așa măsură, încât, dacă părțile ar fi prevăzut aceasta, ele nu ar fi încheiat contractul matrimonial sau l-ar fi încheiat în alte condiții. De exemplu, schimbarea situației materiale familiale poate fi privită ca modificare esențială a situației din care soții au reieșit la încheierea contractului matrimonial. Pentru a recunoaște schimbarea situației ca fiind esențială, instanța de judecată trebuie să stabilească următoarele:

- dacă în momentul stabilirii regulilor regimului matrimonial contractual părțile au reieșit din faptul că schimbările nu vor avea loc;
- dacă schimbarea circumstanțelor a survenit în împrejurări pe care partea cointeresată nu a putut să le învingă după apariția lor. Spre exemplu, pot fi recunoscute schimbările ca fiind

esențiale în cazul în care unul dintre soți a suferit eșec în activitatea de întreprinzător prin faptul că întreprinderea a fost falimentată, iar prevederile contractului s-au bazat pe veniturile lui din activitatea de întreprinzător. La fel, esențiale pot fi considerate schimbările sociale care au dus la faptul că soțul care și-a asumat anumite obligații nu mai are posibilitatea obiectivă de a realiza un câștig pentru întreținerea familiei;

- dacă executarea contractului în forma inițială ar leza corelația intereselor patrimoniale a părților, prevăzută de contract în așa măsură încât pentru partea cointeresată ar fi survenit o pagubă care ar fi lipsit-o de rezultatul scontat la încheierea contractului;
- dacă din conținutul contractului nu reiese că riscul schimbării circumstanțelor este pus pe seama părții cointeresate [20, p.128].

Nu trebuie confundată ajustarea cu modificarea contractului matrimonial. Dacă după încheierea contractului matrimonial condițiile de la care părțile au pornit în momentul încheierii acestuia s-au schimbat considerabil, se poate cere ajustarea contractului matrimonial în măsura în care nu se poate pretinde unei părți, luând în considerație toate împrejurările aceluși caz, menținerea neschimbată a contractului matrimonial (art.623 alin.(1) din CC). Considerabile sunt acele schimbări, care, dacă ar fi fost prevăzute de către părți, ar fi determinat părțile să nu încheie contractul matrimonial sau să-l încheie în alte condiții. Prin urmare, părțile vor încerca mai întâi ajustarea contractului matrimonial pe baza bune înțelegeri, în caz contrar, partea îndreptățită va cere ajustarea contractului, fiind obligată să indice temeiul ajustării. În cazul în care ajustarea contractului la noile împrejurări este imposibilă sau nu se poate impune uneia din părți, partea dezavantajată poate cere rezoluțiunea lui, dacă unul dintre soți refuză să-și execute obligațiile ce îi revin [25; p.86]. În context, ***considerăm că modificarea contractului matrimonial poate interveni atunci când părțile doresc să schimbe însăși regimul matrimonial contractual.***

Temei de bază pentru solicitarea modificării regimului matrimonial contractual de către unul dintre soți poate servi *încălcarea esențială a prevederilor contractuale de către unul dintre soți*. În conformitate cu regula generală, este considerată esențială încălcarea care a adus unei părți daune considerabile, în comparație cu prevederile contractului. Prin daună se înțelege orice prejudiciu, inclusiv cel moral, adus părții. Ținem să menționăm că soții sunt în drept să prevadă singuri care alte încălcări ale contractului vor servi ca temei pentru modificarea sau rezilierea contractului matrimonial.

Un alt temei pentru modificarea pe cale judiciară a regimului matrimonial contractual rezultă din prevederea art.32 alin.(2) din CF, potrivit căreia „creditorii soțului debitor pot cere modificarea sau rezilierea contractului matrimonial, dacă acesta le lezează drepturile și interesele ocrotite prin lege”, respectiv – solicitarea modificării regimului matrimonial contractual poate fi

cerută dacă are loc *lezarea drepturilor și intereselor persoanelor terțe prin clauzele regimului matrimonial contractual*. Față de această normă legală avem careva rezerve. ***Considerăm că prevederea art.32 alin.(2) din CF oferă creditorilor mai degrabă libertate de acțiune în interese personale, decât protecție juridică.*** Or, modificarea sau rezilierea contractului matrimonial ar putea fi cerută de către creditorii cu condiția că soții au schimbat esențial clauzele contractului matrimonial – situație care împiedică exercitarea de către soțul debitor a obligațiilor sale față de creditor. Mai mult, prin încheierea, modificarea sau rezilierea contractului matrimonial pot fi schimbate esențial circumstanțele din care au reieșit creditorul și soțul debitor atunci când au semnat convenția.

Această normă trebuie să urmărească scopul de a proteja drepturile și interesele patrimoniale ale creditorilor, care nu trebuie să sufere în urma încheierii, modificării ori rezilierii contractului matrimonial de către debitor, întrucât poate să se schimbe radical situația materială a debitorului și, respectiv, să influențeze asupra obligației acestuia față de creditorul său. Iată de ce soții trebuie să înștiințeze creditorii despre existența și conținutul contractului matrimonial, precum și despre viitoarele modificări sau despre rezilierea acestuia [139; p.162-163].

În cazul apariției unui litigiu, atât soțul, cât și creditorul său trebuie să aducă probe în instanța de judecată: soțul – că a înștiințat creditorul despre existența contractului matrimonial, iar creditorul – inversul. Pentru ca soțul debitor să poată demonstra faptul înștiințării creditorului despre existența contractului matrimonial, ***considerăm că în contractul încheiat cu creditorul său trebuie inclusă o clauză precum că „debitorul a informat creditorul despre existența contractului matrimonial, iar creditorul a luat cunoștință cu clauzele contractului matrimonial al debitorului”***, prin aceasta asigurându-se contra unei eventuale abateri, din partea creditorului, de la executarea contractului încheiat între aceștia. Aceeași probă, adică contractul încheiat între soț și creditorul său, o poate aduce creditorul soțului în cazul în care acesta nu conține prevederea respectivă.

În Franța, modul de informare a creditorului soțului este altul. Dacă unul dintre soți, la momentul încheierii căsătoriei sau în timpul căsătoriei este sau devine comerciant, atunci contractul matrimonial urmează a fi obligatoriu publicat în ediții speciale. Pentru încălcarea acestei norme se prevede amendă [129, p.105-108].

În practica judiciară rusă s-a statuat că împărțirea proprietății sau stabilirea cotei-părți prin convenția soților nu se permite din moment ce a fost începută procedura de lichidare a întreprinderii individuale, întrucât efectele juridice ale unei asemenea convenții pot leza interesele creditorilor soțului – întreprinderii individuale [138, pct.19].

Pe lângă aceasta, în doctrina rusă se consideră că creditorul soțului debitor nu trebuie să beneficieze de prioritate față de dreptul celuilalt soț de a-și proteja interesele patrimoniale. În acest sens, se prezintă un exemplu în care această normă poate fi utilizată în detrimentul celuilalt soț. Astfel, soțul căruia nu-i mai convin clauzele regimului matrimonial contractat se poate înțelege cu creditorul său sau cu o persoană care ar simula această calitate, ca ultimul să înainteze față de acesta cerința de a executa obligațiile, indiferent de prevederile contractului matrimonial, situație care, în final, poate duce la îmbogățirea fără justă cauză a soțului debitor de rea-credință și lezarea drepturilor celuilalt soț [122, p.75].

Legislația multor state acordă persoanelor cointeresate dreptul de a lua cunoștință cu conținutul contractului. Această regulă asigură, în primul rând, interesele creditorilor soților și este importantă, cu preponderență, relațiilor din sfera antreprenoriatului [133, p.148-149].

În RM, potrivit art.14 alin.(1) din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi [77], „Întreprindere individuală este întreprinderea care aparține cetățeanului, cu drept de proprietate privată, sau membrilor familiei acestuia, cu drept de proprietate comună. Patrimoniul întreprinderii individuale se formează pe baza bunurilor cetățeanului (familiei) și altor surse care nu sunt interzise de legislație”, iar conform alin.(2) – „Membrii familiei-posesori ai întreprinderii individuale poartă răspundere nelimitată solidară pentru obligațiile acesteia cu întreg patrimoniul lor, exceptându-se acele bunuri care, în conformitate cu legislația în vigoare, nu fac obiectul urmăririi”. **Considerăm că în cazul în care soțul a modificat sau a reziliat contractul matrimonial, el trebuie să informeze creditorul său despre acest fapt printr-o scrisoare recomandată sau prin încheierea unei anexe la contract.** Dacă soțul debitor n-a respectat obligația de a-și informa creditorul despre încheierea, modificarea sau rezilierea contractului matrimonial, atunci el va răspunde față de creditor, fără a se lua în considerație prevederile contractului matrimonial, chiar dacă acesta prevede că bunurile soților sunt proprietate comună sau că trec în proprietatea celuilalt soț.

În această ordine de idei, considerăm că art.32 alin.(2) din CF urmează a fi modificat, deoarece drepturile creditorilor se asigură suficient și deplin prin normele care le oferă dreptul și posibilitatea de a se documenta minuțios despre situația debitorului până la încheierea contractului matrimonial (art.32 alin.(1) din CF) și numai dacă creditorul nu a știut și nu a putut ști despre existența unui contract matrimonial (spre exemplu, debitorul împreună cu soția/soțul au tănuit contractul sau au prezentat unul fals) se poate aplica prevederea art.32 alin.(2) din CF.

Astfel, **propunem următoarea redacție pentru art.32 alin.(2) din CF: „Creditorii soțului debitor pot cere modificarea sau rezilierea contractului matrimonial în cazul dacă soții au schimbat esențial clauzele regimului matrimonial, situație care schimbă substanțial**

circumstanțele din care au reieșit creditorul și soțul debitor atunci când au semnat convenția și care împiedică exercitarea de către soțul debitor a obligațiilor sale față de creditor”.

În România, potrivit art.336 din CC „convenția matrimonială poate fi modificată înainte de încheierea căsătoriei”. S-ar părea că modificarea regimului matrimonial convențional poate avea loc doar până la înregistrarea căsătoriei, însă nu este așa, deoarece art.369 din CC prevede că „După cel puțin un an de la încheierea căsătoriei, soții pot, ori de câte ori doresc, să înlocuiască regimul matrimonial existent cu un alt regim matrimonial ori să îl modifice, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege pentru încheierea convențiilor matrimoniale”. Astfel, ***concluzionăm că în România modificarea regimului matrimonial contractual poate avea loc oricând, atât până la înregistrarea căsătoriei, cât și după, însă cu excepția primului an de la încheierea căsătoriei. Considerăm că această excepție are scopul de a preveni încheierea căsătoriilor fictive sau de a proteja soțul de bună-credință.***

O situație similară există și în Franța. Potrivit modificărilor operate în conținutul art.1397 din CC francez,¹ după doi ani de aplicare a unui regim matrimonial, soții pot să convină, în interesul familiei, modificarea sau schimbarea integrală a regimului lor matrimonial prin act notarial, act ce trebuie să conțină, sub sancțiunea nulității, lichidarea regimului matrimonial modificat. Creditorii sunt informați despre aceste modificări prin publicarea unui anunț într-un jurnal abilitat să publice anunțuri legale, de la domiciliul soților, creditorii având posibilitatea să se opună modificării în termen de trei luni de la publicare. În cazul existenței vreunei opoziții, actul notarial respectiv este supus omologării tribunalului de la domiciliul soților [177, p.45].

Constatăm că modificarea regimului matrimonial contractual cunoaște aspectele sale specifice. Dacă stabilirea regimului matrimonial are loc doar prin acordul de voință al ambilor soți, atunci modificarea regimului matrimonial contractual poate fi realizată atât în rezultatul voinței ambilor soți, cât și la inițiativa doar a unuia dintre ei. Mai mult ca atât, modificarea poate fi solicitată și de către persoane terțe, care consideră că sunt lezate în drepturile lor legale.

La fel, ***constatăm că pentru operarea modificărilor sunt cerute respectarea aceluiași cerințe de valabilitate a convențiilor matrimoniale, care diferă de la un stat la altul.*** Dacă, spre exemplu, în RM, Federația Rusă și Ucraina este cerută doar cerința de autentificare notarială a acordului de modificare, atunci în state precum România și Franța este impusă suplimentar cerința de publicitate. Dacă pentru a produce efecte asupra terților regimul matrimonial contractual în prima categorie de state urmează doar a fi adus la cunoștință înainte de semnarea

¹ Ne referim aici la modificările introduse prin Legea franceză cu privire la reforma succesiunilor și a liberalităților, nr.2006-728 din 23 iunie 2006.

contractului civil, atunci în cea de a doua categorie de state se impune asigurarea publicității acordului de modificare a regimului matrimonial.

III. Încetarea regimului matrimonial contractual reprezintă momentul în care relațiile matrimoniale încetează a fi guvernate de regulile stabilite de către soți prin contract matrimonial.

În doctrina unor state, încetarea regimului matrimonial este numită „dizolvare” [42, p.18]. *Considerăm că pentru dreptul național este mai corectă utilizarea termenului „încetare”, care are semnificația de „a opri o acțiune sau a nu mai continua o acțiune”, pe când termenul „dizolvare” are mai multe semnificații*, pe de o parte semnifică „încetarea existenței unei organizații ca persoană juridică”, iar pe de altă parte se utilizează cu sensul de „a descompune o substanță, a topi”. Mai mult ca atât, încetarea reprezintă un moment fix, pe când dizolvarea reprezintă un proces mai îndelungat, care presupune o anumită descompunere. Totodată, considerăm că utilizarea termenului „dizolvare” în loc de „încetare” este din cauza traducerii incorecte dintr-o limbă în alta.

În literatura de specialitate străină, alături de termenul „încetare”, este utilizat termenul de „lichidare” a regimului matrimonial contractual, care nu este întâlnit în prezent în sistemul nostru de drept, inspirat din sisteme juridice din țările europene (Franța, Elveția, Germania), fiind utilizat și de legiuitorul român în conținutul CC din 2009. Scopul utilizării acestui termen este de a face diferența între momentul *încetării* regimului matrimonial, care reprezintă data de la care acesta a încetat să se aplice soților, și momentul *lichidării* regimului, care este cel în care se fac toate operațiunile privind calculul și plata creanțelor dintre soți sau foștii soți, se împart bunurile acolo unde este cazul, ori se rezolvă orice alte probleme ivite în legătură cu situația bunurilor soților după încetarea aplicării regimului matrimonial. Aceste două momente pot să coincidă sau nu [41, p.50]. În orice caz, încetarea este urmată de lichidare, și nu invers.

Considerăm că lichidarea reprezintă, de fapt, efectul încetării regimului matrimonial pe motiv de reziliere sau divorț, nu și pe motiv de deces sau de declarare a decesului unuia dintre soți, deoarece în acest caz lichidarea activului patrimonial al soților va avea loc conform regulilor succesiunii. Aceasta rezultă din conținutul art.27 și art.33 alin.(2) din CF. Astfel, potrivit art.27, regimul matrimonial contractual determină drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii acesteia, iar art.33 alin.(2) prevede că căsătoria poate înceta prin divorț (desfacere).

În contextul studierii termenilor de încetare și lichidare, ținem să analizăm, prin prisma art.27 și art.33 alin.(2) din CF, conținutul art.31 alin.(1) CF, potrivit căruia clauzele contractului matrimonial se sting din momentul încetării căsătoriei. Astfel, dacă regimul matrimonial contractual încetează a produce efecte din momentul încetării căsătoriei, adică fie în urma

decesului sau a declarării pe cale judecătorească a decesului unuia dintre soți, fie prin divorț, atunci lichidarea regimului matrimonial contractual poate avea loc doar în caz de desfacere a căsătoriei (divorț). Odată încetat, regimul matrimonial nu mai produce efecte noi, dar își realizează efectele produse pe durata lichidării patrimoniului conjugal.

Efectele încetării regimului matrimonial contractual variază în dependență de tipul regimului matrimonial contractat, de acordul soților sau de lipsa acestuia, de legislația fiecărei țări. Spre exemplu, *încetarea regimului matrimonial de separație* pare să nu ridice nici o problemă deosebită de ordin patrimonial, întrucât fiecare dintre soți are propriul său patrimoniu, de care poate să dispună în mod liber [42, p.18]. În lipsa unei mase de bunuri comune, în principiu, nici un partaj nu ar trebui să aibă loc în momentul lichidării regimului matrimonial al separației bunurilor. Soții nu au altceva de făcut decât să își preia bunurile proprii [173, p.652]. Deși, teoretic, lucrurile sunt foarte simple, în practică ele se complică de multe ori. Se pot ivi numeroase probleme generate, în principal, de creanțele existente între soți, născute din responsabilitatea civilă a unui soț față de celălalt, împrumuturi acordate între ei, îmbogățirea fără justă cauză, remunerarea unei munci sau împărțirea bunurilor proprietate comună [41, p.51]. Ca regulă generală, lichidarea regimului matrimonial de separație presupune combinarea regulilor din dreptul comun cu cele specifice în materie, dacă acestea există.

Este însă diferită situația de *încetare a regimurilor matrimoniale de comunitate* în care se pune, în principal, problema lichidării comunității. În cadrul acestor regimuri matrimoniale, la lichidare, bunurile proprii rămân în proprietatea fiecăruia dintre soți, iar bunurile comune sunt împărțite, în părți egale sau pe cote-părți, în conformitate cu regulile stabilite. În majoritatea sistemelor de drept lichidarea comunității bunurilor poate avea loc și în timpul căsătoriei, prin schimbarea unui regim matrimonial de comunitate cu regimul separației de bunuri. În principiu, în toate sistemele de drept lichidarea regimului matrimonial se poate face prin convenția soților, în lipsa acordului lor apelându-se la reglementările în vigoare sau la instanța de judecată. În general, lichidarea începe prin evaluarea activului și a pasivului comun, plata recompenselor (în sistemele de drept în care acestea există) și apoi se trece la formarea și atribuirea loturilor fiecăruia dintre soți [42, p.20].

Important este ca în procesul de partaj (lichidarea patrimoniului conjugal) să se țină cont de toate bunurile care fac parte din proprietatea soților, dacă acestea sunt comune sau personale, cum vor fi împărțite, cine va deveni proprietar al acestora, cine va plăti compensarea etc. Cererea de partajare a bunurilor comune trebuie să conțină date privind perioada aflării în căsătorie, data încetării conviețuirii soților (dacă aceasta s-a întâmplat cu mult înainte de desfacerea căsătoriei),

date privind patrimoniul care urmează a fi partajat, perioada dobândirii acestuia și prețul fiecărui bun în parte [109, p.504-505].

„Lichidarea” mai este numită de către doctrinarii români „desființare”, ceea ce considerăm că nu este acceptabil. Deși sunt sinonime și definesc scopul de a îndeplini o serie de măsuri în vederea încetării definitive, în cazul nostru – a efectelor regimului matrimonial contractual, totuși, prin „desființare” se înțelege și acțiunea de a anula un contract, o convenție. Or, actul juridic nul încetează cu efect retroactiv din momentul încheierii și fiecare parte trebuie să restituie tot ceea ce a primit în baza actului juridic nul, iar în cazul imposibilității de restituire este obligată să plătească contravaloarea prestației (art.219 din CC). Considerăm că termenul „lichidare” definește cel mai bine procesul de partajare a patrimoniului matrimonial. În acest context, **propunem introducerea în CF al RM conceptul de „lichidare a patrimoniului matrimonial”**, cum a făcut-o, spre exemplu, legiuitorul român în anul 2009, când a fost adoptat noul CC al României.

Un aspect principal îl reprezintă stabilirea temeiurilor și a momentului în care se consideră că regimul matrimonial a încetat să mai producă efecte juridice asupra soților. Potrivit art.31 alin.(1) CF „clauzele contractului matrimonial se sting din momentul încetării căsătoriei, cu excepția celor care au fost stipulate pentru perioada de după încetarea căsătoriei”. Astfel, din conținutul normelor legale rezultă că momentul încetării regimului matrimonial contractual se limitează, pe de o parte, la momentul încetării căsătoriei, iar, pe de altă parte, se limitează la un anumit termen ori în dependență de survenirea sau nesurvenirea anumitor condiții.

Cu privire la primul aspect, opinăm că dacă încetarea căsătoriei are loc doar în rezultatul decesului sau al divorțului soților, după cum rezultă din art.33 din CF, atunci încetarea regimului matrimonial contractual nu se limitează la producerea doar a acestor evenimente.

Considerăm că art.31 din CF limitează neintenționat situațiile în care regimul matrimonial contractual încetează a produce efecte. Aceasta se datorează faptului că în art.30 din CF sunt reglementate alte două situații care duc la încetarea efectelor regimului matrimonial contractat și anume – modificarea și rezilierea contractului matrimonial. Argumentăm această opinie prin faptul că atât modificarea cât și rezilierea reprezintă o încetare a regulilor unui regim matrimonial contractat, care sunt sau pot fi înlocuite cu alte reguli ale unui nou regim matrimonial, ceea ce nu are loc în cazul decesului sau divorțului soților. Considerăm că aceasta reprezintă principala deosebire dintre cele două categorii de temeiuri.

Atragem atenția asupra faptului că legiuitorul operează cu termenii „modificare” și „reziliere” în paralel, și aceasta nu este întâmplător. Potrivit dicționarului, prin „modificare” se înțelege acțiunea de a schimba, transforma și rezultatul ei [49, p.665], iar prin „reziliere” se

înțelege acțiunea de a desființa, desface și rezultatul ei; desfacere a unor contracte, în care una dintre obligațiile reciproce nu a fost executată, menținându-se acele efecte ale contractului care s-au produs până la data desfacerii lui [49, p.953]. Deși, acești termeni au semnificații diferite, considerăm că au și aspecte comune. Dacă modificarea regimului matrimonial se poate realiza sub trei forme: completare, schimbare și excludere parțială, atunci rezilierea se realizează doar sub forma excluderii totale. Astfel, ***considerăm că termenul reziliere reprezintă o modificare integrală a regimului matrimonial contractual, care fie că se înlocuiește în mod tacit cu regimul matrimonial legal, fie că se înlocuiește cu un alt regim matrimonial contractual.***

Dacă la modificarea contractului matrimonial, drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților se mențin, dar sub o altă formă, în cazul rezilierii – drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților încetează pentru viitor din momentul autentificării notariale [25, p.86].

Totodată, dacă, în cazul decesului sau divorțului soților, efectele regimului matrimonial contractat încetează definitiv, atunci, în cazul modificării sau rezilierii, efectele regimului matrimonial încetează parțial sau total, însă putând fi înlocuite cu alte reguli. ***Considerăm că în primul caz încetarea este irevocabilă, iar în cel de al doilea caz încetarea este revocabilă, adică se poate reveni ulterior la situația de încetare a regimului matrimonial contractual*** [94, p.59].

Mai mult ca atât, analizând CF al Federației Ruse, sursă de inspirație pentru legiuitorul național, constatăm că în art.43 intitulat „Modificarea și rezilierea contractului matrimonial” se vorbește inclusiv despre încetarea acțiunii contractului matrimonial, lăsând a fi reglementate într-un articol separat aspectele ce țin de declararea nulității contractului matrimonial. Pe când legiuitorul național a reglementat aspectele ce țin de încetare alături de cele privitoare la declararea nulității contractului matrimonial, deși considerăm că nu este corect.

Chiar dacă în literatura de specialitate, drept temei pentru încetarea regimului matrimonial se identifică a fi și declararea nulității contractului matrimonial, ne întrebăm dacă *nulitatea contractului matrimonial constituie într-adevăr un temei de încetare a regimului matrimonial?*

Potrivit art.31 alin.(1) CF, clauzele contractului matrimonial se sting din momentul încetării căsătoriei, cu excepția celor care au fost stipulate pentru perioada de după încetarea căsătoriei, iar conform art.219 alin.(1) din CC [29], actul juridic nul încetează cu efect retroactiv din momentul încheierii. Totodată, Plenul CSJ al RM explică că nulitatea produce efecte nu numai pentru viitor, ci și pentru trecut, adică efectele nulității se produc chiar din momentul încheierii actului juridic civil. Așadar, vor fi înlăturate și efectele actului juridic care s-au produs între momentul încheierii acestuia și momentul anulării efective a actului. În temeiul

retroactivității efectelor nulității actului juridic civil, părțile ajung în situația în care s-ar fi aflat, dacă nu ar fi încheiat acel act juridic [69, pct.18].

Astfel, ***considerăm că declararea nulității contractului matrimonial nu se include în categoria temeiurilor de încetare a regimului matrimonial contractual pe motiv că nu produce nici un efect patrimonial, întrucât părțile se readuc la situația inițială și efectele regimului matrimonial nu se aplică, respectiv nu se pune problema încetării lor.***

Cu privire la cel de al doilea aspect, potrivit căruia încetarea regimului matrimonial contractual se limitează la un anumit termen sau în dependență de survenirea sau nesurvenirea anumitor condiții, ținem să menționăm că aceasta poate surveni doar după încetarea căsătoriei, potrivit art.31 alin.(1) CF al RM [33]. Însă, potrivit art.29 alin.(5) „Drepturile și obligațiile prevăzute în contractul matrimonial pot fi limitate la un anumit termen sau în dependență de survenirea sau nesurvenirea anumitor condiții”, respectiv, unele efecte ale regimului matrimonial pot înceta în timpul căsătoriei, iar altele după desfacerea căsătoriei. În primul caz, contractul matrimonial poate să prevadă regimul matrimonial al separației de bunuri, însă, dacă soții vor locui împreună mai mult de 20 ani, li se va aplica regimul matrimonial al comunității de bunuri. În cel de al doilea caz, contractul matrimonial poate să prevadă în ce termen unul dintre soți trebuie să elibereze apartamentul celuilalt soț, în caz de divorț *ori* să prevadă obligația soțului culpabil de desfacerea căsătoriei, spre exemplu, din motivul infidelității conjugale, de a achita celuilalt soț o anumită sumă de bani [94, p.60].

În lumina celor expuse, ***constatăm că în RM încetarea regimului matrimonial contractual cunoaște următoarele temeiuri: modificarea, rezilierea contractului matrimonial, divorțul soților, decesul sau declararea decesului unuia dintre soți, expirarea termenului pentru care au fost stipulate anumite reguli ori survenirea sau nesurvenirea anumitor condiții.*** Printre formele pe care le îmbracă fiecare dintre aceste temeiuri identificăm două categorii: acordul autentificat notarial sau hotărârea judecătorească irevocabilă. Astfel, dacă soții au decis de comun acord modificarea sau rezilierea contractului matrimonial ori au hotărât să divorțeze și nu au copii minori, precum și în cazul în care unul dintre soți a decedat, atunci aceste temeiuri vor îmbrăca forma autentificată notarial și vor produce efecte din acest moment. Însă, dacă modificarea sau rezilierea contractului matrimonial este cerută de unul dintre soți sau de creditorii soțului debitor, dacă divorțul este cerut de unul dintre soți sau soții au copii minori, implicit și dacă este necesară declararea decesului unuia dintre soți, atunci aceste circumstanțe urmează a fi stabilite de către instanța de judecată și, respectiv, momentul încetării regimului matrimonial contractual va fi data rămânerii definitive și irevocabile a hotărârii judecătorești.

În ceea ce privește temeiul de expirare a termenului, pentru care au fost stipulate regulile regimului matrimonial contractual sau temeiul legat de survenirea ori nesurvenirea anumitor condiții, ținem să menționăm că acestea vor înceta a produce efecte în mod tacit nefiind necesară operarea anumitor formalități [94, p.60].

Concluzionăm că încetarea regimului matrimonial reprezintă un aspect distinct al relațiilor patrimoniale, care pune în aplicare instituția lichidării patrimoniului conjugal. Utilitatea practică a aspectelor ce țin de încetare și lichidare depinde în mod direct de corectitudinea și vigilența fiecărui soț în momentul stabilirii și modificării regimului matrimonial contractat. Totodată, menționăm că lichidarea reprezintă efectul încetării regimului matrimonial doar în temeiul divorțului sau al modificării ori rezilierii contractului matrimonial, nu și în cazul decesului fizic sau juridic constatat, situație în care se aplică prevederile legislației despre succesiune.

2.4. Concluzii la capitolul 2

1. Analizând diversitatea aspectelor doctrinare în domeniu, **propunem definirea regimului matrimonial** ca fiind un ansamblu de norme juridice cu caracter obligatoriu care stabilesc soarta juridică a proprietății soților pentru perioada căsătoriei și în caz de divorț, precum și alte relații patrimoniale ale soților.

2. În timp ce, termenul „regim matrimonial” este cercetat pe larg și bine definit în literatura de specialitate, atunci cel de „regim matrimonial contractual” nu cunoaște o abordare distinctă, motiv pentru care am analizat aspectele definitorii ale acestuia din urmă, ținând cont de reglementările existente în sistemul de drept al RM, și **propunem definirea regimul matrimonial contractual** ca fiind un sistem de reguli proprii unei familii, stabilit printr-un contract matrimonial autentificat notarial, încheiat între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți, prin care se stabilesc drepturile și obligațiile soților asupra patrimoniului conjugal, modul în care va fi gestionat patrimoniul conjugal acumulat în timpul căsătoriei, se determină soarta juridică a proprietății soților pentru perioada căsătoriei și în caz de divorț și își produce efecte în cazul existenței unei căsătorii valabil încheiate.

3. Considerăm mai rațională și potrivită utilizarea termenului „regim”, în loc de „statut”, pentru a desemna conceptul de „regim matrimonial primar imperativ”, întrucât, fiind asemănător cu noțiunea de „regim matrimonial”, el poate înlătura confuziile. Or, corpul normelor imperative care reglementează regulile matrimoniale primare creează un regim matrimonial aplicabil tuturor regimurilor matrimoniale.

4. Considerăm că regimul matrimonial imperativ este un regim de sinestătător, iar locul lui este înaintea regimului matrimonial legal, fiind distinct de acesta, întrucât în multe state regulile regimului matrimonial legal pot fi modificate prin contract matrimonial. Totodată, propunem utilizarea termenului „primar” pentru desemnarea regulilor cu caracter imperativ aplicabile oricărui regim matrimonial, întrucât, potrivit dicționarului, acesta înseamnă inițial, primordial, originar, de prim grad, de primă importanță, de bază. În ceea ce privește utilizarea termenului „de bază”, nu ne opunem, întrucât acești termeni sunt sinonime.

5. Nu suntem pentru condiționarea încheierii contractului matrimonial prin depunerea cererii de înregistrare a căsătoriei, întrucât atingerea acordului de voință asupra conținutului regimului matrimonial contractual este o etapă prioritară, care stă la baza deciziei de a se căsători, iar depunerea cererii de înregistrare a căsătoriei nu garantează și atingerea acordului de voință asupra conținutului regimului matrimonial contractual, în cazul în care se intenționează discutarea acestuia.

6. Considerăm că expresia „viitorii soți” are o semnificație mai îngustă, desemnând situația persoanelor care aproape au obținut statutul de soți, fiind considerate viitori soți, ca rezultat al faptului că au depus declarația de căsătorie, iar expresia „persoane care doresc să se căsătorească” are un înțeles mai larg și oferă dreptul de a semna contract matrimonial atât până la depunerea declarației de căsătorie, cât și după depunerea acesteia.

7. Considerăm că sensul termenilor „contract matrimonial” și „convenție matrimonială” este altul decât cel ce derivă din termenii „contract de căsătorie” sau „act de căsătorie”. Dacă primii termeni desemnează acordul de voință al soților referitor la patrimoniul acumulat de ei în timpul căsătoriei, atunci cei din urmă termeni desemnează acordul de voință al soților referitor la încheierea căsătoriei. Mai mult decât atât, considerăm că termenul „act de căsătorie” desemnează actul semnat de către soți la oficiul de stare civilă, prin care se încheie căsătoria, iar termenul „contract de căsătorie” desemnează consimțământul reciproc, neviciat, exprimat personal și necondiționat de către persoanele care doresc să se căsătorească, și care îmbracă forma actului juridic al căsătoriei.

8. Legislația RM oferă posibilitatea creării propriului regim matrimonial contractual, însă, fără a reglementa două sau mai multe regimuri matrimoniale tip, cum se practică în majoritatea statelor democratice. Considerăm că legislația națională are un caracter mult mai dispozitiv și nu ar trebui reglementate asemenea tipuri de regimuri matrimoniale posibile la nivel de lege. Însă, optăm pentru dezvoltarea acestui aspect la nivel doctrinar, motiv pentru care **am dezvoltat alte cinci modele practice de regimuri matrimoniale contractuale tip, ceea ce poate fi util în**

practică, și anume: *separația de bunuri, comunitatea universală de bunuri, comunitatea restrânsă de bunuri, regimul proprietății comune pe cote-părți și regimul matrimonial combinat.*

9. Un aspect important al instituției regimului matrimonial contractual îl reprezintă perioadele de timp de care legea leagă apariția, modificarea și încetarea relațiilor patrimoniale contractuale dintre soți. În urma analizelor efectuate, **propunem definirea momentului stabilirii regimului matrimonial contractual ca fiind realizat în legătură cu încheierea căsătoriei sau în timpul căsătoriei, fără a coincide neapărat cu data înregistrării căsătoriei și inexistent în afara căsătoriei.**

10. **Nu considerăm oportună implementarea în RM a conceptului de semnare a contractului matrimonial prin mandatar**, din motivul că acest contract se încheie pentru o perioadă nedeterminată și urmează să guverneze relațiile patrimoniale dintre soți pentru tot restul vieții. Este un moment destul de important și el nu trebuie formalizat la nivelul unui act juridic civil, dar trebuie ridicat la standardele actului de căsătorie.

11. Considerăm că **urmează a fi interpretată extensiv prevederea art.30 alin.(1) din CF**, potrivit căreia „contractul matrimonial poate fi modificat în orice moment, în baza acordului dintre soți”. Astfel, atât soții cât și persoanele care doresc să se căsătorească pot modifica contractul matrimonial în orice moment – atât în timpul căsătoriei, cât și oricând până la înregistrarea căsătoriei.

12. **Nu optăm pentru interpretarea extensivă a art.30 alin.(3) din CF**, potrivit căreia, „la cererea unuia dintre soți, instanța judecătorească poate modifica contractul matrimonial în modul și temeiurile prevăzute de CC”, deoarece, pentru a se adresa în instanța de judecată, reclamantul trebuie în mod obligatoriu să dețină statutul de soț (persoană căsătorită).

13. **Propunem modificarea art.32 alin.(2) din CF**, potrivit căreia „creditorii soțului debitor pot cere modificarea sau rezilierea contractului matrimonial, dacă acesta le lezează drepturile și interesele ocrotite prin lege”. Considerăm că aceasta oferă creditorilor mai degrabă libertate de acțiune în interese personale, decât protecție juridică. Or, modificarea sau rezilierea contractului matrimonial ar putea fi cerută de către creditorii cu condiția că soții au schimbat esențial clauzele contractului matrimonial, situație care împiedică exercitarea de către soțul debitor a obligațiilor sale față de creditor. Astfel, propunem următoarea redacție pentru art.32 alin.(2) din CF: „*Creditorii soțului debitor pot cere modificarea sau rezilierea contractului matrimonial, dacă soții au schimbat esențial clauzele regimului matrimonial – situație care schimbă substanțial circumstanțele din care au reieșit creditorul și soțul debitor atunci când au semnat convenția și care împiedică exercitarea de către soțul debitor a obligațiilor sale față de creditor*”.

14. În contextul studierii noțiunilor „încetare” și „lichidare”, concluzionăm că, odată încetat, regimul matrimonial nu mai produce efecte noi, dar își realizează efectele produse pe durata lichidării patrimoniului conjugal. Astfel, **propunem includerea în textul legii a conceptului de „lichidare a patrimoniului matrimonial”**. În *Anexă* este prezentat proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului familiei.

15. Considerăm că **declararea nulității contractului matrimonial nu se include în categoria temeiurilor de încetare a regimului matrimonial contractual** pe motiv că nu produce nici un efect patrimonial, întrucât părțile se readuc la situația inițială și efectele regimului matrimonial nu se aplică, respectiv nu se pune problema încetării lor.

3. CONȚINUTUL REGIMULUI MATRIMONIAL CONTRACTUAL

Unul dintre cele mai importante momente legate de studierea regimului matrimonial contractual îl reprezintă conținutul acestuia. Anume acordul asupra conținutului stă la baza încheierii contractului matrimonial, deoarece prin el soții sau persoanele care doresc să se căsătorească își exprimă voința reală cu privire la soarta patrimoniului conjugal.

Deși derivă din relațiile personale ale soților și au un rol mai puțin important în viața de familie a soților, legislația națională acordă relațiilor patrimoniale dintre soți o reglementare mult mai vastă față de relațiile personale. Aceasta se datorează și faptului că relațiile patrimoniale deseori implică persoane terțe care înaintează anumite cerințe exprimate în concretizarea totalității bunurilor comune, a bunurilor proprii fiecăruia dintre soți, a răspunderii fiecăruia dintre soți pentru datoriile comune și personale etc. La fel, drepturile patrimoniale pot fi realizate silit și pentru neîndeplinirea obligațiilor pot fi aplicate sancțiuni, ceea ce nu întâlnim la reglementarea juridică a raporturilor personale dintre soți [19, p.98].

De regulă, căsătoria dă naștere între soți și la raporturi patrimoniale care sunt, în principiu, opozabile și terțelor persoane. Dreptul comun nu este suficient însă pentru reglementarea acestor raporturi patrimoniale, fiind necesară o reglementare specială prin normele dreptului familiei, viața în comun a soților, gospodăria lor comună și creșterea copiilor, impunând împletirea intereselor patrimoniale ale celor doi soți atât cu privire la drepturi, cât și la obligații [111, p.68].

Prin determinarea conținutului regimului matrimonial soții identifică clauzele principale ale contractului lor matrimonial. Altfel spus, determinând conținutul regimului matrimonial contractual soții creează regimul matrimonial al bunurilor lor.

Anume conținutul regimului matrimonial contractual oferă soților posibilitatea de a stabili soluții la cele mai importante aspecte, din punctul lor de vedere, ale relațiilor lor din timpul căsătoriei și în caz de divorț. După esența sa, conținutul regimului matrimonial contractual reprezintă modelul volitiv de comportare al soților, după intrarea în vigoare a contractului matrimonial, în sfera relațiilor patrimoniale. Sau, după cum afirmă unii doctrinari, contractul matrimonial oferă o stabilitate mai mare relațiilor patrimoniale dintre soți, reglementându-le din start în așa fel încât, atât în timpul căsătoriei cât și în caz de divorț, soții să-și cunoască din timp drepturile și obligațiile cu caracter patrimonial [140, p.51].

Cu ajutorul conținutului regimului matrimonial contractual soții sau viitorii soți pot să-și realizeze dreptul lor de a schimba, modifica sau completa, după propria voință, regimul matrimonial legal, stabilit de legislația statului în care încheie căsătoria. Contractul matrimonial

este o înțelegere la baza căruia se află voința comună a soților sau a persoanelor care doresc să se căsătorească [143, p.76].

Pasquale Fiore menționa: „Contractul matrimonial cu toate că are bunurile ca obiect, nu poate fi asimilat celorlalte contracte. El cuprinde interese atât de vitale, încât nici un alt raport al vieții civile nu afectează sub atâtea aspecte și atât de adânc pe individ, familie și societate. Legea care-l cârmuiește trebuie să prevadă prezentul și viitorul, interesul public și cel privat, prosperitatea economiei casnice, patrimoniul copiilor ce au a se naște, terții care vor contracta cu soții, etc.; ea trebuie să pună totul în armonie cu principiile ce cârmuiesc însăși căsătoria, care modifică capacitatea, stabilește raporturile de subordonare între soți, determină drepturile lor asupra bunurilor, schimbând astfel condițiile creditului și raporturile dintre terți și soți” [174, p.420].

Prin contract matrimonial pot fi reglementate cele mai diferite relații patrimoniale ce pot apărea între soți. Însă, la stabilirea acestora, soții trebuie să ia în considerare toate limitările aduse de legislație în acest sens, care au scopul de a garanta executarea și apărarea drepturilor și intereselor legale ale fiecăruia dintre soți. Limitările, ce urmează a fi analizate în unul din paragrafele ulterioare au un caracter obligatoriu și nu pot fi prevăzute în contractul matrimonial, sub sancțiunea nulității acestora.

Astfel, în vederea elucidării aspectelor ce privesc conținutul regimului matrimonial contractual vom analiza drepturile și obligațiile patrimoniale contractuale ale soților, categoriile de bunuri ale soților, dovada apartenenței bunurilor soților, precum și restricțiile legale asupra conținutului regimului matrimonial contractual. Vom observa că legislația unor state acordă mai multă libertate la crearea conținutului regimului matrimonial contractual, permițând soților să prevadă chiar și cele mai diverse aspecte nepatrimoniale legate de viața familială. De asemenea, vom elucidă cât de diferite sunt prevederile legislative ale statelor în privința la ce poate și la ce nu poate să se refere regimul matrimonial contractual creat de soți.

3.1. Drepturile și obligațiile patrimoniale contractuale ale soților

Orice căsătorie dă naștere la diverse raporturi patrimoniale dintre soți ce privesc atât contribuția soților la cheltuielile casnice și la întreținerea reciprocă, cât și bunurile comune ale soților. În paragraful de față vom cerceta aspecte referitoare la categoria drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților, întrucât categoriile de bunuri ale soților le vom analiza în următorul paragraf.

Reieșind din prevederile art.27 din CF, sarcina regimului matrimonial contractual este de a determina anume ce drepturi și obligații patrimoniale ale soților pot exista în timpul căsătoriei,

precum și ce drepturi și obligații patrimoniale pot exista în cazul desfacerii acesteia. Observăm, că relațiile matrimoniale ale soților sunt guvernate atât de drepturi, cât și de obligații.

În mod tradițional, atât legiuitorul cât și doctrinarii acordă o atenție mai mare obligațiilor, iar drepturile corelative ale soților rămânând a fi doar subînțelese. Aceasta se datorează faptului că doar neonorarea obligațiilor poate duce la obligarea soțului de a-și îndeplini obligațiile pe cale judecătorească, iar nerealizarea unui drept nu poate duce la o asemenea situație. Spre exemplu, dacă ar fi să ne referim la *dreptul la întreținere* și la *obligația de întreținere*. În primul caz, soțul nu poate fi obligat să beneficieze de întreținerea oferită de celălalt soț, dacă el nu dorește aceasta, pe când în cea de-a doua situație, în care persoana, în virtutea legii sau a contractului matrimonial, trebuie să primească această întreținere, iar celălalt soț nu dorește s-o acorde, atunci ultimul poate fi impus să-și onoreze obligația de întreținere a celuilalt soț [99, p.29].

În contextul analizei art.27 din CF evidențiem clasificarea drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților, în funcție de momentul realizării, în două categorii. La prima categorie le atribuim pe cele ce pot exista în timpul căsătoriei, iar la cea de-a doua pe cele ce pot exista în caz de divorț. Făcând această remarcă, intenționăm să atragem atenția asupra faptului că stabilirea în conținutul regimului matrimonial contractual a drepturilor și obligațiilor ce le revin soților în timpul căsătoriei are ca scop crearea condițiilor ce vor asigura stabilitatea și durabilitatea relațiilor familiale, pe când stabilirea drepturilor și obligațiilor ce vor reveni soților în cazul desfacerii căsătoriei urmărește alte scopuri: sancționarea soțului culpabil de desfacerea căsătoriei, prevenirea unui eventual litigiu în legătură cu partajarea averii comune etc.

Acesta nu este unicul criteriu de clasificare a drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților. Spre exemplu, după cum am menționat anterior, regimul matrimonial contractual nu se poate referi la relațiile cu caracter personal, însă considerăm că soții pot să prevadă modul de contribuție a fiecăruia la cheltuielile legate de recreerea și petrecerea timpului liber. În această ordine de idei, ***în dependență de conținutul lor, identificăm următoarele două tipuri de drepturi și obligații patrimoniale ale soților:*** a) îndreptate spre satisfacerea necesităților cu caracter material și b) îndreptate spre satisfacerea necesităților cu caracter nematerial. Astfel, la prima categorie le atribuim pe cele ce țin de locuință, transport, îmbrăcăminte, alimente și alte cheltuieli casnice, iar la a doua categorie atribuim cheltuielile legate de procurarea unor bilete la cinema, teatru, concert, odihnă etc. [99, p.29].

În raport cu condiționalitatea realizării, drepturile și obligațiile patrimoniale contractuale ale soților pot fi divizate în trei categorii:

1. *Drepturi și obligații condiționate de un anumit termen.* Potrivit regulilor generale, termenele pot fi determinate prin date calendaristice concrete (zi, lună, an), prin scurgerea

anumitor perioade de timp (ani, luni etc.) ori prin indicarea asupra unui eveniment care urmează să se producă neapărat (atingerea unei vârste anumite – 30 ani, 50 ani ș.a.m.d.). Odată cu apariția termenelor prevăzute în contract apar sau se sting drepturile și obligațiile reciproce dintre soți. Spre exemplu, soții pot să prevadă că averea obținută în primii 10 ani de căsătorie de fiecare dintre ei va fi personală, iar după expirarea acestui termen asupra proprietății obținute de fiecare dintre soți în timpul căsătoriei se va aplica regimul proprietății în devălmășie.

2. *Drepturi și obligații condiționate de survenirea sau nesurvenirea anumitor evenimente.* Apariția drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților poate fi pusă în funcție de survenirea sau nesurvenirea unor evenimente, inclusiv cu caracter personal nepatrimonial. În contextul regimului matrimonial contractual prin evenimente se înțeleg anumite împrejurări ori situații, despre care nu se știe dacă vor apărea sau nu, care pot avea caracter diferit (evenimente, acțiuni), dar în orice caz trebuie să fie legale și îndeplinite. Spre exemplu, la nașterea primului copil soțul va procura soției o mașină. Nașterea copilului, în acest caz, va fi evenimentul care condiționează procurarea unei mașini pentru soție.
3. *Drepturi și obligații legate atât de un anumit termen cât și de survenirea sau nesurvenirea anumitor evenimente.* Termenele incluse în conținutul regimului matrimonial contractual pot fi legate de producerea anumitor evenimente importante în viața soților, de exemplu, plecarea la lucru peste hotare în baza contractului de muncă, obținerea studiilor superioare etc. La fel, soții pot să prevadă că soțul își asumă obligația de a suporta toate cheltuielile familiei până la finisarea de către soție a studiilor superioare (masterat, doctoratură etc.), dar nu mai târziu de anul 2015, când se prezumă că studiile urmează a fi finisate obligatoriu [99, p.29-30].

Prezența condițiilor în conținutul regimului matrimonial contractual poate fi privită ca o garanție suplimentară de respectare a intereselor soților sau a unuia dintre ei, în caz de apariție a diferitor situații în viață [139, p.147-148].

Conform art.236-237 din CC [29], condițiile pot fi pozitive și negative. Regimul matrimonial contractual se consideră a fi pus sub *condiție pozitivă*, dacă soții au convenit asupra survenirii, într-un termen determinat sau nedeterminat, a anumitor drepturi sau obligații concrete ale lor, despre care nu se știe exact dacă vor apare sau nu. De exemplu, dreptul unui soț de a primi o anumită proprietate (bijuterii, mașină etc.) sau o sumă de bani adăugătoare, în cazul în care vor surveni condițiile negociate (nașterea copilului, incapacitatea de muncă a soțului, efectuarea studiilor superioare universitare de unul dintre soți, pierderea surselor de existență de

către celălalt soț din cauze independente de el). Alt exemplu, soții pot alege ca regim contractual regimul proprietății pe cote-părți, însă ei mai pot prevedea condiția că, dacă la ei se va naște un copil, proprietății lor, pentru viitor, li se va aplica regimul proprietății în devălmășie. La fel, soții pot prevedea în contractul matrimonial că soțul ce s-a obligat să-i acorde întreținere suplimentară celuilalt soț, de exemplu pentru perioada studiilor, poate să refuze acordarea acestei întrețineri, dacă soțul beneficiar se poartă indecent în familie, nu are venit propriu și nu dorește să lucreze, consumă băuturi alcoolice, irosește averea comună în detrimentul intereselor familiei etc.

Regimul matrimonial contractual se consideră a fi pus sub *condiție negativă*, dacă soții au legat existența drepturilor și obligațiilor patrimoniale concrete în funcție de nesurvenirea, într-un termen determinat sau nedeterminat, a anumitor situații, despre care nu se știe concret dacă vor apare sau nu. Spre exemplu, soții pot prevedea că, dacă nu se vor naște copii în primii 5 ani de trai comun, atunci proprietatea obținută de fiecare dintre ei în această perioadă va fi considerată proprietate personală a celui ce a dobândit-o.

De asemenea, existența anumitor aspecte ale regimului matrimonial contractual poate fi legată de condiția suspensivă sau rezolutorie. Se consideră a fi puse sub *condiția suspensivă* acele clauze care prevăd apariția drepturilor subiective civile și a obligațiilor corelative în funcție de un eveniment viitor și incert sau de un eveniment survenit, însă deocamdată necunoscut părților. Spre exemplu, soții pot conveni că, în cazul în care în primii doi ani de căsătorie se naște primul copil – băiat, dreptul de proprietate asupra automobilului procurat în timpul căsătoriei trece la soție, și invers [134, p.48]. Iar *condiția rezolutorie* este prezentă atunci când realizarea condiției atrage desființarea contractului matrimonial și restabilirea situației existente până la încheierea lui. De exemplu, soții pot să prevadă că, dacă motivul pentru desfacerea căsătoriei va fi comportamentul neadecvat al unuia dintre ei (infidelitate conjugală, beție etc.), atunci împărțirea bunurilor dobândite în timpul căsătoriei se va face reieșind din regimul pe cote-părți și nu din regimul în devălmășie al soților, iar cota-parte a soțului vinovat va fi mai mică decât a celuilalt [134, p.48]. Astfel, ***considerăm că în ambele cazuri este vorba numai despre unele condiții cu caracter personal, de care poate fi legată survenirea sau nesurvenirea drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților și nicidecum despre reglementarea drepturilor și obligațiilor lor patrimoniale, ceea ce nu este același lucru.***

În continuare, vom analiza fiecare categorie de drepturi și libertăți contractuale, prevăzute de lege, de care dispun soții sau persoanele care doresc să se căsătorească, în vederea reglementării relațiilor patrimoniale dintre ei. Potrivit art.29 alin.(4) din CF, soții sunt în drept să determine în contractul matrimonial drepturile și obligațiile privind întreținerea reciprocă și modul de participare a fiecăruia la veniturile obținute de fiecare dintre ei și la cheltuielile

comune, bunurile ce vor fi transmise fiecăruia dintre soți în caz de partaj, precum și să stabilească alte clauze patrimoniale, inclusiv sancțiuni patrimoniale pentru soțul culpabil de desfacerea căsătoriei. Ținem să atragem atenția asupra faptului că acestea sunt libertăți contractuale privitor la care soții pot să se refere în propriul regim matrimonial contractual sau pot să le evite fără a face careva mențiuni în acest sens.

Astfel, soții sunt în drept să determine în regimul matrimonial contractual creat de ei **drepturile și obligațiile privind întreținerea reciprocă.**

Potrivit art.82 alin.(1) din CF, soții își datorează întreținere materială reciprocă. Reglementarea obligației de întreținere dintre soți se întemeiază pe starea juridică de căsătorie și pe ideea de solidaritate familială [52, p.25], motiv pentru care chiar și contractul matrimonial dintre soți nu o poate limita sau exclude *in integrum*.

Obligația de întreținere dintre soți în condițiile legii poate fi pusă doar în cazul când soțul/soția beneficiar nu are un venit propriu suficient, iar soțul care datorează întreținere are posibilitatea de a plăti pensie de întreținere. Această normă, imperativă după scopul pe care îl urmărește, poate fi aplicată doar în condițiile în care soțul/soția beneficiar se regăsește în una din situațiile expres prevăzute în art.82 alin.(2) din CF, și anume: este inapt de muncă (a atins vârsta de pensionare sau este invalid de gradul I, II sau III) și necesită sprijin material; soția este gravidă; îngrijește copilul comun timp de 3 ani după nașterea acestuia; îngrijește până la vârsta de 18 ani un copil comun invalid sau îngrijește un copil comun invalid de gradul I din copilărie, dacă acest soț nu lucrează și copilul necesită îngrijire.

Alături de obligația de întreținere dintre soți în timpul căsătoriei, legislația garantează dreptul fostului soț la întreținere după divorț, dacă necesită sprijin material și se află în una din următoarele situații, prevăzute în art.83 din CF: fosta soție este gravidă; îngrijește copilul comun timp de 3 ani după nașterea acestuia; îngrijește copilului comun invalid până la vârsta de 18 ani sau a copilului comun invalid de gradul I din copilărie; a devenit inapt de muncă în timpul căsătoriei sau timp de un an după desfacerea acesteia; a atins vârsta de pensionare în termen de cel mult 5 ani din momentul desfacerii căsătoriei, dacă soții au fost căsătoriți cel puțin 15 ani.

De asemenea, legiuitorul național a prevăzut și anumite circumstanțe care pot duce la absolvirea totală sau parțială a soțului/fostului soț de a acorda întreținere, dacă s-a constatat pe cale judecătorească existența cel puțin a uneia dintre circumstanțele prevăzute în art.85 CF, și anume: incapacitatea de muncă a soțului/fostului soț, care necesită sprijin material, este rezultatul abuzului de băuturi alcoolice sau substanțe stupefiante ori al unei infracțiuni premeditate; soțul/fostul soț care necesită sprijin material a avut o comportare amorală în familie;

soții/foștii soți s-au aflat în relații de căsătorie cel mult 5 ani; s-a dovedit, pe cale judecătorească, că căsătoria a fost desfăcută din culpa fostului soț care necesită sprijin material.

Considerăm că în conținutul regimului matrimonial contractual pot fi concretizate aceste situații legale prin indicarea sumelor concrete, precum pot fi prevăzute oricare alte temeieri suplimentare în care soțul/fostul soț va fi obligat să asigure întreținerea celuilalt soț/fost soț, chiar dacă conform legii nu are dreptul să beneficieze de această întreținere [99, p.31].

Concluzionăm că libertatea contractării drepturilor și obligațiilor privind întreținerea reciprocă trebuie privită în sens extensiv și nu restrictiv, deoarece soții sau persoanele care doresc să se căsătorească pot conveni de comun acord asupra unor clauze sau condiții care dezvoltă și nu înlătură sau înrăutățesc situația legală asupra drepturilor și obligațiilor privind întreținerea reciprocă [99, p.30-31]. Concluzia enunțată se argumentează și pe prevederea art.29 alin.(6) din CF, conform căreia părțile nu sunt în drept să stipuleze în contractul matrimonial clauze care ar limita dreptul soțului inapt de muncă la întreținere, care ar leza drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei.

Prin intermediul instituției regimului matrimonial contractual, soții pot stabili temeiurile, ordinea, mărimea și perioada de acordare a întreținerii reciproce, atât în timpul căsătoriei cât și după divorț [139, p.145]. Dacă, conform art.83 lit.d) din CF, dreptul la întreținere îl are fostul soț care necesită sprijin material și a devenit inapt de muncă în timpul căsătoriei sau timp de un an după desfacerea acesteia, atunci regimul contractual poate stabili că dreptul la întreținere îl are oricare dintre foștii soți, care are o situație materială mai grea decât celălalt, indiferent dacă este apt sau inapt de muncă.

De asemenea, soții pot conveni că soțul are dreptul la întreținere pe o perioadă de 15 ani în caz de divorț, dacă acesta nu este provocat de infidelitatea sau violența soțului, în mărime de 10 salarii minime, conform cuantumului stabilit de lege la momentul achitării, întrucât soția are dreptul la casa comună, care-i va rămâne în proprietate, în caz de divorț.

Totuși, menționăm că la determinarea clauzelor privind întreținerea reciprocă soții trebuie să țină cont și de prevederile Capitolului 15 din CF al RM, care se referă la contractul privind plata pensiei de întreținere. Avem în vedere aici, în mod deosebit, prevederea art.94 alin.(4), potrivit căreia, dacă contractul privind plata pensiei de întreținere contravine intereselor copilului minor sau major incapabil, acesta poate fi declarat nul de către instanța judecătorească la cererea reprezentanților legali ai copilului, a autorității tutelare sau a procurorului. În această ordine de idei, ***concluzionăm că clauzele regimului matrimonial contractual referitoare la întreținerea dintre soți, care contravin intereselor copilului minor sau major incapabil vor fi lovite de***

nulitate [99, p.31]. Spre exemplu, clauza prin care soții au convenit că, dacă copilul se va naște invalid, atunci obligația de întreținere a acestuia va revine doar soției, sau clauza potrivit căreia în caz de divorț din vina soției, aceasta va fi obligată să întrețină singură copilul minor, pot fi declarate nule de către instanța de judecată, dacă se va constata că soția nu dispune de mijloacele financiare necesare asigurării întreținerii copilului minor sau invalid.

La fel, concretizăm că obligația de întreținere trebuie deosebită de *obligația de a participa la cheltuielile familiale*. În cazul unei căsnicii reușite, nu se va pune problema distincției între aceste două categorii de obligații, însă, în situațiile în care soții vor locui separat sau nu se vor înțelege cu privire la menajul comun, se va pune problema distincției dintre obligația de întreținere între soți față de obligația suportării cheltuielilor casnice.

Prin nevoile căsniciei se înțeleg cheltuielile necesare pentru procurarea de alimente, combustibil, întreținerea locuinței, adică tot ce este necesar pentru viața de familie [3, p.116]. În noțiunea de cheltuieli ale căsniciei intră, în primul rând, cheltuielile necesare soților pentru menajul comun, sens în care obligațiile soților ființează numai în timpul cât soții se gospodăresc împreună. Însă, în sens larg, noțiunea de cheltuieli ale căsniciei include și cheltuielile necesare pentru creșterea, educarea și pregătirea profesională a copiilor sau pentru întreținerea soțului aflat în nevoie din cauza incapacității de a munci, situație în care obligațiile soților subzistă și chiar dacă soții nu se mai gospodăresc împreună după desfacerea căsătoriei [39, p.101].

În contextul art.29 alin.(4) din CF, noțiunea „obligația de întreținere” are un sens mai restrâns, care trebuie delimitată de noțiunea „cheltuieli ale căsniciei”. Dacă prima are un caracter determinat și condiționat de starea de nevoie a celui ce pretinde întreținere [3, p.115] și poate exista chiar și în afara căsniciei, atunci cea de-a doua are un caracter permanent și își încetează aplicarea odată cu desfacerea căsătoriei, fie prin divorț, fie prin ducerea traiului în locuințe separate.

Obligația de întreținere este, într-adevăr, o obligație legală, care, în condițiile unor relații de familie lipsite de conflicte și tensiuni, poartă un caracter indicativ. Aici este binevenită următoarea precizare: obligarea unuia dintre soți la pensie de întreținere în favoarea celuilalt prin hotărâre judecătorească nu este condiționată de separația faptică a soților și nici de iminența desfacerii căsătoriei sau existența procesului de divorț în curs de soluționare [59, p.79-80].

În literatura de specialitate română întâlnim și noțiunea *obligația de sprijin material reciproc*, care, potrivit doctrinarului Ștefan Cocoș, include ambele noțiuni analizate – atât obligația de întreținere, cât și obligația de a suporta cheltuielile căsniciei [27, p.32-33]. Iar,

doctrinarul I. Albu definește obligația de sprijin material reciproc ca fiind cea mai cuprinzătoare formă de asistență patrimonială dintre soți [3, p.115].

Soții/persoanele care doresc să se căsătorească sunt în drept să determine în conținutul regimului matrimonial contractual și **modul de participare a fiecăruia la veniturile obținute de fiecare dintre ei**. Participarea soților la veniturile obținute de fiecare dintre ei are drept scop excluderea situațiilor în care unul dintre soți ar fi pus într-o situație nefavorabilă, de exemplu, lipsa surselor de existență, motiv pentru care se recomandă ca participarea soților la veniturile individuale să fie reciprocă.

Acesta este cazul când, în prezența regimului separării de bunuri, fiecare dintre soți are surse proprii de venit. În asemenea cazuri, cu titlu de exemplu, soțul s-ar putea obliga prin contract matrimonial să transmită soției o jumătate din veniturile sale din activitatea de întreprinzător, iar soția soțului – o treime din salariul primit de ea. În cazul regimului comun sau pe cote-părți, soții oricum participă la veniturile comune sau pe cote-părți, însă modul de participare la un anumit tip de venit poate fi schimbat [20, p.124].

Totuși, această participare nu presupune a fi întotdeauna echivalentă. Modurile de participare a soților la veniturile obținute de fiecare dintre ei, conform regimului matrimonial contractual ales, pot fi cele mai diverse. Soții sunt în drept să aleagă oricare mod de împărțire a veniturilor, stabilind, de exemplu, că venitul oricărui dintre ei este proprietate personală, comună sau pe cote-părți, cu determinarea părții fiecăruia – 1/3, 2/3 etc. [139, p.145]. Atragem atenția încă o dată asupra faptului că, în prezența regimului separării de bunuri, soților chiar li se recomandă să prevadă ordinea de participare la veniturile reciproce, aceasta datorită faptului că soții au surse proprii de venit. Desigur, aceste dispoziții contractuale pot fi legate de necesitatea existenței anumitor circumstanțe, cum ar fi calitatea de șomer a soțului, sau pot fi condiționate de mărimea venitului fiecăruia dintre soți, spre exemplu dacă venitul unuia dintre soți este de cinci ori mai mare decât al celuilalt soț, primul va contribui la sporirea veniturilor obținute de celălalt soț în proporție de 25% din venitul său.

În conținutul regimului matrimonial contractual soții pot, de asemenea, să prevadă și **modul de participare la cheltuielile familiale comune**. Această prevedere legală se referă atât la cheltuielile de fiecare zi, la care se atribuie cheltuielile îndreptate spre asigurarea necesităților, atât a întregii familii cât și a fiecărui membru în parte, precum și la altele, de exemplu: pentru studiile membrilor familiei, la întreținerea sau îmbunătățirea proprietății, ce aparțin ambilor sau unuia dintre soți ș.a. [133, p.150].

Prin *cheltuieli familiale* se înțeleg acele cheltuieli ce există în orice familie și care depind prioritar de starea materială a soților. Spre exemplu: cheltuieli de întreținere a locuinței, hrană, medicamente, îmbrăcăminte, transport, odihnă etc.

Includerea în contractul matrimonial a acestei categorii de prevederi presupune că soții vor determina, cine și în ce măsură, parțial ori integral, va purta povara cheltuielilor familiale cu indicarea sumei care poate fi numită în întregime sau divizată în funcție de felul cheltuielilor [134, p.50].

Conform legii, în prezența regimului proprietății în devălmășie, cheltuielile familiale sunt suportate de ambii soți. În condițiile regimului pe cote-părți, cheltuielile vor fi suportate în dependență de cota-parte a fiecăruia dintre soți. Iar, la stabilirea regimului proprietății separate, apare necesitatea de a stabili modul de suportare a cheltuielilor comune. În asemenea regim matrimonial contractual soții pot stabili limitele în care fiecare soț trebuie să contribuie la cheltuielile familiale. Spre exemplu, soții pot conveni că, cheltuielile legate de plata domiciliului comun le suportă soțul, iar cele îndreptate spre procurarea alimentelor – soția. Soții pot conveni nu numai asupra cheltuielilor comune, dar și asupra celor personale. În cazul dat trebuie de indicat la care anume cheltuieli și în ce condiții sunt gata să participe, deoarece în caz contrar vor fi nevoiți să participe la toate cheltuielile individuale [19, p.122].

Alături de clauzele referitoare la viața în comun, soții pot include în conținutul regimului matrimonial contractual și clauze referitoare la relațiile patrimoniale de după desfacerea căsătoriei. Astfel, soții sunt în drept să stabilească **bunurile care vor fi transmise în posesia fiecărui soț în caz de divorț** sau să convină asupra sumei ce va fi achitată drept compensare a acestor bunuri, precum și ordinea și termenul de transmitere a acestora.

Includerea în conținutul regimului matrimonial contractual a unor asemenea clauze este binevenită, în deosebi, în acele cazuri când unul dintre soți în timpul căsătoriei n-a avut venit personal, deoarece s-a ocupat de educarea copiilor și de casă, și poate după divorț să se afle într-o situație tensionantă – rămânând fără întreținerea materială respectivă. Desigur, în asemenea situații apare întrebarea care sunt motivele divorțului, iar transmiterea unor bunuri este logică dacă este legată de anumite condiții [133, p.150], de exemplu, dacă soțul care s-a ocupat de casă și de educarea copiilor, n-a comis infidelitate, acte de violență asupra celuilalt soț etc.

În consecință, *considerăm că clauzele privind împărțirea bunurilor în caz de divorț sunt cele mai importante aspecte ale oricărui regim matrimonial contractual, întrucât scopul final al convenției matrimoniale este protecția bunurilor soților în caz de divorț*. Prin aceste clauze soții stabilesc concret bunurile ce vor aparține fiecăruia în caz de desfacere a căsătoriei, astfel

înlăturând temeiurile unor ulterioare litigii de partaj. Spre exemplu, soții pot dispune că în caz de divorț apartamentul va trece în proprietatea soției, iar vila și mașina – soțului. Trebuie de subliniat că soții pot indica în contractul matrimonial drepturile asupra unui bun anume în caz de divorț, nu și în cazul decesului unuia din soți. Această remarcă este importantă din motivul că prin contract matrimonial nu se pot face dispoziții pentru caz de deces.

În cazul prezenței regimului comunității sau pe cote-părți pot fi enumerate bunurile care în mod obligatoriu vor fi transmise atât în limitele cotelor stabilite cât și indiferent de ele. Celelalte bunuri vor fi împărțite proporțional cu cotele fiecăruia. În cazul regimului separației de bunuri poate fi vorba de obiecte concrete, care vor fi transmise în proprietatea unui soț indiferent de faptul cui i-au aparținut în timpul căsătoriei. Această transmitere poate fi atât oneroasă, de exemplu vânzare-cumpărare, cât și gratuită, cum ar fi donația [19, p.122-123].

Considerăm că nu trebuie confundat dreptul de a stabili bunurile care vor fi transmise în posesia fiecărui soț în caz de divorț cu dreptul de a prezenta instanței de judecată pentru examinare un acord cu privire la împărțirea bunurilor soților proprietate în devălmășie, drept prevăzut în art.38 alin.(1) CF. În primul rând, între aceste documente există diferență de formă, deoarece contractul matrimonial necesită autentificare notarială, pe când legea nu impune această procedură și pentru acordul cu privire la împărțirea bunurilor proprietate în devălmășie. Mai mult ca atât, în cazul existenței în conținutul regimului matrimonial contractual al soților a clauzelor privind modul de partajare a bunurilor comune în caz de divorț, atunci încheierea acordului menționat nu va avea putere legală, deoarece între două acte juridice, dintre care unul autentificat notarial, iar altul nu, va avea putere juridică cel autentificat notarial. Și, doar în cazul în care soții nu au dispus prin contract matrimonial asupra modului de împărțire a bunurilor comune, în eventualitatea unui divorț, ei pot încheia acordul respectiv în formă liberă sau pot modifica contractul matrimonial printr-un acord autentificat notarial. În al doilea rând, condiția ce determină bunurile ce vor fi transmise fiecăruia dintre soți în caz de desfacere a căsătoriei, este de perspectivă, deoarece în momentul încheierii contractului matrimonial întrebarea, dacă căsătoria dată în viitor se va desface sau nu, este sub semnul întrebării [134, p.50-51].

Merită atenție formularea dată de legiuitor părții respective a normei juridice studiate „bunurile ce vor fi transmise fiecăruia dintre soți în caz de partaj”, conform căreia soții pot contracta drepturi și obligații patrimoniale numai în caz de desfacere a căsătoriei, dar nu și în caz de deces a unuia dintre ei, întrucât în cel din urmă caz încep să se aplice normele legislației civile privind moștenirea. În caz contrar, pot fi încălcate drepturile altor persoane, de exemplu, cele ale moștenitorilor legali sau testamentari. Iată de ce drepturile patrimoniale ale soțului supraviețuitor

pot fi stabilite prin contract matrimonial numai în măsura în care ele nu contravin prevederilor legislației civile privind ordinea și temeiurile moștenirii [139, p.146].

În legătură cu aceasta, prezintă interes întrebarea: „*Poate unul dintre soți sau ambii soți, în contractul matrimonial să dispună de bunurile dobândite în timpul căsătoriei ori de bunurile proprii, în caz de deces, adică dacă poate contractul matrimonial să conțină elemente de testament?*”. Cu toate că testamentul are cea mai directă legătură cu reglementarea relațiilor patrimoniale, răspunsul la întrebarea dată este negativ din următoarele considerente [99, p.33]. *În primul rând*, rezolvarea tuturor problemelor legate de moștenire ține de competența dreptului civil (Titlul VII al CC). Conform art.1432 alin.(3) din CC [29], moștenirea are loc conform testamentului și în temeiul legii, deci persoana poate lăsa moștenire numai printr-un document special – testament. *În al doilea rând*, art.27 din CF prevede că în contractul matrimonial se determină drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților sau ale viitorilor soți în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii acesteia. Însă, desfacerea căsătoriei (divorțul) este numai un mod de încetare a căsătoriei. În conformitate cu art.33 alin.(1) din CF, căsătoria poate să înceteze și în urma decesului sau a declarării pe cale judecătorească a decesului unuia dintre soți. ***Concluzionăm că dacă în art.27 din CF este prevăzut numai cazul desfacerii căsătoriei, rezultă că determinarea drepturilor și obligațiilor patrimoniale în cazul decesului unuia dintre soți în contractul matrimonial nu este posibilă.***

Soții ori viitorii soți sunt în drept să includă în conținutul regimului matrimonial contractual și **alte clauze patrimoniale referitoare la relațiile dintre soți**. Numărul clauzelor ce pot fi stabilite de regimul matrimonial contractual al soților nu este limitat, deoarece legiuitorul admite reglementarea și a altor relații patrimoniale decât cele prevăzute de lege. Aceste clauze se pot referi, spre exemplu, la dreptul de posesie, folosință și dispoziție asupra proprietății celuilalt soț, sau la obligația soțului de a procura soției, la nașterea primului copil, un automobil, o blană etc., în dependență de starea materială a familiei date [20, p.126].

În acest context, merită atenție prevederea art.21 alin.(1) din CF, potrivit căreia „soții, de comun acord, posedă, folosesc și dispun de bunurile comune”. Dacă regimul matrimonial contractual nu prevede altfel, în privința gestionării bunurilor comune soții se află în condiții de deplină egalitate. Convențiile prin care soții dispun de bunurile comune (vânzare-cumpărare, donație, schimb etc.) pot fi încheiate de ambii soți sau de fiecare în parte. Dacă convenția se încheie de unul dintre soți, atunci acordul celuilalt se prezumă. ***Concluzionăm că cel care încheie convenția cu unul dintre soți reiese din prezumția că celălalt soț este de acord și***

trebuie să verifice această prezumție, iar în cazul unor convenții valoroase să se asigure prin documente asupra acordului de voință al celuilalt soț.

În situațiile în care acordul celuilalt soț lipsește, ultimul poate solicita întoarcerea executării convenției în mod benevol, în caz contrar având dreptul de a se adresa în instanța de judecată pentru a cere declararea convenției nule. În acest caz, soțul reclamant va trebui să demonstreze că cealaltă parte a convenției a știut sau trebuia să fi știut că al doilea soț este împotriva încheierii convenției respective. Această protecție legală este argumentată și prin normele generale ale dreptului civil care apără interesele părții de bună-credință la încheierea actelor juridice și este îndreptată spre simplificarea intereselor circuitului civil.

Pentru acțiunea de nulitate a convenției încheiate de unul dintre soți fără acordul celuilalt, art.21 alin.(4) din CF stabilește un termen de prescripție de 3 ani din momentul când celălalt soț a aflat sau trebuia să fi aflat despre încheierea acesteia.

Considerăm că regula privind prezumția consimțământului unuia dintre soți pentru dreptul celuilalt soț de a dispune de bunurile comune nu se extinde asupra convențiilor care au ca obiect bunuri imobile, deoarece pentru aceste categorii de bunuri se cere în mod obligatoriu consimțământul celuilalt soț exprimat în scris și autentificat notarial. Astfel, în temeiul art.21 alin.(5) din CF, unul dintre soți nu poate, fără consimțământul expres al celuilalt soț, să rezilieze contractul de închiriere a spațiului de locuit, să înstrăineze casa sau apartamentul ori să limiteze prin acte juridice dreptul la locuință al celuilalt soț. Deci, la încheierea de către un soț a contractului de înstrăinare a casei de locuit, apartamentului, vilei, terenului, contractului de ipotecă, contractului de rentă, contractului de donație a imobilului etc. se cere în mod obligatoriu consimțământul celuilalt soț, exprimat în scris și autentificat notarial [20, p.107-108].

Regimul matrimonial contractual poate modifica conținutul regulilor referitoare la dreptul soților de a poseda, folosi și dispune de bunurile comune, precum poate stabili alte reguli de gestionare a bunurilor. Mai mult ca atât, prin contract matrimonial pot fi stabilite reguli de gestionare în comun a bunurilor proprii ale fiecăruia dintre soți. Se pot conține clauze referitoare la *drepturile și obligațiile locative* ale fiecăruia dintre soți atât în timpul căsătoriei cât și în caz de divorț, de exemplu condițiile de folosire a apartamentului, casei, vilei de către soțul neproprietar.

Printre multitudinea problemelor posibile de ordin locativ ce apar între foștii soți, cea mai frecventă este problema legată de apariția și încetarea dreptului de folosință a spațiului locativ. Este vorba despre locuirea soților într-un apartament, casă, odaie care este proprietatea unui soț, ori este luată în locațiune printr-un contract încheiat înainte de înregistrarea căsătoriei. În primul caz, al doilea soț are numai dreptul de a se folosi de spațiul locativ, proprietar al căruia este primul soț, iar temeiul apariției dreptului de a locui în spațiul locativ al soțului proprietar este

înregistrarea căsătoriei. Respectiv, dacă motivul apariției dreptului de folosință asupra spațiului locativ este înregistrarea căsătoriei, atunci temei pentru dispariția acestui drept ar trebui să fie desfacerea căsătoriei. În cel de al doilea caz, copiii și al doilea soț nu au nici un drept comun de abitație cu titularul acestui drept, ei pur și simplu locuiesc acolo.

Oricât de paradoxal ar fi, relațiile locative în RM continuă să fie reglementate de Codul cu privire la locuințe adoptat în 1983 pe timpul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Potrivit art.130 din Codul cu privire la locuințe al RM, „Membrii familiei proprietarului casei de locuit, instalați de el în casa ce-i aparține, sunt în drept de a se folosi, la fel ca și dânsul, de încăperile din casă, dacă în timpul instalării lor nu s-a prevăzut altceva. Ei sunt în drept să-i instaleze pe copiii lor minori în încăperea, ce le-a fost acordată de către proprietar; instalarea altor membri ai familiei se admite numai cu consimțământul proprietarului. Dreptul de folosire a încăperii se menține pentru aceste persoane și în cazul încetării raporturilor familiale cu proprietarul casei de locuit. Litigiile dintre proprietar, membrii familiei lui și foștii membri ai familiei lui cu privire la modul de folosire a încăperii și la proporțiile de participare la cheltuieli se soluționează pe cale judiciară” [32]. Astfel, legislația obligă soțul proprietar, în caz de divorț, să mențină dreptul soțului neproprietar de a se folosi în continuare de locuința acestuia, împreună cu copiii minori ai soțului neproprietar, dacă în timpul instalării lor nu s-a prevăzut altceva, respectiv, dacă contractul matrimonial nu prevede că, odată cu desfacerea căsătoriei, dreptul de folosință asupra spațiului locativ de către soțul neproprietar încetează cu toate consecințele ce reies din această situație și, în primul rând, cu obligația de a elibera locuința [134, p.52].

În temeiul art.21 alin.(5) din CF, unul dintre soți nu poate, fără consimțământul expres al celuilalt soț, să rezilieze contractul de închiriere a spațiului de locuit, să înstrăineze casa sau apartamentul ori să limiteze prin acte juridice dreptul la locuință al celuilalt soț [33]. Aceasta este o excepție de la regula privind prezumția consimțământului unuia dintre soți pentru dreptul celuilalt soț de a dispune de bunurile comune, deoarece, pentru a dispune de bunurile imobile comune, se cere în mod obligatoriu consimțământul celuilalt soț exprimat în scris și autentificat notarial. Astfel, la încheierea de către un soț a contractului de înstrăinare a casei de locuit, apartamentului, vilei, terenului de pământ, contractului de ipotecă, contractului de rentă, contractului de donație a imobilului etc. se cere în mod obligatoriu consimțământul celuilalt soț, exprimat în scris și autentificat notarial [21, p.111], dacă soții nu și-au delegat împuterniciri în acest sens prin contract matrimonial.

Reieșind din prevederile art.424 alin.(2) din CC, titularul dreptului de abitație are dreptul să locuiască în locuința unei alte persoane împreună cu soțul și copiii săi, chiar dacă nu a fost

căsătorit sau nu avea copii la data la care s-a constituit abitația [29]. În acest sens, apare întrebarea dacă *soțul titularului dreptului de abitație și copiii săi au dreptul comun de abitație cu titularul acestui drept sau ei pur și simplu locuiesc acolo, fără a avea un anumit drept?*

Reieșind din tezele expuse supra, ținând cont de prevederea art.425 alin.(1) din CC, potrivit căreia dreptul de abitație nu poate fi cedat, iar bunul care face obiectul acestor drepturi nu poate fi închiriat sau arendat [29], ***considerăm că copiii și soțul titularului dreptului de abitație nu au un drept comun de abitație cu titularul acestui drept, ei pur și simplu locuiesc acolo.*** În acest sens, relevant este și Capitolul XXIX „Drepturile comune” din Codul civil, din ale cărui prevederi rezultă că drepturile comune aparțin copărtășilor (art.1355 CC), iar în cazul din speță – nici titularul dreptului de abitație nu dispune de o cotă-parte din bun.

Similar legislației RM, în temeiul art.156 alin.(4) din Codul locativ al Ucrainei, încetarea relațiilor familiale cu proprietarul casei (apartamentului) nu-l privează pe soțul neproprietar de dreptul de folosință asupra locuinței, însă, spre deosebire de legiuitorul moldav, cel ucrainean prevede în acest caz obligația soțului neproprietar de a achita plata pentru chirie și serviciile comunale în condițiile art.162 din același cod, dacă părțile nu au convenit altfel [127]. Rezultă că, soțul care a intrat în locuința celuilalt soț, căruia îi aparținea până la căsătorie, obține dreptul de a locui aici și după divorț, cu condiția de a achita plata pentru chirie și serviciile comunale. Însă, prin contract matrimonial, poate fi schimbată această ordine legală, obligând soțul neproprietar să elibereze necondiționat locuința în caz de divorț.

În Federația Rusă, deși legea oferă soților posibilitatea de a conveni asupra clauzelor ce determină drepturile lor asupra spațiului locativ (de exemplu, în contract poate fi indicată obligația soțului de a elibera apartamentul care aparținea soției cu drept de proprietate, în care el a locuit în timpul căsătoriei), totuși asemenea clauze pot fi declarate nule de către instanța de judecată în temeiul art.292 din CC al Federației Ruse [125], la cererea soțului neproprietar, în cazul în care acesta, eliberând apartamentul, nu are unde să domicilieze și rămâne „fără acoperiș” [132, p.156]. Astfel, legiuitorul rus, ca și cel ucrainean, spre deosebire de cel moldav, condiționează menținerea dreptului la locuință pentru soțul neproprietar, dacă ultimul nu dispune de spațiu locativ.

Noul CC al României prevede în art.322 alin.(1) că niciunul dintre soți, chiar și cel care este proprietar exclusiv, nu poate dispune, fără consimțământul scris al celuilalt soț, de drepturile asupra locuinței familiei, iar potrivit art.323 alin.(1), în cazul în care locuința este deținută în temeiul unui contract de închiriere, fiecare soț are un drept locativ propriu, chiar dacă numai unul dintre ei este titularul contractului ori contractul este încheiat înainte de căsătorie. Totodată, în

temeiul art.324 alin.(1), la desfacerea căsătoriei, dacă nu este posibilă folosirea locuinței de către ambii soți și aceștia nu se înțeleg, beneficiul contractului de închiriere poate fi atribuit unuia dintre soți, ținând seama, în ordine, de interesul superior al copiilor minori, de culpa în desfacerea căsătoriei și de posibilitățile locative proprii ale foștilor soți [31]. Astfel, legiuitorul român instituie garanții pentru menținerea locuinței familiei, chiar și în cazul în care aceasta aparține cu drept de proprietate doar unuia dintre soți, precum și indiferent de faptul care dintre soți a încheiat contractul de locațiune a spațiului locativ. Totuși, prin convenție matrimonială, soții români pot schimba această ordine legală, întrucât normele citate au un caracter dispozitiv.

Observăm că, în statele vecine, normele ce vizează locuința familiei sunt abordate sub diferite aspecte, dar în toate cazurile accentul este pus pe asigurarea cu spațiu locativ a membrilor familiei, inclusiv în cazul încetării relațiilor familiale. Aceasta instituie o garanție de ordin social și familial, care, totodată, reprezintă o imixtiune argumentată în dreptul de proprietate asupra spațiului locativ.

Concluzionăm că obligația statului de a lua măsuri pentru ca orice om să aibă condiții de trai decent, cuprinzând și locuința, este asigurată nu doar prin garanții sociale, dar și prin garanții familiale care obligă soțul proprietar al locuinței să ofere dreptul de folosință asupra acesteia și pentru ceilalți membri ai familiei, inclusiv în caz de încetare a relațiilor familiale, dacă prin contract matrimonial nu au convenit altfel. Astfel, soțul neproprietar nu este obligat să elibereze locuința în caz de divorț, dar soții pot conveni prin contract matrimonial altfel, inclusiv asupra termenului în care urmează a fi eliberată locuința de către celălalt soț.

Ca lege ferenda, propunem modificarea și completarea art.130 din Codul cu privire la locuințe, astfel încât, în cazul încetării raporturilor familiale cu proprietarul casei de locuit, dreptul de folosire a locuinței familiei să fie menținut pentru foștii membri ai familiei, dacă ei nu dispun de spațiu locativ. Considerăm că prin această modificare se vor aduce garanții în favoarea dreptului de proprietate, care nu aduce atingere obligației statului de a lua măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să asigure sănătatea, bunăstarea lui și a familiei lui, cuprinzând și locuința.

Soții ori viitorii soți sunt în drept să includă în conținutul regimului matrimonial contractual și **sanctiuni patrimoniale pentru soțul culpabil de desfacerea căsătoriei**. Dorind să prevadă sancțiuni patrimoniale, soții ar fi binevenit să stabilească temeiurile care vor putea fi calificate drept culpă al soțului îndreptată spre desfacerea căsătoriei, spre exemplu: infidelitatea conjugală, abuzul de băuturi alcoolice sau substanțe stupefiante, comportamentul amoral în familie, atitudinea neglijentă față de sarcinile căsătoriei etc. Indicând temeiurile respective, în caz de desfacere a căsătoriei, va fi mai ușor de calificat situația care a dus la divorț, inclusiv

stabilirea dacă aceasta constituie temei pentru aplicarea sancțiunii patrimoniale. Fiind în fața divorțului, fiecare soț își va apăra propriul interes, respectiv, poate fi mai dificil în lipsa unor asemenea temeiuri de determinat care soț este culpabil de desfacerea căsătoriei. Totodată, regimul matrimonial contractual ar putea prevedea sancțiuni patrimoniale pentru fiecare temei ce ar putea sta la baza desfacerii căsătoriei, de exemplu, în funcție de gravitatea acestuia. Spre deosebire de alte aspecte matrimoniale, în acest caz legiuitorul lasă la dispoziția contractanților libertatea de a dispune după propria voință, fără a fi restricționați de careva norme imperative [99, p.35]. Această opinie este argumentată și în art.85 din CF, care prevede cazurile de degrevare a soțului de la obligația de a acorda întreținere celuilalt soț aflat în stare de necesitate.

În funcție de regimul matrimonial ce guvernează relațiile patrimoniale ale soților, pot fi stabilite sancțiunile patrimoniale. Astfel, dacă căsătoria guvernată de regimul proprietății comune pe cote-părți este desfăcută din cauza comportamentului nedemn al unuia dintre soți, atunci partajul averii dobândite în timpul căsătoriei se va efectua după cum rezultă din regimul pe cote-părți, adică partea soțului vinovat va fi micșorată [19, p.123]. Dacă soții sunt în prezența regimului separației de bunuri, atunci cel mai convenabil este stabilirea unei sume fixe sau indicarea bunurilor ce vor trece în proprietatea celuilalt soț.

În concluzie menționăm că, diversitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale reglementate prin regimul matrimonial contractat depinde în cea mai mare parte de voința personală a soților sau a persoanelor care doresc să se căsătorească, fiind, totuși, limitat de existența unor norme ale regimului primar imperativ care urmăresc scopul de a proteja interesele soțului aflat în stare de neputință, apariția căreia nu-i poate fi imputată.

3.2. Categoriile de bunuri ale soților

Totalitatea raporturilor patrimoniale dintre soți referitoare la bunurile lor, la drepturile reale și de creanță, precum și la raporturile patrimoniale în care ei intră cu terții în calitatea lor de soți alcătuiesc obiectul regimului matrimonial [39, p.102].

Potrivit art.284 din CC [29], patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani), privite ca o sumă de valori active și pasive strâns legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate. Toate bunurile persoanei fizice sau juridice fac parte componentă a patrimoniului ei.

Termenul „patrimoniu” mai este definit în sens economic și în sens juridic. În sens economic, patrimoniul desemnează totalitatea bunurilor ce constituie averea unei persoane, iar în sens juridic, patrimoniul desemnează totalitatea drepturilor și obligațiilor cu conținut economic,

evaluate în bani, care aparțin persoanei. Deci, patrimoniul cuprinde toate drepturile și obligațiile ce revin unei persoane, cu condiția ca acestea să aibă un caracter patrimonial, adică să poată să reprezinte o valoare bănească. Drepturile personale nepatrimoniale nu fac parte din patrimoniu.

Patrimoniul este o universalitate juridică și nu una de fapt, de aceea el se menține atât pe timpul vieții titularului său, cât și după moartea acestuia, până când patrimoniul trece la succesorii săi universali sau cu titlu universal. Patrimoniul există și atunci când pasivul depășește activul, adică și atunci când datoriile sunt mai mari decât activul. Astfel, patrimoniul fiind o noțiune pur juridică nu poate fi înstrăinat, fiindcă este indisolubil legat de persoană și îl însoțește pe tot parcursul vieții sale, variind dinamic prin schimbul conținutului său. O persoană poate să înstrăineze toate elementele componente ale patrimoniului fără ca să-și înstrăineze prin aceasta însuși patrimoniul [36, p.559-560]. ***Concluzionăm că obiectul regimului matrimonial contractual îl formează toate elementele componente ale patrimoniului soților, prin care se au în vedere atât bunurile aparte sau o totalitate de bunuri, cât și drepturile și obligațiile ce există și ce pot apărea în legătură cu acestea. Mai mult ca atât, regimul matrimonial contractual este el însuși un obiect și anume obiectul juridic al contractului matrimonial.***

Accepțiunea care trebuie conferită noțiunii de *bunuri*, folosită de CF, este aceea din dreptul civil. Potrivit art.285 din CC [29], bunuri sunt toate lucrurile susceptibile apropierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale, iar lucruri sunt obiectele corporale în raport cu care pot exista drepturi și obligații civile.¹

În sensul atribuit de legiuitor, termenul „bun” din articolul nominalizat cuprinde orice element al activului patrimonial al persoanei, adică atât lucrurile și animalele cât și drepturile asupra lor sau, altfel spus, atât lucrurile cât și drepturile patrimoniale, care pot fi reale și obligaționale. De exemplu, bunurile includ: lucrurile care au o existență materială și valoare economică, operele științifice, literare, artistice, invențiile etc., dacă au o valoare economică și sunt susceptibile de drepturi patrimoniale, drepturile de creanță [12, p.79].

Prin „lucru” înțelegem tot ceea ce se află în natură, fiind perceptibil prin simțurile noastre, având o existență materială (terenurile, casele de locuit, alte construcții, autoturismele etc.). Uzual, în drept, lucrurile sunt denumite bunuri, având în vedere avantajele pe care le oferă omului. De aceea, în majoritatea cazurilor se susține că prin bunuri se înțeleg lucrurile utile omului pentru satisfacerea nevoilor sale materiale și culturale, susceptibile de apropiere, sub forma drepturilor patrimoniale. Pentru ca un lucru să devină bun în sens juridic este necesar ca acesta să fie util omului, să aibă o valoare economică și să fie susceptibil de apropiere, sub forma

¹ CC din 1964, deși reglementa termenii „bun” și „lucru”, nu îi definea, utilizându-i ca sinonime [12, p.79].

unor drepturi ce intră în compunerea unui patrimoniu, fie al unei persoane fizice, fie al unei persoane juridice [36, p.560]. Numai în cazul în care lucrul întrunește aceste trei calități se poate vorbi de bun în sensul dreptului civil. Unele lucruri nu pot fi considerate bunuri, deoarece nu sunt susceptibile apropierii, după cum o cere și art.285 alin.(1) din CC [29]. La această categorie de lucruri se atribuie luna, soarele și alte corpuri cerești care, deși au o valoare economică și sunt utile omului, nu pot fi apropiate prin folosire, prin ocupație sau prin alte mijloace. Posibil, unele dintre aceste lucruri cândva vor putea fi considerate bunuri în sensul dreptului civil. De exemplu, nu este exclus faptul că omul într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat va locui pe lună sau pe alte planete, care, la moment, nici nu sunt cunoscute.

Prin urmare, în categoria de bunuri legiuitorul a inclus atât lucrurile cât și drepturile patrimoniale. Pornind de la art.285 din CC [29], susținem că orice lucru este un bun, și nu orice bun este un lucru, iar corelația dintre bun și lucru constă în faptul că bunul este genul, iar lucrul este specia. Astfel, bunul poate fi definit ca lucru față de care pot exista drepturi și obligații patrimoniale și care poate fi folosit în viața socială, precum și ca drept patrimonial [12, p.80].

Noțiunea de „bunuri” urmează a fi înțeleasă în sensul ei juridic, desemnând atât lucrurile ce pot fi obiect de drepturi și obligații patrimoniale, cât și drepturile și acțiunile privind lucrurile și drepturile patrimoniale. Prin termenul „bunuri” se desemnează atât bunurile corporale (mobile și imobile) cât și bunurile incorporale, adică drepturile reale (principale și accesorii) și drepturile de creanță, precum și acțiunile privind drepturile patrimoniale [111, p.71]. Astfel, drepturile patrimoniale sunt considerate bunuri, deci toate drepturile și obligațiile cu caracter economic se referă la bunuri sau sunt ele însele bunuri [90, p.181].

CtEDO a reiterat constant în jurisprudența sa pe marginea art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO că noțiunea de „bun”, la care se face referire în prima parte a acestui articol („Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale”), are un sens autonom care nu se limitează la proprietatea asupra unor bunuri materiale și este independent de clasificarea formală din dreptul național: unele drepturi și interese care constituie patrimoniu pot fi, de asemenea, privite ca „drepturi de proprietate” și, astfel, ca bunuri în sensul acestei prevederi. Chestiunea care trebuie examinată în fiecare cauză este dacă circumstanțele cauzei, examinate în ansamblu, ofereau reclamantului un drept asupra unui interes material protejat de articolul 1 al Protocolului nr.1 (a se vedea *Iatridis v. Grecia*, [GC], nr.31107/96; *Beyeler v. Italia* [GC], nr.33202/96, §100, ECHR 2000-I; *Broniowski v. Polonia* [GC], nr.31443/96, §129, ECHR 2004-V; și *Anheuser-Busch Inc. v. Portugalia* [GC], nr.73049/01, §63, ECHR 2007-...).

În anumite circumstanțe, o „speranță legitimă” de a obține un „bun” poate, de asemenea, să se bucure de protecția articolului 1 al Protocolului nr.1 la Convenție. Astfel, acolo unde interesul cu privire la proprietate face parte din natura pretenției, persoana care o invocă poate fi privită ca având o „speranță legitimă”, dacă există o bază suficientă pentru acest interes în dreptul național, spre exemplu, când există o jurisprudență stabilită a instanțelor judecătorești care s-o confirme (a se vedea *Kopecky v. Slovacia* [GC], nr.44912/98, §52). Totuși, nu există o speranță legitimă acolo unde există o dispută privind interpretarea și aplicarea corectă a legislației naționale și unde pretențiile reclamantului sunt ulterior respinse de către instanțele judecătorești naționale (a se vedea *Kopecky*, citată mai sus, §50).

Potrivit jurisprudenței CtEDO, licența de a desfășura o anumită activitate a fost în mod constant considerată un „bun” în sensul art.1 din Primul Protocol adițional la CEDO, în măsura în care oferă persoanelor vizate un drept asupra unui interes material și aceasta indiferent de faptul dacă actul este sau nu este de natură administrativă (a se vedea *Bimer S.A. v. Moldova*, nr.15084/03, §49, 10 iulie 2007 și *Megadat.com SRL v. Moldova*, nr.21151/04, §§ 62-63, 8 aprilie 2008).

În același sens, CtEDO a considerat că licența unui avocat sau cea a unui expert contabil este un „bun”, ținând cont de faptul că implică elemente patrimoniale ce permit obținerea unor venituri (a se vedea *H v. Belgia*, hotărâre din 30 noiembrie 1987, Seria A nr.127-B, § 47, și *van Marle și alții v. Olanda* din 26 iunie 1986, Seria A nr.101, p.13, § 41).

Raționând *mutatis mutandis*, și Curtea Constituțională a RM consideră că dreptul pe care îl implică deținerea atestatului de absolvire a Institutului Național al Justiției poate fi asimilat dreptului de proprietate consacrat de art.46 din Constituție [38] și art.1 din Protocolul nr.1 la CEDO, deoarece, grație activității la care îi permite să accedă, titularul acestuia are posibilitatea de a obține venituri, implicând astfel un interes material în sensul dreptului garantat de Constituție și CEDO [67, pct.48].

Întrucât, în ansamblul raporturilor patrimoniale dintre soți, un loc important îl ocupă bunurile, considerăm necesară analiza categoriilor de bunuri ale soților.

În literatura de specialitate este unanim recunoscută clasificarea bunurilor soților în două mari categorii: bunuri comune ale soților și bunuri proprii ale fiecăruia dintre soți. În legătură cu aceasta s-a instituit expresia „Regula o constituie comunitatea de bunuri a soților, iar bunurile proprii constituie excepția” [39, pct.99]. Totuși, reieșind din prevederile legislației naționale (art.22 alin.(2) din CF), **propunem divizarea bunurilor matrimoniale ale soților în trei categorii:** a) bunuri comune, b) bunuri proprii și c) bunuri de uz personal.

Prin ***bunuri comune*** se înțeleg bunurile dobândite de către soți în timpul căsătoriei, cu excepția celor atribuite la categoria bunurilor proprii. Acestea aparțin ambilor soți cu drept de proprietate în devălmășie, dacă regimul matrimonial contractual nu prevede altfel.

Prin ***bunuri proprii*** se înțeleg bunurile care au aparținut fiecăruia dintre soți până la încheierea căsătoriei și bunurile primite în dar, obținute prin moștenire sau în baza altor convenții gratuite de către unul dintre soți în timpul căsătoriei. Bunurile proprii sunt proprietate personală a fiecăruia dintre soți, dacă regimul matrimonial contractual nu prevede altfel.

Prin ***bunuri de uz personal*** se înțeleg lucrurile de uz personal (îmbrăcămintea, încălțămintea și alte obiecte), cu excepția bijuteriilor de preț și altor obiecte de lux, pe care soția/soțul le folosește, indiferent de timpul și modul de dobândire (art.22 alin.(2) din CF). Asupra acestor categorii de bunuri soțul proprietar nu poate dispune prin contract matrimonial.

Lucrurile de uz personal sunt recunoscute de lege ca fiind proprietate personală a soțului care le folosește, indiferent de timpul și modul de dobândire, și nu pot face obiect al regimului matrimonial contractual al soților, dacă ele au destinația uzului personal, adică se includ în categoria celor strict necesare pentru existența oricărei persoane. Din aceste lucruri fac parte: îmbrăcămintea, încălțămintea, lucrurile de igienă personală etc. De aceste bunuri persoana nu poate fi lipsită nici prin hotărâre judecătorească. Chiar și clauza contractului matrimonial prin care se limitează dreptul soțului asupra acestor bunuri este lovită de nulitate absolută.

Importanța și necesitatea acestei categorii de bunuri rezultă din protecția instituită de către regimul matrimonial imperativ, care interzice soților de a dispune altfel asupra acestor bunuri. Deși, legea nu-l denumește astfel, considerăm că prevederea art.22 alin.(2) din CF este o normă cu caracter imperativ, care vine să ocrotească interesele soților împotriva eventualelor slăbiciuni sau lipsă de chibzuință.

În sensul art.1 din Protocolul nr.1 adițional la CEDO, analizat supra, certificatele și diplomele de studii, licența de activitate și alte elemente patrimoniale ce permit obținerea unor venituri sunt considerate bunuri. Cu referire la acestea, ***considerăm că certificatele și diplomele de studii, licența de activitate și alte elemente patrimoniale ce permit obținerea unor venituri nu pot face obiectul unor cedări, întrucât sunt caracterizate prin individualitate și, în consecință, nu pot fi obiect al regimului matrimonial contractual.***

Totodată, considerăm necesară următoarea remarcă. În art.4 din Legea privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase [83], sunt prezentate exemple de obiecte de uz personal (portțigarete, tabachere, pudriere, bomboniere, brichete, ochelari, ceasuri etc.). Acestea se referă la categoria ***articolelor din metale prețioase și pietre prețioase***, respectiv, se includ în categoria

bijuteriilor de preț și altor obiecte de lux, care sunt exceptate de la categoria proprietății personale.

Potrivit art.29 alin.(3) din CF „Contractul matrimonial încheiat în timpul căsătoriei nu are acțiune retroactivă. Bunurile dobândite până la încheierea contractului sunt supuse regimului legal prevăzut de prezentul cod.” Din context, *rezultă că bunurile dobândite de soți în timpul căsătoriei până la încheierea contractului matrimonial, adică în perioada de la încheierea căsătoriei și până la autentificarea notarială a contractului matrimonial, nu pot face obiectul regimului matrimonial contractual al soților, întrucât contractul matrimonial încheiat în timpul căsătoriei nu are acțiune retroactivă, iar asupra acestei categorii de bunuri se aplică, prin efectul legii, regimul imperativ al proprietății în devălmășie*. Or, acțiunea neretroactivă a contractului matrimonial semnifică imposibilitatea schimbării regimului juridic al bunurilor soților începând cu o dată anterioară autentificării contractului matrimonial.

Potrivit legislației Federației Ruse soții sunt în drept, prin contract matrimonial, să modifice regimul matrimonial legal, atât în ceea ce privește averea dobândită în timpul căsătoriei cât și averea dobândită până la căsătorie [133, p.149]. Observăm astfel că, spre deosebire de legislația statului vecin, legislația națională (art.29 alin.(3) din CF) limitează spectrul de relații patrimoniale ce pot fi obiect al contractului matrimonial, întrucât contractul matrimonial încheiat în timpul căsătoriei nu are puterea de a înlocui efectele regimului matrimonial legal deja produse între soți, dar poate să prevadă regimul matrimonial aplicabil relațiilor din viitor.

Întrucât doar primele două categorii de bunuri, comune și proprii, pot constitui obiect al regimului matrimonial contractual, le vom analiza în mod succesiv în continuare.

Bunurile comune, după cum am menționat anterior, sunt bunurile dobândite de soți în timpul căsătoriei, cu excepția celor atribuite la categoria bunurilor proprii. Acestea, pentru ca să intre în categoria bunurilor comune, trebuie să întrunească cumulativ următoarele condiții:

- a) să fie dobândite de soți împreună sau de oricare dintre ei;
- b) să fie dobândite în timpul căsătoriei;
- c) să nu facă parte din categoriile de bunuri pe care legea le consideră bunuri proprii.

Prima condiție sugerează că bunul trebuie să fie dobândit de către una din persoanele căsătorite, indiferent dacă celălalt soț nu a participat direct la procurarea acestuia [106, p.39]. Această condiție rezultă din prevederea art.20 alin.(4) CF, potrivit căreia „dreptul la proprietate în devălmășie se extinde și asupra soțului care nu a avut un venit propriu, fiind ocupat cu gospodăria casnică, cu educația copiilor sau din alte motive temeinice”. În felul acesta, comunitatea de bunuri este un efect legal al căsătoriei și bunul dobândit de oricare dintre soți, în

condițiile precizate, este comun, chiar dacă numai unul dintre soți a contribuit efectiv la această dobândire [56, p.37].

Potrivit celei de *a doua condiții*, pentru a fi considerat comun, bunul trebuie să fie dobândit în timpul căsătoriei. Prin „timpul căsătoriei” înțelegem perioada în care cel ce procură un bun are calitatea de soț, altfel-zis se află în relații de căsătorie. Căsătoria durează din momentul încheierii sale, adică din momentul în care persoana care oficiază înregistrarea căsătoriei constată existența consimțământului persoanelor care doresc să se căsătorească și îi declară căsătoriți, până în momentul încetării căsătoriei [106, p.39], adică până în momentul în care oficiul de stare civilă sau, după caz, instanța de judecată constată încetarea căsătoriei. Această condiție rezultă din prevederea art.20 alin.(5) CF, care instituie, totodată, o excepție de la această regulă, conform căreia „instanța judecătorească este în drept, în baza cererii soțului interesat care nu este vinovat de desfacerea căsătoriei, să declare bunurile dobândite de către el, în perioada cât soții au dus gospodăria separate, proprietate a acestuia”.

Potrivit celei de-*a treia condiții*, ca să fie comun, bunul nu trebuie să facă parte din categoriile de bunuri pe care legea le consideră bunuri proprii, deoarece în unele cazuri un bun dobândit de către un soț în timpul căsătoriei poate face parte din categoria bunurilor proprii [106, p.39]. Astfel, nu orice bun dobândit în timpul căsătoriei va fi inclus în categoria bunurilor comune, ci doar acela care întrunește cumulativ condițiile enunțate, inclusiv condiția că nu este un bun propriu. Excepție de la această regulă instituie art.23 din CF, potrivit căruia bunurile ce aparțin fiecăruia dintre soți pot fi recunoscute de instanța judecătorească proprietate în devălmășie a acestora, dacă se va stabili că, în timpul căsătoriei, din contul mijloacelor comune ale soților sau al mijloacelor unuia dintre soți ori în urma muncii numai a unuia dintre soți, valoarea acestor bunuri a sporit simțitor (reparație capitală, reconstrucție, reamenajare etc.).

Valoarea bunurilor se stabilește reieșind din prețurile, care sunt în vigoare la ziua pronunțării hotărârii, ținându-se cont de procentul de uzură al bunurilor, iar dacă valoarea bunurilor s-a micșorat ca urmare a acțiunilor unilaterale ale unuia dintre soți, după încetarea raporturilor de familie, la împărțirea proprietății, instanța poate să micșoreze cota acestui soț în acea mărime, în care s-a micșorat valoarea generală a proprietății comune [109, p.505].

Regulile analizate sunt prevederi legale aplicabile în măsura în care nu sunt modificate de regimul contractual al soților. Respectiv, bunurile recunoscute de lege ca fiind comune pot fi declarate de către soți, în temeiul art.29 alin.(2) din CF, ca fiind proprietate personală a soțului care le-a dobândit. Iar bunurile primite în dar, obținute prin moștenire sau în baza altor convenții gratuite de către unul dintre soți în timpul căsătoriei pot fi declarate comune, dacă regimul

matrimonial contractual prevede astfel. Reamintim că doar regimul matrimonial al bunurilor pe care le-am atribuit la categoria celor de uz personal nu poate fi modificat prin contract matrimonial.

Din conținutul art.20 din CF, care reglementează proprietatea comună în devălmășie a soților, se desprind două categorii de bunuri comune:

- a) bunurile procurate din contul: veniturilor obținute de fiecare dintre soți din activitatea de muncă, de întreprinzător sau intelectuală; premiilor, indemnizațiilor și altor plăți, cu excepția celor care au un caracter de compensare (ajutor material, despăgubire pentru vătămarea sănătății etc.); altor mijloace comune.
- b) bunurile mobile și imobile, valorile mobiliare, depunerile și cotele de participație în capitalul social din instituțiile financiare sau societățile comerciale, care au fost construite, constituite, procurate sau făcute din contul mijloacelor comune, precum și alte bunuri dobândite în timpul căsătoriei, chiar dacă sunt procurate sau depuse pe numele unuia dintre soți.

Totodată, din conținutul art.22 alin.(2) din CF se desprinde o a treia categorie de bunuri comune, și anume – *bijuteriile de preț și alte obiecte de lux*, care sunt exceptate de la categoria bunurilor proprietate personală.

Soții pot schimba total sau parțial, prin contract matrimonial, regimul categoriilor enunțate. Astfel, soții sau persoanele care doresc să se căsătorească pot conveni asupra regimului matrimonial al proprietății separate, caz în care regimul matrimonial legal va fi înlăturat total, deci nu vom fi în situația de existență a bunurilor comune. Soții sau persoanele care doresc să se căsătorească pot prevedea, de asemenea, că doar anumite categorii din bunurile enunțate vor fi proprietate comună în devălmășie a lor, enumerându-le expres, în acest caz vom fi în prezența menținerii parțiale a regimului matrimonial legal, respectiv vom avea anumite categorii de bunuri comune.

În continuare, ne propunem să analizăm aceste **trei categorii de bunuri comune** prevăzute de legislația familiei.

A. Bunurile procurate din contul veniturilor obținute de fiecare dintre soți din activitatea de muncă, de întreprinzător sau intelectuală, din contul premiilor, indemnizațiilor și altor plăți, cu excepția celor care au un caracter de compensare (ajutor material, despăgubire pentru vătămarea sănătății etc.), precum și din contul altor mijloace comune.

A priori, dorim să scoatem în evidență expresia utilizată de legiuitor: „bunurile procurate din contul...”. Rezultă că veniturile, premiile, indemnizațiile și alte plăți obținute de soți și rămase lichide, adică care n-au fost investite în bunuri, valori mobiliare, depuneri financiare, cote

de participație etc. sunt proprietate personală a soțului care le-a obținut, respectiv, în caz de divorț aceste venituri nu ar trebui supuse împărțirii. În literatura de specialitate română, acest aspect de interpretare este abordat astfel: faptul că nu se amintește această categorie ca fiind bun propriu nu este o omisiune legislativă, ci acest aspect relevă intenția legiuitorului de a cuprinde veniturile în categoria bunurilor comune [10, p.48].

Într-adevăr, analizând conținutul art.20 alin.(2) coroborat la conținutul art.19 alin.(1) și art.22 din CF al RM, **concluzionăm că veniturile sunt bunuri**. Astfel, art.19 alin.(1) instituie regula potrivit căreia „bunurile dobândite de către soți în timpul căsătoriei sunt supuse regimului proprietății în devălmășie”, iar art.22 instituie excepția, enumerând categoriile de bunuri proprii ale soților, altele decât veniturile. Reiese că, prin art.20 alin.(2), legiuitorul vine să concretizeze faptul că sunt comune bunurile procurate din contul veniturilor și altor plăți, nu și cele procurate din contul bunurilor deținute anterior încheierii căsătoriei sau din contul celor obținute în dar, prin moștenire sau în baza altor convenții gratuite [95, p.29]. Respectiv, nu poate fi atribuit la categoria bunurilor comune ale soților un bun sau valoarea acestuia, dacă a intrat în patrimoniul unuia dintre soți în locul unui bun propriu [106, p.40], decât dacă altfel nu este prevăzut de regimul matrimonial contractual al soților.

Elucidând această categorie de bunuri comune dorim să scoatem în evidență ce se are în vedere prin termenul „venituri”. De regulă, prin *venituri* se înțeleg toate tipurile de salarii și premii ale soților, în formă bănească (în valută națională și străină) sau în natură (diferite mijloace antrenate în circuitul civil). Însă, prin venituri urmează să se înțeleagă și:

- a) veniturile obținute de la practicarea activității de întreprinzător;
- b) veniturile obținute de la participarea în gestionarea patrimoniului organizațiilor obștești;
- c) dividendele de la acțiuni și alte hârtii de valoare;
- d) procentele de pe conturile bancare;
- e) veniturile obținute în rezultatul folosirii proprietății sau terenurilor agricole, de exemplu darea în arendă aduce venit din plata de arendă;
- f) veniturile obținute în rezultatul oricăror altor temeieri legale [139, p.145].

Astfel, prin termenul *venit* se desemnează banii și alte profituri de la bunuri aflate în circuitul civil (dividendele de la acțiuni și hârtii de valoare, procentele de la depozitele bancare, plățile pentru arendă etc.), iar în unele situații termenul *venit* se folosește în sens mai larg, incluzându-se fructul acestor mijloace (roadele de pe terenul în posesie, vitele ce se înmulțesc etc.). Potrivit art.317 din CC [29], tot ceea ce produce bunul, precum și tot ceea ce unește bunul ori se încorporează în el ca urmare a faptei proprietarului, a unei alte persoane ori a unui caz

fortuit, revine proprietarului, dacă legea nu prevede altfel. Totodată, prin intermediul regimului matrimonial contractual soții pot schimba această ordine legală, stabilind, de exemplu, că procentele de pe un anumit cont, ce aparțin unui soț, sunt proprietate comună a ambilor soți [134, p.49-50]. Potrivit legislației italiene, în categoria bunurilor comune intră și veniturile personale ale soților, care pot fi, de exemplu, fructele bunurilor proprii dobândite înainte de încheierea căsătoriei, dar pe care legea nu le consideră printre bunurile proprii, enumerate limitativ în art.179 din CC al Italiei. Aceste bunuri aparțin în timpul căsătoriei soțului care le-a perceput, dar, în măsura în care nu au fost consumate, în momentul dizolvării comunității partea restantă se împarte în părți egale între soți [115, p.4].

În literatura de specialitate s-a acceptat unanim că *fructele provenite de la bunurile comune* sunt și ele bunuri comune [58, p.127]. Părerii contradictorii există în legătură cu fructele bunurilor proprii. Unii autori susțin că *fructele provenite de la bunuri proprii* rămân a fi proprii ca efect al accesiunii [112, p.37], cu excepția cazurilor când fructele bunurilor proprii sunt rezultatul muncii comune a ambilor soți, în asemenea caz, ele devenind bunuri comune [27, p.49]. Bunurile comune sunt cele pe care legea le poate presupune că au fost dobândite în timpul căsătoriei cu contribuția din muncă sau cu mijloace ale ambilor soți, cerință legală la care nu răspund, în principiu, fructele bunurilor proprii. Se susține de asemenea, că bunul este considerat propriu întrucât soțul dispune de toate elementele dreptului de proprietate, inclusiv dreptul de a se folosi de bun pentru uzul său, dobândind în proprietate fructele și veniturile pe care le poate scoate din folosința conferită de dreptul său. A considera că fructele bunurilor proprii sunt bunuri comune înseamnă a admite că soțul, proprietarul bunurilor proprii, este lipsit parțial de folosință asupra acestora [58, p.129], iar dobândirea fructelor nu este un efect al accesiunii, ci este un efect normal al exercitării dreptului de proprietate [114, p.835].

Prin art.340 din noul CC Român [31], legiuitorul vecin atribuie fructele bunurilor proprii la categoria bunurilor proprii ale fiecărui soț. Opțiunea calificării exprese a acestor bunuri ca fiind proprii este considerată binevenită de către C. Nicolescu, în condițiile în care s-au exprimat și opinii minoritare în sensul că fructele bunurilor proprii dobândite în timpul căsătoriei trebuie considerate bunuri comune [11, p.365].

În opinia altor autori [58, p.128], [110, p.203], fructele bunurilor proprii sunt considerate comune, deoarece acestea sunt distincte de bunul ce le produce, nu sunt cuprinse în enumerarea limitativă a bunurilor proprii (art.22 din CF), precum și din considerentul că legea (art.19 din CF) nu leagă calitatea de bun comun de modul de dobândire al acestuia. De asemenea, dobânzile (fructele civile) la sumele de bani care constituie bunuri proprii ale unuia dintre soți nu au

caracter de bun propriu, ci de bun comun, deoarece bunurile proprii, potrivit legii, fiind o excepție de la regula comunității, trebuie considerate numai cele limitativ prevăzute de art.22 din CF. La fel, calitatea de bun comun nu este condiționată de modul de dobândire, respectiv, nu poate fi invocată regula privind accesiuinea. Mai mult ca atât, CC constituie legea generală cu privire la regimul bunurilor, adică dreptul comun, în timp ce CF constituie legea specială derogatorie de la dreptul comun. Astfel, fructele bunurilor proprii se consideră bunuri comune fără deosebire, după cum sunt naturale, industriale sau civile. Fructele naturale și industriale ale bunurilor proprii devin comune din momentul culegerii lor, în timpul căsătoriei, iar fructele civile se socotesc, dobândite zi de zi [58, p.128-129].

Susținem această din urmă opinie, potrivit căreia *fructele bunurilor proprii se sunt comune*, deoarece fructele au o individualitate proprie, nu sunt obținute în mod gratuit și nu micșorează substanța bunului care le-a produs, spre exemplu, dobânda calculată la un cont de depozit, chiria încasată în timpul căsătoriei de la un imobil, proprietate exclusivă a unuia dintre soți. Acest din urmă argument explică de ce nu se poate recurge la principiul subrogației reale pentru a considera fructele bunurilor proprii ale soțului ca revenind în exclusivitate acestuia [97, p.37]. Fiind culese în timpul căsătoriei, fructele și veniturile bunurilor proprii sunt comune [59, p.120].

Această opinie se întemeiază pe scopul regimului matrimonial legal de a include în proprietatea devălmașă a soților toate bunurile obținute în timpul căsătoriei, cu excepția celor obținute cu titlu gratuit. Or, fructul este obținut datorită muncii unuia sau a ambilor soți. Totodată, proprietate în devălmășie a soților sunt bunurile procurate din contul veniturilor obținute de fiecare dintre soți (art.20 alin.(2) din CF), și nu în comun de către ambii proprietari, cum este regula din dreptul comun. Mai mult ca atât, atunci când legiuitorul a dorit să excepteze careva bunuri de la categoria celor comune a făcut-o în mod expres (art.22 din CF). În context, considerăm oportun a reglementa această stare de lucruri, prin *introducerea în art.20 din CF a unui alineat nou, alin.(6) cu următorul cuprins: „Fructele bunurilor proprii sunt comune, dacă contractul matrimonial nu prevede altfel”*.

Întru susținerea acestei opinii reamintim că, în jurisprudența sa, CtEDO a considerat că licența unui avocat sau cea a unui expert contabil este un „bun” în sensul articolului 1 al Protocolului nr.1 la CEDO, ținând cont de faptul că implică elemente patrimoniale ce permit obținerea unor venituri. Astfel, apare întrebarea, dacă licența de activitate este un bun obținut până la căsătorie, atunci veniturile (fructele) pe care le obține soțul, în timpul căsătoriei, din

practicarea activității în baza acestei licențe ce vor fi: bunuri comune, bunuri proprii sau, poate chiar, bunuri de uz personal? Răspunsul nu pare a fi simplu.

Conform art.317 din CC [29], tot ceea ce produce bunul, precum și tot ceea ce unește bunul ori se încorporează în el ca urmare a faptei proprietarului, a unei alte persoane ori a unui caz fortuit, revine proprietarului, dacă legea nu prevede altfel. Cu referire la cazul din speță, legiuitorul prevede în art.20 alin.(2) lit.a) din CF că bunurile procurate din contul veniturilor obținute de fiecare dintre soți din activitatea de muncă sunt proprietate în devălmășie. Astfel, ***bunurile procurate din contul veniturilor obținute de către unul dintre soți în urma exercitării unei profesii licențiate sunt bunuri comune*** (proprietate în devălmășie), deși licența (bunul) care îi permite obținerea veniturilor este bun de uz personal, întrucât se caracterizează prin individualitate, respectiv, nu poate fi obiect al regimului matrimonial contractual, precum sunt bunurile personale. Astfel, ***observăm că nu doar fructele bunurilor proprii sunt comune, dar și fructele bunurilor de uz personal sunt comune ambilor soți, dacă regimul matrimonial contractual nu prevede altfel.***

Totodată, menționăm că potrivit art.4 din CF, legislația civilă se aplică în măsura în care aceasta nu contravine esenței relațiilor familiale. Astfel, în art.19 din CF se prevede că, bunurile dobândite de soți în timpul căsătoriei sunt supuse regimului proprietății în devălmășie, iar art.22 din CF reglementează exhaustiv categoriile de bunuri care alcătuiesc proprietatea personală a soților, altele decât fructele bunurilor proprii. Concluzionăm: fructele bunurilor proprii și bunurilor de uz personal obținute în timpul căsătoriei sunt bunuri comune ale ambilor soți, dacă regimul matrimonial contractual nu prevede altfel.

La fel, menționăm că, în cadrul regimurilor matrimoniale, numeroase instituții ale dreptului comun apar mai mult sau mai puțin modificate, conferindu-li-se o specificitate datorată mai multor rațiuni: regimurile matrimoniale au o finalitate specifică, de ordin familial; raporturile dintre soți sunt diferite de cele dintre alte persoane – ele sunt de lungă durată și sunt adesea dominate de sentimente; numeroase reguli de drept comun privitoare la bunuri se regăsesc în cadrul regimurilor matrimoniale, însă ele sunt modificate din cauza afectării bunurilor conjugale, nevoilor menajului; proba proprietății este adesea înlăturată prin prezumții, pe care numai regimul matrimonial le explică; prin urmare, dreptul obligațiilor influențează regimurile matrimoniale care, la rândul lor, modifică dreptul obligațiilor [42, p.4-5].

Alături de termenul „venituri”, legiuitorul utilizează termenii „premiu, indemnizații și alte plăți”, care, de fapt, tot sunt venituri ale soților. În legătură cu această categorie, apare întrebarea: *De ce legiuitorul a desprins premiile, indemnizațiile și alte plăți de venituri? Dacă vom analiza în esență conținutul art.20 alin.(2) lit.b) din CF, care prevede că sunt comune bunurile procurate*

din contul „premiilor, indemnizațiilor și altor plăți, cu excepția celor care au un caracter de compensare (ajutor material, despăgubire pentru vătămarea sănătății etc.)”, vom observa că ele pot rezulta, ca și veniturile, din activitatea de muncă. Considerăm că importanța acestei delimitări este în excepția instituită, care vine să evidențieze că ***plățile cu caracter de compensare sunt proprietate personală a soțului beneficiar.***

La categoria „altor mijloace comune”, din care pot fi procurate bunuri comune, menționăm cu titlu exemplificativ mijloacele obținute din vânzarea bunurilor comune, venitul obținut din darea în locațiune a unei încăperi etc.

B. Bunurile mobile și imobile, valorile mobiliare, depunerile și cotele de participație în capitalul social din instituțiile financiare sau societățile comerciale, care au fost construite, constituite, procurate sau făcute din contul mijloacelor comune, precum și alte bunuri dobândite în timpul căsătoriei, chiar dacă sunt procurate sau depuse pe numele unuia dintre soți.

Potrivit art.288 din CC [29], bunul poate fi mobil sau imobil. *Bunuri mobile* sunt considerate bunurile care nu sunt raportate la categoria de bunuri imobile, inclusiv banii și valorile mobiliare. În alin.(2) legiuitorul prevede că „La categoria de *bunuri imobile* se rapoartă terenurile, porțiunile de subsol, obiectele acvatice separate, plantațiile prinse de rădăcini, clădirile, construcțiile și orice alte lucrări legate solid de pământ, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat durabil în acestea, adică bunurile a căror deplasare nu este posibilă fără a se cauza prejudicii considerabile destinației lor”, iar conform alin.(3) „Rămân bunuri imobile materialele separate în mod provizoriu de un teren, pentru a fi reîntrebuințate, atât timp cât sunt păstrate în aceeași formă, precum și părțile integrante ale unui bun imobil care sunt detașate provizoriu de acesta, dacă sunt destinate reamplasării. Materialele aduse pentru a fi întrebuințate în locul celor vechi devin bunuri imobile”. Totodată, potrivit alin.(4), „Prin lege, la categoria de bunuri imobile pot fi raportate și alte bunuri”.

Clasificarea bunurilor în mobile și imobile se întemeiază, în principiu, pe diferența de natură fizică existentă între bunurile mobile și cele care se caracterizează prin fixitate. Spunem *în principiu*, fiindcă imobilele, după natura lor, sunt în cea mai mare parte doar bunurile enumerate expres la art.288 alin.(2) din CC [29]. Însă, la categoria bunurilor imobile, conform prevederilor alin.(3) și (4) al aceluiași articol, se atribuie și alte bunuri care, de fapt, după natura lor, sunt mobile [12, p.83].

Această remarcă, suscită analiza categoriilor de bunuri imobile prevăzute de legea civilă.

În privința bunurilor imobile prevăzute la art.288 alin.(2) din CC [29] o parte a doctrinei le-a denumit bunuri imobile cu caracter permanent [51, p.87], alții preferă a le denumi bunuri

imobile prin natura lor. Într-adevăr, terenurile, porțiunile de subsol, obiectele acvatice separate, plantațiile prinse de rădăcini, clădirile, construcțiile și orice alte lucrări legate solid de pământ, precum și tot ceea ce, în mod natural sau artificial, este încorporat durabil în acestea, adică bunurile a căror deplasare nu este posibilă fără a se cauza prejudicii considerabile destinației lor sunt prin natura lor bunuri imobile cu caracter permanent.

În art.288 alin.(3) și (4) din CC [29], legiuitorul se referă la bunurile care rămân sau devin imobile. Este vorba despre bunuri care după natura lor sunt mobile, însă, dată fiind destinația lor, stabilită de proprietar, legea le consideră imobile. Astfel, rămân a fi imobile materialele separate în mod provizoriu de un teren pentru a fi reîntrebuințate, atât timp cât sunt păstrate în aceeași formă, precum și părțile integrante ale unui bun imobil care sunt detașate provizoriu de acesta și dacă sunt destinate reamplasării. Respectiv, devin bunuri imobile materialele aduse pentru a fi întrebuințate în locul celor vechi. Susținem ideea potrivit căreia, bunurile a căror situație juridică este reglementată la art.288 alin.(3) și (4) din CC [29] pot fi denumite bunuri imobile prin destinație.

În literatura de specialitate, se identifică și categoria bunurilor imobile prin obiectul la care se referă sau prin determinarea legii. La această categorie se atribuie drepturile reale imobiliare (uzufructul asupra unui teren, dreptul de servitute sau suprafață etc.), precum și acțiunile în justiție care au ca scop valorificarea unui drept real asupra unui bun imobil. În ceea ce privește dreptul de proprietate asupra unui lucru imobil, acesta nu este un bun imobil prin determinarea legii, ci prin natura lui, deoarece dreptul de proprietate este încorporat și materializat în obiectul său, deci se contopește cu lucrul ce îi formează obiectul.

Fără a intra în amănunte cu privire la importanța juridică a distincției dintre bunurile mobile și cele imobile, precizăm că acestea sunt supuse unor regimuri juridice diferite, și anume: imobilele pot fi ipotecate, iar mobilele pot fi gajate, publicitatea înstrăinărilor se aplică, în principiu, bunurilor imobile, iar competența teritorială în cadrul acțiunilor având ca obiect un bun imobil revine instanței judecătorești din raza teritorială unde se găsește bunul, în conformitate cu prevederile art.40 alin.(1) din CPC, pe când, dacă obiectul acțiunii îl reprezintă un bun mobil, va fi competentă instanța de la domiciliul pârâtului, conform competenței teritoriale generale, prevăzută la art.38 din CPC – *actor sequitur forum rei*.

Concluzionăm că, **în cadrul regimului matrimonial, distincția dintre bunurile mobile și cele imobile prezintă importanță, deoarece, în conformitate cu prevederile art.21 alin.(2) din CF, fiecare dintre soți este în drept să încheie convenții prin care să dispună de bunurile comune, cu excepția bunurilor imobile, acordul celuilalt soț fiind prezumat.**

În sensul Legii cu privire la piața valorilor mobiliare [81] prin *valoare mobilă* se înțelege titlul financiar care confirmă drepturile patrimoniale sau nepatrimoniale ale unei persoane în raport cu altă persoană, drepturi ce nu pot fi realizate sau transmise fără prezentarea acestui titlu financiar, fără înscrierea respectivă în registrul deținătorilor de valori mobiliare nominative ori în documentele de evidență ale deținătorului nominal al acestor valori mobiliare. Potrivit aceleiași legi, valorile mobiliare pot fi:

- *nominative*, care conțin numele (denumirea) proprietarului;
- *nominative nematerializate*, care există în formă de înscrieri făcute în conturi;
- *materializate*, care există sub formă de certificate ale valorilor mobiliare.

Ținem să menționăm că, începând cu 15.09.2013, a fost în vigoare Legea cu privire la piața de capital [80], deși Legea privind piața valorilor mobiliare [81] încă nu fusese abrogată (a fost abrogată la 14.03.2015). Această nouă lege, de asemenea, reglementează aspectele ce țin de valorile mobiliare. Astfel, în art.6 alin.(1) se definesc următoarele categorii de valori mobiliare:

- a) *valori mobiliare ce nu sunt titluri de capital* – obligațiuni și alte tipuri de valori mobiliare de creanță, precum și orice alt tip de valori mobiliare, care pot fi convertite sau care oferă dreptul de a cumpăra obligațiuni și alte tipuri de valori mobiliare de creanță ale aceluiași emitent;
- b) *valori mobiliare emise în mod continuu sau repetat* – valori mobiliare de aceeași clasă emise continuu sau în cel puțin două tranșe distincte pe un termen de un an;
- c) *valori mobiliare transferabile*:
 - acțiuni și alte valori echivalente acțiunilor (denumite *acțiuni*);
 - obligațiuni și alte titluri de creanță (denumite *obligațiuni*);
 - orice alte valori negociabile care dau dreptul de a achiziționa astfel de valori mobiliare pe calea subscrierii sau schimbului.

În sensul Legii privind transmiterea valorilor mobiliare și a cotelor de participare nesolicitate [84], prin *valori mobiliare* se înțelege acțiuni ale întreprinderii agricole lichidate, înregistrate în registrul deținătorilor de valori mobiliare nominative, iar prin *cote de participare* – părți sociale ale întreprinderii agricole lichidate, deținute în societățile comerciale.

În sensul Legii privind asociațiile de economii și împrumut [82] prin *depunere de economii* se înțelege o sumă de bani, depusă în asociație de către membrul acesteia pe baza contractului în scris, pe termen stabilit sau la vedere, cu sau fără dobândă, care urmează a fi restituită la scadență sau la cerere. Prin *cotă de participare* se înțelege cota din capitalul propriu al asociației

calculată fiecărui membru la o dată anumită proporțional cotei sale depuse și în dependență de vechimea depunerii ei.

C. Bijuteriile de preț și alte obiecte de lux, fiind exceptate de la categoria bunurilor proprietate personală, fac parte din categoria bunurilor comune, dacă contractul matrimonial nu prevede altfel. Această excepție se întemeiază pe faptul că fără acestea soția/soțul poate să-și continue existența, precum și datorită faptului că ele au o valoare monetară considerabilă și sunt procurate din contul mijloacelor comune. Aceste lucruri sunt proprietate comună în devălmășie, indiferent de faptul că numai unul dintre soți se folosește de ele.

Atribuirea bijuteriilor la categoria celor de preț se face ținând cont de prevederile art.4 din Legea privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase [83], potrivit căroră *metale prețioase* sunt aurul, argintul, platina și metalele platinice (paladiul, iridiul, rodiul, ruteniul, osmiul), indiferent de starea și forma în care se află acestea, inclusiv în formă nativă, afinată, precum și în materie primă, aliaje, semifabricate, produse industriale, compuși chimici, resturi și deșeuri industriale și de consum; *pietre prețioase* sunt diamante naturale, smaralde, rubine, safire, alexandrite și perle naturale (cu excepția celor de râu, de lac) în formă naturală și prelucrată, precum și formații unicele de chihlimbar, iar *articole din metale prețioase și pietre prețioase* sunt articole din aliaje de metale prețioase cu utilizarea diferitelor tipuri de prelucrare artistică cu inserări din pietre prețioase și din alte materiale de proveniență naturală sau artificială, ori fără acestea, întrebuințate în calitate de bijuterii (inele, brățări, coliere, broșe, cercei, lanțuri, brelocuri etc.), de obiecte de uz personal (portțigarete, tabachere, pudriere, bomboniere, brichete, ochelari, ceasuri etc.), de obiecte de uz casnic și/sau pentru scopuri rituale și decorative etc.

În lege nu este determinată noțiunea de obiecte de lux, deoarece aceasta se determină în fiecare caz concret, în dependență de nivelul social de trai și asigurarea materială a familiei [20, p.109-110]. În literatura de specialitate, prin obiecte de lux, pe lângă bijuterii, se înțeleg lucrurile care nu pot fi considerate necesare pentru trai: obiecte de anticariat, tablouri, cărți rare, monede, arme, icoane vechi etc. [136, p.126].

Asupra acestor categorii de bunuri comune, prin contract matrimonial soții pot dispune altfel, adică pot modifica regimul juridic din bun comun în bun propriu. Totodată, regimul matrimonial contractual al soților poate conține clauze privitoare la modul de posesie, folosință și dispoziție al soților asupra bunurilor comune, instituind excepții de la prevederile art.21 din CF.

În cadrul regimurilor matrimoniale de comunitate se manifestă o mai mare diversitate de norme și reguli privind gestionarea bunurilor decât în cadrul regimurilor matrimoniale de separație. De altfel, cele mai importante diferențe între regimurile matrimoniale de comunitate se observă în cadrul regulilor privind administrarea bunurilor și drepturile de dispoziție cu privire la acestea.

Concepția cea mai conservatoare se sprijină pe principiul unității de administrare [173, p.72]. Acest principiu a stat la baza regimurilor matrimoniale ale majorității țărilor în vremea în care soția era lipsită de capacitatea deplină de exercițiu, fiind subordonată puterii de decizie a soțului. În cadrul regimurilor matrimoniale bazate pe această concepție, atât bunurile comune cât și bunurile proprii ale soțului și ale soției sunt administrate de către soț [41, p.65-66].

Caracteristic fostelor țări socialiste este principiul cogestiunii bunurilor comune ale soților, completat cu prezumția consimțământului soților (sub forma mandatului tacit reciproc) pentru actele de administrare, soții fiind egali în drepturi [173, p.33].

Există și soluții mai originale, cum ar fi cea olandeză, care lasă fiecăruia dintre soți puterea de a gestiona singur bunurile aduse de el în comunitate, sub rezerva unor limite stabilite, cu privire, de exemplu, la dispoziția asupra locuinței comune și a mobilierului. Ea combină în mod ingenios independența soților cu comunitatea cea mai întinsă (comunitatea universală) [41, p.66].

Grija de a respecta independența soților în condițiile regimului comunității de bunuri se manifestă mai pronunțat în cadrul așa-numitului regim al comunității amânate, în care toate bunurile soților devin comune, dar în timpul căsătoriei ele sunt administrate separat de către soți, conform regulilor separației bunurilor, însă în momentul separației bunurilor, respectiv al lichidării regimului matrimonial, acestea sunt împărțite în natură între soți (regim legal în Uruguay, Norvegia, Suedia) [42, p.115].

În strânsă legătură cu administrarea (posesia) bunurilor se află și folosința acestora, care are loc, în general, potrivit aceluiași reguli. În ceea ce privește actele de dispoziție, în regimurile matrimoniale în care drepturile de dispoziție, administrare și folosință a bunurilor sunt acordate soțului, soția nu are întotdeauna posibilitatea de a dispune singură nici măcar de bunurile sale proprii, autorizarea soțului fiindu-i necesară. Ea poate doar să solicite autorizarea justiției în cazul unui refuz abuziv sau nejustificat al soțului.

Regimul matrimonial se poate referi la faptul că actele de dispoziție care privesc locuința comună și mobilierul acesteia pot fi încheiate numai cu consimțământul expres al ambilor soți (spre exemplu, în România, Franța, Bulgaria) sau că existența consimțământului ambilor soți este obligatoriu pentru înstrăinarea tuturor bunurilor imobiliare, indiferent dacă acestea sunt proprii

sau comune (spre exemplu, în Brazilia). De asemenea, în ceea ce privește actele de dispoziție asupra bunurilor comune, regimul matrimonial ar putea institui deosebire între bunurile de valoare mai mare și cele lipsite de valoare (fiind considerate mai valoroase anumite categorii de bunuri) [41, p.67].

Potrivit legislației RM, soții, de comun acord, posedă, folosesc și dispun de bunurile comune, fiecare dintre soți fiind în drept să încheie convenții prin care să dispună de bunurile comune, cu excepția bunurilor imobile, acordul celuilalt soț fiind prezumat (art.21 din CF).

După cum am menționat anterior, pe lângă bunuri comune, fiecare dintre soți dispune în temeiul legii de **bunuri proprii**, care aparțin numai unuia dintre soți și care poate dispune de aceste bunuri independent de celălalt soț.

Potrivit art.22 din CF, la categoria proprietății personale a soților se atribuie atât bunurile ce au aparținut fiecăruia dintre soți până la încheierea căsătoriei și bunurile primite în dar, obținute prin moștenire sau în baza altor convenții gratuite de către unul dintre soți în timpul căsătoriei (alin.1), cât și lucrurile de uz personal (îmbrăcămintea, încălțăminte și alte obiecte), cu excepția bijuteriilor de preț și altor obiecte de lux, indiferent de timpul și modul de dobândire, care sunt proprietate personală a soțului care le folosește (alin.2).

Observăm că *în conceptul de proprietate personală a soților se include atât categoria bunurilor proprii, cât și categoria bunurilor de uz personal*. Această divizare legală reprezintă încă un argument în favoarea ideii anunțate la începutul prezentului paragraf, când am clasificat bunurile soților în trei categorii distincte.

Ca și în cazul bunurilor comune, soții pot modifica prin contract matrimonial regimul bunurilor proprii în cel de bunuri comune, cu unele restricții legale, la care ne-am referit mai sus când am analizat categoria bunurilor de uz personal.

Reieșind din conținutul normelor legale (art.22 alin.(1) din CF), ne propunem să analizăm în continuare conținutul celor *patru categorii de bunuri proprii ale soților*.

A. Bunurile ce au aparținut fiecăruia dintre soți până la încheierea căsătoriei sunt proprietate personală a acestuia și nu pot fi incluse în proprietatea comună a soților, decât prin prevederea acestui fapt în contractul matrimonial încheiat între soți. Această situație poate fi tratată ca o asigurare a bunurilor soțului de până la căsătorie pentru perioada de după divorț, în eventualitatea în care acesta va surveni.

La această categorie se atribuie indirect și *bunurile procurate de soți din banii acumulați până la încheierea căsătoriei*. Dacă soțul, până la înregistrarea căsătoriei, prin eforturi personale a reușit să acumuleze o anumită sumă de bani, iar în timpul căsătoriei procură din acea valoare anumite bunuri acestea vor fi proprietate personală și vor fi considerate ca obținute înainte de

înregistrarea căsătoriei. Aceeași soartă juridică este caracteristică pentru *bunurile procurate din contul realizării altor bunuri dobândite până la înregistrarea căsătoriei*.

Plenul CSJ al RM atenționează că, nu sunt proprietate comună bunurile dobândite în timpul căsătoriei din mijloacele personale ale unuia dintre soți, care i-au aparținut înainte de încheierea căsătoriei, precum și obținute prin donație ori moștenire [71, pct.22]. O asemenea practică este recunoscută și de Plenul CSJ al Federației Ruse, care menționează că, nu constituie proprietate comună în devălmășie, bunurile procurate chiar și în timpul căsătoriei, însă din mijloacele personale ale unuia dintre soți, care îi aparțineau înainte de încheierea căsătoriei [137, pct.15].

Dat fiind faptul că legiuitorul nu reglementează direct această situație, precum și ținând cont de faptul că este mai dificil să demonstrezi din ce bani a fost procurat un anumit bun, ***propunem modificarea și completarea art.22 alin.(1) din CF la final cu fraza „Sunt bunuri proprii și bunurile dobândite din convenții efectuate cu bunurile proprii sau din sumele obținute din donații”***. Această reglementare va fi, considerăm, un instrument suplimentar de protecție a proprietății personale, a cărei dovadă s-ar face cel puțin cu o probă scrisă, spre exemplu, declarația celuilalt soț prin care se confirmă proveniența banilor, ar putea fi folosită drept argument pentru catalogarea bunului la categoria de bun propriu. Exact așa s-ar putea proceda și cu banii obținuți din donații.

B. Bunurile primite în dar de unul dintre soți, inclusiv de la celălalt soț, în baza unui contract de donație sau în calitate de dar primit de la o altă persoană fizică sau juridică. Totuși, în temeiul art.20 alin.(2) lit.b) din CF, considerăm că la această categorie nu se atribuie premiile, indemnizațiile și alte plăți, cu excepția celor care au un caracter de compensare (ajutor material, despăgubire pentru vătămarea sănătății etc.). Astfel, premiile, indemnizațiile și alte plăți pe care le-a primit soțul ca rezultat al muncii sale vor fi bunuri comune, deși au un caracter gratuit.

Facem această remarcă, întrucât în literatura de specialitate română [58, p.78], [60, p.84-85] se face distincție între premiul pentru merite deosebite, care se acordă în mod excepțional și reprezintă o răsplătă ocazională pentru eforturi remarcabile, fiind atribuit la categoria bunurilor proprii, și sistemul premial de retribuție, care are un caracter periodic și se include în salariu, urmând regimul juridic al salariului, ceea ce înseamnă că va fi bun comun ambilor soți.

Totuși, reieșind din cadrul legislativ al RM, considerăm că ***premiile primite, periodic sau ocazional, ca rezultat al muncii sau eforturilor unuia dintre soți nu sunt bunuri proprii ale soțului beneficiar***, după cum nu pot fi considerate ca fiind convenții gratuite în sensul art.22 alin.(1) coroborat la art.20 alin.(2) lit.b) din CF.

C. Bunurile obținute prin moștenire de unul dintre soți sunt proprietate personală a acestuia, deoarece oricum avea să le primească prin moștenire, chiar dacă nu era căsătorit, precum și datorită faptului că această moștenire nu se datorează personalității celuilalt soț. Proprietatea moștenită va aparține soțului care a avut vocația succesorală la momentul deschiderii ei, indiferent de faptul că el era căsătorit. Excepție de la această regulă poate fi succesiunea testamentară, dacă în testament au fost indicați ambii soți [20, p.109].

D. Bunurile obținute în baza altor convenții gratuite, cum ar fi în rezultatul privatizării, bonurilor valorice obținute gratis, iertării de datorie etc.

Ca rezultat al apariției proprietății private, legislația prevede posibilitatea privatizării fondului de locuințe. În cazul în care unul dintre soți a privatizat, de exemplu, un apartament, el a devenit proprietarul acestuia în baza unei convenții gratuite încheiate între el și organul statal respectiv, în temeiul art.5 alin.(1) din Legea privatizării fondului de locuințe [76], potrivit căruia cetățenilor RM le pot fi vândute sau transmise cu titlu gratuit în proprietate privată în special locuințele în care aceștia trăiesc și care aparțin fondului de stat și celui public asupra căruia statul și-a declarat dreptul de proprietate, precum și în imobilele ce aparțin unităților, indiferent dacă aceste unități sunt incluse în listele de privatizare. În acest caz, locuința va fi proprietate personală în condițiile în care la privatizare a participat doar unul dintre soți [135, p.86].

De asemenea, și modul specific de formare al societăților pe acțiuni cu capital privat, în perioada de după apariția proprietății private, a oferit posibilitate diferitor persoane să obțină gratis acțiuni la orice societate pe acțiuni formată în rezultatul transformării întreprinderilor de stat în societăți pe acțiuni cu capital privat și cumpărarea acțiunilor de către persoane fizice în baza bonurilor valorice obținute gratis. Deci, și-n asemenea cazuri soțul putea obține bunuri cu titlu gratuit, care urmează a fi delimitate de bunurile comune.

Prin alte convenții gratuite urmează să înțelegem și iertarea de datorie. De exemplu, soția a împrumutat de la o rudă o sumă de bani, din care și-a cumpărat un frigider. Când a venit timpul să întoarcă banii, ruda i-a iertat datoria. În asemenea cazuri, frigiderul va fi proprietatea personală a soției.

Alături de aceste patru categorii de bunuri proprii, prevăzute de legislație, în doctrina de specialitate se aduc argumente în vederea atribuirii la categoria bunurilor proprietate personală a soților și alte categorii de bunuri, cum ar fi:

- *Obiectele care țin de exercitarea profesiei*. Spre exemplu: literatura de specialitate a medicului, juristului, instrumentele strungarului, electricianului, medicului, aparatul de fotografiat al unui jurnalist, vopselele și pânzele unui pictor etc. [20, p.109]. În opinia altor

autori, computerul, instrumentele muzicale dobândite în timpul căsătoriei din mijloace comune nu sunt recunoscute ca fiind proprietate personală, întrucât pentru procurarea lor se cheltuie sume considerabile din bugetul familiei și atribuirea lor la proprietatea personală a unuia dintre soți ar leza interesele celuilalt soț [121, p.158].

- *Bunurile confecționate de unul dintre soți personal.* Dacă unul dintre soți meștește obiecte din lemn (de exemplu: masă, scaune etc.), în caz de divorț, acestea ar trebui să fie proprietatea lui personală, cu excepția cazurilor în care va meșteri obiecte pentru efectuarea cărora sunt necesare cheltuieli considerabile (de exemplu, o vilă).
- *Bunurile din colecție.* Se consideră că, dacă unul dintre soți colecționează anumite obiecte de valoare neînsemnată, acestea sunt proprietate personală a soțului colecționar, iar dacă unul dintre soți preferă să colecționeze obiecte valoroase, acestea nu vor fi proprietate personală, cu excepția cazurilor în care va fi stabilit altfel în contractul matrimonial.

Nu împărtășim aceste opinii și considerăm că obiectele care țin de exercitarea profesiei, bunurile confecționate de unul dintre soți, personal, și bunurile din colecție ar putea fi recunoscute ca fiind proprietate personală a soților prin intermediul contractului matrimonial, deoarece valoarea acestor bunuri poate să fie neînsemnată sau, după caz, considerabilă, din care motiv este de remarcat această libertate a soților de a schimba, de comun acord, regimul juridic al acestor bunuri.

În concluzie, cu privire la categoria bunurilor proprii, menționăm că acestea nu fac parte din comunitatea matrimonială, ci constituie obiectul dreptului de proprietate sau al altui drept real, ori de creanță, al soțului căruia ele îi aparțin. ***Enumerarea categoriilor de bunuri proprii în cuprinsul art.22 din CF are un caracter limitativ și este de strictă interpretare în cazul aplicabilității regimului matrimonial legal, deoarece, prin contract matrimonial, părțile pot modifica regimul acestor bunuri.***

În principiu, regimul matrimonial al separației bunurilor conferă soților independență la gestionarea bunurilor proprii. Fiecare dintre ei își păstrează dreptul de a posedea, folosi și dispune liber de bunurile sale. Fiecare dintre soți, acționând singur, are posibilitatea de a îndeplini orice act dorește cu privire la bunurile sale proprii. El poate face orice acte de administrare, folosință sau dispoziție, poate să-și plăseze cum dorește veniturile și poate să-și înstrăineze bunurile cu titlu oneros sau gratuit.

Totuși, această libertate de dispoziție individuală a soților este limitată de regulile regimului matrimonial primar imperativ, potrivit căruia soții au îndatorirea de a contribui la cheltuielile gospodăriei. Doar după onorarea acestei obligații fiecare dintre soți este liber să facă tot ce dorește cu bunurile și veniturile sale. Astfel, domeniul conjugal este folosit în mod

obligatoriu de cei doi soți împreună, actele de dispoziție sau de administrare cu privire la acesta necesitând consimțământul ambilor soți. Totodată, se poate întâmpla ca, în cazul unor măsuri urgente de protecție sau ajutor, să se modifice pentru o perioadă de timp funcționarea regimului separației bunurilor. Aceasta – deoarece obligația fiecăruia dintre soți de a-l ajuta pe celălalt, dacă el se află în nevoie, trebuie dusă la îndeplinire și în cadrul acestui regim matrimonial al separației de bunuri [41, p.49-50].

Un alt aspect al obiectului regimului matrimonial contractual este că el poate să se refere nu numai la bunurile și drepturile patrimoniale existente la momentul încheierii sale, dar și la bunuri sau drepturi patrimoniale ce pot să apară în timpul căsătoriei [133, p.146].

Concluzionăm că *obiect al regimului matrimonial contractual pot fi atât bunurile comune, cât și bunurile proprii, cu excepția celor pe care le-am atribuit la categoria bunurilor de uz personal*. Normele regimului matrimonial legal privind atribuirea bunurilor la categoria proprietății comune în devălmășie și la categoria proprietății personale a soților pot fi modificate total sau parțial prin contract matrimonial. Soții sau persoanele care doresc să se căsătorească au libertatea contractuală de a cataloga bunurile lor, prezente sau viitoare, la categoria celor comune sau proprii. Regulile regimului matrimonial legal, analizate în prezentul paragraf, nu vor fi aplicabile în măsura în care regimul matrimonial contractual dispune altfel.

3.3. Dovada apartenenței bunurilor soților

Regimul juridic specific aplicabil fiecărei categorii de bunuri aflate în patrimoniul soților face necesară evocarea mijloacelor prin care este posibilă dovada apartenenței unui anumit bun fie la comunitate, fie la masa bunurilor proprii unuia dintre soți, fie că sunt atribuite categoriei bunurilor de uz personal.

A. Dovada bunurilor comune. Având în vedere că în majoritatea cazurilor bunurile sunt dobândite în timpul căsătoriei prin contribuția ambilor soți, se instituie prezumția relativă de comunitate, iar calitatea de bun comun nu trebuie dovedită. Orice bun, dobândit în timpul căsătoriei, se consideră comun atâta timp cât nu se face dovada că el este un bun propriu al unuia dintre soți [19, p.101]. Prezumția de comunitate are un caracter relativ *juris tantum*, ea constituind, cum *in terminis* o spune legiuitorul, o scutire de dovadă. Posibilitatea invocării prezumției de comunitate nu înlătură facultatea pe care o are oricare dintre soți – de a cere să se constate, în timpul căsătoriei, că un anumit bun nu este un bun propriu al unuia dintre soți, ci un bun comun, sau invers [10, p.42].

În toate cazurile în care justifică existența unui interes, soțul interesat poate solicita pe cale judecătorească să se constate, în baza art.281 alin.(2) lit.h) din CPC, că un anumit bun este comun sau, dimpotrivă, că este bunul său propriu. Astfel, dacă unul dintre soți nu are motive temeinice pentru a cere împărțirea bunurilor comune în timpul căsătoriei, adică să recurgă la calea unei acțiuni în realizarea dreptului, el poate totuși să solicite instanței de judecată, pe calea unei acțiuni în constatare, să stabilească că un bun anume este sau nu este comun la data despărțirii în fapt a soților. Printr-o astfel de acțiune se clarifică, pe de o parte, situația unui drept care se află în stare de incertitudine, ceea ce justifică invocarea prevederilor art.281 alin.(2) lit.h) din CPC, iar pe de altă parte, acțiunea dată are în astfel de cazuri și semnificația asigurării dovezilor, în sensul prevederilor art.127 din CPC.

Acțiunea în constatare este admisibilă și după desfacerea căsătoriei, dacă foștii soți nu doresc împărțirea bunurilor dobândite în timpul căsătoriei. Folosind o astfel de acțiune, foștii soți pot solicita transformarea dreptului lor de proprietate comună în devălmășie într-un drept pe cote părți. Cu această ocazie, se poate constata nu numai că anumite bunuri sunt comune, dar și cota ce revine fiecăruia dintre foștii soți din dreptul de proprietate comună [87, p.295].

Prezumția de comunitate poate fi invocată atât de soți, cât și de terțe persoane interesate. Creditorul comun urmăritor nu este obligat să facă dovada că un anumit bun al soților este comun, deoarece calitatea de bun comun nu trebuie dovedită [58, p.83], ea fiind prezumată. Totuși, prezumția de comunitate, fiind relativă, poate fi răsturnată, cel ce contestă calitatea de bun comun urmând să dovedească că bunul a fost dobândit înainte de căsătorie sau că este un bun propriu. Odată făcută proba contrară în privința unui bun determinat, bunul respectiv este scos de sub incidența prezumției de comunitate.

Conform art.19 alin.(1) din CF, bunurile devin comune, dacă ele sunt dobândite de soți în timpul căsătoriei. Din conținutul acestei norme desprindem următoarele aspecte care se cer a fi lămurite: a) noțiunea de dobândire, b) calitatea de soț a dobânditorului, c) data sau momentul dobândirii și d) modul în care bunurile devin comune.

Noțiunea de dobândire. Prin „dobândire” urmează să înțelegem că vor fi considerate comune acele bunuri care au intrat în patrimoniul soților prin oricare din modurile de dobândire reglementate de legea civilă, indiferent dacă au fost achiziționate de unul sau de ambii soți și indiferent de natura bunului, adică fără a distinge între ele dacă sunt mobile sau imobile, corporale sau necorporale [56, p.37].

„A dobândi” un bun înseamnă a deveni titularul unui drept real sau de creanță prin intermediul unor acte sau fapte juridice, ori în puterea legii [93, p.640]. Totodată, în temeiul

prevederilor art.22 alin.(1) din CF, bunurile vor fi considerate comune numai dacă au fost dobândite prin acte juridice oneroase, căci cele dobândite prin moștenire sau în baza altor convenții gratuite sunt bunuri proprii, afară de cazul în care dispunătorul nu a precizat prin contract matrimonial că acele bunuri urmează să fie comune [10, p.43].

Printre modurile de dobândire a bunurilor, reglementate de legea civilă, menționăm: prin ocupațiune, act juridic, succesiune, accesiune, uzucapiune, prin efectul unui act administrativ, prin alte moduri de dobândire a dreptului de proprietate prevăzute de lege, precum și prin hotărâre judecătorească, atunci când aceasta este translativă de proprietate (art.320 din CC) [29].

În ceea ce privește *uzucapiunea, ca mod de dobândire a dreptului de proprietate*, literatura română de specialitate spune că bunul urmează a fi considerat comun sau propriu după cum termenul de uzucapiune a început să curgă în timpul căsătoriei sau în afara ei [57, p.60]. Astfel, se consideră că uzucapiunea de 15 ani constituie mod de dobândire a bunurilor comune dacă data de când termenul prescripției achizitive a început să curgă se situează în timpul căsătoriei, deoarece uzucapiunea are caracter retroactiv și, respectiv, se consideră că uzucapatul a devenit proprietarul bunului din momentul când a făcut primul act de posesiune cu intenția de a dobândi proprietatea lui [56, p.37].

Alta este situația în cazul RM. Potrivit art.332 din CC [29], dacă o persoană, fără să fi dobândit dreptul de proprietate, a posedat cu bună-credință sub nume de proprietar un bun imobil pe parcursul a 15 ani, ea devine proprietarul bunului respectiv, iar dreptul de proprietate se dobândește în acest caz din momentul înregistrării.

În Hotărârea explicativă a Plenului CSJ al RM nr.2 din 27.03.2006 [70] se specifică că bunurile imobile pot fi dobândite prin uzucapiune doar dacă nu sunt înregistrate în registrul bunurilor imobile, ținut de către oficiile cadastrale teritoriale, concluzia în cauză fiind o consecință a faptului că informația ce se conține în registru, conform art.496 alin.(3) și 503 alin.(1) din CC [29], este accesibilă tuturor și, respectiv, o posesie a imobilului înregistrat ar fi de rea-credință, sub aspectul invocării în scopul dobândirii imobilului prin uzucapiune. La fel, pentru ca imobilele să fie dobândite prin uzucapiune, este necesar ca cel ce posedă bunul să fie de bună-credință, posesiunea să fie exercitată timp de 15 ani și să fie utilă.

Totodată, CSJ a RM atenționează că termenul de 15 ani începe să curgă din momentul în care posesia întrunește toate condițiile prevăzute de art.335 din CC și nu din 12 iunie 2003, momentul intrării în vigoare a CC [70, pct.15]. Astfel, *la determinarea regimului de bun comun sau propriu, important este momentul dobândirii dreptului de proprietate și nu momentul*

intrării în posesia bunului. Însă, prin contract matrimonial, soții pot dispune altfel, considerând, spre exemplu, ca fiind bun propriu al soțului care a intrat în posesia bunului până la căsătorie.

În cazul dreptului de proprietate și a celorlalte drepturi reale, bunul devine comun, fie că a fost dobândit într-un mod de dobândire original (accesiunea, ocupațiunea, uzucapiunea, dobândirea fructelor de către posesorul de bună credință etc.), fie printr-un mod de dobândire derivat (contract, succesiune testamentară, hotărâre judecătorească etc.) [111, p.72].

Dobândirea drepturilor de creanță în patrimoniul comun al soților poate avea ca izvor orice act juridic generator de obligații, delictul civil, gestiunea de afaceri, îmbogățirea fără justă cauză etc. În noțiunea de „bun” se includ și creanțele care au ca obiect transmiterea dreptului de proprietate, respectiv, aceste bunuri devin comune, dacă sunt dobândite în timpul căsătoriei, și proprii, dacă sunt dobândite în afara acesteia [110, p.68].

În ceea ce privește *bunurile dobândite prin mijloace ilicite*, în literatura de specialitate se afirmă că sub aspectul includerii în comunitatea matrimonială nu are relevanță natura licită sau ilicită a mijloacelor prin care au fost dobândite bunurile [60, p.72].

Concluzionând, prin dobândire înțelegem obținerea, sub semnul prezumției de comunitate, de către oricare dintre soți sau de ei împreună, a unui drept patrimonial real sau de creanță, în temeiul legii, al unui act sau fapt juridic [2, p.128].

Calitatea de soț a dobânditorului. După cum rezultă din prevederile art.20 alin.(1) din CF, vor fi considerate bunuri comune acele care sunt dobândite fie de către soți împreună, fie de către oricare dintre soți aparte. Deci, ***din punct de vedere al calității dobânditorului, singura condiție este aceea a calității de soț în raport cu momentul dobândirii.***

În legătură cu determinarea calității de soț a dobânditorului, se impun anumite precizări relative la timpul sau durata căsătoriei. Căsătoria durează între momentul înregistrării sale – fapt dovedit prin certificatul de căsătorie, și cel al încetării căsătoriei – situație adeverită fie prin certificatul de divorț, după caz – certificat de deces, fie prin hotărâre judecătorească definitivă atunci când e vorba de divorț sau, după caz, declararea decesului unuia dintre soți pe cale judecătorească. Dacă intervine divorțul, momentul încetării căsătoriei este ziua înregistrării divorțului la oficiul de stare civilă sau, după caz, ziua în care hotărârea instanței judecătorești a rămas definitivă (art.39 alin.(1) din CF).

Cu referire la starea de *soți aflați în proces judiciar de divorț*, în literatura de specialitate s-a expus opinia conform căreia, dacă anumite bunuri au fost dobândite în intervalul de timp de la pronunțarea hotărârii și până la rămânerea ei definitivă, atunci rezultă că prezumția de comunitate există și în privința acestora [10, p.43-44]. Deși este o concluzie rezultativă,

considerăm că această normă nu poate fi direct aplicabilă și în privința partajării bunurilor comune ale soților pe motiv că instanța de judecată, prin hotărârea pronunțată, a dispus deja asupra împărțirii bunurilor comune ale soților, iar în situația instituirii unei asemenea reguli, ar rezulta că soții, după desfășurarea unui proces judiciar de partajare a bunurilor comune, pot înainta noi pretenții de partajare a bunurilor dobândite de oricare dintre ei în acest interval de timp, ceea ce nu este logic și nici posibil din considerente procesuale. Astfel, considerăm că, în temeiul art.170 alin.(1) lit.g) din CPC, instanța de judecată va restitui noua cerere de chemare în judecată privind partajarea bunurilor comune ale soților, întrucât, la aceeași instanță sau la o alta, se află în judecată un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și având aceleași temeuri sau, după caz, în temeiul art.169 alin.(1) lit.b) din CPC, instanța de judecată va refuza în primirea noii cereri de chemare în judecată pe motiv că există o hotărâre judecătorească irevocabilă cu privire la un litigiu între aceleași părți, asupra aceluiași obiect și având aceleași temeuri.

Cu privire la situația dată, CSJ a RM explică că componența proprietății comune a soților se determină din momentul încetării reale de către soți a raporturilor familiale și a administrării comune a gospodăriei, dacă după încetarea lor soții nu au procurat o altă proprietate din mijloace comune. În cazul existenței unor probe ce confirmă cu certitudine încetarea reală a raporturilor familiare – traiul separat al soților și lipsa unei gospodării comune fără desfacerea căsătoriei – instanța judecătorească are dreptul să recunoască averea proprietate a unui soț, dacă ea a fost procurată în această perioadă din mijloacele lui personale [71, pct.22].

În situația *soțului debitor*, față de terți prezumția de comunitate încetează la data încetării căsătoriei sau la data când, potrivit art.32 alin.(1) din CF, soțul debitor a înștiințat creditorii săi despre încetarea efectelor contractului matrimonial în legătură cu desfacerea căsătoriei. În caz contrar, terții vor fi îndreptățiți să considere comune chiar acele bunuri care, fiind dobândite după desfacerea căsătoriei, în raporturile dintre soți sunt considerate proprii [10, p.44]. Considerăm că în asemenea circumstanțe, când creanțele soțului debitor sunt acoperite din contul bunurilor proprii ale celuilalt soț, soțul de bună-credință va avea un drept de creanță față de soțul debitor.

Dovada apartenenței bunurilor soților în cazul încetării căsătoriei ca rezultat al *decesului unuia dintre soți*, cunoaște diverse forme. Astfel, în cazul decesului *constatat fizic* nu se pun probleme deosebite, bunurile dobândite după data decesului de către soțul supraviețuitor vor fi bunuri proprii. În cazul decesului *declarat prin hotărâre judecătorească*, data morții și a încetării căsătoriei va fi cea stabilită prin hotărârea judecătorească, ceea ce înseamnă că bunurile dobândite de soțul supraviețuitor după această dată și până la data rămânerii definitive a hotărârii

judecătorești de declarare a decesului, deși au beneficiat de prezumția de comunitate, vor fi retroactiv considerate bunuri proprii ale soțului care le-a achiziționat [10, p.44].

Așa cum s-a remarcat în literatura de specialitate, se poate ca, ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de declarare a decesului, să se constate existența certificatului de deces la o altă dată, reală, a morții, această împrejurare va duce la anularea hotărârii judecătorești respective și schimbarea retroactivă a statutului bunurilor dobândite între cele două date, din bunuri comune în proprii sau invers, după cum data reală a morții, dovedită prin certificatul de deces, se situează anterior sau posterior celei stabilite prin hotărâre judecătorească. Aceeași este situația și în cazul în care data decesului, declarată prin hotărâre judecătorească, este, ulterior, rectificată.

Dacă cel declarat decedat prin hotărâre judecătorească este, de fapt, în viață, odată cu reîntoarcerea sa ori cu administrarea dovezii că este în viață, comunitatea matrimonială desființată prin hotărâre judecătorească reînvie retroactiv. Însă, dacă soțul celui declarat decedat s-a recăsătorit, odată cu reîntoarcerea acestuia, prima căsătorie se consideră desfăcută la data încheierii celei de a doua căsătorii, făcând să înceteze toate raporturile, inclusiv cele patrimoniale generate de prima căsătorie [72, p.53]. În toate aceste cazuri se presupune că soții din noua căsătorie au fost de bună-credință la încheierea ei. În caz că ei au fost de rea-credință, noua căsătorie este lovită de nulitate, deoarece a fost încheiată în fraudă legii. În felul acesta, comunitatea de bunuri ca efect al primei căsătorii nu a încetat să aibă ființă, iar pentru noua căsătorie nu se poate vorbi de comunitate de bunuri [74, p.103-105].

Pe lângă situațiile juridice analizate, relative la timpul sau durata căsătoriei, în temeiul art.41 alin.(2) din CF, căsătoria poate fi declarată nulă și va fi considerată ca atare din momentul încheierii ei. Astfel, dacă *căsătoria a fost declarată nulă*, se consideră că comunitatea bunurilor între soți nu a existat niciodată. Bunurile dobândite în căsătoria nulă aparțin persoanelor din căsătoria nulă cu drept de proprietate comună pe cote-părți, ceea ce este reglementat de CC, cu excepția prevăzută în art.44 alin.(3) lit.a) din CF, potrivit căreia instanța judecătorească, la cererea soțului de bună-credință, este în drept să-l oblige pe celălalt soț la plata pensiei de întreținere, să aplice, la împărțirea bunurilor dobândite în comun până la declararea nulității căsătoriei, regulile stabilite de art.20, 25, 26 din CF, precum și să recunoască valabil, total sau parțial, contractul matrimonial [20, p.106]. Întrucât, calitatea de soț a celui de bună-credință atrage aplicarea regimului comunității matrimoniale cu privire la bunurile dobândite în timpul căsătoriei nule sau anulate, în consecință, de acest regim va beneficia și soțul de rea-credință,

întrucât este de neconceput existența concomitentă a două regimuri juridice incompatibile cu privire la aceeași universalitate juridică [60, p.74].

În cazul *declarării nulității contractului matrimonial* (art.31 din CF), acesta este retroactiv desființat, considerându-se că soții niciodată n-au încheiat contract matrimonial. Toate bunurile achiziționate vor fi considerate proprietate comună în devălmășie, fiind aplicabile regulile regimului matrimonial legal, deoarece calitatea de soți continuă.

*Concubinajul*¹ nu oferă calitatea de soț, deci, bunurile dobândite în perioada concubinajului nu vor fi prezumate a fi comune. Deoarece numai căsătoria generează prezumția de comunitate, în cazul concubinajului aceasta nu funcționează, ceea ce înseamnă că bunurile dobândite de concubini vor deveni proprietatea fiecăruia, în proporția în care au contribuit la achiziționarea lor. Dovada proprietății comune, în ceea ce-i privește pe concubini, se face raportat la fiecare bun în parte și nu la totalitatea bunurilor, cum se procedează în cazul comunității de bunuri generate de căsătorie, iar contribuția fiecărui concubin la achiziționarea bunurilor, fiind o problemă de fapt, urmează a fi dovedită prin probele ce se administrează în proces [10, p.45].

În pct.26 din Hotărârea Plenului CSJ al RM nr.10 din 15.11.1993 se explică că litigiul cu privire la partajarea bunurilor persoanelor care duc o viață familiară fără înregistrarea căsătoriei, urmează să fie soluționat potrivit art.366-373 din CC, dar nu potrivit regulilor CF. Concomitent, necesită să fie luat în considerație gradul participării acestor persoane cu mijloace și muncă personală la procurarea bunurilor, deoarece proprietate a soților sunt numai acele bunuri care au fost dobândite de către ei în timpul căsătoriei încheiate în modul stabilit [71, pct.26].

Cât privește imobilul dobândit în perioada concubinajului, dacă numai unul dintre concubini figurează în actul de dobândire, celălalt concubin nu devine coproprietar, chiar dacă el a pus la dispoziția celuilalt întreaga sumă necesară achiziționării bunului, dar își va putea valorifica dreptul de creanță împotriva concubinului în condițiile dreptului comun. Imobilul dobândit de unul dintre concubini în timpul concubinajului urmat de căsătoria părților poate intra, pe data încheierii căsătoriei, în comunitatea devălmășă a soților, dacă, alături de contribuția comună, se dovedește existența unei convenții exprese sau tacite între aceste persoane în sensul caracterului comun al imobilului [59, p.91-92]. Totodată, în practica sa, CSJ a RM a generalizat

¹ Concubinajul – uniunea liberă, coabitarea faptică – reprezintă conviețuirea de fapt dintre un bărbat și o femeie pe o perioadă îndelungată de timp. Concubinajul nu este reglementat în dreptul nostru, spre deosebire de alte sisteme de drept. Spre exemplu, în Franța amploarea fenomenului a condus la unele modificări legislative favorabile concubinajului, inclusiv prin recunoașterea juridică a unor acte cu caracter convențional, de neacceptat în trecut [62, p.44].

astfel: reieșind din faptul că soția a participat la construcția casei (începută până la înregistrarea căsătoriei), ea are dreptul la cota-parte din casa partajată în natură [46].

Reamintim că în Ucraina, legislația conferă relațiilor patrimoniale dintre concubini statutul regimului matrimonial legal al proprietății comune în devălmășie, dacă altfel nu s-a convenit printr-un acord scris între ei. ***Nu optăm pentru reglementarea relațiilor patrimoniale dintre concubini și în legislația națională. Or, asemenea libertate ar aduce o atingere gravă principiilor relațiilor familiale, care sunt generate doar în temeiul căsătoriei încheiate la organele de stare civilă.*** Așa cum cuplul de concubini respinge căsătoria, tot astfel și căsătoria respinge cuplul de concubini de la aplicarea regulilor regimului matrimonial [92, p.6].

Pentru unii cetățeni prezintă interes întrebarea: *Poate fi încheiat contractul matrimonial între persoane ce au ales concubinajul ca mod de conviețuire?*. Lilia Mărgineanu consideră că, „Așa cum concubinajul nu se află sub incidența Codului familiei, adică persoanele respective nu sunt recunoscute drept soți, contractul matrimonial încheiat între persoanele date este privit ca un raport de drept comun. Aceasta înseamnă că, contractul va intra în vigoare odată cu înregistrarea căsătoriei. Dacă persoanele care trăiesc în concubinaj nu intenționează să înregistreze căsătoria, atunci încheierea contractului matrimonial este lipsită de sens, deoarece el nu poate intra în vigoare” [88, p.192].

Susținem această idee și concretizăm, contractul matrimonial este o instituție a dreptului familiei, deci el se referă la relațiile ce apar între soți. Odată ce concubinajul nu este recunoscut de legislația familială ca o formă de existență a familiei, rezultă că prevederile legislației familiale nu se aplică relațiilor de concubinaj, deci nici ***contractul matrimonial încheiat între concubini nu va produce efecte juridice, atâta timp cât nu va fi autentificat notarial și nu va intra în vigoare, ca rezultat al încheierii căsătoriei.*** Mai mult ca atât, este cunoscut faptul că importanța contractului matrimonial este de a asigura bunurile soților în caz de divorț, însă, atâta timp cât concubinii nu vor deveni soți în sens juridic, nu poate fi vorba de divorț. Deci, persoanele care se află în relații familiale nelegalizate (sunt concubini) pot încheia contract matrimonial în relațiile dintre ei, însă acesta se va afla într-o stare înghețată [135, p.75].

Totodată, considerăm că ***în toate cazurile în care un concubin justifică existența unui interes, el poate să solicite pe cale judecătorească să se constate concubinajul, în temeiul art.281 alin.(2) lit.j) din CPC.*** Astfel, dacă unul dintre concubini are motive temeinice, el poate să solicite instanței de judecată, pe calea unei acțiuni în constatare, să constate concubinajul și să stabilească că un anume bun este sau nu comun pe cote-părți al concubinilor. Printr-o astfel de acțiune se clarifică, pe de o parte, situația unui drept care se află în stare de incertitudine, ceea ce

justifică invocarea prevederilor art.281 alin.(2) lit.h) din CPC, iar pe de altă parte – această acțiune are în astfel de cazuri și semnificația asigurării dovezilor, în sensul prevederilor art.127 din CPC.

Data sau momentul dobândirii. Dobândirea bunurilor comune înseamnă, așa cum am arătat deja, intrarea acestora în patrimoniul soților, astfel că momentul dobândirii este acela care, potrivit dreptului comun, marchează transferul dreptului de proprietate din patrimoniul unor terțe persoane în acela al soților sau al unuia dintre soți. Totodată, pentru a deveni comune ambilor soți, bunurile trebuie să fi fost dobândite în timpul căsătoriei, adică în perioada cuprinsă între încheierea și, respectiv, încetarea căsătoriei, chiar dacă momentul dobândirii nu coincide cu intrarea efectivă a soților în posesia aceluși bun [59, p.92]. Astfel, ***data dobândirii bunurilor trebuie să se afle în timpul căsătoriei, iar momentul dobândirii bunurilor este acela în care bunul sau dreptul asupra bunului intră în patrimoniul unuia sau al ambilor soți.***

Un rol important în determinarea proprietății comune îl are data de la care *veniturile soților* devin comune.¹ Unii doctrinari consideră că veniturile soților sunt comune din momentul calculării lor, deoarece conform legislației muncii și protecției sociale, dreptul de a primi salariul, pensia sau indemnizația o are salariatul, pensionarul sau cel îndreptățit să primească și nicidecum soțul sau altă persoană, decât dacă ultimii dețin acest drept în baza procurii autentificate notarial. La fel, se consideră că în cazurile când unuia dintre soți îi aparține o cotă-parte în capitalul social al unei societăți comerciale, numai el poate primi dividendele și veniturile din activitatea de antreprenor.

Alții sunt de părerea că veniturile soților devin comune din momentul în care au fost aduse în familie, însă deseori veniturile nu sunt aduse acasă, fiind transferate pe contul unuia dintre soți într-o instituție financiară sau servind drept mijloc de plată pentru procurarea unor obiecte sau prestarea unor servicii. Este cazul în care, ar putea să apară neclarități în privința acestor venituri, ele fiind considerate proprietate personală a unuia dintre soți, ceea ce nu corespunde esenței regimului comunității de bunuri al soților.

Cei mai mulți autori împărtășesc opinia potrivit căreia veniturile devin proprietate comună a soților din momentul în care au fost primite de soțul îndreptățit [20, p.105-106], fiindcă numai prin încasare venitul se transformă într-un bun corporal susceptibil de a fi apropiat sub forma dreptului de proprietate [61, p.175].

¹ Reamintim că veniturile sunt bunuri, concluzie rezultată din analiza conținutului art.20 alin.(2) coroborat la conținutul art.19 alin.(1) și art.22 din CF al RM.

Doctrinarul Ștefan Cocoș prezintă o soluție care îmbină prevederile dreptului familiei cu cele ale dreptului muncii, și anume: salariul neîncasat – drept de creanță, este bun propriu, iar salariul încasat – drept real, este bun comun [27, p.40].

În dezvoltarea acestor concepții doctrinare, ținem să atragem atenția și asupra următorului aspect: soțul poate din contul veniturilor sale să procure atât un bun comun, cât și un bun de uz personal. În acest ultim caz, apare întrebarea: *Când, totuși, venitul devine comun, din momentul obținerii dreptului de creanță sau din momentul primirii faptice a acestuia?* Un răspuns sigur la această întrebare este greu de găsit, însă, reieșind din contextul legii, opinăm că ***veniturile obținute de soți devin comune din momentul în care din contul veniturilor obținute sub formă de mijloace financiare au fost procurate bunuri, au fost depuși bani pe conturi bancare sau transferați în cote de participație etc.***

Iar ***în ceea ce privește veniturile obținute sub formă de bunuri, drepturi reale sau de creanță, aderăm la pleiada autorilor care consideră că veniturile devin proprietate comună a soților din momentul în care au fost primite de soțul îndreptățit.*** Întru susținerea acestei idei, prezentăm două exemple de situații practice întâlnite în rândul familiilor din RM, care nu au încheiat contract matrimonial, respectiv – relațiile lor sunt guvernate de regimul legal al proprietății în devălmășie. În unele familii mijloacele financiare sunt utilizate în comun, iar în altele – fiecare soț dispune de veniturile sale în mod individual, deși în ambele cazuri bunurile sunt administrate în comun. Mai mult, în caz de divorț, mijloacele financiare lichide pe care le deține oricare dintre soți nu vor putea fi supuse împărțelii pe motiv că celălalt soț nu va dispune de probele necesare. Nu ne referim aici și la mijloacele financiare de pe conturi bancare, în capitaluri sociale etc., care pot fi probate.

În cazul în care un soț dobândește un *drept de creanță* care îl îndreptățește să pretindă transmiterea dreptului de proprietate asupra unui lucru, pentru a determina caracterul de bun comun sau propriu al creanței, se pune problema de a ști care este momentul dobândirii. În această privință, în literatura de specialitate s-au exprimat diverse opinii. Într-o primă opinie, s-a susținut că simpla dobândire a unui drept de creanță marchează momentul în care bunul a intrat în comunitate, chiar dacă dreptul de proprietate asupra bunului ce alcătuiește obiectul acelei creanțe este dobândit ulterior [73, p.199]. Într-o altă opinie, s-a susținut fără nici o distincție că, de vreme ce în dreptul nostru orice bun, inclusiv dreptul de creanță, poate deveni comun, din momentul în care dreptul de creanță, având ca obiect transmiterea dreptului de proprietate asupra unui lucru, a intrat în patrimoniul unuia dintre soți, bunul respectiv devine comun [109, p.168]. În fine, s-a mai susținut că dreptul de creanță și, respectiv, dreptul de proprietate intră în

comunitate succesiv, în momente diferite, bunurile dobândite astfel devenind, prin efectul legii, bunuri comune [57, p.69].

Opiniile expuse oferă, după cum cu ușurință se poate observa, soluții numai pentru ipoteza în care ambele momente, atât cel al nașterii dreptului de creanță cât și cel al dobândirii pe baza acestuia a dreptului de proprietate se situează în timpul căsătoriei, când ambele vor fi, evident, bunuri comune, sau în afara ei, când ambele vor fi bunuri proprii [58, p.66]. Astfel, creanțele devin bunuri comune dacă sunt dobândite de soți în timpul căsătoriei și proprii dacă sunt dobândite în afara acesteia. Există numeroase situații când dreptul de creanță, având ca obiect transmiterea unui drept de proprietate, este dobândit de unul dintre soți înainte de încheierea căsătoriei, iar dreptul de proprietate asupra acelui lucru se transmite în timpul acesteia sau invers. În asemenea cazuri, creanțele născute înainte de căsătorie în patrimoniul unui soț, dar realizate în timpul căsătoriei nu sunt bunuri comune, iar cele născute în timpul căsătoriei, dar realizate după căsătorie sunt bunuri comune [111, p.75].

Bunurile cumpărate cu plata în rate de către unul dintre soți sunt comune dacă data semnării contractului de vânzare-cumpărare se situează în timpul căsătoriei și vor rămâne a fi proprii dacă data unui asemenea contract este anterioară sau ulterioară căsătoriei. Ca atare, bunurile cumpărate în rate înainte de încheierea căsătoriei sunt bunuri proprii, iar faptul că o parte din rate au fost plătite în timpul căsătoriei trebuie avut în vedere la stabilirea cotelor-părți. În mod corespunzător, bunurile cumpărate în rate în timpul căsătoriei sunt comune, chiar dacă o parte din rate se achită după încetarea căsătoriei, acest fapt reprezentând importanță numai pentru stabilirea cotelor-părți [27, p.48-49].

Potrivit art.321 din CC, dreptul de proprietate este transmis dobânditorului în momentul predării bunului mobil dacă legea sau contractul nu prevede altfel, iar în cazul bunurilor imobile, dreptul de proprietate se dobândește la data înscrierii în registrul bunurilor imobile, cu excepțiile prevăzute de lege. Acesta este și momentul în care bunul intră în comunitate.

Potrivit unor interpretări, bunurile dobândite cu plata prețului în rate pot fi considerate în parte bunuri comune pentru contribuția sau partea de preț achitată în timpul căsătoriei, iar pentru cealaltă parte – bunuri personale, în măsura în care cealaltă parte din preț a fost achitată înainte de căsătorie sau după desfacerea acesteia. În mod normal va trebui tratat regimul juridic de bunuri comune sau personale raportat la momentul dobândirii lor după regula comunității de bunuri, urmând ca problema despăgubirilor sau indemnizațiilor dintre soți să se facă cu ocazia partajării în funcție de contribuția fiecăruia, astfel cum ea a fost dovedită [25, p.58].

Bunurile dobândite cu împrumutul făcut de unul dintre soți, la fel, sunt bunuri comune [111, p.73], dacă actul de împrumut s-a produs în timpul căsătoriei și sub condiția că au fost împrumutate în interesul familiei. Aceasta, deoarece, în noțiunea de bun se includ și creanțele contractate de oricare dintre soți. După cum data apariției creanței se situează în timpul căsătoriei sau în afara acesteia, bunurile dobândite cu împrumutul făcut de unul dintre soți în interesul familiei vor fi bunuri comune sau proprii.

Cu referire la *depunerile și cotele de participație* în capitalul social din instituțiile financiare sau societățile comerciale, ținem să menționăm că acestea vor fi comune doar dacă au fost construite, constituite, procurate sau făcute din contul mijloacelor comune. Respectiv, sumele depuse de către un soț pe numele lui rămân bunuri comune sau proprii așa cum au fost înainte de depunerea lor, deoarece această depunere nu schimbă regimul lor juridic [27, p.42]. Astfel, dacă soțul deține un cont bancar într-o instituție financiară, constituit înainte de încheierea căsătoriei, atunci procentele obținute de pe acest cont vor rămâne a fi personale, chiar dacă sunt calculate în timpul căsătoriei. În cazul în care, spre exemplu, contul bancar este deschis în timpul căsătoriei, atunci depunerile făcute pe acest cont vor fi bunuri comune, chiar dacă sunt depuse în numele soțului deținător. Totuși, aici ținem să facem remarcă că, dacă sursa depunerilor provine din categoria bunurilor proprii, atunci și depunerile vor avea caracter propriu.

De regulă, sumele depuse numai pe numele unuia dintre soți reprezintă economiile comune ale soților realizate în timpul căsătoriei, faptul depunerii având semnificația unui depozit – act de conservare sau administrare a bunurilor comune săvârșit de soțul deponent în baza prezumției mandatului tacit reciproc de reprezentare. Însă, depunerea de către unul dintre soți a unei sume de bani pe numele celuilalt soț poate constitui și o donație sub forma darului manual, dacă respectiva sumă este bun propriu al soțului deponent.

Categoriile de bunuri, prevăzute la art.20 alin.(3) din CF, sunt bunuri comune, chiar dacă sunt procurate sau depuse pe numele unuia dintre soți. Cu referire la acestea se aplică prezumția de comunitate, dacă sunt obținute în timpul căsătoriei. Respectiv, ***nu contează care dintre soți figurează în actul ce probează dreptul de proprietate, important este ca acest bun să fie obținut în perioada căsătoriei.*** Ca excepție, în temeiul art.20 alin.(5) din CF, instanța de judecată este în drept, la cererea soțului interesat care nu este vinovat de desfacerea căsătoriei, să declare bunurile dobândite de către el, în perioada cât soții au dus gospodării separate, proprietate a acestuia. De asemenea, prin regimul matrimonial contractual al soților pot fi instituite excepții de la regula prezumției de comunitate sau această regulă poate fi exclusă prin instituirea regimului proprietății separate sau prin instituirea regulii de comunitate nominativă.

Bunurile devin comune și în cazul în care sunt *dobândite în perioada de timp în care soții sunt despărțiți în fapt*. Această soluție se impune pentru următoarele motive: a) separația în fapt a soților nu atrage după sine încetarea sau desfacerea căsătoriei, astfel încât bunul achiziționat în perioada separației în fapt a soților este dobândit în timpul căsătoriei; b) în privința acestor bunuri legea nu face nici o derogare, legea nu distinge în cazul când soții sunt împreună și în cazul când locuiesc separat, de unde rezultă că bunul dobândit în ambele situații este comun; c) dacă nu s-ar da această soluție, ar însemna că soții ar avea posibilitatea să răstoarne normele legale privind bunurile comune, separându-se în fapt înainte de dobândirea unor bunuri [90, p.182-183].

În literatura de specialitate se consideră că timpul căsătoriei constituie temeiul legal de delimitare a bunurilor comune față de bunurile personale dobândite de soți înainte de încheierea căsătoriei sau după desfacerea acesteia. În art.19 alin.(1) din CF legiuitorul folosește expresia „timpul căsătoriei” în accepțiunea de stare juridică de căsătorie și nici într-un caz aceea de convețuire faptică a soților. Pe perioada despărțirii în fapt a soților, timpul căsătoriei nu este suspendat, deci, nu este suspendată nici aplicarea prezumției de comunitate, adică bunurile dobândite separat de oricare dintre soți în timpul separării în fapt sunt tot bunuri comune [25, p.58].

Despărțirea în fapt a soților nu face să înceteze comunitatea matrimonială, așa încât vor fi considerate bunuri comune și cele achiziționate în astfel de perioade. Excepție de la această regulă constituie art.20 alin.(5) din CF, potrivit căruia instanța de judecată este în drept, în baza cererii soțului interesat care nu este vinovat de desfacerea căsătoriei, să declare bunurile dobândite de către el, în perioada cât soții au dus gospodării separate, proprietatea acestuia. Astfel, legiuitorul admite partajarea bunurilor dobândite în perioada cât soții au dus gospodării separate, respectiv – ***pe durata procedurii de divorț bunurile dobândite de fiecare dintre soții care duc trai separat sunt proprietate personală a soțului care le-a obținut.***

Pentru a fi aplicată norma juridică respectivă este necesară întrunirea cumulativă a următoarelor condiții: a) cererea să fie înaintată de soțul care nu este vinovat de desfacerea căsătoriei; b) soții să fi fost separați de fapt și să fi dus gospodării separate; c) bunurile să fi fost dobândite de soțul nevinovat anume în această perioadă [19, p.104].

Ținem să menționăm că perioada traiului separat în care au fost obținute bunuri de către unul dintre soți poate să fie urmată ulterior de o altă perioadă de trai comun, această situație însă nu face ca norma juridică menționată să-și piardă aplicabilitatea, întrucât legea nu instituie un termen de prescripție în acest caz. Astfel, faptul că unul dintre soți nu a contribuit cu nimic la

achiziționarea unor bunuri în perioada despărțirii în fapt va fi luat în considerare la stabilirea părții din bunurile comune ce se cuvin fiecărui soț. În cazul bunurilor cumpărate în rate, valoarea ratelor plătite după separația în fapt de către unul dintre soți nu constituie bun propriu, dar mărește contribuția la dobândirea totalității bunurilor comune [111, p.74].

Modul în care bunurile devin comune. Potrivit regulii generale, bunurile devin comune prin efectul legii, dacă sunt dobândite de soți în timpul căsătoriei, iar bunurile dobândite înainte de încheierea căsătoriei și cele dobândite după data încetării acesteia rămân a fi bunuri proprii ale dobânditorului. Devin comune atât bunurile dobândite separat de fiecare dintre soți cât și cele dobândite împreună, principalul este ca acestea să nu facă parte din categoria bunurilor de uz personal.

Bunurile dobândite de fiecare dintre soți sunt considerate comune în condițiile legii (art.20 alin.(4) CF), deoarece legiuitorul presupune că ambii soți au avut o contribuție la această dobândire. Contribuția poate fi directă, constând în munca sau în mijloacele ambilor soți, ori indirectă, prin economisirea unor mijloace comune, ca în cazul muncii depuse de soție în gospodărie și pentru creșterea copiilor [58, p.55]. Prin urmare, contribuția soților la dobândirea bunurilor comune este prezumată prin lege, dar nu este o condiție pentru considerarea bunurilor ca fiind comune. De această contribuție se ține seama la determinarea părților ce se cuvin soților în cazul împărțirii bunurilor comune [56, p.37]. Astfel, bunul devine comun, dacă a fost dobândit prin munca ambilor soți sau numai prin munca unuia dintre aceștia.

În ceea ce privește *câștigurile realizate de unul dintre soți la loterie*, în literatura de specialitate se consideră că și ele au caracterul de bunuri comune, fiind vorba de bunuri dobândite în timpul căsătoriei care nu se încadrează în niciuna dintre categoriile de bunuri proprii prevăzute la art.22 din CF. Împrejurarea că aceste câștiguri nu sunt rezultatul muncii, ci al întâmplării, nu este de natură a pune la îndoială caracterul lor de bunuri comune. Soțul câștigător poate, în principiu, să combată prezumția de comunitate a câștigului realizat la loterie, dovedind, de pildă, că valorile cu care a cumpărat biletul reprezenta sau înlocuia un bun propriu. Practic, însă, o atare dovadă este greu de administrat, întrucât nu este suficient să se stabilească faptul că soțul câștigător avea un disponibil bănesc cu caracter de bun propriu, ci mai trebuie să probeze că biletul a fost cumpărat chiar din acest disponibil [112, p.36-37].

Unii doctrinari s-au expus în sensul că bunul cumpărat de unul dintre soți devine comun, chiar când celălalt soț lucrează ca *mandatar al terțului vânzător* și semnează actul de vânzare-cumpărare în această calitate [17, p.605], deoarece bunul devine comun în temeiul legii, dar nu al contractului de mandat, în sensul ca soțul mandatar să poată vinde bunul chiar soțului său [73,

p.202]. Alți doctrinari, cu referire la aceasta, menționează că, de fapt, soțul cumpărător, acționează atât în nume propriu cât și ca reprezentant al celuilalt soț, acesta din urmă, deși încheie actul ca mandatar al vânzătorului, dobândește totuși proprietatea bunului în codevălmășie cu celălalt soț. În această situație, rezultă că soțul mandatar al terțului vânzător contractează cu sine însuși în ceea ce privește partea codevălmașă pe care o dobândește prin intermediul celuilalt soț [112, p.33-34]. Într-adevăr, art.1039 alin.(1) din CC [29] interzice ca mandatarul să încheie acte juridice în numele mandantului cu sine însuși, chiar și prin reprezentant, cu excepția cazului când este autorizat expres sau când mandantul cunoaște faptul și nu obiectează împotriva lui.

Rezultă că în asemenea situații, ***pentru ca soțul mandatar să poată vinde bunul celuilalt soț este necesar ca în procură să fie menționat expres acest drept ori să aibă dovada că a înștiințat mandantul și acesta nu a obiectat. În caz contrar, în temeiul art.1039 alin.(2) din CC [29], mandantul poate cere declararea nulității actului juridic astfel încheiat*** [97, p.36].

Menționăm că bunul devine comun fără a se face distincția, dacă *înscrisura în actul de achiziție* a fost făcută ambilor soți sau numai a unuia dintre ei [5, p.28]. Bunul devine comun și în cazul în care, în actul de dobândire a unui imobil, act încheiat în timpul căsătoriei, figurează ambii soți, iar actul a fost transcris sau înscris în registrul bunurilor imobile numai pe numele unui soț sau cu indicarea părții convenite fiecăruia dintre soți [53, p.33]. Astfel, înscrisura în registrul bunurilor imobile a unui astfel de drept numai pe numele unuia dintre soți este o împrejurare care nu schimbă apartenența bunului la comunitate, deoarece în puterea legii (art.20 alin.(1) din CF), bunurile dobândite de către soți în timpul căsătoriei aparțin ambilor cu drept de proprietate în devălmășie. Înscrisura în registrul bunurilor imobile a dreptului soțului asupra imobilului este un temei pentru ca acel soț să dobândească bunul. Dar, odată dobândit, bunul devine comun în temeiul legii, deși înscrisura în registrul bunurilor imobile este numai pe numele unui soț. Neconcordanța înscrisurii în registrul bunurilor imobile cu starea de drept va putea fi oricând înlăturată prin înscrisura și a dreptului celuilalt soț cu privire la bunul comun. Asemenea înscrisuri se poate face la cererea ambilor soți [16, p.436].

Dovada apartenenței *bunurilor imobile construite în timpul căsătoriei* cunoaște diferite aspecte, determinate de calificarea juridică a acestor bunuri. Dată fiind diversitatea situațiilor de fapt ce se pot ivi în practică, în literatura de specialitate sunt discutate diverse soluții. Se consideră, în principiu, că imobilul construit cu mijloace comune, pe terenul proprietate comună sau pe terenul celuilalt soț, împreună sau de un singur soț, este bun comun, iar imobilul construit cu mijloace proprii, pe terenul proprietate comună sau pe terenul celuilalt soț, este bun propriu al

soțului constructor. Reaua-credință a soțului constructor duce la aplicarea în privința acestuia a prevederilor art.329 din CC [29].

Observăm astfel că prezumția comunității bunurilor soților, fiind relativă, ridică diverse aspecte relative la calitatea de bun comun. Deși se susține unanim că calitatea de bun comun se prezumă, prin faptul că a fost dobândit în timpul căsătoriei, totuși există diverse aspecte practice legate de calitatea bunului de a fi comun și nu propriu. Dovada în acest caz se face de soțul interesat prin demonstrarea calității de bun propriu, atât al celui dobândit înainte de încheierea căsătoriei cât și în timpul acesteia. *În lipsa dovezii că un bun este propriu, acesta va fi bun comun prin efectul legii* [97, p.37].

B. Dovada bunurilor proprii. Bunurile proprii, așa cum s-a arătat, sunt acelea pe care CF, prin art.22 alin.(1), le exceptează de la regimul comunității și care aparțin exclusiv unuia dintre soți. Bunurile comune constituind regula, iar bunurile proprii – excepția, putând fi recunoscute în limita strict determinată de lege.

Este de observat că nu există un criteriu comun pentru determinarea tuturor categoriilor de bunuri proprii, ci el variază în funcție de categoria bunurilor respective [112, p.104]. Pentru a face dovada apartenenței bunurilor la categoria celor proprii, important este ca soțul interesat să dețină dovada că aceste bunuri: a) au fost dobândite până la căsătorie; b) au intrat în proprietatea sa cu titlu gratuit; c) destinația lor este pentru uz personal sau d) au fost procurate din mijloacele obținute în urma realizării bunurilor proprii. Respectiv, drept sursă de probă a calității de bun propriu pot fi: data dobândirii bunurilor, actul sau faptul ce atestă gratuitatea bunului, destinația bunului, efectul subrogării reale etc. În consecință, mijloacele de probă diferă în funcție de sursa bunului.

Dovada bunurilor dobândite înainte de căsătorie o constituie data dobândirii acestor bunuri sau a dreptului asupra lor, deoarece acestea nu reprezintă rezultatul efortului comun al ambilor soți. Din același considerent sunt bunuri proprii și cele dobândite după încetarea căsătoriei. Însă, după cum se observă, în mod just, în doctrină, legea vorbește numai de bunurile dobândite înainte de căsătorie, deoarece de bunurile dobândite după desfacerea căsătoriei nu era necesar să se preocupe, întrucât între soți nu mai există legătura de căsătorie care să ridice problema caracterului bunurilor, iar comunitatea ca regim matrimonial încetează odată cu încetarea căsătoriei [112, p.105]. La fel, *bunul dobândit împreună înainte de încheierea căsătoriei sau după încetarea acesteia* este bun propriu, soții fiind coproprietari asupra lui [27, p.55]. Însă, *calitatea de bun comun a imobilului dobândit împreună până la încheierea*

căsătoriei poate fi recunoscută prin contract matrimonial încheiat până la înregistrarea căsătoriei.

Bunurile procurate sau construite cu credite luate înainte de căsătorie de unul dintre soți vor fi bunuri proprii, deoarece dobândirea dreptului de proprietate are loc în momentul semnării contractului civil. Astfel, în funcție de momentul încheierii contractului se determină calitatea de bun propriu sau comun a imobilului. Aplicând același raționament, dacă predarea-preluarea locuinței ori încheierea contractului de vânzare-cumpărare a avut loc anterior încheierii căsătoriei, imobilul este bun propriu al soțului dobânditor, chiar dacă plata ratelor scadente în contul împrumutului acordat s-a făcut în timpul căsătoriei din mijloace comune ambilor soți. În acest caz, participarea soțului neproprietar va fi avută în vedere cu ocazia împărțirii bunurilor comune la determinarea cotelor convenite fiecăruia dintre soți din masa partajabilă.

Reținem că, în situația în care ratele pentru creditul acordat soților în vederea construirii sau cumpărării locuinței au fost achitate în timpul căsătoriei de către părinții unuia dintre soți, bunul în discuție este în întregime bun propriu, dacă nu rezultă intenția părinților de a gratifica pe ambii soți [60, p.103-104].

În același sens, Colegiul civil și de contencios administrativ al CSJ a RM [48] consideră că, cesionarea gratuită a participațiunii către unul dintre soți de către părintele acestuia este o convenție cu titlu gratuit, obiectul participațiunii dobândind statutul de bun personal al soțului cesionar (art.22 alin.(1) din CF și art.372 alin.(1) din CC). Totodată, merită atenție prevederea art.23 din CF, potrivit căreia „Bunurile ce aparțin fiecăruia dintre soți pot fi recunoscute de instanța judecătorească proprietate în devălmășie a acestora, dacă se va stabili că, în timpul căsătoriei, din contul mijloacelor comune ale soților sau al mijloacelor unuia dintre soți ori în urma muncii numai a unuia dintre soți, valoarea acestor bunuri a sporit simțitor (reparație capitală, reconstrucție, reutilare, reamenajare etc.)”. Astfel, în cazul din speță, soțul neproprietar va putea obține dreptul asupra sporului de valoare, calculat în raport proporțional cu ratele de credit achitate în timpul căsătoriei.

Concluzionăm că, ***pentru determinarea unui bun ca fiind proprietate personală a unuia dintre soți, urmează a fi concretizată, în principiu, data la care a fost dobândit bunul.*** Dacă această dată va fi anterioară datei la care a fost încheiată căsătoria, acest bun va avea calitatea de bun propriu. În proprietatea personală a unui soț pot fi, cu titlu de exemplu: casă de locuit, apartament, vilă, teren agricol, bani la cec, titluri de valoare, cote-părți în capitalul social al unor societăți comerciale și alte bunuri admise de lege. Importantă este existența dovezii că aceste bunuri au fost dobândite până la încheierea căsătoriei [20, p.108].

Dovada bunurilor dobândite prin moștenire sau în baza altor convenții gratuite se face prin înscrisuri – certificat de moștenitor, testament, contract de donație sau prin orice alte mijloace de probă, dacă bunul donat nu este însoțit de înscris [90, p.191]. În ceea ce privește aceste bunuri, deși sunt dobândite în timpul căsătoriei, ele devin proprii datorită caracterului personal al dobândirii lor [27, p.55].

Potrivit art.829 din CC [29], dacă obiect al *donației* este un bun pentru a cărui vânzare (înstrăinare) este prevăzută o anumită formă a contractului, aceeași formă este cerută și pentru donație. Spre exemplu, pentru a dona un apartament este necesară autentificarea notarială a contractului de donație, iar pentru a dona o bijuterie, un ceas, o haină etc. nu se cere autentificare notarială, ci simpla transmitere a bunului către donatar. Astfel, dacă dobândirea bunului propriu s-a realizat printr-un act juridic solemn (donație, testament etc.), dovada se va putea face numai prin înscrisul întocmit în forma prevăzută de lege *ad validitatem*. Nerespectarea cerinței de formă, fiind sancționată cu nulitatea absolută a actului juridic încheiat, echivalează cu neîndeplinirea condiției dobândirii valabile a bunului, în consecință, dovada unui astfel de act juridic prin alte mijloace de probă este inadmisibilă.

Dovada calității de bun propriu a bunurilor dobândite prin *donație, sub forma darului manual*, se poate face prin orice mijloc de probă, deoarece obiectul probațiunii în astfel de situații este faptul predării efective a lucrului, adică un fapt juridic, ceea ce poate fi probat de drept comun prin orice mijloc de probă admis de lege [60, p.112-113]. Astfel, în privința darurilor manuale, dovada se face prin faptul predării lor, deci prin orice mijloc de probă, inclusiv prin martori și prezumții. În asemenea cazuri contează care a fost voința donatorului, și anume dacă el a dorit ca acest bun să fie propriu, iar în cazul în care nu va putea fi determinată această voință se poate recurge la dovada de destinație a bunului. În lipsă de dovezi, bunul va fi considerat comun.

La întrebarea: *Pentru ca un dar să devină proprietate personală a unui soț este necesară specificarea anume în favoarea căruia dintre soți are loc transmiterea darului, deși acesta este transmis direct unuia dintre soți?*, răspunsul este pozitiv. Am ridicat această problemă deoarece, în practică, de cele mai multe ori apar neînțelegeri la delimitarea proprietății personale a soțului de cea comună. Anume această specificare stă la baza conferirii darului a calității de bun comun sau propriu. În practică, pentru a determina anume cui i-a fost făcut darul, deseori devine dificil.

Nu există neînțelegeri în cazurile când donația este autentificată notarial, întrucât în aceasta se indică cine este donatarul (beneficiarul). În cazurile în care donația este realizată prin simpla transmitere a bunului, fără specificarea anume în favoarea căruia soț se face donația, deși aceasta

este făcută numai pentru unul dintre ei, atunci ea va căpăta calitatea de proprietate comună, dacă din natura sa nu rezultă că este un bun cu caracter personal.

Demonstrarea faptului că bunul a fost donat anume unui soț, este pusă în sarcina soțului cointeresat. La determinarea proprietarului bunului donat urmează să se țină cont de natura acestui bun. De exemplu, dacă au fost donate bunuri de uz casnic comun (veselă, un ceas de perete, mobilă, un televizor etc.), atunci există mai multe temeiuri de a presupune că bunurile sunt proprietate comună, iar dacă a fost donat un bun de uz personal (o haină, un ceas de mână, o bijuterie etc.), atunci considerăm că bunul a fost făcut soțului care îl folosește.

În literatura de specialitate se apreciază că voința dispunătorului, în sensul caracterului comun al bunului, nu trebuie să fie neapărat expresă, ea poate fi și tacită, cu condiția să rezulte în mod neîndoielnic [9, p.100]. Dovada manifestării de voință a dispunătorului se face prin orice mijloc de probă, inclusiv prin martori și prezumții, din care să rezulte cu certitudine că s-a urmărit gratificarea ambilor soți [59, p.95].

Bunurile dobândite de către unul dintre soți prin *testament* sunt și vor rămâne bunuri proprii ale acestuia chiar și atunci când voința testatorului a fost condiționată de îngrijirea sa până la sfârșitul vieții și suportarea cheltuielilor de înmormântare de către soțul beneficiar. Împrejurarea că ambii soți au contribuit, din patrimoniul lor comun, la întreținerea testatorului și acoperirea cheltuielilor de înmormântare, nu conferă soțului care nu beneficiază decât de dreptul de a se putea prevala de faptul contribuției sale cu ocazia determinării cotelor cuvenite fiecărui soț din masa bunurilor comune. În aceleași termene se rezolvă și chestiunea calificării bunului dobândit prin donație cu clauză de întreținere a donatorului, dacă, în fapt, la întreținere au contribuit ambii soți. Reținem, așadar, că gratuitățile cu caracter parțial oneros asigură calitatea de bun propriu a bunului testat sau donat numai în limita diferenței dintre profitul sarcinii și valoarea bunului.

Contribuția părinților unuia dintre soți la dobândirea unui bun în timpul căsătoriei reprezintă o donație făcută în favoarea exclusivă a copilului lor, afară de cazul în care părinții au arătat în mod expres că urmăresc să avantajeze pe ambii soți, circumstanță în care bunul este considerat comun. Practica judiciară a României a convenit, spre exemplu, că imobilul cumpărat în timpul căsătoriei prin întrebuințarea sumei de bani primită de soție de la mama sa vitregă, deși este înscris în registrul bunurilor imobile pe numele ambilor soți, este bun propriu al soției. La fel, garnitura de mobilă cumpărată cu plata prețului în rate în timpul căsătoriei este bun propriu al soției, de vreme ce ratele au fost achitate din sumele primite de aceasta de la părinții săi.

În ce privesc *darurile de nuntă*, adică acele bunuri care sunt dăruite de terți oricărui dintre soți cu ocazia celebrării căsătoriei, sunt comune fiindcă, pe de o parte dobândirea are loc în

timpul căsătoriei, iar pe de altă parte este prezumată intenția dispunătorului de a contribui la constituirea unui început de patrimoniu comun al soților. Împrejurarea că, în fapt, cheltuielile pentru organizarea nunții au fost suportate diferențiat de către părinții soților, nu influențează drepturile soților asupra darurilor de nuntă. Aceste cheltuieli pot însă diminua quantumul darului de nuntă ce rămâne în patrimoniul comun al soților, în condițiile în care există o înțelegere prealabilă între părinți și copii în sensul deducerii cheltuielilor efectuate din valoarea darurilor obținute, existența convenției în sensul arătat nefiind prezumată trebuie dovedită.

Cu toate acestea, dacă părinții soților fac donații constând în sume importante sau bunuri de valoare ridicată (spre exemplu: automobil, apartament, casă etc.) fără mențiunea expresă că ambii sunt gratificați, în doctrină s-a exprimat opinia potrivit căreia aceste bunuri urmează a fi considerate proprii, neputându-se presupune numai datorită momentului în care s-a realizat donația – cu ocazia celebrării căsătoriei, că voința donatorilor a fost de a avantaja ambii soți.

Această opinie o împărtășim și noi. Or, darurile primite la nuntă de la părinți, numite în popor *zestre*, sunt acumulate de către părinți anume pentru a fi dăruite fiicei sau feciorului cu ocazia nunții și, indiferent de personalitatea celuilalt soț, aceste bunuri au destinația și caracterul de proprietate personală a soțului care le-a primit în dar de la părinții săi. În acest caz, considerăm aplicabil art.22 alin.(1) din CF, potrivit căruia bunurile primite în dar sau în baza altor convenții gratuite de către unul dintre soți în timpul căsătoriei, sunt proprietate personală a fiecăruia dintre soți.

Donațiile făcute sub forma unui dar manual de către unul dintre soți celuilalt soț, înainte și în vederea încheierii căsătoriei, devin bunuri proprii ale soțului donatar, păstrând acest caracter și ulterior încheierii căsătoriei. Donațiile făcute între soți, în timpul căsătoriei, pot avea ca obiect exclusiv bunuri proprii ale soțului donator, nu și bunuri din proprietatea comună, deoarece acestea, pe de o parte aparțin nefracționat ambilor soți, iar pe de altă parte fiindcă altfel s-ar restrânge masa bunurilor comune, ceea ce este inadmisibil [60, p.81-82].

Dovada valorii care reprezintă și înlocuiește un bun propriu sau a bunului în care a trecut această valoare se face prin orice mijloc de probă, întrucât subrogația reală este un act sau fapt juridic, care potrivit dreptului comun poate fi probat ca atare [90, p.192].

Unii doctrinari consideră că *principiul subrogației reale* se aplică numai domeniului bunurilor proprii, deoarece în privința bunurilor comune operează prezumția de comunitate ceea ce face inutilă aplicarea subrogației [60, p.86-87], în timp ce alții sunt de părerea că în cazul bunurilor comune ale soților subrogația reală apare tocmai ca o consecință a prezumției de comunitate [9, p.128]. Considerăm că ambele opinii au dreptul la existență și, în acest sens,

menționăm că în primul caz suntem în prezența unei subrogații reale active, iar în cel de-al doilea caz suntem în prezența subrogației reale pasive, deoarece aceasta nu trebuie dovedită. Se admite unanim că, în principiu, ori de câte ori în cuprinsul unui patrimoniu un bun este înlocuit cu altul, acesta din urmă va avea afecțiunea și regimul juridic al bunului înlocuit [59, p.90].

Subrogația reală nu schimbă calitatea bunului, deoarece masa bunurilor nu înregistrează un spor, nu i se adaugă un plus patrimonial, ci are loc numai o substituție de bunuri. Bunul nou devine comun sau propriu ca efect al înlocuirii, nu al dobândirii. Dacă am respinge mecanismul subrogației reale s-ar putea acredita aparența eronată că masa bunurilor comune s-a mărit prin dobândirea încă a unui bun. Or, în realitate, latura activă a acestei mase de bunuri a rămas constantă [86, p.22]. Menționăm că subrogația reală operează numai dacă intrarea bunului în patrimoniul propriu al soțului are loc ca efect al unui act sau fapt juridic, nu și atunci când înlocuirea unui bun cu altul se face doar din considerente economice. Consumarea prin întrebuințare a bunului propriu unuia dintre soți și înlocuirea lui cu altul în care s-au investit valori comune, fără ca valoarea bunului vechi să fie încorporată în cel nou, nu este de natură să asigure conservarea caracterului de bun propriu prin efectul subrogației [60, p.87]. Spre exemplu, un bun care înainte de căsătorie aparținuse unuia dintre soți trebuie privit ca bun comun și nu propriu, în cazul în care un bun similar ce aparținuse celuilalt soț înainte de căsătorie a fost utilizat pentru satisfacerea nevoilor comune ale familiei [63, p.90-91].

Subrogarea reală poate produce însă și efecte parțiale. Dacă bunul este dobândit în parte cu fonduri proprii și în parte cu fonduri comune, atunci, în măsura valorii încorporate, bunul va fi propriu, iar ceea ce rămâne intră în comunitatea de bunuri. Spre exemplu, soțul care a contribuit la plata prețului unui imobil cumpărat în timpul căsătoriei cu sume provenind din vânzarea unor bunuri proprii, proporțional acestei valori dobândește un drept exclusiv asupra imobilului, iar restul intră în comunitatea ambilor soți.

Lucrările de reparații și îmbunătățiri efectuate bunului propriu, în timpul căsătoriei, cu mijloace comune nu determină, în principiu, schimbarea regimului juridic al bunului, adică transformarea lui în bun comun, neputându-se considera că a fost dobândit în timpul căsătoriei. Însă *sporul de valoare*, pe care l-a dobândit bunul propriu în urma reparațiilor și îmbunătățirilor executate prin întrebuințarea de fonduri comune, va fi bun comun [60, p.87-88].

Esențial este ca bunul să fi înregistrat o creștere a valorii, fiindcă lucrările de reparații impuse de uzura normală, determinată de folosirea în comun a acestuia în timpul căsătoriei, sunt inerente și obișnuite fără să atragă un spor de valoare, în consecință, costul lor nu reprezintă bun nou. Când, însă, în urma lucrărilor de îmbunătățiri sau reparații de mai mare amploare, bunul

propriu al unuia dintre soți s-a transformat în așa măsură încât, practic, a devenit un bun nou, cu totul deosebit de cel inițial, bunul în întregul său va trebui considerat ca fiind dobândit în timpul căsătoriei, și, deci, comun al ambilor soți. Fiind vorba de o stare de fapt, urmează ca instanța să stabilească concret, pe baza probelor administrate, dacă investițiile făcute de soți imobilului, proprietatea exclusivă a unuia dintre ei, au schimbat natura juridică a bunului, transformându-l în bun comun.

Renovarea sau edificarea unei construcții noi, cu materiale rezultate din demolarea imobilului proprietatea unuia dintre soți, nu schimbă regimul juridic al bunului propriu, valoarea care reprezintă sau înlocuiește bunul propriu ori bunul în care a trecut această valoare rămâne bun propriu ca efect al subrogației reale. Prin contract matrimonial soții pot schimba caracterul de bun propriu al materialelor întrebuințate în bunuri comune, în asemenea caz, soțul proprietar al materialelor dobândește asupra construcției un drept real de proprietate, concretizat într-o cotă corespunzătoare aportului său în materiale și muncă, iar nu un simplu drept de creanță reprezentând contravaloarea acestora [60, p.101-102].

Observăm că legiuitorul nu determină bunurile proprii în mod individual, ci are în vedere anumite categorii de bunuri urmând ca, în caz de litigiu, însăși instanța de judecată să stabilească dacă bunul în discuție se încadrează sau nu în vreuna dintre aceste categorii [112, p.104].

Generalizăm că *dovada bunurilor proprii poate fi realizată prin diverse mijloace de probă, atât prin acte juridice cât și prin fapte juridice*. În privința actelor juridice sunt admisibile toate mijloacele de probă reglementate de lege, cu condiția să nu se fi întocmit un înscris cerut de lege *ad probationem* – când dovada se poate face doar prin înscrisuri, proba prin martori și prezumții nefiind permisă, nici împotriva și nici peste cuprinsul înscrisului. Subliniem că regula privind dovada calității de bun propriu derogă de la normele dreptului comun numai cu referire la proba actelor juridice, pe când proba faptelor juridice se poate realiza și în condițiile dreptului comun prin orice mijloc de probă reglementat de lege [60, p.111].

C. Dovada bunurilor de uz personal se poate face prin orice mijloc de probă, întrucât calitatea acestora de bunuri proprii rezultă din destinația lor [90, p.192]. Referitor la aceste bunuri este indiferentă data dobândirii lor, înainte sau în timpul căsătoriei, precum tot indiferentă este, în principiu, și sursa dobândirii, adică dacă provin din mijloacele proprii ale celui alt soț sau din mijloacele comune ale soților [27, p.57].

Natura bunurilor, în sine, nu este un criteriu suficient pentru calificarea acestora ca bunuri de uz personal, ceea ce interesează cu deosebire fiind destinația primită în mod efectiv prin folosința exclusivă de către unul dintre soți [60, p.82]. Contează, de asemenea, valoarea acestor

bunuri raportată la starea materială a soților [27, p.57], deoarece potrivit art.22 alin.(2) din CF, bijuteriile de preț și obiectele de lux sunt exceptate de la categoria bunurilor de uz personal. Astfel, regula „alte obiecte, cu excepția obiectelor de lux” se aplică numai atunci când bunurile de uz personal au o valoare corespunzătoare în raport cu starea materială a familiei, pentru a putea fi atribuite la cea de-a treia categorie de bunuri.

Bijuteriile și obiectele urmează a fi considerate bunuri comune sau proprii avându-se în vedere valoarea lor în raport cu starea materială a familiei. Dacă se dovedește că unele obiecte de valoare au fost achiziționate în scopul investirii economiilor realizate de soți în timpul căsătoriei, aceste bunuri vor fi comune, chiar atunci când sunt folosite în exclusivitate de către unul dintre soți [60, p.82-83].

Un moment important în determinarea caracterului de proprietate personală sau de proprietate comună a bunului reiese din următoarea situație: *Ce regim matrimonial va avea casa (apartamentul) care până la încheierea căsătoriei era proprietatea unuia dintre soți, dacă în timpul căsătoriei acesteia i-au fost aduse reînnoiri considerabile?* Dacă prin contract matrimonial soții au prevăzut că, de exemplu, apartamentul soției va rămâne în proprietatea acesteia indiferent de reînnoirile, reconstrucțiile aduse, atunci în caz de divorț soțul nu va putea invoca caracterul de bun – proprietate comună. În lipsa unei asemenea prevederi contractuale se vor aplica prevederile art.23 din CF, conform căruia bunurile ce aparțin fiecăruia dintre soți pot fi recunoscute de instanța de judecată proprietate în devălmășie a acestora dacă se va stabili că, în timpul căsătoriei, din contul mijloacelor comune ale soților sau al mijloacelor unuia dintre soți ori în urma muncii numai a unuia dintre soți, valoarea acestor bunuri a sporit simțitor (reparație capitală, reconstrucție, reutilare, reamenajare etc.).

Ținem să menționăm că legiuitorul utilizează expresia „bunurile pot fi recunoscute proprietate în devălmășie”, deoarece instanța de judecată trebuie să constate că îmbunătățirile sau reparațiile capitale efectuate, în timpul căsătoriei, au dus esențial la transformarea bunului și la sporirea valorii lui. Dacă reparația bunului propriu s-a făcut ca urmare a uzurii normale, determinate de folosirea lui în comun, cheltuiala nu reprezintă bun comun, deoarece a fost necesară și obișnuită în căsătorie și nu reprezintă o creștere a valorii bunului. Concomitent, stabilind cotele-părți din asemenea bunuri, instanța judecătorească va ține cont de mijloacele depuse de către unul dintre soți până la încheierea căsătoriei și, respectiv, va spori cota acestui soț [71, pct.23]. Mai mult ca atât, în practica sa, CSJ a RM a generalizat că, estimarea bunurilor proprietate comună în devălmășie a soților trebuie să fie efectuată în baza valorii de piață, care este suma pentru care un activ ar putea fi schimbat, la data evaluării, între un cumpărător hotărât

să cumpere și un vânzător hotărât să vândă, într-o tranzacție liberă. Or, estimarea bunului în limita costului restabilit nu coincide cu valoarea de piață a bunului, ceea ce face imposibilă înstrăinarea bunurilor menționate la prețul indicat de expert, ci la unul cu mult mai redus [47].

Astfel, instanța de judecată va ține cont de faptul că devine comun numai sporul de valoare calculat prin diferența dintre costul bunului la intrarea în căsătorie și costul bunului la momentul partajării patrimoniului soților. În practica judiciară, prevederile art.23 din CF se aplică, de regulă, față de bunurile imobile, deoarece ele servesc o perioadă îndelungată și dau posibilitatea de apreciere a costului lor în orice perioadă [20, p.110].

De asemenea, la determinarea caracterului de proprietate personală sau de proprietate comună a bunului, se va ține cont și de prevederea art.20 alin.(4) CF potrivit căreia, dreptul de proprietate în devălmășie se extinde și asupra soțului care nu a avut un venit propriu, fiind ocupat cu gospodăria casnică, cu educația copiilor sau din alte motive temeinice. Norma dată este îndreptată spre ocrotirea drepturilor legale ale soțului care nu lucrează, ocupându-se de gospodăria casnică și creșterea copiilor. Aceasta se întemeiază pe principiul egalității între soț și soție, pe principiul de sprijin moral și material între membrii familiei, precum și pe regulile de morală care ridică munca soțului depusă în gospodărie și pentru creșterea copiilor la nivelul oricărei altei munci [20, p.104]. Totodată, munca depusă în gospodărie și munca îndreptată spre educarea, creșterea și îngrijirea copiilor și a altor membri ai familiei reprezintă venit prin efectul economisirii mijloacelor financiare necesare pentru realizarea acestor funcții, dacă ar fi angajate, spre exemplu, persoane pentru realizarea acestora.

În legătură cu această prevedere legală merită atenție expresia utilizată în acest sens de legiuitor „ori în urma muncii numai a unuia dintre soți”, importanța căreia o vom arăta prin următorul exemplu. Soția, în perioada căsătoriei, a moștenit o casă în sat, nelocuibilă ca construcție. Soțul cu forțe proprii a reconstruit casa punând un nou fundament, construind o terasă. La împărțirea proprietății soția insista că îi aparține casa cu drept de proprietate personală, deoarece i-a revenit în urma moștenirii. Recunoscând că soțul a reconstruit casa insista că el nu are dreptul să ceară recunoașterea casei moștenite ca proprietate comună întrucât reînnoirile au fost aduse tot din contul bunurilor moștenite. Judecata a hotărât recunoașterea casei moștenite de către soție ca proprietate comună în devălmășie a ambilor soți [134, p.40].

Susținem decizia luată și o considerăm corectă din perspectiva îmbunătățirilor care au fost aduse în urma muncii soțului asupra casei soției. În calitate de argument în acest sens, invocăm prevederea art.23 din CF, potrivit căreia „Bunurile ce aparțin fiecăruia dintre soți pot fi recunoscute de instanța judecătorească proprietate în devălmășie a acestora dacă se va stabili că,

în timpul căsătoriei, din contul mijloacelor comune ale soților sau al mijloacelor unuia dintre soți ori în urma muncii numai a unuia dintre soți, valoarea acestor bunuri a sporit simțitor (reparație capitală, reconstrucție, reutilare, reamenajare etc.)”.

Considerăm că modalitățile acceptate de doctrina și practica judiciară pentru determinarea caracterului bunurilor soților nu trebuie privite decât ca un ghid general, absolutizarea lor nefiind admisibilă, fiindcă diferite categorii de bunuri comportă particularități în privința dobândirii lor, a căror ignorare ar putea duce la soluții inacceptabile [10, p.47]. *Dovada apartenenței bunului la categoria celor proprii este pusă în sarcina soțului care dorește să combată prezumția de comunitate a bunului. Dovada calității de bun propriu poate fi făcută prin orice mijloc de probă, cu excepția cazurilor când legea impune condiții de formă „ad validitate”m pentru dovada dreptului de proprietate asupra acestui tip de bun* [98, p.52].

3.4. Restricții legale asupra conținutului regimului matrimonial contractual

Regimurile matrimoniale sunt reglementate, în orice sistem legislativ național, atât prin norme dispozitive cât și prin norme imperative. Regulile ce compun regimul matrimonial formează o ordine publică matrimonială, împletind norme imperative privind căsătoria, cu norme dispozitive privind autonomia de voință a soților asupra patrimoniului lor. Normele ordinii publice matrimoniale protejează atât instituția căsătoriei cât și pe fiecare dintre cei doi soți [167, p.34].

Normele imperative ale regimului matrimonial se impun soților prin simplul efect al încheierii căsătoriei, obligându-i să respecte reguli de bază de la care soții nu pot deroga. Acest corp de reguli imperative constituie constituția regimurilor matrimoniale și este aplicabil fiecărei familii, indiferent de regimul matrimonial adoptat de căsătoria respectivă [158, p.19].

Pe lângă regimul matrimonial legal și cel contractual, CF din 26.10.2000 instituie, fără a-l denumi astfel, regimul matrimonial primar imperativ, care reprezintă totalitatea normelor juridice ce reglementează raporturile dintre soți și care se aplică tuturor căsătoriilor, indiferent de regimul matrimonial care guvernează aceste căsătorii – legal sau convențional [24, p.132].

Regimul matrimonial primar imperativ este o măsură legală obligatorie de ocrotire a intereselor soților și ale familiei împotriva eventualelor slăbiciuni ale soților, împotriva lipsei de chibzuință, a lipsei de experiență ori a tendinței de risipă a oricăruia dintre ei [58, p.48]. Totodată, conținutul regimului matrimonial primar imperativ trebuie diferențiat de normele imperative ale dreptului civil, ce se referă la alte aspecte decât cele legate de relațiile familiale ale soților, cum sunt, spre exemplu, cele referitoare la termenele de prescripție, condițiile de

valabilitate a convențiilor civile etc. Aceste aspecte formează constituția relațiilor civile în sens larg, pe când cele legate de relațiile familiale ale soților – constituția regimurilor matrimoniale. Din acest considerent, nu vom analiza totalitatea interdicțiilor aplicabile contractului matrimonial în sens larg, ci doar cele aplicabile, în particular, relațiilor familiale.

Norme ale regimului matrimonial primar imperativ se conțin și în CF, deși nu sunt denumite astfel. Spre exemplu, potrivit art.29 alin.(6) din CF, părțile nu sunt în drept să stipuleze în contractul matrimonial clauze care ar afecta capacitatea juridică sau de exercițiu a soților, dreptul lor de adresare în instanța judecătorească pentru reglementarea relațiilor personale dintre ei, inclusiv a drepturilor și obligațiilor dintre ei și copiii lor, care ar limita dreptul soțului inapt de muncă la întreținere, care ar leza drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei, precum și clauze care contravin principiilor și naturii relațiilor familiale.

În primul rând, regimul matrimonial contractual nu poate conține **clauze care ar afecta capacitatea juridică sau de exercițiu a soților**. Această limitare, importantă după esența și scopul pe care îl urmărește, își găsește argumentare în prevederile art.23 alin.(4) din CC [29], conform căruia, renunțarea totală sau parțială a unei persoane fizice la capacitatea de folosință sau la capacitatea de exercițiu, alte acte juridice îndreptate spre limitarea persoanei fizice în capacitatea de folosință sau de exercițiu sunt nule.

În conținutul capacității de exercițiu se include dreptul de a primi și de a testa averea sa, dreptul de a se ocupa cu activitatea de întreprinzător, dreptul de a avea proprietate, dreptul de a încheia acte juridice, dreptul de a-și asuma obligații etc. Astfel, regimul matrimonial contractual al soților nu se poate referi la instituirea interdicției unui soț de a se ocupa de o anumită activitate sau de a încheia un anumit tip de convenții, de exemplu, contract de donație [19, p.123]. La fel, nu poate fi instituită interdicția de a se recăsători în cazul în care căsătoria va fi desfăcută sau încetată, precum și faptul că, în caz de divorț, soțul nu va avea dreptul să comunice și să educe copilul, dacă acesta va rămâne să locuiască cu mama [135, p.145].

Deci, *regimul matrimonial contractual nu poate limita nici total și nici parțial capacitatea juridică civilă a soților*, dar e de menționat că capacitatea civilă a soților poate fi limitată numai în cazurile și în condițiile stabilite de lege.

Nu putem trece cu vederea faptul că și legiuitorul poate comite erori legislative. Ținem să menționăm că, în conformitate cu legislația civilă, persoana fizică are capacitate de folosință și de exercițiu. Capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu împreună formează capacitatea juridică. Deci, nu este corect când legiuitorul se exprimă „capacitatea juridică sau de exercițiu a soților”, deoarece prin „capacitatea juridică” se are în vedere capacitatea de folosință și

capacitatea de exercițiu. Detaliind cele expuse de legiuitor, reiese că părțile nu sunt în drept să stipuleze în contractul matrimonial clauzele care ar afecta capacitatea de folosință și/sau de exercițiu a soților” [24, p.134]. În același sens, doctrinarul V. Pînzari consideră că formularea „capacitatea juridică sau de exercițiu a soților”, dată de legiuitor în art.29 alin.(6) CF, nu este reușită, sintagma „sau de exercițiu” fiind de prisos [108, p.17].

În Revista săptămânală „Аргументы и факты”, nr.17 din aprilie 1998, scrie că o artistă emerită rusă a fost nevoită să-și suspende activitatea sa teatrală, pentru a îndeplini condiția contractului matrimonial, conform căreia ea, în perioada a 3 ani din ziua încheierii căsătoriei, urmează să se ocupe de orice activitate numai cu acordul soțului ei. Rămâne doar s-o compătimim pe artista rusă care nu s-a folosit la timp de consultația unui jurist și n-a fost informată la acel moment despre ilegalitatea unei asemenea condiții [134, p.45].

Regimul matrimonial contractual nu poate conține clauze care ar **afecta dreptul soților de adresare în instanța judecătorească pentru reglementarea relațiilor personale dintre ei**, deoarece acest drept este expres garantat în art.27 din Constituția RM [38] și este un principiu fundamental al dreptului familiei. Astfel, clauza prin care unul sau ambii soți renunță la dreptul de a se adresa în instanța de judecată în vederea apărării drepturilor sale este lovită de nulitate absolută.

De regulă, legalitatea conținutului regimului matrimonial contractual se asigură de către biroul notarial care-l autentifică, întrucât notarii sunt obligați să verifice dacă convențiile încheiate corespund prevederilor și restricțiilor legale [133, p.152]. Cu toate acestea, chiar dacă regimul matrimonial contractual al soților conține clauze care afectează dreptul fundamental de adresare în instanța de judecată, atunci recunoașterea acestor clauze ca fiind ilegale se face de către instanța judecătorească, în baza cererii depuse de partea interesată.

Nu pot fi încadrate în conținutul regimului matrimonial contractual clauze care ar **afecta drepturile și obligațiile dintre soți și copiii lor**, deoarece aceste relații formează o altă instituție a dreptului familiei. Relațiile dintre soți privind copiii sunt subordonate relațiilor părintești, având un caracter nepatrimonial și sunt reglementate de normele imperative ale legii [19, p.124].

Considerăm că această limitare se întemeiază pe prevederea art.74 din CF, în conformitate cu care părinții sunt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material. Astfel, soții, prin contract matrimonial, nu pot prevedea clauze care ar limita drepturile copiilor minori și copiilor majori inapți de muncă care necesită sprijin material, la întreținere din partea unuia dintre părinți.

Prin această limitare legală considerăm că legiuitorul a dorit să ocrotească și dreptul copiilor la proprietatea lor personală. Așa cum copilul nu are drept de proprietate asupra bunurilor părinților, tot așa și părinții – asupra bunurilor copiilor (cu excepția dreptului la moștenire și la întreținere), iar la încheierea contractului matrimonial trebuie delimitate bunurile soților de cele ale copiilor. Conform art.25 alin.(6) din CF, depunerile făcute de soți pe numele copiilor lor minori, făcute din contul bunurilor soților dobândite în timpul căsătoriei, sunt proprietate a copiilor lor și nu sunt luate în considerare la partaj. Deci, **soții nu pot schimba, prin contract matrimonial, soarta patrimoniului copiilor lor**. De exemplu, soții nu pot să prevadă prin contract matrimonial că depunerile făcute pe numele copilului, în caz de divorț, vor fi proprietate a soțului cu care va rămâne copilul. De asemenea, prin contract matrimonial soții nu pot devia de la regula conform căreia „copilul este proprietar al bunurilor primite în dar, moștenite sau dobândite într-un alt mod, și al tuturor bunurilor procurate din mijloacele lui” [24, p.134-135].

Asemenea norme există și în art.42 alin.(3) din CF al Federației Ruse, potrivit căruia „contractul matrimonial nu poate să limiteze ... drepturile și obligațiile soților în privința copiilor”. Astfel, părinții sunt obligați să-și întrețină copiii minori, nu doar cu hrană, dar să le ofere și bunurile necesare. Din acest motiv, nu pot fi incluse în proprietatea comună a soților, nici prin contract matrimonial, lucrurile procurate pentru copii din banii comuni și nici depozitele bancare făcute pe numele acestora, întrucât legea le califică drept proprietate personală a copiilor [126, p.51].

I. M. Cuznețova consideră incorect că soții, în contractul matrimonial, pot să prevadă formele de participare la educarea și creșterea copiilor, dacă aceste forme nu se limitează la cheltuielile suportate pentru educarea și învățarea copiilor sau alte drepturi și obligații ale soților care pot fi stabilite prin acordul lor [133, p.151]. O asemenea opinie o susține și S.N. Bondov, argumentând că „nu se poate de egalat copiii cu bunurile” [144, p.63].

Susținem aceste opinii, întrucât rolul regimului matrimonial contractual, așa cum rezultă din art.27 din CF, este de a reglementa relațiile patrimoniale ale soților, iar art.29 alin.(6) din CF conține norme imperative îndreptate spre protejarea drepturilor și obligațiilor dintre soți și copiii lor. Mai mult ca atât, expresia „clauze care ar afecta”, ne permite să interpretăm și să concluzionăm că în contractul matrimonial sunt permise clauzele referitoare la drepturile și obligațiile patrimoniale dintre soți și copii, dacă acestea nu afectează interesele copiilor [24, p.135].

Vor fi afectate de nulitate și clauzele regimului matrimonial contractual prin care se **limitează dreptul soțului inapt de muncă la întreținere**. După cum am menționat, regimul matrimonial contractual poate conține clauze referitoare la întreținerea dintre soți, însă aceste clauze în nici un caz nu vor fi în diminuarea celor legale. Regimul matrimonial contractual poate prevedea garanții mai mari în acest sens decât legea. Spre exemplu, dacă legea stabilește pentru soțul inapt de muncă suma de 500 lei, iar contractul matrimonial 2000 lei, această prevedere contractuală va avea prioritate față de cea legală. Cu atât mai mult că statul nu poate acorda această sumă, iar soțul a fost de acord cu ea prin încheierea contractului matrimonial [20, p.127].

Conform art.82 din CF, soții își datorează întreținere materială reciprocă. În cazul refuzului de a acorda întreținere, soțul inapt de muncă are dreptul de a porni o acțiune în instanța de judecată privind încasarea acesteia de la celălalt soț. Deci, prin contract matrimonial soții nu pot neglija această obligație legală, care este o garanție a soților în caz că ei nu se vor putea întreține singuri.

Această limitare își are originea și în unul dintre principiile legislației familiale „manifestare a grijii pentru întreținerea, educația și apărarea drepturilor și intereselor membrilor minori și ale celor inapți de muncă ai familiei” stipulat în art.2 alin.(3) din CF. Conform acestuia, prevederile contractului matrimonial nu trebuie să pună unul dintre soți într-o situație foarte neplăcută (dificilă), în același timp să nu limiteze dreptul soțului inapt de muncă la primirea pensiei alimentare de la celălalt soț [24, p.135].

Regimul matrimonial contractual nu poate prevedea condiții care ar **leza drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei**. Această normă imperativă trebuie privită sub două aspecte. Sub aspect patrimonial, spre exemplu, contractul matrimonial nu poate aduce atingere dreptului la întreținere ce rezultă din art.82 și 83 din CF, iar sub aspect personal nepatrimonial, contractul matrimonial nu poate conține clauze privind relațiile personale nepatrimoniale, deoarece acestea nu pot constitui obiect al regimului matrimonial contractual în temeiul art.27 din CF.

Încă la începutul secolului XX, un renumit cercetător științific rus, G.F. Șerșenevici, scria că „pe lângă drepturile familiale nu trebuie enumerate și nu trebuie stabilite de lege dreptul la dragoste reciprocă, stimă, respect, întrucât acestea sunt drepturi aparente, lipsite de sancțiuni – dreptul are de a face numai cu lumea exterioară, nu și cu cea sufletească. Structura morală a familiei se creează în afara dreptului. Introducerea elementelor juridice în relațiile personale... se dovedește a fi... fără succes și fără a atinge scopul. Dacă normele juridice coincid cu cele etice, ele par a fi de prisos; dacă ele se contrazic, atunci lupta lor nu este egală... elementul juridic este

necesar și binevenit în sfera relațiilor patrimoniale dintre membrii familiei” [133, p.406-407]. Spre exemplu, conform practicii judiciare a Federației Ruse, clauzele contractului matrimonial prin care unul dintre soți se dezice de dreptul la proprietatea dobândită în timpul căsătoriei, poate fi declarat nul la cererea acestui soț [137, pct.15].

Printre drepturile și interesele legitime ale soților menționăm: libertatea la încheierea căsătoriei, egalitatea în familie, grija față de sănătatea și dezvoltarea copiilor, prioritate la apărarea drepturilor și intereselor minorilor și membrilor inapți de muncă ai familiei ș.a.

În fine, regimul matrimonial contractual nu poate prevedea condiții care ar **contravine principiilor și naturii relațiilor familiale**. Limitările aduse la încheierea contractului matrimonial se întemeiază și pe principiile relațiilor familiale, stipulate în art.2 alin.(3) din CF. Astfel, sunt nule prevederile contractuale care contravin următoarelor principii ale relațiilor familiale: monogamie; căsătorie liber consimțită între soț și soție; egalitate în drepturi a soților în familie; sprijin reciproc moral și material; fidelitate conjugală; prioritate a educației copilului în familie; manifestare a grijii pentru întreținerea, educația și apărarea drepturilor și intereselor membrilor minori și ale celor inapți de muncă ai familiei; soluționare, pe cale amiabilă, a tuturor problemelor vieții familiale; inadmisibilitate a amestecului deliberat în relațiile familiale; liber acces la apărarea, pe cale judecătorească, a drepturilor și intereselor legitime ale membrilor familiei. Deci, *la stabilirea regimului matrimonial contractual soții sunt obligați să respecte principiile legislației familiale*.

Totodată, *conținutul contractului matrimonial nu trebuie să contravină principiilor și naturii relațiilor civile*. Această regulă nu se regăsește nici în CC, nici în CF, dar rezultă din natura juridică a contractului matrimonial. Contractul matrimonial este o convenție civilă, asupra căreia se aplică legislația civilă în măsura în care aceasta nu contravine esenței relațiilor familiale (art.4 din CF). În rezultat, contractul matrimonial trebuie să corespundă nu doar normelor, dar și principiilor relațiilor familiale. Spre exemplu, clauzele contractului matrimonial nu trebuie să contravină unor așa principii ale relațiilor civile precum: libertatea de a contracta, autonomia de voință a părților, libera realizare și apărare a drepturilor civile etc. [146, p.41].

Cu referire la legislațiile altor state, menționăm că, în Suedia nu se permite includerea în conținutul regimului matrimonial contractual a oricărui altor aspecte decât împărțirea proprietății în: proprietate comună și personală, și, respectiv, modurile de gestionare a acesteia [129, p.98-99]. În Franța regimul matrimonial contractual nu trebuie să contravină „bunelor moravuri”, nu trebuie să încalce normele generale ale legislației civile și familiale. Prevederile contractului matrimonial nu trebuie să încalce egalitatea soților, să limiteze libertatea soților la alegerea

profesiei, tipul lucrului, iar în legislația altor state europene deseori se indică spre aceea că prevederile regimului matrimonial contractual nu trebuie să încalce egalitatea soților, să anuleze obligația de fidelitate, ajutor și susținere, să limiteze drepturile și obligațiile lor la educarea și întreținerea copiilor. Iar în SUA, ca regulă generală, este prevăzut că regimul matrimonial contractual trebuie să fie în toate cazurile „logic” și „echilibrat” [133, p.153].

De asemenea, nu pot fi obiect al regimului matrimonial contractual **relațiile personale nepatrimoniale dintre soți**, în temeiul art.27 din CF, potrivit căruia în contractul matrimonial se determină drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților. Astfel, legea prevede într-un mod exhaustiv conținutul regimului matrimonial contractual, iar prin metodele deducerii și interpretării în ansamblu a normelor legislației familiale stabilim cu certitudine restricția reglementării aspectelor nepatrimoniale ale vieții familiale prin contract matrimonial. Deși, din conținutul art.29 alin.(6) din CF, care stabilește cercul normelor imperative, nerespectarea cărora duce la nulitatea contractului matrimonial, rezultă, însă, în mod indirect, că soții au dreptul să reglementeze relațiile personale dintre ei, dar nu au dreptul să limiteze dreptul lor de a se adresa în instanța de judecată pentru reglementarea acestor relații. Totuși, opinia doctrinară majoritară este că relațiile personale nepatrimoniale dintre soți nu pot constitui obiect al regimului matrimonial contractual, în temeiul art.27 din CF.

Astfel, regimul matrimonial contractual al soților nu se poate referi la obligația soților de a se iubi reciproc, de a păstra fidelitatea conjugală, de a nu face abuz de băuturi spirtoase etc. Însă, drepturile patrimoniale ale soților pot fi puse în dependență de apariția sau neapariția condițiilor cu caracter personal nepatrimonial. Spre exemplu, regimul matrimonial contractual al soților poate reglementa dreptul unui soț la compensarea prejudiciului moral adus de comportamentul amoral al celuilalt soț (infidelitate conjugală, violență familială etc.) sau obligația soțului, spre exemplu, de a cumpăra soției o mașină cu ocazia nașterii primului copil [122, p.63].

O libertate cu mult mai mare oferă legiuitorul american. Obiect al contractului matrimonial în SUA pot fi nu numai drepturile patrimoniale, dar și orice alte relații nepatrimoniale dintre soți [122, p.63]. În practica americană o răspândire largă a obținut-o așa numitul *contract prenuptial*, care se încheie până la înregistrarea căsătoriei, și poate să prevadă orice condiții ale viitoarelor relații dintre soți: condițiile de educare și întreținere a copiilor; uneori sunt împărțite detaliat obligațiile fiecăruia la conducerea casei, care nu pot fi, totuși, îndeplinite cu forța. În caz de contraziceri ele nu sunt luate în considerare de către judecător [129, p.118]. De asemenea, în practică s-au înregistrat cazuri când soții au prevăzut în contractul matrimonial aspecte ale vieții

familiale precum: dreptul unuia dintre soți de a se odihni o săptămână fără celălalt soț; obligația de a nu merge cu bicicleta, de a nu ține în casă pisici etc. [124, p.24].

Aceeași libertate contractuală o întâlnim și în legislația Republicii Belarus. Potrivit art.13 din Codul căsătoriei și familiei, prin contract matrimonial pot fi reglementate relațiile personale și patrimoniale dintre soți, dintre părinți și copii, dacă acestea nu încalcă drepturile și interesele legitime ale altor persoane și nu vin în contradicție cu legile din Republica Belarus [131].

În Ucraina se permite includerea în contractul matrimonial a clauzei ce prevede numele de familie pe care îl vor lua soții la înregistrarea căsătoriei, ce prenume vor acorda copiilor lor, unde vor locui ei și copiii lor. De asemenea, în contractul matrimonial poate fi prevăzut că, ei vor întreține pe unul dintre părinți, vor crea condiții pentru educarea corespunzătoare a copiilor, infidelitatea va fi amendată cu o sumă anumită în calitate de prejudiciu moral etc.

Prin contract matrimonial, musulmanii pot să stabilească mărimea calâmului (o sumă de bani achitată soțului de către tatăl soției) și data când va fi achitat; când și în ce condiții soția poate cere divorțul; moștenirea bunurilor comune de către soți [129, p.118].

Considerăm că ar fi binevenit dacă legiuitorul național ar acorda cetățenilor RM această libertate, oferită de legiuitorii statelor menționate, de a prevedea în contractul matrimonial și drepturile personale nepatrimoniale. Susținem introducerea acestei opțiuni contractuale, deoarece regimul matrimonial legal stabilit de legislația RM convine, de regulă, majorității cetățenilor, însă ceea ce ține de aspectele nepatrimoniale este o problemă cu mult mai interesantă, aici mulți cetățeni ar dori să recurgă la încheierea contractului matrimonial, să prevadă, de exemplu: cum se vor ocupa de treburile casnice, ce nume vor acorda copiilor, ce metodă de educare vor utiliza, cum vor petrece timpul liber personal etc.

Argumentăm această opinie și prin faptul că la încheierea contractului matrimonial soții își exprimă acordul de voință personal, în plină capacitate de exercițiu și nu le impune nimeni să se căsătorească ori să încheie contract matrimonial. Din aceste considerente, *de ce ar trebui să le fie limitată libertatea la perfectarea clauzelor contractuale? Oare o asemenea libertate contravine bunelor moravuri sau ordinii publice? Oare în timpul căsătoriei soții nu stabilesc verbal aceleași clauze nepatrimoniale, la care, de regulă, se ajunge cu dificultate, ceea ce face să se răcească legătura morală dintre soți?* Ca rezultat, poate să se ajungă chiar și la divorț.

Astfel, ***propunem modificarea art.27 din CF al RM, care definește contractul matrimonial, prin introducerea cuvintelor „și personale nepatrimoniale” după cuvintele „drepturile și obligațiile patrimoniale”*** [99, p.36]. În context, ***propunem definirea contractului matrimonial ca fiind convenția încheiată benevol între persoanele care doresc să se***

căsătorească sau între soți, în care se determină drepturile și obligațiile patrimoniale și personale nepatrimoniale ale acestora în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii acesteia [24, p.137].

Menționăm că relațiile personale constituie principalul conținut al relațiilor dintre soți, în consecință, toate raporturile patrimoniale dintre soți sunt subordonate finalității relațiilor personale și sarcinilor principale ale familiei. Mai mult ca atât, relațiile personale dintre soți poartă un caracter moral, respectiv, reglementarea anumitor relații personale dintre soți are influență și asupra raporturilor morale dintre aceștia, iar o asemenea reglementare va constitui un îndrumar în ceea ce privește comportarea soților în cadrul familiei [58, p.39].

Introducerea de către legiuitor a libertății reglementării relațiilor personale nepatrimoniale în conținutul regimului matrimonial contractual nu semnifică introducerea normei de limitare necondiționată și iremediabilă a soților în drepturile lor personale. Aceasta – deoarece CF, în capitolul 4 „Drepturile și obligațiile personale ale soților”, conține norme primare imperative aplicabile relațiilor personale dintre soți.

Astfel, indiferent de conținutul regimului matrimonial contractual, soții nu vor putea fi limitați în principiul egalității lor în relațiile familiale, în dreptul lor de a-și continua sau alege de sinestătător îndeletnicirea și profesia, de a-și alege numele de familie, de a-și determina domiciliul în mod liber și independent, de a beneficia de stimă și ajutor din partea celuilalt soț, precum nu pot fi scutiți de obligațiile comune de întreținere a familiei, de îngrijire și educare a copiilor, de sprijin moral reciproc și fidelitate conjugală [24, p.137-138].

Egalitatea soților în drepturi reiese din totalitatea relațiilor sociale, fiind bazate pe Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția asupra drepturilor politice ale femeii, adoptată de către ONU la 20.12.1952, Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată la 18.12.1979 la New York, ratificată de RM prin Hotărârea Parlamentului nr.87-XIII din 28.04.1994, Constituția RM și CF [19, p.92].

Principiul egalității soților în relațiile familiale este consfințit și în art.48 alin.(2) din Constituția RM [38], potrivit căruia familia se întemeiază pe egalitatea soților în drepturi. Conținutul acestui principiu se extinde atât asupra relațiilor personale cât și asupra celor patrimoniale dintre soți. În consecință, acest principiu privește dreptul soților de a decide de comun acord asupra a tot ceea ce privește căsătoria.

În timpul căsătoriei se pot ivi situații în care soții să nu cadă de acord asupra unui act sau asupra unei măsuri ce trebuie luată în legătură cu viața în comun. Neexistând o prevedere legală în acest sens, soții nu se pot adresa instanței judecătorești pentru a decide cu privire la

neînțelegerea dintre ei. Pentru ca neînțelegerea să nu se amplifice și să ducă la desfacerea căsătoriei, soții trebuie să găsească singuri modalitatea de a-și rezolva situația conflictuală ivită. Practica judiciară cunoaște diferite cazuri în care dezacordul dintre soți în diferite probleme care privesc relațiile de familie a dus la desfacerea căsătoriei prin divorț [111, p.63]. În aceste circumstanțe, reiterăm avantajul reglementării relațiilor personale anterior încheierii căsătoriei prin intermediul regimului matrimonial contractual. Considerăm că aceasta ar reduce numărul cazurilor de divorț datorită faptului că va exista un ghid al relațiilor personale dintre soți.

În ceea ce privește conținutul regimului matrimonial primar imperativ concluzionăm că acesta poate cuprinde diferite dispoziții. Spre exemplu, poate cuprinde dispoziții legale aplicabile în perioade de crize conjugale de orice natură. Regulile care se aplică în perioadele normale au drept scop să stabilească un echilibru între soți pe planul relațiilor patrimoniale, un raport echitabil între coeziunea cuplului și autonomia fiecăruia dintre soți. În timp ce regulile aplicabile în perioadele de crize conjugale conduc la o modificare a jocului regulilor obișnuite prin extinderea puterilor unuia dintre soți și diminuarea puterilor celuilalt.

În general, regulile care constituie regimul matrimonial primar imperativ sunt diferite de la o țară la alta, deși toate urmăresc scopul de a proteja căsătoria și de a crea un echilibru necesar în cadrul cuplului. Printre factorii care au condiționat această diversitate menționăm condițiile istorice specifice ale fiecărui popor, conceptele etico-morale proprii fiecărei națiuni, ordinea publică din fiecare stat, specificul național etc. Pentru o mai bună înțelegere a acestor considerații, vom prezenta cu titlu exemplificativ principalele dispoziții legale care formează regimul primar în dreptul francez și în dreptul provinciei canadiene Quebec [42, p.23].

În dreptul francez regimul primar este reglementat prin art.214-227 din CC al Franței. Aceste articole formează capitolul VI „Îndatoririle și drepturile ambilor soți”, care stabilește reguli generale, aplicabile tuturor celor căsătoriți, indiferent de regimul matrimonial care li se aplică. Spre exemplu, potrivit art.215, locuința familiei este aleasă de către soți de comun acord și nici unul dintre ei nu poate să dispună fără consimțământul celuilalt. Protecția locuinței familiei în dreptul francez este asigurată și prin art.1751 al aceluiași cod, care prevede că dreptul de închiriere a locuinței ambilor soți este considerat ca aparținând ambilor soți, oricare ar fi regimul matrimonial al acestora și în pofida oricăror convenții contrare, chiar dacă contractul de închiriere a fost încheiat înaintea căsătoriei. Dispozițiile acestor articole se aplică doar locuinței principale a soților, ele având ca scop protejarea unei necesități esențiale a gospodăriei, care este asigurarea familiei cu domiciliu.

Altă dispoziție legală ce formează regimul primar francez se regăsește, spre exemplu, în art.225 din CC al Franței, potrivit căruia fiecare soț folosește, posedă și dispune singur de

bunurile sale personale. Acestei reguli legea i-a oferit un caracter imperativ, soții neputând deroga pe cale convențională. Pentru situații de crize familiale, regimul primar francez prevede o serie de norme speciale, care urmăresc un scop de protecție. Astfel, art.217 din CC al Franței prevede posibilitatea unuia dintre soți de a obține autorizarea justiției pentru a încheia singur un act pentru care, în mod normal, ar avea nevoie de consimțământul celuilalt soț, dacă ultimul se află în imposibilitate de a-și da consimțământul sau refuză în mod nejustificat să și-l dea. Actul încheiat în aceste condiții este opozabil soțului din urmă. De fapt, este vorba despre situația în care încheierea unor acte juridice necesită consimțământul ambilor soți, iar unul dintre aceștia nu poate da consimțământul sau îl refuză în mod nejustificat. Judecătorul are în acest caz rolul de a tranșa un conflict familial, acordând sau nu soțului reclamant autorizația de a încheia singur unul sau mai multe acte juridice. Această autorizație nu poate privi decât acte determinate, respectiv – soțul care solicită o astfel de autorizație trebuie să aibă capacitatea de a încheia actul menționat.

În cadrul articolelor 220-1, 220-2 și 220-3 ale CC al Franței, legiuitorul a prevăzut alte măsuri de protecție a soților împotriva unei gestiuni dăunătoare intereselor familiei. În acest sens, legea dispune că, dacă unul dintre soți își încalcă în mod grav îndatoririle, punând în pericol interesele familiei, judecătorul poate lua orice măsuri urgente care se impun. Astfel, judecătorul poate interzice acestui soț de a încheia, fără consimțământul celuilalt soț, acte de dispoziție asupra bunurilor sale proprii sau asupra celor comune, mobile sau imobile, îi poate interzice mutarea mobilelor, cu excepția celor care sunt destinate uzului personal al soților. Asemenea măsuri se iau pe o durată determinată, care nu poate depăși, nici cu eventuale prelungiri, 3 ani. Ordonanța de protecție prin care se iau astfel de măsuri este supusă publicității, fiind obligatorie publicarea acesteia de către soțul reclamant. Actele încheiate cu violarea unor astfel de măsuri sunt anulabile la cererea soțului reclamant, dacă au fost încheiate cu un terț de rea-credință sau după publicarea ordonanței, acțiunea în nulitate prescriindu-se după 2 ani de la data la care soțul reclamant a luat cunoștință de actul respectiv. Acestea sunt unele dintre particularitățile pe care regimul primar le capătă în dreptul francez [42, p.23-33].

În CC al provinciei canadiene Quebec, regimul primar este reglementat în Cartea a II-a „Familia” cu titlul „Efectele căsătoriei”, în articolele 395-430, privind efectele patrimoniale ale căsătoriei. Destul de deosebite de cele care reglementează acest regim în dreptul francez, dispozițiile articolelor menționate se referă la protejarea reședinței familiale, constituirea unui patrimoniu familial și al unui drept de creanță aferent acestuia, precum și la prestația compensatorie. Originalitatea regimului primar din dreptul provinciei canadiene Quebec constă, în primul rând, în crearea patrimoniului familial. Acest patrimoniu este conceput ca o masă de bunuri necesare menajului soților și, în același timp, tinde spre realizarea unei egalități

economice între ei. Potrivit art.414 din CC al provinciei canadiene Quebec [153], patrimoniul familial cuprinde anumite bunuri ale soților, enumerate în art.415, fără a se lua în considerație care dintre soți a fost proprietarul acestora. Conform dispozițiilor acestui ultim articol, patrimoniul familial cuprinde reședința familiei cu drepturile pe care le conferă folosința ei, mobilierul care o împodobește și cel care servește pentru nevoile gospodăriei, autovehiculele folosite pentru deplasările familiei și drepturile de pensie acumulate în timpul căsătoriei. Regulile date sunt valabile doar pe durata căsătoriei, nu și în caz de încetare a acesteia, întrucât, potrivit art.423 din CC al provinciei Quebec, soții nu pot renunța la drepturile lor privind patrimoniul familial în timpul căsătoriei, prin contract matrimonial sau în alt mod. Efectele patrimoniale ale căsătoriei, reglementate de CC al provinciei canadiene Quebec, dovedesc o deosebită grijă pentru stabilirea echilibrului patrimonial al soților, precum și pentru stabilirea unei protecții reale a acestora, realizate în concordanță cu situația economică a țării și posibilitățile sociale existente [42, p.33-37].

Noul CC al României [31], fiind inspirat din CC al Franței și cel al provinciei canadiene Quebec, de asemenea introduce conceptul de regim matrimonial primar prin art.312 alin.(2), potrivit căruia, indiferent de regimul matrimonial ales, nu se poate deroga de la dispozițiile acestuia, dacă prin lege nu se prevede altfel. Regimul primar român se referă la: independența patrimonială a soților; dreptul la informare; dreptul de folosință asupra locuinței comune; obligația de întreținere dintre soți, contribuția la cheltuielile căsniciei și de sprijin material reciproc; libertatea fiecărui soț de a exercita o profesie și de a dispune de veniturile obținute din exercitarea profesiei etc.

Potrivit art.317 din Noul CC al României [31], dacă prin lege nu se prevede altfel, fiecare soț poate să încheie orice acte juridice cu celălalt soț sau cu terțe persoane. Fiecare soț poate să facă de unul singur, fără consimțământul celuilalt, depozite bancare, precum și orice alte operațiuni în legătură cu acestea. În raport cu instituția de credit, soțul titular al contului are, chiar și după desfacerea sau încetarea căsătoriei, dreptul de a dispune de fondurile depuse, dacă prin hotărâre judecătorească executorie nu s-a decis altfel.

Normele respective evocă ideea potrivit căreia căsătoria, chiar dacă produce modificări în statutul persoanei, nu îngrădește, în fapt, capacitatea fiecărui soț de a încheia acte juridice cu celălalt soț sau cu terții, independent de regimul matrimonial aplicabil. Desigur, aceste norme nu înlătură regulile speciale privind gestiunea bunurilor comune în cazul comunității legale, deoarece actele juridice se încheie în condițiile legii [6, p.79]. Mai mult, soții pot încheia între ei

orice contract civil, pot încheia un contract de muncă, pot constitui o societate comercială [14, p.153].

Regimul primar imperativ se regăsește și în art.318 din Noul CC al României [31], potrivit căruia fiecare soț poate să-i ceară celuilalt să-l informeze cu privire la bunurile, veniturile și datoriile sale, iar în caz de refuz nejustificat – se poate adresa instanței de tutelă. Instanța poate să-l oblige pe soțul celui care a sesizat-o sau pe orice terț să furnizeze informațiile cerute și să depună probele necesare. Terții pot să refuze furnizarea informațiilor cerute atunci când, potrivit legii, refuzul este justificat de păstrarea secretului profesional. Atunci când informațiile solicitate de un soț pot fi obținute, potrivit legii – numai la cererea celuilalt soț, refuzul acestuia de a le solicita naște prezumția relativă că susținerile soțului reclamant sunt adevărate.

Inserarea acestei prezumții de adevăr în favoarea soțului reclamant este binevenită și constituie un mijloc juridic de reglementare echitabilă a comportamentului patrimonial al soților în raporturile dintre ei [13, p.46].

Potrivit art.321 din Noul CC al României [31], prin locuința familiei se înțelege locuința comună a soților sau, în lipsă, locuința soțului la care se află copiii. Oricare dintre soți poate cere notarea în cartea funciară, în condițiile legii, a unui imobil ca locuință a familiei, chiar dacă nu este proprietarul imobilului. În condițiile art.322 alin.(1) și (2), niciunul dintre soți, chiar dacă este proprietar exclusiv, nu poate dispune de drepturile asupra locuinței familiei și nici nu poate încheia acte prin care ar fi afectată folosința acesteia, fără consimțământul scris al celuilalt soț. De asemenea, un soț nu poate deplasa din locuință bunurile care mobilează sau decorează locuința familiei și nu poate dispune de acestea fără consimțământul scris al celuilalt soț.

Reiese că, chiar dacă locuința este bun propriu al unuia dintre soți, atâta timp cât ea constituie locuința familiei, niciunul dintre soți nu poate dispune de drepturile asupra acesteia, nu poate încheia acte prin care ar fi afectată folosința locuinței, precum nu poate deplasa bunurile mobile din locuința respectivă, fără consimțământul scris al celuilalt soț.

Conform art.325 din Noul CC al României [31], soții sunt obligați să-și acorde sprijin material reciproc. Ei sunt obligați să contribuie, în raport cu mijloacele fiecăruia, la cheltuielile căsătoriei, dacă prin convenție matrimonială nu s-a prevăzut altfel. Orice convenție care prevede că suportarea cheltuielilor căsătoriei revine doar unuia dintre soți este considerată nescrisă. În acest context legal, ținem să evidențiem că limitarea caracterului de regim primar imperativ are loc doar în partea stabilirii contribuției fiecăruia dintre soți, care poate fi concretizată prin contract matrimonial.

Cu scopul realizării unei armonizări la nivel european în domeniul regimurilor matrimoniale, Comisia Europeană a inițiat realizarea unor studii, precum și consultarea statelor membre. Studiul a fost realizat de Asser Institut din Olanda pe baza rapoartelor statelor membre ale Uniunii Europene, intitulat „Studiu privind regimurile matrimoniale ale cuplurilor căsătorite și patrimoniul cuplurilor necăsătorite în dreptul internațional privat și dreptul intern al statelor membre ale Uniunii Europene” [41, p.362].

La nivelul reglementării europene a regimului primar, la capitolul drepturile și îndatoririle principale ale soților (indiferent de regimul matrimonial ales), studiul ridică probleme deosebite în conceperea unității europene de reglementare. Determinarea legii aplicabile în cazul unor litigii care au drept obiect probleme ce fac parte din aria regimului primar se consideră că, de fapt, ar trebui să țină de legea care guvernează efectele personale ale căsătoriei.

Pentru stabilirea acestei legi se au în vedere mai multe posibilități, printre care se numără: concretizarea principiului autonomiei de voință a soților, competența de principiu a legii forului, precum și criteriul reședinței obișnuite, care este cel preferat. Este vorba de reședința soților din momentul producerii efectului care generează acțiunea în justiție, iar nu reședința din momentul căsătoriei, care nu are relevanță în astfel de situații. La recomandarea acestei soluții se au în vedere atât legăturile strânse dintre regimul primar și efectele personale ale căsătoriei, cât și cele care se referă la relațiile cu terții, caracterizate prin aplicabilitate teritorială [41, p.366].

În rezultatul studiului, constatăm că și ***în CF al RM se conțin norme ale regimului matrimonial primar imperativ, deși nu sunt denumite astfel***. Asemenea norme se conțin, spre exemplu, în capitolul 4, art.29 alin.(6) din CF, capitolele 10-13 etc. În rezultatul aspectelor analizate în conținutul tezei, ***considerăm necesară expunerea art.29 alin.(6) din CF cu un nou conținut, și anume: „Contractul matrimonial nu poate conține clauze derogatorii de la regulile regimului matrimonial primar imperativ, sub sancțiunea nulității, care ar afecta capacitatea juridică și procesuală a soților, drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei, drepturile și obligațiile dintre ei și copii lor, care ar anula obligația de fidelitate, ajutor și întreținere reciprocă, precum și clauze care contravin principiilor și naturii relațiilor familiale”***.

În acest sens, afirmăm cu certitudine că dreptul familiei în RM este în pas cu tendințele legislației statelor europene. Desigur, cercul normelor primare imperative ar putea fi extins, spre exemplu, prin reglementarea dreptului soțului de a fi informat de celălalt soț cu privire la bunurile, veniturile și datoriile sale [24, p.141].

3.5. Concluzii la capitolul 3

1. Reieșind din prevederile art.27 din CF, sarcina regimului matrimonial contractual este de a determina anume ce drepturi și obligații patrimoniale ale soților pot exista în timpul căsătoriei, precum și ce drepturi și obligații patrimoniale pot exista în cazul desfacerii acesteia. Astfel, **în funcție de momentul realizării, propunem clasificarea drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților în două categorii.** La prima categorie le atribuim pe cele ce pot exista în timpul căsătoriei, iar la cea de-a doua pe cele ce pot exista în caz de divorț. Făcând această remarcă, intenționăm să atragem atenția asupra faptului că stabilirea în conținutul regimului matrimonial contractual a drepturilor și obligațiilor ce le revin soțiilor în timpul căsătoriei are ca scop crearea condițiilor ce vor asigura stabilitatea și durabilitatea relațiilor familiale, pe când stabilirea drepturilor și obligațiilor ce vor reveni soților în cazul desfacerii căsătoriei urmărește alte scopuri: sancționarea soțului culpabil de desfacerea căsătoriei, prevenirea unui eventual litigiu în legătură cu partajarea averii comune etc.

2. Regimul matrimonial contractual nu se poate referi la relațiile cu caracter personal, însă considerăm că soții pot să prevadă modul de contribuție a fiecăruia la cheltuielile legate de recreerea și petrecerea timpului liber. În această ordine de idei, **în dependență de conținutul lor identificăm două tipuri de drepturi și obligații patrimoniale ale soților:** a) îndreptate spre satisfacerea necesităților cu caracter material și b) îndreptate spre satisfacerea necesităților cu caracter nematerial.

3. **În raport cu condiționalitatea realizării, propunem divizarea drepturilor și obligațiilor patrimoniale contractuale în trei categorii:** a) drepturi și obligații condiționate de un anumit termen, b) drepturi și obligații condiționate de survenirea sau nesurvenirea anumitor evenimente, și c) drepturi și obligații legate atât de un anumit termen cât și de survenirea sau nesurvenirea anumitor evenimente.

4. **Libertatea contractuală oferită prin art.29 alin.(4) din CF, potrivit căreia soții sunt în drept să determine în regimul matrimonial contractual creat de ei drepturile și obligațiile privind întreținerea reciprocă, trebuie privită în sens extensiv și nu restrictiv,** deoarece soții sau persoanele care doresc să se căsătorească pot conveni de comun acord asupra unor clauze sau condiții care dezvoltă și nu înlătură sau înrăutățesc situația legală asupra drepturilor și obligațiilor privind întreținerea reciprocă. Concluzia enunțată se argumentează pe prevederea art.29 alin.(6) din CF, conform căreia părțile nu sunt în drept să stipuleze în contractul matrimonial clauze care ar limita dreptul soțului inapt de muncă la întreținere, care ar leza drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei.

5. Considerăm că **clauzele regimului matrimonial contractual referitoare la întreținerea dintre soți, care contravin intereselor copilului minor sau major incapabil vor fi lovite de nulitate**, întrucât la determinarea clauzelor privind întreținerea reciprocă soții trebuie să țină cont și de prevederea art.94 alin.(4) din CF, potrivit căreia, dacă contractul privind plata pensiei de întreținere contravine intereselor copilului minor sau major incapabil, acesta poate fi declarat nul de către instanța judecătorească la cererea reprezentanților legali ai copilului, a autorității tutelare sau a procurorului.

6. Considerăm că **obligația statului de a lua măsuri pentru ca orice om să aibă condiții de trai decent, cuprinzând și locuința, este asigurată nu doar prin garanții sociale, dar și prin garanții familiale** care obligă soțul proprietar al locuinței să ofere dreptul de folosință asupra acesteia și pentru ceilalți membri ai familiei, inclusiv în caz de încetare a relațiilor familiale, dacă prin contract matrimonial nu au convenit altfel. Astfel, soțul neproprietar nu este obligat să elibereze locuința în caz de divorț, dar soții pot conveni prin contract matrimonial altfel, inclusiv asupra termenului în care urmează a fi eliberată locuința de către celălalt soț. În context, *ca lege ferenda*, **propunem modificarea și completarea art.130 din Codul cu privire la locuințe**, astfel încât, *în cazul încetării raporturilor familiale cu proprietarul casei de locuit, dreptul de folosire a locuinței familiei să fie menținut pentru foștii membri ai familiei, dacă ei nu dispun de spațiu locativ*.

7. Reieșind din prevederile art.424 alin.(2) din CC, titularul dreptului de abitație are dreptul să locuiască în locuința unei alte persoane împreună cu soțul și copiii săi, chiar dacă nu a fost căsătorit sau nu avea copii la data la care s-a constituit abitația. Însă, reieșind din prevederea art.425 alin.(1) din CC, considerăm că **copiii și soțul titularului dreptului de abitație nu au un drept comun de abitație cu titularul acestui drept**, ei pur și simplu locuiesc acolo.

8. Alături de cele două categorii de bunuri menționate în literatura de specialitate – comune și proprii – **scoatem în evidență și categoria bunurilor de uz personal**, care sunt protejate prin efectul imperativ al legii, indiferent de conținutul regimului matrimonial contractual, întrucât nu pot constitui obiect al acestuia. Propunerea dată este întemeiată pe art.22 alin.(2) din CF, care prezintă lucrurile de uz personal ca fiind o categorie distinctă a proprietății personale a soților.

9. Prin art.29 alin.(3) din CF se limitează spectrul de relații patrimoniale ce pot fi obiect al contractului matrimonial, întrucât **contractul matrimonial încheiat în timpul căsătoriei nu are puterea de a înlocui efectele regimului matrimonial legal deja produse între soți**, dar poate să prevadă regimul matrimonial aplicabil relațiilor din viitor.

10. Analizând conținutul art.20 alin.(2), coroborat la conținutul art.19 alin.(1) și art.22 din CF, concluzionăm că **veniturile sunt bunuri**. Prin art.20 alin.(2), legiuitorul vine să concretizeze

faptul că sunt comune bunurile procurate din contul veniturilor și altor plăți, nu și cele procurate din contul bunurilor deținute anterior încheierii căsătoriei sau din contul celor obținute în dar, prin moștenire sau în baza altor convenții gratuite. **Respectiv, nu poate fi atribuit la categoria bunurilor comune ale soților un bun sau valoarea acestuia, dacă a intrat în patrimoniul unuia dintre soți în locul unui bun propriu, decât dacă altfel nu este prevăzut de regimul matrimonial contractual al soților.** În context, **propunem modificarea și completarea la final a art.22 alin.(1) din CF cu fraza „Sunt bunuri proprii și bunurile dobândite din convenții efectuate cu bunurile proprii sau din sumele obținute din donații”.**

11. Considerăm că **fructele bunurilor proprii sunt comune**, deoarece acestea sunt distincte de bunul ce le produce, nu sunt cuprinse în enumerarea limitativă a bunurilor proprii (art.22 din CF), precum și din considerentul că legea (art.19 din CF) nu leagă calitatea de bun comun de modul de dobândire al acestuia. Această opinie o întemeiem și reieșind din scopul regimului matrimonial legal de a include în proprietatea devălmașă a soților toate bunurile obținute în timpul căsătoriei, cu excepția celor obținute cu titlu gratuit, precum și pe tendința legiuitorului de a excepta în mod expres careva bunuri de la categoria celor comune (art.22 din CF). În context, **propunem completarea art.20 din CF cu un alineat nou, cu următorul cuprins: „(6) Fructele bunurilor proprii sunt comune, dacă contractul matrimonial nu prevede altfel”.**

12. Considerăm că **premiile primite, periodic sau ocazional, ca rezultat al muncii sau eforturilor unuia dintre soți nu sunt bunuri proprii ale soțului beneficiar**, după cum nu pot fi considerate ca fiind convenții gratuite în sensul art.22 alin.(1) coroborat la art.20 alin.(2) lit.b) din CF.

13. Nu împărtășim unele opinii doctrinare și considerăm că **obiectele care țin de exercitarea profesiei, bunurile confecționate de unul dintre soți, personal, și bunurile din colecție ar putea fi recunoscute ca fiind proprietate personală a soților prin intermediul contractului matrimonial**, deoarece valoarea acestor bunuri poate să fie neînsemnată sau, după caz, considerabilă, din care motiv este de remarcat această libertate a soților de a schimba, de comun acord, regimul juridic al acestor bunuri.

14. Considerăm că **soțul de bună-credință are un drept de creanță față de soțul debitor**, în situațiile când creanțele soțului debitor sunt acoperite din contul bunurilor proprii ale celuilalt soț.

15. Odată ce concubinajul nu este recunoscut de legislația familială ca o formă de existență a familiei, rezultă că prevederile legislației familiale nu se aplică relațiilor de concubinaj, deci **nici contractul matrimonial încheiat între concubini nu va avea produce efecte juridice,**

atâta timp cât nu va fi autentificat notarial și nu va intra în vigoare, ca rezultat al încheierii căsătoriei. Mai mult ca atât, este cunoscut faptul că contractul matrimonial se încheie pentru a asigura bunurile soților în caz de divorț, însă, atâta timp cât concubinii nu vor deveni soți în sens juridic, nu poate fi vorba de divorț.

16. Totodată, considerăm că **în toate cazurile în care un concubin justifică existența unui interes, el poate să solicite pe cale judecătorească să se constate concubinajul**, în temeiul art.281 alin.(2) lit.j) din CPC. Astfel, dacă unul dintre concubini are motive temeinice, el poate să solicite instanței de judecată, pe calea unei acțiuni în constatare, să constate concubinajul și să stabilească că un anume bun este sau nu comun pe cote-părți al concubinilor.

17. Considerăm că **momentul din care veniturile obținute de soți devin comune diferă în funcție de forma acestora.** Astfel, veniturile obținute sub formă de mijloace financiare vor deveni comune din momentul în care din contul lor au fost procurate bunuri, au fost depuși bani pe conturi bancare sau transferați în cote de participatie etc. Iar în ceea ce privește veniturile obținute sub formă de bunuri, drepturi reale sau de creanță, considerăm că vor deveni proprietate comună a soților din momentul în care au fost primite de soțul îndreptățit.

18. Propunem extinderea obiectului contractului matrimonial și la aspectele personale nepatrimoniale, prin modificarea art.27 din CF, care definește contractul matrimonial. Considerăm că asemenea libertate contractuală nu va limita necondiționat și iremediabil soții în drepturile lor personale, întrucât în Capitolul 4 din CF „Drepturile și obligațiile personale ale soților” se conțin norme primare imperative aplicabile relațiilor personale dintre soți. În context, **propunem definirea contractului matrimonial ca fiind convenția încheiată benevol între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți, în care se determină drepturile și obligațiile patrimoniale și personale nepatrimoniale ale acestora în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii căsătoriei.**

19. În rezultatul studiului, am constatat că **în CF al RM se conțin norme ale regimului matrimonial primar imperativ, deși nu sunt denumite astfel.** Asemenea norme se conțin, în mod special, în art.29 alin.(6) din CF, care considerăm că necesită a fi expus într-o nouă redacție, și anume: *„Contractul matrimonial nu poate conține clauze derogatorii de la regulile regimului primar imperativ sub sancțiunea nulității, care ar afecta capacitatea juridică și procesuală a soților, drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei, drepturile și obligațiile dintre ei și copii lor, care ar anula obligația de fidelitate, ajutor și întreținere reciprocă, precum și clauze care contravin principiilor și naturii relațiilor familiale”.*

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Viața patrimonială a soților se poate organiza nu numai de către legiuitor, în măsura în care acesta prețuiește libertatea individuală și e animat de adevărul că fiecare dintre noi ne cunoaștem mai bine interesul decât el. Convențiile matrimoniale sunt posibile juridic doar în sistemele flexibile de drept, care organizează regimuri matrimoniale alternative, alături de regimurile legale [116, p.182], situație caracteristică și pentru țara noastră. Astfel, cei care urmează să se căsătorească, precum și cei aflați deja în relație de căsătorie pot să-și amenajeze relațiile lor patrimoniale prin stabilirea propriului regim matrimonial contractual.

În cadrul sistemelor de drept care cunosc regimuri matrimoniale pluraliste, există un set de reguli aplicabile raporturilor patrimoniale dintre soți dincolo de voința lor și indiferent de regimul matrimonial pe care și l-ar fi ales. Aceste reguli generale și imperative formează constituția regimurilor matrimoniale, adică regimul primar imperativ. Chiar dacă nu este denumit astfel, în legislația RM există un set de reguli de la care nu se poate deroga prin conținutul regimului matrimonial contractual, sub consecința nulității unor asemenea clauze.

În vederea îmbunătățirii cadrului legal în materie de regim matrimonial contractual, am considerat necesar să ne oprim detaliat asupra modului în care legiuitorul național a reglementat instituția regimului matrimonial contractual, formulând la acest capitol mai multe propuneri de interpretare și aplicare a normelor juridice deja existente, dar și de *lege ferenda*.

1. Propunem instituirea Registrului Public Notarial al Contractelor Matrimoniale Autentificate în RM, care este o tendință europeană ce și-a dovedit dubla utilitate.

2. Propunem definirea regimului matrimonial ca fiind *un ansamblu de norme juridice cu caracter obligatoriu care stabilesc soarta juridică a proprietății soților pentru perioada căsătoriei și în caz de divorț, precum și alte relații patrimoniale ale soților*.

3. Propunem definirea regimului matrimonial contractual ca fiind *un ansamblu de reguli stabilite de către soți sau persoanele care doresc să se căsătorească și care poartă un caracter obligatoriu, indică drepturile și obligațiile soților asupra patrimoniului conjugal, modul în care va fi gestionat patrimoniul conjugal acumulat în timpul căsătoriei și determină soarta juridică a proprietății soților pentru perioada căsătoriei și, în unele cazuri, pentru perioada de după desfacerea căsătoriei, în temeiul unui acord de voință autentificat notarial, realizat între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți*.

4. La nivel doctrinar, alături de regimul legal al proprietății în devălmășie, am dezvoltat alte cinci modele practice de regimuri matrimoniale contractuale tip, ceea ce poate fi util în

practică, și anume: *separația de bunuri, comunitatea universală de bunuri, comunitatea restrânsă de bunuri, regimul proprietății comune pe cote-părți și regimul matrimonial combinat.*

5. Propunem definirea momentului stabilirii regimului matrimonial contractual ca fiind realizat în legătură cu încheierea căsătoriei sau în timpul căsătoriei, fără a coincide neapărat cu data înregistrării căsătoriei și inexistent în afara căsătoriei.

6. În urma analizelor efectuate, am ajuns la o concluzie argumentată că nu este oportună implementarea în RM a conceptului de semnare a contractului matrimonial prin mandatar.

7. La fel, în urma argumentelor prezentate am ajuns la concluzia interpretării extensive a prevederii art.30 alin.(1) din CF. Astfel, atât soții cât și persoanele care doresc să se căsătorească pot modifica contractul matrimonial în orice moment – atât în timpul căsătoriei, cât și oricând până la înregistrarea căsătoriei.

8. Nu optăm pentru interpretarea extensivă a art.30 alin.(3) din CF, deoarece pentru a se adresa în instanța de judecată, reclamantul trebuie în mod obligatoriu să dețină statutul de soț.

9. Propunem următoarea redacție pentru conținutul art.32 alin.(2) din CF: „*Creditorii soțului debitor pot cere modificarea sau rezilierea contractului matrimonial, dacă soții au schimbat esențial clauzele regimului matrimonial – situație care schimbă substanțial circumstanțele din care au reieșit creditorul și soțul debitor atunci când au semnat convenția și care împiedică exercitarea de către soțul debitor a obligațiilor sale față de creditor*”.

10. Propunem includerea în textul legii a conceptului de „lichidare a patrimoniului matrimonial”. Or, odată încetat, regimul matrimonial nu mai produce efecte noi, dar își realizează efectele produse pe durata lichidării patrimoniului conjugal.

11. Prin art.31 din CF se limitează neintenționat situațiile în care regimul matrimonial contractual încetează a produce efecte.

12. Declararea nulității contractului matrimonial nu se include în categoria temeiurilor de încetare a regimului matrimonial contractual.

13. Ținând cont de lipsa abordărilor doctrinare, am argumentat necesitatea clasificării drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților în funcție de diferite criterii. Astfel, în funcție de momentul realizării, propunem clasificarea drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale soților în două categorii: a) ce pot exista în timpul căsătoriei și b) ce pot exista în caz de divorț. În dependență de conținutul lor identificăm două tipuri de drepturi și obligații patrimoniale ale soților: a) îndreptate spre satisfacerea necesităților cu caracter material și b) îndreptate spre satisfacerea necesităților cu caracter nematerial. În raport cu condiționalitatea realizării, propunem divizarea drepturilor și obligațiilor patrimoniale contractuale în trei categorii: a)

drepturi și obligații condiționate de un anumit termen, b) drepturi și obligații condiționate de survenirea sau nesurvenirea anumitor evenimente, și c) drepturi și obligații legate atât de un anumit termen cât și de survenirea sau nesurvenirea anumitor evenimente.

14. Libertatea contractuală oferită prin art.29 alin.(4) din CF, potrivit căreia soții sunt în drept să determine în regimul matrimonial contractual creat de ei drepturile și obligațiile privind întreținerea reciprocă, **trebuie privită în sens extensiv și nu restrictiv.**

15. Propunem modificarea și completarea art.130 din Codul cu privire la locuințe, astfel încât, *în cazul încetării raporturilor familiale cu proprietarul casei de locuit, dreptul de folosire a locuinței familiei să fie menținut pentru foștii membri ai familiei, dacă ei nu dispun de spațiu locativ.*

16. Reieșind din prevederile art.424 alin.(2) din CC, titularul dreptului de abitație are dreptul să locuiască în locuința unei alte persoane împreună cu soțul și copiii săi, chiar dacă nu a fost căsătorit sau nu avea copii la data la care s-a constituit abitația. Însă, reieșind din prevederea art.425 alin.(1) din CC, considerăm că **copiii și soțul titularului dreptului de abitație nu au un drept comun de abitație cu titularul acestui drept**, ei pur și simplu locuiesc acolo.

17. Alături de clasificarea bunurilor în: comune și personale, **am argumentat și scos în evidență și categoria bunurilor de uz personal**, care sunt protejate prin efectul imperativ al legii, indiferent de conținutul regimului matrimonial contractual.

18. În contextul interpretării normelor legale (art.20 alin.(2) coroborat la conținutul art.19 alin.(1) și art.22 din CF al RM) **am ajuns la concluzia argumentată că veniturile sunt bunuri.**

19. Aplicând regulile subrogației reale, am constatat că nu poate fi atribuit la categoria bunurilor comune ale soților un bun sau valoarea acestuia, dacă a intrat în patrimoniul unuia dintre soți în locul unui bun propriu, decât dacă altfel nu este prevăzut de regimul matrimonial contractual al soților. În context, **propunem modificarea și completarea la final a art.22 alin.(1) din CF cu fraza „Sunt bunuri proprii și bunurile dobândite din convenții efectuate cu bunurile proprii sau din sumele obținute din donații”.**

20. CF nu conține prevederi în domeniu și **propunem completarea art.20 din CF cu un alineat nou, cu următorul cuprins: „(6) Fructele bunurilor proprii sunt comune, dacă contractul matrimonial nu prevede altfel”.**

21. Premiile primite, periodic sau ocazional, ca rezultat al muncii sau eforturilor unuia dintre soți sunt bunuri comune ale ambilor soți.

22. Obiectele care țin de exercitarea profesiei, bunurile confecționate de unul dintre soți, personal, și bunurile din colecție ar putea fi recunoscute ca fiind proprietate personală a soților prin intermediul contractului matrimonial.

22. Soțul de bună-credință are un drept de creanță față de soțul debitor, în situațiile când creanțele soțului debitor sunt acoperite din contul bunurilor proprii ale celuilalt soț.

23. Contractul matrimonial încheiat între concubini nu va produce efecte juridice, atâta timp cât nu va fi autentificat notarial și nu va intra în vigoare, ca rezultat al încheierii căsătoriei.

24. În toate cazurile în care un concubin justifică existența unui interes, el poate să solicite pe cale judecătorească să se constate concubinajul.

25. Momentul din care veniturile obținute de soți devin comune diferă în funcție de forma acestora. Astfel, veniturile obținute sub formă de mijloace financiare vor deveni comune din momentul în care din contul lor au fost procurate bunuri, au fost depuși bani pe conturi bancare sau transferați în cote de participatie etc. Iar în ceea ce privește veniturile obținute sub formă de bunuri, drepturi reale sau de creanță, considerăm că vor deveni proprietate comună a soților din momentul în care au fost primite de soțul îndreptățit.

26. Propunem extinderea obiectului contractului matrimonial și la aspectele personale nepatrimoniale. În context, **propunem definirea contractului matrimonial ca fiind convenția încheiată benevol între persoanele care doresc să se căsătorească sau între soți, în care se determină drepturile și obligațiile patrimoniale și personale nepatrimoniale ale acestora în timpul căsătoriei și/sau în cazul desfacerii căsătoriei.**

27. În CF al RM se conțin norme ale regimului matrimonial primar imperativ, deși nu sunt denumite astfel. În rezultatul studiului, propunem expunerea art.29 alin.(6) din CF într-o nouă redacție: *„Contractul matrimonial nu poate conține clauze derogatorii de la regulile regimului primar imperativ sub sancțiunea nulității, care ar afecta capacitatea juridică și procesuală a soților, drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei, drepturile și obligațiile dintre ei și copii lor, care ar anula obligația de fidelitate, ajutor și întreținere reciprocă, precum și clauze care contravin principiilor și naturii relațiilor familiale”.*

Propunerile formulate vor contribui la optimizarea cadrului normativ național în materia regimurilor matrimoniale: imperativ, legal și contractual. În acest scop este elaborat un proiect de Lege pentru modificarea și completarea Codului familiei, anexă la prezenta teză.

BIBLIOGRAFIE

A. Referințe bibliografice în limba română

1. Aioanei G., Poenaru E. Căsătoria și divorțul. București: Hamangiu, 2008, 232 p.
2. Albu I. Căsătoria în dreptul român. Cluj-Napoca: Dacia, 1988.
3. Albu I. Dreptul familiei. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1975.
4. Alexandresco D. Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român. Vol.VIII, Partea I-a (Convențiile matrimoniale). București: Socec, 1916, p.6.
5. Angelescu N. Întocmirea înscrisurilor notariale referitoare la unele drepturi patrimoniale ale soților. În: Revista Română de Drept, 1967, nr.6, p.28-37.
6. Aniței N.C. Regimurile matrimoniale potrivit noului Cod civil. București: Hamangiu, 2012, 220 p.
7. Avram M., Nicolescu C. Regimuri matrimoniale. Bucuresti: Hamangiu, 2010, 464 p.
8. Bacaci A. Considerații asupra regimului matrimonial actual. În: Dreptul, 2001, nr.4, p.92-98.
9. Bacaci A. Raporturile juridice patrimoniale în Dreptul familiei. Cluj-Napoca: Dacia, 1986, 272 p.
10. Bacaci A., Dumitrache V., Hageanu C. Dreptul familiei. Ediția a II-a. București: ALL Beck, 2001, 304 p.
11. Baias F.-A., Chelaru E., Constantinovici R., Macovei I. ș.a. Noul Cod Civil. Comentariu pe articole. București: C.H. Beck, 2012, 2760 p.
12. Baies S. Roșca N. Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Ediția a IV-a. Chișinău: USM, 2011, 390 p.
13. Banciu A. Al. Raporturile patrimoniale dintre soți potrivit noului Cod civil. Ediția a II-a. București: Hamangiu, 2011, 200 p.
14. Boroș G. Drept civil. Partea generală. Persoanele. Ediția a III-a revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2008, 486 p.
15. Bratus S. N. Drept civil sovietic. Vol. II. București: E.S.P.L.E.J., 1954, p.503.
16. Brădeanu S. Se poate oare încuviința notarea în cartea funciară, pe baza unei cereri unilaterale a soțului, a caracterului de bun comun al unui imobil dobândit în timpul căsătoriei? În: Justiția Nouă, 1958, nr.3, p.436-442.
17. Căpățînă O. Cu privire la procura dată unui soț de a vinde celuiilalt soț un bun al mandantului. În: Legalitatea Populară, 1955, nr.6, p.605-612.
18. Cebotari S. Relațiile patrimoniale ale soților în statul Roman. În: Revista Națională de Drept, 2003, nr.11, p.44-45.

19. Cebotari V. Dreptul familiei. Chișinău: USM, 2004, 336 p.
20. Cebotari V. Dreptul familiei. Ediția a II-a. Revăzută și completată. Chișinău: USM, 2008, 346 p.
21. Cebotari V. Dreptul familiei. Ediția a III-a. Revăzută și completată. Chișinău: USM, 2014, 344 p.
22. Cebotari V. Regimuri matrimoniale: Aspecte de drept comparat. În: Revista Națională de Drept a USM, 2009, nr.10-12, p.66-67.
23. Cebotari V., Cebotari S. Considerații generale privind noțiunea și conținutul contractului matrimonial. În: Revista Națională de Drept a USM 2002, nr.10/29, p.29.
24. Cebotari V., Pisarenco O. Restricții legale asupra conținutului regimului matrimonial contractual. În: Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice: tradiții, actualitate și perspective. Tezele conferinței științifice cu participare internațională. Chișinău: U.S.M., 2013, p.132-141.
25. Chirtoacă L. Tratat de dreptul familiei. Chișinău: Bons Offices, 2005, - 296 p.
26. Chirvaiu V. Dreptul matrimonial. Vol. III. Oradea: Chiriașii tipografiei românești, 1933, 492 p.
27. Cocoș Șt. Dreptul familiei. Vol. I. București: Lumina Lex, 2001, 120 p.
28. Codul căsătoriei și familiei al RSS Moldovenești: Text oficial cu modificările și completările introduse pînă la data de 1 iunie 1989. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1989, 134 p. Abrogat.
29. Codul civil al RM. Nr.1107-XV din 06.06.2002, în vigoare începând cu 12.06.2003. În: Monitorul Oficial al RM, 22.06.2002, nr.82-86 (661).
30. Codul civil al României din 27.11.1864, în vigoare începând cu 01.07.1865. Abrogat. <http://www.codurile.ro/articles/8/1/CODUL-CIVIL-din-26-noiembrie-1864-/Page1.html> (vizitat 17.04.2013).
31. Codul civil al României. Nr.287 din 17.07.2009, în vigoare începând cu 01.10.2011. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 24.07.2009, nr.511.
32. Codul cu privire la locuințe al Republicii Moldova. Nr.2718-X din 03 iunie 1983. În: Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S. Moldovenești, 1983, nr.6, art.40.
33. Codul familiei al Republicii Moldova. Nr.1316-XIV din 26 octombrie 2000, în vigoare începând cu 26.04.2001. În: Monitorul Oficial al RM, 26.04.2001, nr.47-48 (210).
34. Codul familiei al Republicii Populare Române din 29.12.1953, în vigoare începând cu 01.02.1954. Republicat în: Monitorul Oficial al Marii Adunări Naționale, 18.04.1956,

- nr.13. Abrogat. <http://www.codurile.ro/articles/10/1/CODUL-FAMILIEI-Page1.html> (vizitat 17.04.2013).
35. Codul familiei, tutelei, căsătoriei și actelor de stare civilă al RSS Ucrainene: Textul oficial cu schimbările până la 1 mai anul 1956 și cu anexă de materiale, sistematizate pe articole. Chișinău: Editura de Stat a Moldovei, 1956, 118 p. Abrogat.
36. Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Colectiv de autori. Volumul I. Chișinău: Arc, 2005, 816 p.
37. Constituția Republicii Populare Române din 13.04.1948. http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/const_1948.php (vizitat 17.04.2013).
38. Constituția RM din 29 iulie 1994, în vigoare începând cu 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al RM, 12.08.1994, nr.1.
39. Corhan A. Dreptul familiei. Teorie și practică. București: Lumina Lex, 2001, 552 p.
40. Crăciunescu C-M. Aspecte noi privind abordarea căsătoriei în perspectiva noului Cod civil. În: Revista „Justiția în actualitate” a Consiliului Superior al Magistraturii, 2009, nr.4, p.10.
41. Crăciunescu C-M. Dreptul de dispoziție al soților asupra bunurilor ce le aparțin, în diferite regimuri matrimoniale. București: Universul Juridic, 2010. 385 p.
42. Crăciunescu C-M. Regimuri matrimoniale. București: ALL Beck, 2000, 180 p.
43. Crăciunescu C-M. Reglementarea clauzei de preciput în noul Cod civil roman. În: Revista „Pandectele române”, nr.1/2010, București, p.17.
44. Crăciunescu C-M., Berindei M.G. Convenția matrimonială. Considerații critice. În: Noul Cod civil. Comentarii, Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice, Coordonator M. Uliescu, Editura Universul Juridic, București, 2010, p.356.
45. Dariescu N.C., Dariescu C. Legea aplicabilă convenției matrimoniale încheiate între soții străini cu aceeași cetățenie și cu domiciliul în România. În: C. J. nr.12/2006, p.96.
46. Decizia Colegiului civil al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2r/a-214/2001 din 23.05.2001.
47. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2ra-899/2010 din 16.06.2010.
48. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.2ra-16/2005 din 09.02.2005.
49. Dicționar explicativ al limbii române. București: Univers Enciclopedic Gold, 2009, 1230 p.
50. Dicționar explicativ ilustrativ al limbii române. Chișinău: Arc & Gunivas, 2007, 2280 p.
51. Dobre A. Aspecte generale privind clasificarea bunurilor în noul Cod civil. În: Revista de drept comercial, 2010, nr.6, p.86-92.

52. Dogaru I. *Întreținerea, drept și obligație*. Craiova: Scrisul Românesc, 1987.
53. Eliescu M. Caracterul salariului în raporturile patrimoniale dintre soți. În: *Studii și Cercetări Juridice*, 1964, nr.1, p.33-47.
54. Eliescu M. *Curs de drept civil. Regimurile matrimoniale*. București: Universitatea din București – Facultatea de Drept, 1948.
55. Engels F. *Originea familiei, a proprietății private și a statului*. Stuttgart, 1892, 48 p. <http://www.marxists.org/romana/m-e/1884/orig/c02.htm> (vizitat 21.03.2014).
56. Filipescu I. P. Noțiunea de patrimoniu și relațiile dintre soți privind bunurile și datoriile lor. În: *Dreptul*, 1993, nr.3, p.37-41.
57. Filipescu I. P. *Tratat de dreptul familiei*. Ediția a V-a. București: ALL Beck, 2000, 586 p.
58. Filipescu I. P., Filipescu A. I. *Tratat de dreptul familiei*. Ediția a VII-a. București: ALL Beck, 2002, 680 p.
59. Florian E. *Dreptul familiei*. Cluj Napoca: Limes, 2003, 398 p.
60. Florian E. *Dreptul familiei*. Cluj Napoca: Lumina Lex, 1997, 416 p.
61. Florian E. Pînzari V. *Căsătoria în legislația României și a Republicii Moldova*. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2006, 332 p.
62. Frentiu G. C., Moloman B. D. *Elemente de dreptul familiei și de procedură civilă*. București: Hamangiu, 2008, 184 p.
63. Halfina R. O. *Dreptul de proprietate personală al cetățenilor URSS*. București: Editura Științifică, 1957.
64. Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al. *Tratat de drept civil român. Vol.I*. Reeditat. București: ALL Beck, 1996, 636 p.
65. Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al. *Tratat de drept civil român. Vol.III*. București: All Beck, 1998, 700 p.
66. Hanga V. *Mari legiuitori ai lumii. Hammurapi. Iustinian. Napoleon*. București: Lumina LEX, 1994, 319 p.
67. Hotărârea Curții Constituționale a RM privind controlul constituționalității art.18 alin.(3) din Legea nr.152-XVI din 8 iunie 2006 privind Institutul Național al Justiției (Sesizarea nr.21a/2011). Nr.15 din 13 septembrie 2011. În: *Monitorul Oficial al RM*, 07.10.2011, nr.166-169 (22).
68. Hotărârea Guvernului RM pentru aprobarea Regulamentului privind modul de evidență, pregătire, păstrare și predare la arhivă a actelor notariale. Nr.287 din 13 aprilie 2009. În: *Monitorul Oficial al RM*, 21.04.2009, nr.78-79 (338).

69. Hotărârea Plenului CSJ al RM cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a legislației ce reglementează nulitatea actului juridic civil. Nr.1 din 7 iulie 2008. În: Buletinul CSJ al RM, 2009, nr.4-5, p.4.
70. Hotărârea Plenului CSJ al RM cu privire la aplicarea unor dispoziții ale Codului civil și ale altor acte normative referitoare la dreptul de proprietate privată asupra imobilelor, inclusiv asupra construcțiilor anexe. Nr.2 din 27 martie 2006. În: Buletinul CSJ al RM, 2006, nr.12, p.14.
71. Hotărârea Plenului CSJ al RM cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației în cauzele de desfacere a căsătoriei. Nr.10 din 15 noiembrie 1993. În: Buletinul CSJ al RM, 2002, nr.11, p.3. (cu modificările și completările ulterioare).
72. Ionașcu A. Anularea hotărârii de declarare a morții prezumate a unei persoane a cărei moarte reală a fost constatată anterior prin act de deces. În: Legalitatea Populară, 1960, nr.11, p.53.
73. Ionașcu T., Christian I., Eliescu M. ș.a. Căsătoria în dreptul Republicii Populare Române. București: Editura Academiei Republicii Socialiste Române, 1964, 510 p.
74. Ionașcu Tr. Deplina capacitate civilă a femeii măritate și mandatul tacit domestic. În: Justiția Nouă, 1948, nr.5-6, p.103-105.
75. Jakotă M. V. Drept internațional privat. Vol. I. Iași: Fundația „Chemarea”, 1997, 291 p.
76. Legea privatizării fondului de locuințe a RM. Nr.1324-XII din 10.03.1993. Republicat în: Monitorul Oficial al RM, 13.01.2000, nr.5-7 (37).
77. Legea RM cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. Nr.845-XII din 3 ianuarie 1992. În: Monitorul Oficial al RM, 28.02.1994, nr.2 (33).
78. Legea RM cu privire la metodologia calculării plății pentru serviciile notariale. Nr.271-XV din 27 iunie 2003. În: Monitorul Oficial al RM, 11.07.2003, nr.141-145 (576).
79. Legea RM cu privire la notariat. Nr.1453-XV din 8 noiembrie 2002. În: Monitorul Oficial al RM, 21.11.2002, nr.154-157 (1209).
80. Legea RM cu privire la piața de capital. Nr.171 din 11 iulie 2012. În: Monitorul Oficial al RM, 14.09.2012, nr.193-197 (665).
81. Legea RM cu privire la piața valorilor mobiliare. Nr.199-XIV din 18 noiembrie 1998. Republicată în Monitorul Oficial al RM, 10.10.2008, nr.183-185 (655).
82. Legea RM privind asociațiile de economii și împrumut. Nr.139-XVI din 21 iunie 2007. În: Monitorul Oficial al RM, 03.08.2007, nr.112-116 (506).
83. Legea RM privind regimul metalelor prețioase și pietrelor prețioase. Nr.282-XV din 22 iulie 2004. În: Monitorul Oficial al RM, 17.09.2004, nr.171-174 (777).

84. Legea RM privind transmiterea valorilor mobiliare și a cotelor de participare nesolicitate în condițiile Legii nr.392-XIV din 13 mai 1999. Nr.387-XV din 25 noiembrie 2004. În: Monitorul Oficial al RM, 14.01.2005, nr.5-12 (42).
85. Legea taxei de stat a RM. Nr.1216-XII din 3 decembrie 1992. Republicată în: Monitorul Oficial al RM, 02.04.2004, nr.53-55 (302).
86. Lulă I. Unele probleme privind noțiunea de patrimoniu. În: Dreptul, 1998, nr.1, p.22.
87. Lupulescu D. Dreptul de proprietate comună. București: Lumina Lex, 2000, 420 p.
88. Mărgineanu L., Mărgineanu G. Dreptul familiei. Chișinău: Elena-V.I., 2002, 418 p.
89. Molcuț E., Oancea D. Dreptul roman. Ediția a II-a. București: Universul, 1993, 342 p.
90. Moloman B.D. Căsătoria civilă și religioasă în dreptul român. București: Universul Juridic, 2009, 316 p.
91. Neagu N. Dreptul familiei. Note de curs. Constanța: Universitatea Andrei Șaguna, 2010. http://www.scribd.com/ane_marie/d/67861515-Drept-Fam-Varianta-Noua (vizitat 17.04.2013).
92. Oprea D.-S. Regimurile matrimoniale. Brașov: Centrul Teritorial al Institutului pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților Brașov, 2010, 34 p.
93. Opreșan C. Salariul fiecăruia dintre soți este un bun comun sau propriu?. În: Legalitatea Populară, 1957, nr.10, p.1189-1198.
94. Pisarenco O. Aspecte conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual. În: Revista Națională de Drept a U.S.M., Chișinău, 2012, nr.7, p.52-61.
95. Pisarenco O. Categoriile de bunuri care pot constitui obiect al regimului matrimonial contractual. În: Revista Națională de Drept a U.S.M., Chișinău, 2013, nr.5, p.27-33.
96. Pisarenco O. Considerații privind delimitarea contractului matrimonial de contractul de căsătorie. În: Revista științifico-practică, informativă și de drept a Institutului Național al Justiției, Chișinău, 2014, nr.3(30), p.25-29.
97. Pisarenco O. Dovada apartenenței bunurilor soților. Partea I. În: Revista Națională de Drept a U.S.M., Chișinău, 2013, nr.7, p.32-37.
98. Pisarenco O. Dovada apartenenței bunurilor soților. Partea II. În: Revista Națională de Drept a U.S.M., Chișinău, 2013, nr.9, p.49-52.
99. Pisarenco O. Drepturile și obligațiile patrimoniale contractuale ale soților. În: Revista Națională de Drept a U.S.M., Chișinău, 2013, nr.1, p.29-36.
100. Pisarenco O. Evoluția istorico-juridică a instituției regimului matrimonial contractual. În: Revista Națională de Drept a U.S.M., Chișinău, 2012, nr.5, p.39-47.

101. Pisarenco O. Explicații terminologice ale conceptului de regim matrimonial contractual. În: Analele științifice ale Catedrei Drept Patrimonial, Universitatea Tehnică din Moldova, Chișinău, 2012, nr.3, p.79-83.
102. Pisarenco O. Noțiuni generale privind instituția regimului matrimonial contractual. În: Analele științifice ale Catedrei Drept patrimonial, Universitatea Tehnică din Moldova, Chișinău, 2010, nr.2, p.107-111.
103. Pisarenco O. Reflecții asupra cercului de persoane care pot încheia valid un contract matrimonial până la înregistrarea căsătoriei. În: Revista științifico-practică, informativă și de drept a Institutului Național al Justiției, Chișinău, 2014, nr.2(29), p.35-40.
104. Pisarenco O. Tipurile de regimuri matrimoniale contractuale în legislația diferitor state. În: Revista Națională de Drept a U.S.M., Chișinău, 2012, nr.9, p.53-62.
105. Pînzari V. Căsătoria în legislația României și a Republicii Moldova. Chișinău, 2006.
106. Pînzari V. Dreptul familiei. Note de curs. Chișinău: Universitas, 2000, 164 p.
107. Pînzari V. Unele considerente cu privire la regimul contractual al bunurilor soților în legislația familială a Republicii Moldova. În: Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România, Nr.1/2006, anul LI, p.116-126.
108. Pînzari V. Unele reflecții cu privire la reglementarea regimului contractual al bunurilor soților în legislația familiei a Republicii Moldova. În: Legea și viața, 2006, nr.3, p.14.
109. Poalelungi M., Filincova S., Sîrcu Iu. ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze civile. Ediția a II-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, 1200 p.
110. Popescu T. R. Tratat de dreptul familiei. Vol. I. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1965.
111. Pricopi A. Căsătoria în dreptul român. București: Lumina Lex, 1998, 208 p.
112. Rizeanu D., Protopopescu D. Raporturile patrimoniale dintre soți în lumina Codului familiei. București: Editura Științifică, 1959, 192 p.
113. Rosetti-Bălănescu I., Sachelarie O., Nedelcu N. Principiile dreptului civil român. București: Editura de Stat, 1947.
114. Stătescu C. Drept civil. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
115. Tudurache T., Ciurea A. Regimurile matrimoniale și instituții conexe. Aspecte comparative între dreptul românesc și cel italian. Brașov, 2010. <http://www.scribd.com/doc/45441479/Regimuri-matrimoniale-si-institutii-conexe-in-Italia> (vizitat 17.04.2013).
116. Vasilescu P. Regimuri matrimoniale. Partea generală. București: Rosetti, 2003, 328 p.
117. Vasilescu P. Regimuri matrimoniale. Partea generală. Ediția a II-a revizuită. București: Universul Juridic, 2009, 360 p.

B. Referințe bibliografice în limba rusă

118. Абашин Э. А. Брачный договор. Советы адвоката. Москва: Форум-Инфра-М, 2004, 24 с.
119. Абдурешитова Г. Что следует знать о брачном договоре. В: Крымское время, Украина, 2010, н.11. <http://time4news.org/content/chto-sleduet-znat-o-brachnom-dogovore> (vizitat 30.03.2013).
120. Антокольская М. В. Семейное право. Учебник. Москва: Юристъ, 1996, 336 с.
121. Антокольская М. В. Семейное право. Учебник. Москва: Юристъ, 2000, 336 с.
122. Бондов С. Н. Брачный договор. Москва: Юнити – Дана, 2000, 96 с.
123. Браилова В. Любовь против расчета. В: События, Украина, 2010, н.11(261).
124. Гаспарян А. С., Атрохова Е. С. Брачный контракт – гарантия семейного счастья. Ростов-на-дану: Фених, 2004, 288 с.
125. Гражданский кодекс Российской Федерации. Часть 1. №51-ФЗ от 30.11.1994, вступивший в действие с 01.01.1995. <http://www.consultant.ru/popular/gkrf1/> (vizitat 28.09.2013).
126. Гришина И. И., Гришин И. П. Семейное право. Учебное пособие. Москва: Городец, 2004, 160 с.
127. Жилищный кодекс Украинской ССР. № 5464-Х от 30.06.1983, введён в действие с 01.01.1984.
128. Забоев К. И. Правовые и философские аспекты гражданско-правового договора. Санкт Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, 278 с.
129. Игнатенко А., Скрыпников Н. Брачный договор. Законный режим имущества супругов. Москва: Филинь, 1997, 112 с.
130. Ильичева М. Ю. Домашняя юридическая энциклопедия. Брак. Развод. Москва: Олимп, АСТ, 1998, 608 р.
131. Кодекс о браке и семье Республики Беларусь. №.278-З от 09.07.1999. <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk9900278&p2={NRPA}> (vizitat 17.04.2013).
132. Кодекс о браке и семье Российской Советской Федеративной Социалистической Республик от 30.07.1969. Отменен. <http://dallakian.narod.ru/kodeks/kobs/kobs.htm> (vizitat 17.04.2013).
133. Кузнецова И. М. – ответственный редактор. Комментарий к семейному кодексу Российской Федерации. Москва: Юрист, 2000, 566 р.
134. Максимович Л. Б. Брачный договор (контракт). Москва: Ось-89, 2000, 112 с.
135. Мыскин А. В. Брачный договор в системе российского частного права. Москва: Статут, 2012, 172 с.

136. Нечаева А. М. Семейное право. Учебник. 3-е изд. Москва: Юристъ, 2005, 329 с.
137. Постановление Пленума Верховного Суда РФ о применении судами законодательства при рассмотрении дел о расторжении брака. № 15 от 5 ноября 1998 г. В: Бюллетень ВС РФ, 1999, № 1.
138. Постановление Пленума Высшего Арбитражного Суда РФ о рассмотрении дел о банкротстве индивидуальных предпринимателей. № 51 от 30 июня 2011 г. В: Вестник ВАС РФ, 2011, № 9.
139. Пчелинцева Л. М. – ответственный редактор. Комментарий к семейному кодексу Российской Федерации. Москва: Норма, 2000, 356 р.
140. Пынзарь В., Шляхтицкий В. Семейное право. Кишинев: Университет Криминологии, 2002, 168 р.
141. Семейный кодекс Российской Федерации. №.223-ФЗ от 29.12.1995, вступивший в действие с 01.03.1996. <http://www.internet-law.ru/law/kodeks/ck.htm> (vizitat 28.09.2013).
142. Семейный кодекс Украины. №.2947 от 10.01.2002, вступивший в действие с 01.01.2004. В: Офіційний вісник України, 2002, н.7. http://darina.kiev.ua/useful/semeynyj_kodeks_ukra_1247.html (vizitat 17.04.2013).
143. Сосипатрова Н. Е. Брачный договор: правовая природа, содержание, прекращение. В: Государство и право. Москва: Наука, 1999, н.3, с.76-81.
144. Функ Я. И. Брачный договор. 2-е издание. Минск: Амалфея, 2003, 160 с.
145. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права. Москва: Спарк, 1995, 556 с.
146. Щенникова Л. В. Принципы гражданского права: достижения цивилистики и законодательный эффект. В: Цивилистические записки: Межвузовый сборник научных трудов. Выпуск 2. Москва: Статут, 2002, с.41-59.

C. Referințe bibliografice în limbile engleză, franceză și italiană

147. Bénabent A. Droit civil. La famille. Paris: Litec, 2000, 516 p.
148. Blanc F-P. Le droit musulman. Paris: Dalloz, 1995, 138 p.
149. Brown L.N. General Principles of Law and the English Legal System. In: New perspectives for a common law of Europe. Boston: European University Institute of Florence, 1978.
150. Carbonnier J. Droit civil. Tome II. La famille. Paris: Presses Universitaires de France, 1998, p.125.

151. Champion J. Contrats de mariage et régimes matrimoniaux. Stratégies patrimoniales et familiales. 12ème éd. Paris: Delmas, 2007, 331 p.
152. Champion J. Régimes matrimoniaux et contrats de mariage. Paris: Daloz, 1998, p.20.
153. Code civil du Québec din 1991, în vigoare din 1994. <http://ccq.lexum.org/ccq/> (vizitat 17.04.2013).
154. Code civile de la France (Code civil de Napoléon) din 1803, în vigoare din 1804. <http://www.adminet.com/code/index-CCIVILL0.html> (vizitat 17.04.2013).
155. Colomer A. Les régimes matrimoniaux. Paris: Litec, 1990, 636 p.
156. Conseil Federal. Effets généraux du mariage, régime matrimoniaux et successions. În: Message concernant la révision du Code civil suisse. Office fédéral des imprimés, 1979, nr.143, 234 p.
157. Cornu G. Les régimes matrimoniaux. 1re éd. Paris: Presses Universitaires de France, 1974, 684 p.
158. Cornu G. Les régimes matrimoniaux. 9ème éd. Paris: Presses Universitaires de France, 1997, 700 p.
159. Dauriac M. L'égalité des époux en droit francais – Etude de statut conjugal de base. Teză. Poitiers, 1967, 356 p.
160. Del codice civile italiano. Nr.262 din 16.03.1942. <http://www.altalex.com/index.php?idnot=34811> (vizitat 17.04.2013).
161. Galindo-Garfias I., Necedal R. Le régime matrimonial légal dans les législations contemporaines. Mexic, 565 p.
162. Gardner J.F. Women in Roman Law and Society. Anglia: First Midland Book Edition, 1991, 292 p.
163. German Civil Code (Burgerliches Gesetzbuch) din 1896, în vigoare din 01.01.1900. http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p4708 (vizitat 17.04.2013).
164. Hammje P. Réflexions sur l' article 515-7-1 du Cod civile (Loi no.2009-526 du 12.05.2009, article 1er). În: Revue critique de droit international privé, Dalloz, 2009, nr.3, p.483-491.
165. Levasseur G. Napoléon et l'élaboration des codes répressifs. În: Mélanges en hommage à Jean Imbert, PUF, 1989, 371 p.
166. Malaurie Ph. Aynés L. Les régimes matrimoniaux. 3ème éd. Paris, Cujas, 1994, 512 p.
167. Mazeaud H., Mazeaud L., Mazeaud J. Leçon de droit civil. Tome IV. 1-er vol. Les regimes matrimoniaux, 5-e edition. Paris: De Juglart, 2003, 1429 p.
168. Morgan L. H. Ancient society. London: MacMillan and Company, 1877, 450 p.

169. Pineau J., Burman D. Effets du mariage et regimes matrimoniaux. Montreal: Themis, 1984, 354 p.
170. Smith J. W., Clark Hare J. I., Wallace H. B., Wallace J. W. A selection of leading cases, on various branches of the law. Vol.II. Law Booksellers and Publishers, 1855, p.409.
171. Stettler M., Waelti F. Droit civil IV. Le régime matrimonial. 2ème édition. Elveția: Universitaires Fribourg, Suisse, 1997.
172. Terrè F., Simler Ph. Droit civil. Les régimes matrimoniaux. Paris: Précis Dalloz, 1989. p.51-134.
173. Terrè F., Simler Ph. Droit civil. Les régimes matrimoniaux”. 4ème éd. Paris: Dalloz, 2005.
174. Troplong R. T. Du contrat de mariage et des droits respectifs des époux. Paris, 1850, 716 p.
175. Van den Bergh R. The Role of Education in the Social and Legal Position of Women in Roman Society, p.11. <http://www2.ulg.ac.be/vinator/rida/2000/vandenbergh.pdf> (vizitat 11.08.2013).
176. Vareille B. Le régime primaire. En: Droit patrimonial de la famille. Paris: Dalloz, 1998.
177. Voirin P., Goubeaux G. Droit civil. Droit privé notarial. Régimes matrimoniaux. Successions-libéralités. Tome 2, 24ème éd. Paris: Librairie Générale de Droit et Jurisprudence, 2006.

D. Webografie

178. <http://www.jurnaltv.md/ro/news/contractul-matrimonial-231949/#> (vizitat 29.04.2013).
179. <http://www.moldovenii.md/md/section/386/content/3583> (vizitat 20.03.2014).
180. http://yurist-online.com/uslugi/yuristam/literatura/stati/semeynoe_pravo/018.php (vizitat 29.04.2013).
181. http://www.nunti.ro/contractul_prenuptial.html (vizitat 17.04.2013).
182. <http://www.ipn.md/ro/societate/49240> (vizitat 29.04.2013).
183. <http://www.webarhimed.ru/page-438.html> (vizitat 29.04.2013).
184. <http://www.moldovenii.md/md/section/497> (vizitat 20.03.2014).
185. <https://sites.google.com/site/contractmatrimonial/> (vizitat 29.04.2013).

GLOSAR DE EXPRESII JURIDICE LATINE

<i>ab intestat</i>	succesiune legală, fără testament
<i>actor sequitur forum rei</i>	fiecare instanță este competentă, din punct de vedere teritorial, să judece acțiunile îndreptate împotriva părților care domiciliază în raza lor de activitate
<i>ad probationem</i>	expresie ce definește forma cerută pentru dovada unui act juridic
<i>ad validitatem</i>	ca o condiție de valabilitate, sinonim: <i>ad solemnitatem</i>
<i>cum manu</i>	regim matrimonial legal în dreptul roman antic prin care se instaura autoritatea soțului asupra soției
<i>de lege ferenda</i>	din perspectiva legii viitoare
<i>dos</i>	dota adusă de către tatăl soției atunci când fiica intra în casa soțului
<i>filia familias</i>	statut al soției obținut în rezultatul încheierii căsătoriei sub regimul <i>cum manu</i> , în care soția cădea sub puterea soțului, era socotită incapabilă și nu avea bunuri proprii, bunurile dotale intrând în proprietatea soțului
<i>habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptialia</i>	cine poate încheia valid o căsătorie poate să săvârșească valid și un contract matrimonial
<i>instrumentum dotale</i>	convenție formală, rezultată din încheierea căsătoriei, care reglementa problemele legate de restituirea <i>dos</i> în caz de divorț
<i>juris tantum</i>	locuțiune latină ce exprimă caracterul relativ al unei prezumții, adică posibilitatea combaterii, răsturnării sale printr-un alt mijloc de probă
<i>jus publicum privatorum pactis mutari non potest</i>	dreptul public nu poate fi schimbat prin convenții private
<i>mater familias</i>	statut al soției obținut în rezultatul intrării în casa soțului, cu exprimarea acordului ambilor, sub regimul <i>sine manu</i> , prin care soția își menținea toate drepturile patrimoniale obținute până la căsătorie și în cadrul căsătoriei, devenind mamă și tutore al casei, gata să acționeze în interesul societății și, în primul rând, al soțului, fiind preocupată de creșterea și educarea copiilor
<i>pater familias</i>	statut al soțului existent în căsătoria <i>cum manu</i> , unde soțul deținea toată autoritatea asupra soției
<i>sine manu</i>	regim matrimonial contractual în dreptul roman antic prin care soția își menținea poziția de egalitate față de soț
<i>usurpatio trinoctii</i>	uzurparea a trei nopți

ANEXĂ. PROIECT DE LEGE

Lege pentru modificarea și completarea Codului familiei nr.1316-XIV din 26.10.2000

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art.I. – Codul familiei nr.1316-XIV din 26 octombrie 2000 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.47-48, art.210) se modifică și se completează după cum urmează:

1. Articolul 20 se completează cu alin.(6) cu următorul cuprins:

„(6) Fructele bunurilor proprii sunt comune, dacă contractul matrimonial nu prevede altfel”.

2. Articolul 22 alineatul (1) se completează la final cu fraza: „Sunt bunuri proprii și bunurile dobândite din convenții efectuate cu bunurile proprii sau din sumele obținute din donații”.

3. Articolul 25 alineatul (7) la final se completează cu fraza: „Bunurile dobândite de fiecare dintre soți pe durata procedurii de divorț sunt bunuri proprii ale soțului care le-a obținut, dacă soții duc trai separat”.

4. La articolul 27, după cuvântul „patrimoniale”, se introduc cuvintele „și personale nepatrimoniale”.

5. La articolul 29, alineatul (6) va avea următorul cuprins:

„(6) Contractul matrimonial nu poate conține clauze derogatorii de la regulile regimului matrimonial primar imperativ sub sancțiunea nulității, care ar afecta capacitatea juridică și procesuală a soților, drepturile și interesele legitime ale soților sau ale unuia dintre ei, drepturile și obligațiile dintre ei și copiii lor, care ar anula obligația de fidelitate, ajutor și întreținere reciprocă, precum și clauze care contravin principiilor și naturii relațiilor familiale”.

6. Articolul 30 se completează cu alineatele (4) și (5), cu următorul cuprins:

„(4) Temeiuri de modificare sau reziliere a contractului matrimonial pot fi încălcarea esențială a prevederilor contractuale de către o parte, modificarea esențială a situației din care soții au reieșit atunci când au încheiat contractul matrimonial, precum și alte temeuri legale sau contractuale.

(5) Părțile pot conveni prin contract asupra încălcărilor care sunt esențiale pentru modificarea sau rezilierea contractului matrimonial”.

7. Articolul 31 va avea următorul cuprins:

„Articolul 31. Încetarea și lichidarea regimului matrimonial

(1) Contractul matrimonial încetează a produce efecte din momentul încetării căsătoriei, cu excepția clauzelor care au fost stabilite pentru perioada de după încetarea căsătoriei.

(2) În timpul căsătoriei, regimul matrimonial contractual poate fi modificat sau reziliat.

(3) În caz de divorț, contractul matrimonial încetează la data eliberării certificatului de divorț sau la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de declarare a divorțului.

(4) În cazul încetării căsătoriei prin decesul unuia dintre soți, contractul matrimonial încetează la data decesului sau la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de constatare a decesului.

(5) Din momentul încetării contractului matrimonial, în circumstanțele prevăzute la alin.(2) și (3), începe procedura de lichidare (partajare) a patrimoniului soților.

8. La articolul 32 alin.(2) va avea următorul cuprins:

„(2) Creditorii soțului debitor pot cere modificarea sau rezilierea contractului matrimonial, dacă soții au schimbat esențial clauzele regimului matrimonial – situație care schimbă substanțial circumstanțele din care au reieșit creditorul și soțul debitor atunci când au semnat convenția și care împiedică exercitarea de către soțul debitor a obligațiilor sale față de creditor”.

9. După articolul 32 se introduce articolul 32¹ cu următorul cuprins:

„Articolul 32¹. Registrul public notarial al contractelor matrimoniale autentificate

(1) Datele privind încheierea, modificarea și rezilierea contractelor matrimoniale autentificate pe teritoriul Republicii Moldova se înscriu în Registrul Public Notarial al Contractelor Matrimoniale Autentificate.

(2) Registrul public notarial al contractelor matrimoniale autentificate se ține conform hotărârii de Guvern.

(3) Înscrierea datelor în Registrul public notarial al contractelor matrimoniale autentificate nu scutește soții de obligația prevăzută la art.32 alin.(1) din Codul familiei”.

Art.II. – Guvernul, în termen de 3 luni, va aduce actele sale normative în concordanță cu prezenta lege.

DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele, în conformitate cu legislația în vigoare.

Pisarenco Olga

Data:

CV AL AUTORULUI

Date personale:

Numele și prenumele: Pisarenco Olga
Data nașterii: 15 februarie 1983
Locul nașterii: r-ul Criuleni, s. Dubăsarii – Vechi
Cetățenia: Republica Moldova

Studii:

- 2010 – 2013** *doctorat.* Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, specialitatea 553.04 (drept familial) / 12.00.03 Drept civil (familial).
- 2005 – 2006** *masterat.* Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Facultatea de Drept, specializarea Drept civil, magistrul în drept.
- 2001 – 2005** *superioare.* Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Facultatea de Drept, specializarea Drept civil, licențiat în drept.

Domenii de interes științific: drept procesual civil, dreptul familiei.

Activitate profesională:

- 2011 – prezent** Institutul Național al Justiției – consultant în Secția didactico-metodică și cercetări, Direcția instruire și cercetare (cumul intern).
- 2008 – prezent** Universitatea Tehnică a Moldovei – lector superior, Catedra Drept patrimonial, Facultatea Construcției, Geodezie și Cadastru (cumul extern).
- 2007 – prezent** Institutul Național al Justiției – consilier al Directorului executiv.
- 2007 – 2011** Institutul Național al Justiției – șef Secție resurse umane și documentare (cumul intern).
- 2006 – 2007** Biroul Individual de Avocați „Adascaliga Alexandru” – juris-consult.

Participări la foruri științifice:

1. *Regimul matrimonial al drepturilor de proprietate intelectuală.* Tezele simpozionului științifico-practic anual „LECTURI AGEPI”, 22-23 aprilie 2015. Chișinău: Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală, în curs de publicare, 0,44 c.a.
2. *Regimul matrimonial al bunurilor destinate exercitării profesiei.* Materialele conferinței științifico-practice internațională „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”, 27 februarie 2015. Chișinău: Academia de Administrare Publică, p.261-265, 0,26 c.a.
3. *Considerații privind delimitarea noțiunilor „contract matrimonial” de „contractul de căsătorie”.* Tezele conferinței jubiliare cu participare internațională „Rolul științei și educației din Republica Moldova în contextul integrării europene” in honorum academicianului Valeriu Canțer, 5 februarie 2015. Chișinău: USPEE, în curs de publicare, 0,36 c.a.
4. *Valențe juridice ale regimului matrimonial primar imperativ asupra regimului matrimonial contractual în legislația națională a Republicii Moldova.* Tezele conferinței științifice internaționale cu genericul „Interacțiunea dreptului intern și dreptului

internațional: provocări și soluții”, dedicate celei de-a 70-a aniversări a Domnului Profesor Universitar Nicolae Osmochescu, 14 noiembrie 2014. Chișinău: USM, în curs de publicare, 0,69 c.a.

5. *Reflecții asupra noțiunilor de „persoane care doresc să se căsătorească” și „viitorii soți”*. Tezele conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, 10-11 noiembrie 2014. Chișinău: CEP USM, Vol.II, p.39-42, 0,22 c.a.
6. *Particularitățile reglementării drepturilor și obligațiilor locative ale soților prin contractul matrimonial*. Tezele Conferinței Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților, 22 octombrie 2014. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, în curs de publicare, 0,20 c.a.
7. *Teze conceptuale asupra conținutului regimului matrimonial contractual*. Tezele Conferinței Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților, 15-23 noiembrie 2013. Chișinău: Tehnica-UTM, 2014, Vol.II., p.284-286, 0,39 c.a.
8. *Restricții legale asupra conținutului regimului matrimonial contractual*. Tezele conferinței științifice cu participare internațională „Dreptul privat ca factor în dezvoltarea relațiilor economice. Tradiții, actualitate și perspective”, 22 aprilie 2013. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2014, p.132-141, 1,09 c.a.
9. *Aspecte conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual*. Tezele Conferinței Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților, 15-17 noiembrie 2012. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2013, Vol.II., p.201-204, 0,5 c.a.
10. *Notarea în învățământul superior: cauze și consecințe*. Tezele Conferinței Tehnico-Științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților, 17-19 noiembrie 2010. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2011, p.361-369, 1 c.a.

Lucrări științifice și științifico-metodice publicate:

1. *Regimul matrimonial al drepturilor de proprietate intelectuală*. În: Revista Agenției de Stat pentru Proprietatea Intelectuală, „Intellectus”, nr.1/2015. – Chișinău, 2015, în curs de publicare, 0,44 c.a.
2. *Teze conceptuale asupra conținutului regimului matrimonial contractual*. În: Revista științifico-practică, informativă și de drept a Institutului Național al Justiției, nr.1(32). – Chișinău, 2015, în curs de publicare, 1 c.a.
3. *Considerații privind delimitarea contractului matrimonial de contractul de căsătorie*. În: Revista științifico-practică, informativă și de drept a Institutului Național al Justiției, nr.3(30). – Chișinău, 2014, p.25-29, 0,59 c.a.
4. *Reflecții asupra cercului de persoane care pot încheia valid un contract matrimonial până la înregistrarea căsătoriei*. În: Revista științifico-practică, informativă și de drept a Institutului Național al Justiției, nr.2(29). – Chișinău, 2014, p.35-40, 0,76 c.a.
5. *Dovada apartenenței bunurilor soților. Partea II*. În: Revista Națională de Drept, nr.9. – Chișinău: USM, 2013, p.49-52, 0,62 c.a.
6. *Dovada apartenenței bunurilor soților. Partea I*. În: Revista Națională de Drept, nr.7. – Chișinău: USM, 2013, p.32-37, 0,85 c.a.

7. *Categoriile de bunuri care pot constitui obiect al regimului matrimonial contractual.* În: Revista Națională de Drept, nr.5. – Chișinău: USM, 2013, p.27-33, 1,15 c.a.
8. *Drepturile și obligațiile patrimoniale contractuale ale soților.* În: Revista Națională de Drept, nr.1. – Chișinău: USM, 2013, p.29-36, 1,18 c.a.
9. *Tipurile de regimuri matrimoniale contractuale în legislația diferitor state.* În: Revista Națională de Drept, nr.9. – Chișinău: USM, 2012, p.53-62, 1,49 c.a.
10. *Aspecte conceptuale privind momentul stabilirii, modificării și încetării regimului matrimonial contractual.* În: Revista Națională de Drept, nr.7. – Chișinău: USM, 2012, p.52-61, 1,36 c.a.
11. *Evoluția istorico-juridică a instituției regimului matrimonial contractual.* În: Revista Națională de Drept, nr.5. – Chișinău: USM, 2012, p.39-47, 1,29 c.a.
12. *Explicații terminologice ale conceptului de regim matrimonial contractual.* În: Analele științifice ale Catedrei Drept Patrimonial, nr.3/2012. – Chișinău: UTM, 2012, p.79-83, 0,38 c.a.
13. *Noțiuni generale privind instituția regimului matrimonial contractual.* În: Analele științifice ale Catedrei Drept Patrimonial, nr.2/2010. – Chișinău: Prag-3, 2011, p.107-111, 0,30 c.a.

4 manuale:

1. Bostan I., Ivanov I., Pisarenco O. ș.a. *Bazele statului și dreptului.* Suport de curs. Ediția a II-a. Chișinău: Arva Color, 2013, ISBN 978-9975-77-185-6, 172 p., 300 exemplare.
2. Pisarenco O. *Drept procesual civil.* Note de curs. Ediția a II-a. Chișinău: Tehnica Info, 2012, ISBN 978-9975-45-180-2, 404 p., 500 exemplare.
3. Bostan I., Ivanov I., Pisarenco O. ș.a. *Bazele statului și dreptului.* Suport de curs. Chișinău: Prag-3, 2012, ISBN 978-9975-77-185-6, 116 p., 1000 exemplare.
4. Pisarenco O. *Drept procesual civil.* Note de curs. Chișinău: UTM, 2011, ISBN 978-9975-45-180-2, 404 p., 100 exemplare.

Premii:

1. *Diplomă de gradul III la Premiile Senatului UTM din 2013*, compartimentul „Cel mai bun manual universitar al anului 2012-2013, UTM” – Bostan I., Ivanov I., Pisarenco O., Ursu V., Trofimov N. *Bazele statului și dreptului.* Suport de curs. Ediția a II-a.
2. *Diplomă de gradul II la Premiile Senatului UTM din 2012*, compartimentul „Cel mai bun manual (curs universitar) al anului universitar 2011-2012, UTM” – Pisarenco O. *Drept procesual civil.* Note de curs. Ediția a II-a.

Limbi cunoscute: limba română – excelent, limba rusă – bine, limba engleză – mediu, limba franceză – începător.

Date de contact:

Adresa: r-ul Criuleni, s. Dubăsarii-Vechi

Telefon: 069412152

E-mail: olga.pisarenco@gmail.com